Carmen Iordăchescu Viorica Roxa

Să dezlegăm tainele textelor literare

clasa a VIII-a

- Noțiuni de teorie literară
- Repere critice
- Analiza textului
- Teste recapitulative
- Teste propuse pentru pregătirea TEZELOR NAȚIONALE

Îndrumător pentru toate manualele alternative

Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului AVIZAT

Editura CARMINIS

Camschi Alexandru

Carmen IORDĂCHESCU Viorica ROXA

SĂ DEZLEGĂM TAINELE TEXTELOR LITERARE

• Clasa a VIII-a •

Îndrumător pentru toate manualele alternative

- Noțiuni de teorie literară
- Repere critice
- Analiza textului
- Teste recapitulative
- Teste propuse pentru pregătirea TEZELOR NAȚIONALE

Ediția a treia
revăzută și adăugită

EDITURA CARMINIS
PITEȘTI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IORDĂCHESCU, CARMEN
Să dezlegăm tainele textelor literare: clasa a VIII-a /
Carmen Iordăchescu, Viorica Roxa. - Pitești : Carminis
Educațional, 2007
248 p.; 23 cm.

ISBN 978-973-123-030-6

I. Roxa, Viorica

821.135.1-822(075.33)

Redactor: **Cristina - Diana Neculai, Ana Anastasia Lungu**
Tehnoredactor: **Marina Zamfir, Mina Suditu**
Tehnoredactare computerizată: **Editura CARMINIS**

Tiparul executat la **S.C. EUROPONTIC SERV S.R.L. CLUJ-NAPOCA**

Comenzile se primesc la tel./fax: **0248/253022**, 252467,
sau pe adresa: **Editura CARMINIS**, str. Exercițiu, bl. D 22, sc. B, ap. 1
cod 110242 - Pitești, jud. Argeș
www.carminis.ro
e-mail: editura_carminis@yahoo.com

ISBN 978-973-123-030-6

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu **noul curriculum** școlar de limba și literatura română pentru clasa a VIII-a, urmărind **toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative.** S-a ținut cont de asemenea de **Programa școlară pentru pregătirea Tezelor cu subiect unic** la limba și literatura română, aprobată de M.E.C.T.

Cartea și-a propus să abordeze toate operele literare studiate, pornind de la noțiunile de teorie literară, tratate clar și concis.

La fiecare gen literar sunt prevăzute câteva etape:

- explicarea succintă a noțiunilor de teorie literară;
- repere critice (citate din critici renumiți) pentru fiecare autor tratat;
- planul simplu de idei și rezumatul textelor epice și dramatice;
- exerciții propuse vizând capacitatea de receptare a mesajului scris (C I) și capacitatea de exprimare scrisă (C II);
- exerciții rezolvate reprezentând aplicații pe textele studiate, interpretarea selectivă a elementelor de fonetică și vocabular, morfologie, sintaxă, topică, punctuație și stilistică;
- înfățișarea atractivă a unor aspecte mai puțin cunoscute din viața autorilor;
- prezentarea caracteristicilor textului în mod secvențial și aplicativ (temă, titlu, universul operei, personaje, realizarea artistică).

Această modalitate cu caracter aplicativ oferă elevilor în studiul la clasă niște repere clare pentru învățarea logică și conștientă a literaturii, pentru înțelegerea profundă a conținutului textului literar, ajutându-i să-și formeze deprinderi sigure în explicarea și interpretarea textului, în formularea într-un mod personal și creativ de răspunsuri, în argumentarea unui punct de vedere.

Lucrarea asigură o bună pregătire a elevilor în vederea susținerii cu succes a Tezelor cu subiect unic. Exercițiile propuse pentru *autoevaluare* în ultima parte a lucrării, îmbrățișând tematica din programa școlară pentru clasa a VIII-a, vin să fixeze cunoștințele dobândite și competențele de comunicare formate, familiarizându-i în același timp pe elevi cu cerințele și exigențele acestei evaluări la nivel național.

În acest scop, au fost concepute și câteva **module conținând *Îndrumări, Teste recapitulative* și *Teste propuse* pentru pregătirea Tezelor naționale cu subiect unic.**

Acest îndrumător pentru studiul la clasă și pregătirea Tezelor cu subiect unic este un instrument util și eficient în pregătirea temeinică a elevilor.

Autoarele

GENUL LIRIC

GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ

Genurile literare sunt formele cele mai generale în care se manifestă literatura, incluzând, fiecare, un număr de opere, clasificate în specii literare. Există trei genuri literare: **liric**, **epic** și **dramatic**.

Genul liric – cuprinde acele opere literare în care autorul prezintă realitatea așa cum o vede și cum o simte el, prezentând peisaje, fenomene, tablouri etc. prin prisma propriei sensibilități. Denumirea de *liric* vine de la faptul că textele erau însoțite (în antichitate) de acompaniament la un instrument muzical numit liră.

Specii - Din acest gen literar fac parte numeroase specii precum: ditirambul, oda, imnul, elegia, satira, epistola, epigrama, sonetul, rondelul, gazelul, meditația, glosa, poemul în vers liber etc.

Caracteristica textelor lirice este crearea unor imagini artistice deosebite cu ajutorul figurilor de stil.

OPERA LIRICĂ este lucrarea literară în care scriitorul își exprimă în mod direct gândurile și sentimentele.

TEXTUL LIRIC (OPERA LIRICĂ)

CONȚINUT
- creează un univers poetic, o lume posibilă, cu o deosebită forță de sugestie
- transmite în mod direct idei, gânduri, sentimente, atitudini menite să creeze o atmosferă, o stare de spirit

Imagini:
- vizuale
- auditive
- dinamice
- olfactive

EXPRESIE
- limbaj poetic care nu explică, ci sugerează

Figuri de stil:
- epitet
- comparație
- antiteză
- hiperbolă
- repetiție
- enumerație
- metaforă
- personificare
- inversiune

vers

Forma muzicală:
- măsură
- ritm: iambic
  trohaic
- rimă: împerecheată
  îmbrățișată
  încrucișată
  monorimă

EUL LIRIC reprezintă vocea care, în poezia lirică, ne comunică sentimentele, emoțiile, impresiile, ideile poetului, într-un limbaj direct, ce se adresează sensibilității cititorului prin intermediul procedeelor artistice și al figurilor de stil.

Eul liric se manifestă sub forma pronumelor și a adjectivelor pronominale de persoana I singular (mă, mei); formele de plural (noi, nostru) exprimă contopirea eului liric cu altă identitate lirică (țară, popor, categorie socială - țărani, natură, cititor etc.)

ELEMENTE DE PROZODIE

■ **RIMA** reprezintă potrivirea ultimelor sunete de la sfârșitul versurilor începând cu vocala accentuată.

Tipuri de rimă:

a) **monorimă** (aceeași rimă la trei sau mai multe versuri)
b) **împerecheată** (rimează versurile 1 cu 2, 3 cu 4)
c) **încrucișată** (rimează versurile 1 cu 3, 2 cu 4)
d) **îmbrățișată** (rimează versurile 1 cu 4, 2 cu 3)
e) **variată** (versurile rimează neurmând nici o regulă)

■ **MĂSURA** reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.
Versurile pot fi grupate în strofe.

Tipuri de strofe:

a) **distih** (strofă de două versuri numite și „stihuri")
b) **terțină** (trei versuri)
c) **catren** (patru versuri) etc.

Obs.: Poeziile în care versurile nu sunt grupate în strofe se numesc *astrofice* sau *continuative*.

■ **RITMUL** reprezintă succesiunea silabelor accentuate și neaccentuate, într-o anumită ordine.

Pentru a identifica ritmul unui vers trebuie să facem schema, notând silabele accentuate (\ ) și neaccentuate (⊔). Observând regularitatea cu care alternează silabele accentuate cu cele neaccentuate, versul poate fi împărțit în *picioare metrice*.

Tipuri de ritmuri:

Piciorul metric format din două silabe, cu accentul pe prima, se numește **troheu**, iar ritmul corespunzător, **ritm trohaic**.

„Pâ - nă To - ma se gă - teș - te,
\ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔
Mur - gul coa - ma - și ne - te - zeș - te."
\ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔ | \ ⊔

Piciorul metric de două silabe în care accentul cade pe cea de-a doua silabă se numește **iamb**, iar ritmul corespunzător, **ritm iambic**.

„A fost o - da - tă ca - n po - vești,
⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \
A fost ca ni - cio - da - tă"
⊔ \ | ⊔ \ | ⊔ \ | ⊔

Piciorul metric de trei silabe în care accentul cade pe silaba din mijloc încadrată de două silabe neaccentuate se numește **amfibrah**, iar ritmul corespunzător, **ritm amfibrahic**.

„Mai am un sin - gur dor
⊔ \ ⊔ | ⊔ \ ⊔
În li - niș - tea se – rii"
⊔ \ ⊔ | ⊔ \ ⊔

FIGURI DE STIL

În poezie, imaginile și atmosfera sunt create prin folosirea particulară a limbajului, prin combinarea cuvintelor după reguli proprii. În felul acesta apar figurile de stil (tropii). Acestea sunt procedeele de modificare a a sensurilor proprii în sensuri figurate pornind de la funcția expresivă a cuvântului: epitet, comparație, metaforă, personificare etc.

◆ **Personificarea** – este figura de stil prin care se atribuie însușiri omenești ființelor, lucrurilor și fenomenelor naturii.

Ex.: „Flori *albastre* tremur *ude* în văzduhul *tămâiet*."
(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

◆ **Epitetul** – este figura de stil prin care se exprimă însușiri deosebite ale obiectelor, prezentându-le într-o lumină nouă, aparte, ele adresându-se imaginației și sensibilității noastre.

Ex.: „Iat-o sanie *ușoară* care trece peste văi...
În văzduh *voios* răsună clinchete de zurgălăi." (V. Alecsandri, *Iarna*)

Se adaugă unui substantiv sau verb și se exprimă prin adjective („*mândrul* întuneric"), adverbe („se-ntinde *falnic*") sau substantive („pădure *de argint*").

Clasificare:

Epitetul poate fi:

a) **simplu** (exprimat printr-un singur cuvânt):
„taină *călătoare*" (G. Coșbuc – *Vara*)

b) **dublu** (exprimat prin două epitete):
„*lungi* troiene *călătoare*" (V. Alecsandri – *Iarna*)

c) **multiplu** (exprimat prin trei sau mai multe epitete):
„câmpia Ialomiței s-așterne *tăcută*, *netedă*, *uscată*"
(Al. Vlahuță – *Țara. Poporul*)

Epitetul poate avea și alte valori:

a) **epitet personificator:**

„*cumplita* iarnă“ (V. Alecsandri – *Iarna*)

b) **epitet metaforic:**

„pădurea *de argint*“ (M. Eminescu – *Călin (file din poveste)*)

c) **epitet hiperbolic:**

„*Gigantică* poart-o cupolă pe frunte“ (G. Coșbuc – *Pașa Hassan*)

◆ **Comparația** – este figura de stil prin care se alătură doi termeni (persoane, obiecte, ființe, acțiuni, idei etc.), pe baza unor însușiri comune, cu scopul de a evidenția anumite caracteristici ale primului termen.

Ex.: „Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte *o stâncă solitară*“
(V. Alecsandri – *Dan, căpitan de plai*)

◆ **Metafora** – este figura de stil prin care se înlocuiește un termen obișnuit (propriu) cu unul neobișnuit, figurat, pe baza unor asemănări.

Ex.: „Vorba-i e *tunet*, răsufletul *ger*“. (G. Coșbuc – *Pașa Hassan*)

◆ **Repetiția** – este figura de stil care constă în folosirea succesivă a unui sunet, cuvânt sau a unui grup de cuvinte pentru a impune atenției o imagine semnificativă, o idee, un sentiment, o acțiune sau un obiect.

Ex.: „Ziua *ninge*, noaptea *ninge*, dimineața *ninge* iară.“
(V. Alecsandri – *Iarna*)

◆ **Enumerația** – este figura de stil care constă în înșiruirea unor termeni de același fel, cu scopul de atrage atenția asupra unor aspecte descrise sau asupra faptelor înfățișate.

Ex.: „Vin *țânțarii, lăutarii, gândăceii, cărăbușii....*“
(M. Eminescu - *Călin (file din poveste)*)

◆ **Inversiunea** - este figura de stil prin care se schimbă ordinea obișnuită a cuvintelor într-o propoziție, cu intenția de a obține efecte poetice.

Ex.: „Priveam fără de țintă-n sus
Într-o *sălbatică splendoare*“ (G. Coșbuc – *Vara*)

◆ **Antiteza** – este figura de stil care constă în opoziția dintre doi termeni (personaje, idei, situații, fenomene etc.) care se pun reciproc în lumină, cu scopul de a reliefa unul din termeni prin celălalt.

Ex.: „N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!“
(M. Eminescu – *Scrisoarea III*)

◆ **Hiperbola** – este figura de stil prin care se exagerează în mod intenționat (mărind sau micșorând) însușirile unei ființe sau caracteristicile unui obiect, fenomen sau ale unei întâmplări pentru a-l impresiona pe cititor.

Ex.: „Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte."
(G. Coșbuc – *Pașa Hassan*)

◆ **Alegoria** – este procedeul artistic constând într-o suită de figuri de stil strâns legate între ele, coerente, prin care se concretizează o noțiune abstractă.

Ex.: Alegoria moarte – nuntă din balada populară *Miorița* se realizează printr-o succesiune de metafore, personificări, epitete, enumerații.

◆ **Oximoronul** este figura de stil care constă în asocierea neașteptată, cu efecte expresive surprinzătoare, a doi termeni contradictorii sau chiar cu semnificații opuse.

Ex.: „Așa-s de negri ochii tăi, / lumina mea." (Lucian Blaga - *Izvorul nopții*)

◆ **Invocația retorică** este o figură de stil care constă într-o formulă de adresare către o persoană absentă sau imaginară, de la care nu se așteaptă răspuns. Este situată, de obicei, la începutul operei și este realizată prin substantive în vocativ.

Ex.: „*Frumoaso,* / ți-s ochii așa de negri ..." (Lucian Blaga - *Izvorul nopții*)

◆ **Exclamația retorică** este o figură de stil care exprimă gânduri și sentimente variate (surpriza, mânia, bucuria, admirația, îndemnul, dorința, speranța, mândria, regretul etc.).

Ex.: „Aoleo! ce foc de dor!" (*Frunză verde magheran...)*

◆ **Simbolul** este procedeul artistic care constă în utilizarea numelui unui obiect concret pentru a desemna un alt obiect sau, cel mai adesea, o idee abstractă.

Simbolul este o imagine care revine cu insistență într-un text literar și care ocupă o poziție cheie, esențială pentru eroul liric sau epic, pentru conflict etc.

Sensul simbolic al unui cuvânt se formează numai în context (prin raportare la toate determinările sale, la relațiile cu alte imagini și la poziția pe care o ocupă în text).

Ex.: simbolul ochilor în poezia „Izvorul nopții" de Lucian Blaga.

◆ **Figurile de stil sonore** constau în repetarea unor sunete în interiorul unui vers pentru a-i spori muzicalitatea și a crea efectul unei armonii imitative.

Aliterația este o figură de stil sonoră care constă în repetarea unor consoane sau silabe aflate de obicei în rădăcina cuvintelor.

Asonanța este o figură de stil sonoră care constă în repetarea unor vocale accentuate aflate în silabe succesive. Termenul este adesea folosit pentru a denumi rima imperfectă.

1 MIHAI EMINESCU

Repere critice

■ „Eminescu [...] a fost și rămâne cea mai copleșitoare mărturie despre forma inegalabilă pe care o poate atinge geniul creator românesc, atunci când se alimentează din adâncimile fertile și insondabile ale unui fond autentic."
(Șt. Aug. Doinaș, *Lectura poeziei. Urmată de tragic și demonic*, București, Ed. Cartea Românească, 1970, p. 342.)

■ „Cântăreț al elanurilor omenești îndreptate spre scrutarea universului și [...] al umanității ancorate în viața socială [...], Eminescu s-a aplecat cu aceeași cuprinzătoare înțelegere și asupra vieții intime a omului. A cântat speranțele, dorințele, modurile bucuriei omenești de a se afirma prin dragoste și comuniune cu viața naturii, dar și modurile – mult mai numeroase în vremea sa – ale insatisfacției sufletești a omului, exprimate prin sentimentul singurătății, [...], al durerii de a nu fi înțeles sau de a fi trădat în dragoste, afirmând [...] idealul unei vieți de onestitate și plinătate sufletească, de trăire sinceră și pasionată a sentimentelor."
(G. Munteanu, *Prefața și note* la vol. M. Eminescu, „Poezii", București, Ed.Tineretului, 1966, p. 32.)

■ „A vorbi de poet este ca și cum ai striga într-o peșteră vastă... Nu poate să ajungă vorba până la el, fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harpă și să legene, din depărtare, delicata lui singuratecă slavă. [...].

Într-un fel, Eminescu e sfântul preacurat al ghiersului românesc [...]. Pentru pietatea noastră depășită, dimensiunile lui trec peste noi, sus și peste văzduhuri. Fiind foarte român, Eminescu e universal."
(T. Arghezi, *Cuvânt înainte* la M. Eminescu, „Poezii", București, Ed. Minerva, 1971, p. V.)

■ „Departe de vaporoasele evocări romantice, Eminescu creează imagini de o plastică senzualitate. [...] Poetul își fixează cu intensitate atenția asupra părților predilecte din trupul femeii: părul, gura, umerii, brațele, sânii. Asemenea expresii apar la nesfârșit în lirica eminesciană, asociate cu corespunzătoarele senzații tactile, ce se desprind dintr-însele. [...] Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci."
(Edgar Papu, *Nostalgia apropierii – erotica*, în „Lumini perene", București, Ed. Eminescu, 1989, p. 55.)

■ „În finalul *Dorinței*, amintita sugestie vagă, desprinsă dintr-un spațiu indefinit, ce se pierde, apare în *armonia / Codrului bătut de gânduri*. Acestui plan depărtat i se opune unul delimitat, din imediata apropiere, care, fiind omogen cu primul, îi împrumută și lui o consistență mai definită: Flori de tei deasupra noastră / Or să cadă rânduri-rânduri."
(Edgar Papu, *Concentrarea extensivă ca expresie întregitoare*, în „Lumini...", ibidem, p. 79.)

■ „Întâlnirea nu se produce nici în *Lacul*, poezie construită ca un mic *lied* pe tema așteptării romantice. Dar și aci fantezia suplinește realul deficitar construind imaginea întâlnirii posibile și călătoria pe ape și proiectându-le într-un viitor exprimat prin subjonctiv: *Să sărim în luntrea mică, / [...] / Și lopețile să-mi scape / Să plutim cuprinși de farmec [...]*.

La fel, *Crăiasa din povești*, iubită în ipostaza de zână, încearcă să facă să apară, prin practici magice, chipul iubitului în limpezile ape ale lacului."
(Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Cuplul ca idee mito-poetică centrală în opera eminesciană*, în „Eminescu – cultură și creație", București, Ed. Eminescu, 1976, p. 87-88.)

■ „Intimitatea eminesciană nu-i analitică. Fiind expresii ale naturii, cei doi iubiți nu vorbesc și nu se-ntreabă. Ei cad, prin puterea instinctului și sub înrâurirea mediului înconjurător, într-o somnolență extatică, pe care Eminescu o numește «farmec». Femeia iese de undeva, dintre trestii sau din pădure, se lasă îmbrățișată, apoi amândoi sunt prinși de o toropeală, fascinați mai cu seamă de o mișcare ritmică din afară, de căderea continuă a razelor lunii, de prăbușirea lentă a florilor de tei, de «blânda batere de vânt», de unduirea apei, de buciumul de la stână. Toate aceste ritmuri închipuiesc viața cosmică."

(G. Călinescu, *Mihai Eminescu*, în „Istoria literaturii române", III, București, Ed. Academiei, 1973, p. 235.)

■ „Iubirea eminesciană este deopotrivă cu a lui Tristan în drama lui Wagner. Un fir îndoliat se întrețese cu bucuriile ei. Voluptatea se asociază cu durerea, încât dulcea jale sau farmecul dureros fac parte dintre expresiile eminesciene cele mai tipice. Și poate că tocmai acum, când o dorește mai puțin, poezia lui Eminescu atinge sensurile ei metafizice cele mai grave. În experiența iubirii a intuit Eminescu mai limpede resortul cel mai adânc al vieții, dorul nemărginit, dar și zădărniciile acestuia. Ceea ce s-a numit pesimismul eminescian este mai cu seamă deșteptarea bruscă, în neîmpăcată lumină conceptuală, a omului care a dus până la capăt experiența iubirii."

(Tudor Vianu, *Junimea*, în „Istoria literaturii române moderne", de Ș. Cioculescu, Vl. Streinu și T. Vianu, București, E.D.P. , 1971, p. 235.)

■ „Descoperim la Eminescu un sistem de reprezentare aproape canonic, ritualic, bazat pe reluarea acelorași puncte de referință în mici partituri simfonice. O strofă din *Lacul* poate fi transferată în *Dorința* și invers, în cadrul unui tipism cu variații minime. Același ipotetic farmec, același timp «îngânat cu glas de ape», aceeași diafanizare a organicului vizează cu regularitate consonanța finitului cu infinitul."

(Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 150.)

Aplicații

- **Lacul** (Ed. Humanitas)
- **Dorința** (Ed. Corint)
- **Crăiasa din povești** (Ed. All)

LACUL

Caracteristicile textului

TEMA Între marile teme ale poeziei eminesciene, slăvirea naturii și a iubirii ocupă un loc însemnat, cele două sentimente îngemănate regăsindu-se exprimate în majoritatea poeziilor sale, de la cele de debut literar până la ultimele publicații. Chiar dacă poartă amprenta temperamentului vârstei, a culturii sau a experienței de viață, creațiile poetice axate pe această tematică prezintă natura și iubirea ca pe unicul izvor de echilibru interior, de entuziasm neîntrerupt în fața frumuseților lumii.

În perioada unei tinereți pline de iluzii și de vise, poetul a crezut cu toată ardoarea în existența iubirii desăvârșite, ideale, căreia îi asociază decorul unei naturi pline de farmec. Visul de iubire transfigurează lumea, iar natura e ocrotitoare și părtașă la trăirile sufletului tânăr. În poezii ca „Floare albastră", „Crăiasa din povești", „Povestea codrului", „Lacul", „Dorința", natura se întrepătrunde cu visul de iubire până la contopire.

TITLUL Titlul poeziei „Lacul" ar putea sugera la prima vedere un loc de întâlnire a celor doi îndrăgostiți.

La o analiză mai atentă a conținutului, observăm însă că, departe de a se înscrie în sfera realității imediate, a cotidianului, versurile sunt o proiecție a dorinței, a visului de iubire al poetului.

UNIVERSUL POETIC Eminescu, veșnicul îndrăgostit, pe care ambianța unui decor simplu de natură îl farmecă și îl înalță sufletește, își țese visul de iubire în tihna și pacea țărmului unui ochi de apă, în mijlocul codrului. Lacul este încărcat cu nuferi, iar o adiere lină de vânt încrețește suprafața apei în cerculețe, făcând să se miște o barcă și să se înfioare trestiile. Poetul singuratic își plimbă pașii pe țărm, iar liniștea serii de vară stăpânește întregul peisaj.

Îndrăgostitul și-ar dori ca iubita să-i apară înainte, „să răsară" din trestiile de pe mal și să-i cadă la piept într-o dulce îmbrățișare. Continuându-și visul, el își închipuie cum, urcați în luntre, ar pluti îndepărtându-se încet de țărm, învăluiți de lumina lunii, de foșnetul vântului și de clipocitul apei. Trăirile tânărului îndrăgostit sunt atât de intense, încât ajung până la uitarea de sine: „Și să scap din mână cârma / Și lopețile să-mi scape".

Dar visul se destramă, iluzia dispare, iar el rămâne la fel de singur, suspinând „în zadar" de dor și neîmplinire.

REALIZAREA ARTISTICĂ De o simplitate aparentă, poezia degajă un farmec aparte, o vrajă care-l cuprinde treptat pe cititor și care se naște din inegalabilul talent eminescian de a îmbina cuvinte simple și felurite procedee stilistice într-o țesătură unică, prezentând un colț din natură ca un colț de rai.

Elementele cadrului natural sunt cele îndrăgite de poet: codrul, lacul, lumina lunii, vântul. Momentul ales este seara, când umbrele întunericului și lumina lunii se întrețes, sporind misterul. **Epitetele** cromatice din prima strofă: „Lacul... albastru", „Nuferi galbeni", „cercuri albe" înviorează peisajul prin petele de culoare și corespund stării sufletești, de încântare în fața creațiilor naturii, de plenitudine. Cele două **inversiuni** întâlnite tot în prima strofă atrag atenția asupra principalelor componente ale peisajului: lacul, codrul, nuferii, barca. Lacul apare albastru și limpede la adăpostul codrului, oferind o oază de liniște și intimitate. Frumusețea lui este sporită de bogăția florală a nuferilor galbeni. Culoarea caldă, aurie a acestora amplifică gingășia cu care ei împodobesc undele albastre. Lacul vibrează de emoția și nerăbdarea îndrăgostitului, iar **personificarea** devine sugestivă: „Tresărind în cercuri albe / El cutremură o barcă." Mișcarea lacului, schimbarea culorii lui, glasul cu care murmură iubirea („Îngânați de glas de ape") trădează emoția, bucuria pe care i-o transmite tânărul îndrăgostit.

În strofa a doua, **repetiția** adverbului „parcă" alăturat verbelor „ascult" și „aștept" sugerează starea de așteptare a ceva nelămurit, care se concretizează în versul următor în imaginea iubitei: „*Ea* din trestii să răsară". Scrierea cursivă a pronumelui personal „*ea*" ne face să înțelegem că nu e vorba de o persoană anume, ci de „iubita" în general, proiecție imaginară ideală, de a cărei imagine diafană poetul are sufletul plin. Chipul ei nu este conturat, ea este o prezență vaporoasă, imaterială, tocmai prin faptul că totul este o iluzie, o dorință de iubire, o plăsmuire a minții poetului îndrăgostit mai mult de imaginea iubirii. Această idee de dorință este susținută și de folosirea verbelor la modul conjunctiv: „să răsară", „să-mi cadă", „să sărim", „să plutim", „să scap", care nu exprimă o acțiune sigură, ci doar posibilitatea realizării ei. Repetiția verbului „a scăpa" („Și să scap din mână cârma,/ Și lopețile să-mi scape;") sugerează uitarea de sine, trăirea intensă a clipei de fericire până la abandon. **Enumerația** prezentă în strofa a patra („lumina blândei lune", „Vântu-n trestii", „Unduioasa apă") dă impresia de participare a elementelor naturii la starea afectivă a poetului. Imaginile vizuale („Lacul codrilor albastru / Nuferi galbeni îl încarcă", „Sub lumina blândei lune") se îmbină cu cele auditive („îngânați de glas de ape", „Vântu-n trestii lin foșnească, / Unduioasa apă sune"), sugerând nu doar armonia ce domnește în natură, ci și comuniunea ei cu omul. Natura dătătoare de echilibru și speranță predispune în același timp și la visare și constituie decorul cel mai potrivit pentru sufletul tânăr, dornic de iubire.

Cei doi îndrăgostiți trăiesc puterea iubirii, vrăjiți de „farmecul" naturii, de mișcarea lină a valurilor, de lumina blândă a lunii, de glasul melodios al apei. Uitarea de sine, uitarea timpului înseamnă pătrunderea în ritmurile universului, în eternitatea naturii. Îndrăgostitul dorește ca aceste clipe de supremă fericire, de iubire, să fie veșnice.

Lirismul textului este accentuat de folosirea persoanei I plural („să sărim", „să plutim"), expresie a dorinței de dragoste împărtășită. Punctele de suspensie din ultima strofă: „Dar nu vine..." susțin, la nivelul punctuației, exprimarea regretului că visul s-a destrămat. Poezia are o construcție simetrică, deoarece începe și se sfârșește cu imaginea lacului încărcat cu flori galbene de nufăr.

În finalul poeziei însă, lacul este umbrit de tristețea și singurătatea poetului. Martor tăcut al visului spulberat, lacul pare să-l consoleze cu seninătatea și frumusețea undelor sale. Durerea strânsă adânc în suflet de către poet, alinată de armonia naturii, se transformă într-o calmă resemnare.

Strofele au rimă numai la versurile al doilea și al patrulea, realizându-se o semirimă încrucișată sau rimă imperfectă. Versul de opt silabe, aliterația lui „l" („Lacul codrilor albastru", „de-a lung de maluri", „Sub lumina blândei lune"), precum și asonanța (repetarea lui „u" accentuat într-o serie întreagă de cuvinte: „luna", „ascult", „luntrea", „sufăr", „nuferi" etc.) conferă poeziei o muzicalitate deosebită.

Deși poezia exprimă neîmplinirea unui vis, atmosfera degajată este plină de seninătate, împrumutată din perfecțiunea și armonia naturii.

Exerciții propuse

1. Alegeți sinonimele cuvintelor aflate în prima coloană din coloana alăturată:

codru	vâsle
cutremur	a acompania, a însoți, a imita
mal	direcție
a răsări	solitar
luntre	dulce, calmă
a îngâna	țărm
lopeți	mișcătoare
blândă	a apărea, a crește
unduioasă	barcă
singuratic	seism
cârmă	pădure

2. Dați antonimele cuvintelor:

încarcă, albe, mică, cuprins, blândă, încărcat, a scăpa.

3. Identificați valorile morfologice ale cuvântului „lin" din următoarele exemple:

Are un mers *lin.*
Merge *lin.*

Am prins un *lin.*
Strugurii sunt storși într-un *lin.*

Citește și află mai mult !

În volumul intitulat „Viața lui M. Eminescu", G. Călinescu consemnează în capitolul „La Blaj" câteva aspecte ale călătoriei tânărului Mihai Eminescu în ținutul Ardealului, îndreptându-se spre localitatea Blaj. Tot într-acolo se îndreptau alți doi tineri, pentru a urma cursurile de teologie. Aceștia au făcut popas la hanul „La Calul Alb".

„În vreme ce ședeau la masă într-o odaie [...], intră pe ușă un june ars de soare la față, în haine sărăcuțe și colbăite, cu două surtuce negre, unul peste altul, unul mai scurt, de vară, și unul mai lung, de iarnă și recomandându-se «Eminescu», se așeză la masa lor. Le zise, când intrară mai în vorbă, că era mânat de dorul fierbinte de a putea vedea Blajul, de unde a răsărit soarele românismului. [...] La Dicio-Sânmartin, stând împreună cu seminariștii la masă, le-a declarat în sfârșit fără afectare: «Domnilor, eu sunt poet și vreau să-mi adun materiale». [...] Urmându-și călătoria, ajunseră în cele din urmă în vârful Hulei, de unde se vedea Blajul. Eminescu, ridicându-se, strigă atunci emfatic, cu carnetul într-o mână și cu pălăria într-alta: «Te salut din inimă Romă mică! Îți mulțumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea»."

(G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Iași , Ed. Junimea, 1977, pag. 93-94.)

4. Alcătuiți familia lexicală a cuvintelor: *albastru, a foșni* (cel puțin cinci derivate) și *pământ*.

5. Analizați morfo-sintactic cuvintele „lacul" și „nuferi" din primele două versuri ale poeziei.

6. Pronumele personal „mi" din construcția „să-mi cadă" este:

a) complement circumstanțial de loc;
b) complement indirect;
c) atribut pronominal.

7. Cuvântul „cel" din construcția „lacul cel albastru" este:

a) adjectiv demonstrativ;
b) articol demonstrativ;
c) pronume demonstrativ.

Argumentați-vă opinia.

Exerciții rezolvate

1. Explicați construcția „de-a lung de maluri" și apoi analizați-o morfo-sintactic.

R. Locuțiunea prepozițională „de-a lungul" este specifică genitivului, însă aici, pentru realizarea ritmului și a rimei, poetul a introdus prepoziția „de", transformând-o într-o locuțiune prepozițională cu acuzativ.

De-a lung de maluri – complement circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv comun, gen neutru, caz Acuzativ, precedat de locuțiunea prepozițională „de-a lung de", nearticulat.

2. Explicați titlul poeziei.

R. Poezia se deschide și se închide într-o simetrie perfectă cu imaginea lacului, care devine un „personaj" central al textului. Acesta nu este numai locul de întâlnire al îndrăgostiților, de o frumusețe edenică. El sporește inefabilul și vraja iubirii prin virtuțile plastice și sonoritățile sale melodioase. Prin legănarea dulce a bărcii, prin foșnetul lin al trestiilor, prin căderea razelor de lună și glasul molcom al apei, lacul mărește farmecul plimbării celor doi îndrăgostiți.

Lacul exprimă liniștea, frumusețea și armonia naturii, ce veghează și ocrotește visul de iubire al poetului. Acolo iubirea se îngemănează cu eternitatea, cu armonia universală. Lacul este totodată și oglinda sufletului poetului în care vibrează sentimentele adânci ale acestuia. Concentrând bucuria și emoția îndrăgostitului care își așteaptă iubita, apoi fericirea visului tainic de iubire, el se acoperă de umbrele regretului și singurătății în finalul poeziei.

Acest martor și confident al dorurilor poetului se dovedește a fi totodată un prieten consolator. El îi transmite tânărului îndrăgostit ceva din seninătatea și echilibrul naturii, iar frumusețea și perfecțiunea acesteia îi alină tristețea.

DORINȚA

Caracteristicile textului

TEMA În lirica eminesciană natura apare deseori asociată cu iubirea, fiind martora și ocrotitoarea fericirii poetului. În mijlocul naturii, în adâncul codrului, lângă izvor, în preajma teiului încărcat de floare, poetul trăiește fiorul iubirii, al așteptării, al tristeții. Versurile eminesciene creează o atmosferă de blândă visare în care emoția tinerilor se transmite și naturii, într-o comuniune deplină om-natură.

În poezia „Dorința", Mihai Eminescu trăiește bucuria și emoția adâncă la gândul întâlnirii cu iubita în mijlocul naturii. Chemarea înflăcărată a poetului adresată iubitei, așteptarea plină de speranță și de lirism vibrează în fiecare vers într-o atmosferă de dulce și înfiorată emoție.

TITLUL Titlul transpune sugestiv conținutul liric al poeziei, dorința intensă a poetului de a-și revedea iubita, „de-a visa un vis ferice" alături de ea, copleșiți de fericire și vrăjiți de armonia naturii. Forma articulată cu articol hotărât a substantivului singularizează dorința, o face unică și irepetabilă. Dorința poetului este atât de puternică, încât nu mai are nevoie de alte determinante în planul expresiei, este redată simplu și sugestiv printr-un singur cuvânt.

UNIVERSUL POETIC __Spațiul exterior__

Poezia conturează două spații care se întrepătrund într-o profundă comuniune: spațiul exterior, real, al naturii și spațiul interior, imaginar, al emoției poetului. Iubirea curată și fericită a tinerilor este proiectată într-un tărâm de basm. Cadrul natural, de o rară frumusețe, vibrează la emoția poetului, el nu mai este un simplu cadru al iubirii, ci devine un confident și ocrotitor al idilei. Natura dobândește astfel însușiri umane, este personificată. Chemarea și așteptarea înfrigurată a iubitei se transmit izvorului „care tremură" pe prund, florilor de tei ce vor cădea „înfiorate" în părul iubitei: „Iar în păr înfiorate / Or să-ți cadă flori de tei". Fiecare element al naturii capătă o dimensiune simbolică, contopindu-se astfel cu starea sufletească a poetului, cu fericirea îndrăgostiților. Codrul devine o gazdă primitoare și discretă a întâlnirii celor doi îndrăgostiți: „Crengi plecate o ascund". Izvorul cu unda limpede și răcoroasă apare ca un confident al emoției și nerăbdării poetului: „Vino-n codru la isvorul / Care tremură pe prund". Într-un spațiu de o neasemuită frumusețe, la adăpostul crengilor plecate ale codrului, pe „prispa cea de brazde", lângă izvor, poetul își cheamă iubita. Așteptarea fetei îl face să-și imagineze emoția întâlnirii. Bucuria revederii este ocrotită de liniștea tainică a codrului și amplificată de senzația ruperii de lume într-o apropiere înfiorată a celor doi îndrăgostiți: „Vom fi singuri-singurei, / Iar în păr înfiorate / Or să-ți cadă flori de tei." Fiorul tainic al iubirii iradiază în jurul cuplului, florile de tei suave și parfumate cad „înfiorate" în părul fetei, sporindu-i gingășia. Iubirea celor doi tineri apare într-o stare de fericire deplină, care se prelungește sub forma somnului și a visului ferice: „Vom visa un vis ferice". Această fericită îngemănare prin iubire a celor două suflete își găsește ecou în natură: „Îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratece

isvoare, / Blânda batere de vânt". Epitetele subliniază sugestiv fericirea izvorâtă din iubirea împărtășită („vis ferice") proiectată într-un spațiu intim („singuratece isvoare"), de o tandrețe infinită („Blânda batere de vânt").

Poetul dorește să prelungească aceste clipe de beatitudine în eternitatea naturii, să înveșnicească iubirea în sânul codrului: „Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri". Moartea își pierde aspectul sumbru, ea despovărează sufletele și proiectează în veșnicie fericirea unică a iubirii. Îngropați și adormiți de mireasma florilor de tei care vor cădea continuu deasupra lor, tinerii îndrăgostiți își vor continua „visul ferice" în mijlocul armoniei codrului: „Flori de tei deasupra noastră / Or să cadă rânduri - rânduri". Locuțiunea adverbială „rânduri-rânduri" accentuează ideea stării de fericire plenară dată de iubire, stare pe care poetul vrea să o păstreze veșnic, în mijlocul frumuseții și purității naturii. Mișcarea de cădere a florilor sugerează coborârea în moarte, dar senzația este atenuată și înseninată de aspectul fragil, aproape imaterial al petalelor delicate. Albul florilor de tei asociat cu parfumul acestora, într-o cădere continuă, simbolizează coborârea lină în somnul veșnic al naturii, pe un pat floral, în care îndrăgostiții vor fi adormiți pentru eternitate sub omătul înmiresmat al florilor de tei, care îi va acoperi încetul cu încetul. Imaginea de o infinită frumusețe reușește să imortalizeze clipa de fericire profundă pe care tinerii o trăiesc într-un cadru de basm.

Cuplul îndrăgostiților

În această poezie, fiecare vers este o mărturie a emoției poetului la gândul întâlnirii cu ființa dragă. Chemarea acesteia într-un cadru privilegiat pare să favorizeze spontaneitatea trăirilor. La adăpostul codrului familiar și prieten, tinerii îndrăgostiți se vor simți liberi să trăiască bucuria regăsirii.

Întâlnirea celor doi îndrăgostiți, așa cum este imaginată de tânărul poet, vibrează de emoția iubirii. Poetul își lasă fantezia să plăsmuiască această întâlnire pe care o dorește și la care visează, redată în plan expresiv prin modul conjunctiv sau timpul viitor al indicativului, ca verbe ale posibilului: „să alergi", „să-mi cazi", „să desprind", „vom fi", „or să-ți cadă", „vom visa", „îngâna-ne-vor" etc. Nerăbdarea celor doi de a fi împreună („Și în brațele-mi întinse / Să alergi, la piept să-mi cazi") și iubirea iradiază în gesturile de o infinită gingășie: „Să-ți desprind din creștet vălul, / Să-l ridic de pe obraz." Vălul ridicat de pe obrazul fetei ne dezvăluie două suflete îndrăgostite, care au pășit pe tărâmul magic al iubirii. Gesturile de mare tandrețe exprimă puritatea sentimentului pe care îl trăiesc plenar cei doi tineri, rupți de lume, în singurătatea codrului: „Pe genunchii mei ședea-vei, / Vom fi singuri-singurei". Natura ocrotește iubirea lor, fiind și ea pătrunsă de fiorul îndrăgostiților sugerat de epitetul „înfiorate": „Iar în păr înfiorate / Or să-ți cadă flori de tei". Se observă frumusețea angelică a fetei („fruntea albă", „părul galben") și gingășia gesturilor de tandrețe: „Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braț încet s-o culci, / Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci...".

Sentimentul de fericire este atât de adânc, încât poetul dorește să-l prelungească în vis, într-un somn adânc vegheat de blândețea și înțelegerea naturii personificate: „Vom visa un vis ferice, / Îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratece isvoare,/ Blânda batere de vânt". Armonia și tandrețea cuplului se răsfrâng în armonia naturii: tinerii „singuri-singurei" își declară șoptit iubirea, al cărei ecou este purtat de „cântul" izvoarelor „singuratece" și de freamătul vântului. Tandrețea cu care poetul culcă

încet capul iubitei pe brațul său se regăsește parcă în „blânda batere de vânt", în care epitetul subliniază gingășia și puritatea sentimentului. Repetiția cuvântului „vis" și a derivatului său „a visa" („Vom visa un vis ferice") întărit de epitetul „ferice" accentuează plenitudinea iubirii celor doi tineri.

Încet, încet, prin intermediul somnului se realizează eternizarea iubirii, prelungirea ei în veșnicia universului. Somnul devine simbolul stării de profundă fericire care se contopește cu starea de armonie a naturii. Florile de tei vor acoperi îndrăgostiții cu zăpada lor înmiresmată și imaculată, ca o sugestie a purității și a inefabilului iubirii, într-o comuniune perfectă a omului cu natura. Dacă tinerii îndrăgostiți s-au cufundat în visul lor de fericire, codrul personificat a preluat o parte din neliniștea poetului, natura fiind proiectată sub semnul melancoliei într-un spațiu nedefinit, iluzoriu al beatitudinii.: „Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri."

REALIZAREA ARTISTICĂ Muzicalitatea dulce a versului eminescian contribuie la realizarea armoniei tabloului, la atmosfera luminoasă și senină care învăluie cuplul îndrăgostiților. Măsura de 8-7 silabe, rima pereche în versuri percepute ca distihuri ample de 15 silabe, sistemul neregulat al rimelor caracterizat prin asimetrii și asonanțe și ritmul trohaic sporesc farmecul inconfundabil al poeziei. Simplitatea și naturalețea limbajului dă mai multă expresivitate și limpezime ideii poetice. Jocul vocalelor și al consoanelor în aliterații subtile realizează un efect eufonic remarcabil. Mijloacele stilistice echilibrat utilizate potențează lirismul eminescian.

Personificarea însuflețește natura, făcând-o să aibă trăiri omenești: izvorul „tremură pe prund", „Îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratece isvoare". Personificarea are uneori o valoare metaforică: „codrului bătut de gânduri".

Epitetele conturează trăsăturile îndrăgostiților sau ale naturii: „crengi *plecate*", „*încet* s-o culci", „buze *dulci*", „vis *ferice*". Uneori epitetele devin personificatoare, dobândind mai multă forță expresivă: florile de tei sunt „*înfiorate*", „*blânda* batere de vânt", „*singuratece* isvoare".

Metafora conferă mai multă expresivitate și profunzime ideii poetice: „prispa cea de brazde", „armonia codrului".

Enumerațiile amplifică fericirea tinerilor prin marcarea gesturilor pline de tandrețe: „Și în brațele-mi întinse / Să alergi, pe piept să-mi cazi, / Să-ți desprind din creștet vălul, / Să-l ridic de pe obraz." De remarcat asocierea enumerației cu repetiția modului conjunctiv, care subliniază dorința poetului sub forma unei acțiuni posibile, realizabilă în momentul întâlnirii atât de mult așteptate.

Repetițiile unor cuvinte, silabe sau sunete sporesc muzicalitatea versului, eufonia acestuia: „Vom visa un vis", „Îngâna-ne-vor c-un cânt", „Adormind de armonia", „Or să cadă rânduri-rânduri", „Vom fi singuri-singurei".

Frumusețea și armonia naturii amplifică reveria și dorința poetului de a fi împreună cu ființa iubită.

„Eminescu [...] a fost și rămâne cea mai copleșitoare mărturie despre forma inegalabilă pe care o poate atinge geniul creator românesc, atunci când se alimentează din adâncimile fertile și insondabile ale unui fond autentic."

(Șt. Aug. Doinaș, *Lectura poeziei. Urmată de tragic și demonic*, București, Ed. Cartea Românească, 1970, p. 342.)

Exerciții rezolvate

1. Ce semnificație acordați prezenței în prima strofă a unui mare număr de substantive, în comparație cu numărul restrâns al verbelor?

R. În prima strofă este conturat cadrul natural de o nespusă frumusețe în care poetul își cheamă iubita. Șirul preponderent de substantive marchează fiecare detaliu al acestui colț de natură retras și intim. Codrul, izvorul, prundul, „prispa cea de brazde", crengile plecate alcătuiesc un refugiu, un spațiu ocrotitor al iubirii. Chemarea înflăcărată a tânărului îndrăgostit de a-și revedea iubita în tărâmul armonios al naturii sporește farmecul și misterul iubirii. Natura creează o atmosferă de dulce și înfiorată emoție, o oază a comuniunii omului cu natura.

2. Identificați aliterațiile și asonanțele din versurile următoare și explicați rolul lor stilistic:

„Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece isvoare,
Blânda batere de vânt."

R. Se observă prezența următoarelor aliterații: „v" („Vom visa un vis"), „g" („îngâna", „singuratece"), „n" („îngâna-ne-vor", „singuratece", „blânda", „vânt"), „c" („c-un cânt"), „b" („blânda batere"). La acestea se adaugă asonanțele următoarelor sunete accentuate: „i" („visa", „vis", „ferice", „singuratece"), „î" („îngâna", „blânda", „vânt"). Prin aliterații se realizează o armonie imitativă a unduirii apelor, a clipocitului izvoarelor, a legănării produse de vânt. Asonanțele sporesc muzicalitatea versului prin crearea unei sonorități melancolice, realizată de repetarea unor vocale închise („i" și „î").

3. Explicați rolul pe care îl are în acest cadru prezența femeii iubite. Realizați un succint portret al acesteia.

R. În această poezie de dragoste, fata iubită polarizează toate gândurile și emoțiile tânărului îndrăgostit. Ea este aceea care sugerează iubirea împlinită, fericirea celor doi îndrăgostiți integrată în ritmurile armoniei universale.

Ființa iubită este imaginată de poet într-un elan de dragoste și dăruire, alergând în brațele întinse ale tânărului emoționat: „Și în brațele-mi întinse / Să alergi, la piept să-mi cazi". Portretul fetei este conturat în câteva linii, accentuând frumusețea, gingășia și puritatea acesteia: fruntea albă și nevinovată, părul lung de aur asemenea unei zâne a pădurii („fruntea albă-n părul galben"), purtând pe creștet și pe obraz un văl ușor ce îi ascunde chipul („Să-ți desprind din creștet vălul / Să-l ridic de pe obraz") sau purtând în păru-i lung florile de tei „înfiorate" de emoție („Iar în păr înfiorate / Or să-ți cadă flori de tei"). Prezența și gesturile ei tandre și delicate exprimă o timiditate feciorelnică și bucuria cu care primește și dăruiește iubirea. Tinerii nu vorbesc. Poate fi perceput fiorul iubirii în gesturile lor pline de tandrețe: el îi ridică vălul de pe obraz cu un gest delicat, ea stă pe genunchii lui și își culcă încet capul pe brațul acestuia într-o dulce sărutare. Îmbrățișarea celor doi îndrăgostiți, somnul lor sub omătul înmiresmat al florilor de tei sunt semne ale fericirii lor profunde, exprimă dorința de a eterniza iubirea lor curată în perfecțiunea naturii. Comuniunea cuplului cu natura este deplină în trăirea până la extaz a acestui „vis ferice".

CRĂIASA DIN POVEȘTI

Caracteristicile textului

TEMA În poezia „Crăiasa din povești" de Mihai Eminescu, natura și iubirea se împletesc într-un decor de poveste. Căutarea iubirii înseamnă fericire și adevăratul sens al existenței umane. Iubirea este chemată prin gesturi rituale. Chipul celui hărăzit de soartă este căutat de tânăra fată în oglinda vrăjită a lacului.

TITLUL Titlul, prin cele două componente ale sale, reprezintă o deschidere spre lumea miraculoasă a basmului. Accentul cade asupra tinerei fete care, prin apartenența la lumea basmului, nu face decât să amplifice frumusețea și vraja acestei lumi feerice. Frumusețea ei amintind de zânele din poveștile românești se armonizează cu tabloul tainic al naturii și cu practicile magice pe care le folosește pentru a afla chipul iubitului. Personaje de basm înzestrate cu puteri miraculoase cum sunt sfânta Miercuri și sfânta Vineri, țes un adevărat univers vrăjit. „Crăiasa din povești" desfășoară un ritual magic pentru a-l cunoaște pe alesul inimii ei. Într-o noapte cu lună, ea aruncă trandafirii vrăjiți de Sfânta Vineri în unda lacului fermecată de Sfânta Miercuri. Sub lumina tainică a lunii, în ochii ei care caută să dezlege misterul iubirii, „toate basmele s-adună".

UNIVERSUL POETIC Într-un colț de natură misterios, învăluit de lumina tainică a lunii, apare o lume de basm. Este vorba despre un univers vrăjit, în care florile s-au adunat în șezătoare: „De painjen tort să rumpă" pentru a împodobi haina nopții cu pietre prețioase: „Și anină-n haina nopții / Boabe mari de piatră scumpă". Cerul și pământul sunt unite printr-o țesătură magică sugerată printr-un oximoron („neguri albe") expresiv întărit de epitete: „Neguri albe, strălucite / Naște luna argintie". Printr-un gest magic, luna personificată „le scoate peste ape, / Le întinde pe câmpie". Enumerațiile scot în evidență personificarea acestui univers sub puterea vrăjii: florile se strâng în șezătoare, ele împodobesc cu diamante haina nopții.

În acest decor strălucitor apare oglinda misterioasă a lacului, peste care norii personificați „Au urzit o umbră fină". Epitetul „fină" asociat cuvântului „umbră" subliniază caracterul inefabil și iluzoriu al umbrelor. În această schimbătoare oglindă magică, cerul și pământul se îngemănează: „Ruptă de mișcări de valuri / Ca de bulgări de lumină". Comparația întărită de metaforă („bulgări de lumină") conferă forță expresivă acestui element al naturii, insistând pe puterea miraculoasă a lacului. Aceasta i-a fost dată de Sfânta Miercuri: „Căci vrăjit de mult e lacul / De-un cuvânt al sfintei Miercuri". Știind de puterea lui magică, o copilă aruncă trandafiri roșii „Peste unda fermecată". Ea se apleacă „lin" peste oglinda vrăjită a lacului pentru a vedea chipul alesului ei. Gesturile rituale continuă utilizând puterea miraculoasă a trandafirilor. Ea aruncă trandafiri „tineri", știind că „vrăjiți sunt trandafirii / De-un cuvânt al sfintei Vineri". Plină de emoție, copila se uită peste unda lacului, iar în ochii ei albaștri și visători „toate basmele s-adună". Sub lumina tainică a nopții „Păru-i galben, / Fața ei lucesc în lună", iar ea așteaptă emoționată să vadă cum prinde contur un chip drag din apa vrăjită a lacului.

PORTRETUL FETEI „Crăiasa din povești" este o copilă frumoasă, care trăiește în mijlocul naturii, asemenea unei zâne desprinse din poveștile noastre românești. Lumina tainică a lunii învăluie în mister făptura ei. Portretul fetei iradiază o frumusețe angelică și o neasemuită puritate: „Păru-i galben" și „fața ei lucesc în lună". Grația crăiesei apare în mișcarea ușoară cu care dă într-o parte perdeaua de trestii, aplecându-se mlădioasă asupra apei: „Dându-și trestia-ntr-o parte, / Stă copila lin plecată." Așa cum undele albastre ale lacului aruncă o strălucire magică într-un joc de lumini și umbre („umbră fină", „Ca de bulgări de lumină"), ochii ei albaștri atrași de oglinda vrăjită a lacului ascund o lume de basm. Gesturile copilei urmează un ritual magic, în care crede și pe care îl respectă; ea aruncă în „unda fermecată" trandafiri roșii, trandafiri tineri, pentru a vedea un chip mult așteptat.

Nu aflăm ceea ce a văzut copila în oglinda lacului, dar chipul și ochii arată emoția și visul sugerate de mirajul basmelor, cu Feți Frumoși și iubiri puternice.

REALIZAREA ARTISTICĂ Atmosfera care domină poezia este una tainică. Frumoasa copilă, care se apleacă peste undele vrăjite ale lacului pentru a vedea chipul iubitului, pare a pătrunde în lumea miraculoasă a basmului. Toate elementele naturii eminesciene, lacul, luna, noaptea, câmpia apar transfigurate de puterea magică a basmului. Ele se însuflețesc, dobândesc însușiri neobișnuite, proprii acestei lumi vrăjite prin intermediul personificării, care rămâne figura de stil centrală a poeziei.

Pătrunzând în acest spațiu miraculos, copila se supune legilor acestei lumi fabuloase. Nu este un tablou static, ci unul iradiind o forță ascunsă, miraculoasă. Mișcarea este lină, unduitoare: „Le întinde pe câmpie", „mișcări de valuri". Imaginile vizuale se împletesc cu cele dinamice.

Tăcerea învăluie acest tablou în care vraja țese un univers tainic.

Epitetele. Culorile sunt sugestive pentru tabloul nocturn profund eminescian, cuprins de vraja basmului, redate prin epitete cromatice rafinate sau simple: „Neguri *albe, strălucite*", „luna *argintie*", „trandafirii *roșii*", „păru-i *galben*", „ochii ei *albaștri*".

Epitetele subliniază totodată însușirile fabuloase ale acestei lumi de basm: „umbră *fină*", „unda *fermecată*", „Trandafiri aruncă *tineri*".

Repetițiile scot în evidență gesturile, obiectele și însușirile magice: „Trandafiri aruncă roșii", „Trandafiri aruncă tineri", „Căci vrăjit", „Căci, vrăjiți", „De-un cuvânt al sfintei Miercuri", „De-un cuvânt al sfintei Vineri".

Comparația marchează o trăsătură fabuloasă a tabloului nocturn: „Ruptă de mișcări de valuri / Ca de bulgări de lumină".

Metafora conferă mai multă forță expresivă tabloului: „bulgări de lumină".

Enumerațiile evidențiază aspectul fantastic al descrierii: „Ea le scoate peste ape. / Le întinde pe câmpie", „s-adun flori.../ ... să rumpă / și anină..."

Versurile realizează o muzicalitate dulce, în care se topește armonia universului. Asonanța, ritmul trohaic și măsura de 8 silabe desăvârșesc muzicalitatea versului.

Așa cum observa Tudor Vianu: „În experiența iubirii a intuit Eminescu mai limpede resortul cel mai adânc al vieții, dorul nemărginit", iubire spre care aspiră tânăra „crăiasă".

Exerciții rezolvate

1. Găsiți în text cinci cuvinte fără funcție sintactică de parte de propoziție.

R. Prepoziția „peste", articolul nehotărât „o" (umbră), „un" (chip), adverb de comparație „ca", conjuncția „iar".

2. Ce valori morfologice are în text cuvântul „și" ?

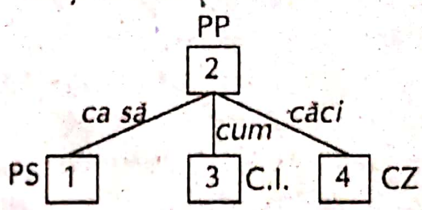
R. Cuvântul „și" are în text următoarele valori morfologice:
- conjuncție („s-adun.../ *Și*-anină...")
- pronume reflexiv („dându-*și*")

3. Ce este „i" în ultima strofă? Argumentați răspunsul.

R. În exemplul „Păru-*i* galben", „i" este pronume personal, pers. a III-a, nr. sg., gen feminin, formă neaccentuată în cazul dativ posesiv, funcția sintactică de atribut pronominal.

4. Împărțiți în propoziții strofa următoare din poezia „Crăiasa din povești".
- **Observați relația dintre vers și propoziție.**
- **Subliniați predicatele.**
- **Încercuiți elementele de relație.**
- **Delimitați propozițiile.**
- **Stabiliți felul propozițiilor.**
- **Faceți schema textului.**

(Ca să) *vad*-un chip [1]/ *se uită* [2]/
(Cum) *aleargă* apa-n cercuri, [3]/
(Căci) *vrăjit* de mult *e* lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri. [4]/

R. P_1 = P.S. (2) P_2 = P.P. P_3 = C.I. (2) P_4 = CZ (2)
Se observă că nu întotdeauna o propoziție corespunde unui vers.

5. Ce rol stilistic au în text substantivele, adjectivele, verbele la prezent, verbul la gerunziu, participiile, pronumele, pluralul „ape", singularul „piatră scumpă"?

R. • **Substantivele** conturează elementele esențiale ale descrierii colțului de natură (neguri, luna, ape, câmpie, flori, noapte, lac, valuri) și ale portretului fetei (păr, față, ochi).

• **Adjectivele** scot în evidență trăsăturile deosebite ale peisajului sau aduc precizări în portretul copilei, dobândind valoare de epitet: „neguri *albe, strălucite*", „luna *argintie*", „ochii ei *albaștri*" etc.

• **Verbele la prezent** dinamizează descrierea, realizând nu un tablou static, ci unul animat și aduc universul liric mai aproape de cititor („s-adun", „anină", „stă", „se uită" etc.)

• **Verbul la gerunziu** evidențiază o acțiune în desfășurare, simultană cu alta, insistând pe continuitatea acțiunii. („*Dându*-și trestia-ntr-o parte / Stă copila lin plecată").

• **Participiile** subliniază rezultatele unei acțiuni fabuloase, dobândind valoare adjectivală, iar în plan stilistic au foarte adesea valoare de epitet („ruptă", „vrăjiți", „fermecată").

• **Pronumele** accentuează descrierea eului liric, care apare în poezie sub forma crăiesei din povești („Ea", „păru-*i*", „fața *ei*").

• **Pluralul** „ape" aduce sugestia unui tablou amplu în care spațiile celest și terestru se îngemănează. („Naște luna argintie / Ea le scoate peste ape").

• **Singularul** „piatră scumpă" conferă mai multă forță expresivă cuvântului, concentrând imaginea și dându-i mai multă strălucire. („Boabe mari de piatră scumpă").

2 LUCIAN BLAGA

Repere critice

■ „Erosul în viziunea blagiană este calea fundamentală de pătrundere în misterele lumii [...]. Eros, trăire în miezul tainelor, cunoaștere sunt pentru Blaga sinonime perfecte, alcătuind un fel de trinitate a atitudinii poetice față de cosmos. [...]

Ca în orice mit poetic blagian [...], fiecare lucru își trage originea din opusul existenței sale: aici noaptea izvorăște din «lumina» ochilor iubitei, lumină care este, la rândul ei, atributul unor ochi negri [...]. Faptul se răsfrânge asupra ființei misterioase a femeii omagiate: o făptură tainică, de lumină-întuneric, un fel de zeitate atotputernică și învăluitoare, o prezență cosmică maternă și tulburătoare totodată."

(Marin Mincu, *Lucian Blaga – Poezii*, București, Ed. Albatros, 1983, p. 45-46.)

■ „Poezia lui nu izvorăște atât dintr-o emoție profundă, ci din regiunea senzației sau din domeniul cerebralității; am numi-o impresionism, dacă prin faptul depășirii obiectivului nu i s-ar cuveni mai degrabă titulatura de expresionism. Din contactul liber al simțurilor cu natura găsim în poezia lui Lucian Blaga nu numai o impresie de prospețime, ci și un fel de bucurie de a trăi, un optimism și chiar un fel de frenezie aparentă, nietzscheiană, că răsuflarea scurtă, limitată la senzație sau sprijinită pe considerații pur intelectuale.

Expresionism poetic, iar alteori o cugetare plasticizată, ușor de transpus într-o schemă foarte simplă; fixarea unei impresii sau a unei constatări de ordin intelectual prin procedeul comparației cu un alt termen din lumea materială – iată mecanica poeziei lui Lucian Blaga. [...]

În jocul strict al comparației, arta lui Lucian Blaga se înseamnă prin imagine. Poetul e unul din cei mai originali creatori de imagini ai literaturii noastre, imagini neprevăzute cizelate (*Liniște, Amurg de toamnă, Gorunul* etc.)."

(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p. 77-78.)

■ „Motivul liric central al volumului [*Poemele luminii*] îl constituie «lumina». Natura ei misterioasă (ondulatorie și corpusculară) l-a preocupat pe Blaga, care s-a oprit adesea în studiile sale filozofice asupra acestei probleme, discutând teoriile fizicii moderne, sau doctrinele mistice indiene gnostice și creștine cu un asemenea obiect. Lumina e celebrată ca stihie primordială, generatoare cosmică de viață [...]

Blaga cântă și dânsul o frenezie a trăirii, în expresia ei ultimă, stihială, de forță impersonală, elementară, stăpână pe actele omenești, și simte întreaga natură împărtășindu-i sentimentele. [...]

Chiar din sfera particulară de inspirație a liricii expresioniste. Ochiul lui urmărește fascinat îndărătul lucrurilor zbuciumul general al firii: imaginația sa e aprinsă de clocotul neistovit al elementelor; obiectul atenției poetului îl constituie ziua și noaptea, munții, stelele, marea, lumina."

(Ov. S. Crohmălniceanu, *Poezia sentimentului cosmic și a fiorului metafizic – Lucian Blaga*, în „Literatura română între cele două războaie mondiale", II, București, Ed. Minerva, 1974, p. 218-223.)

■ „Sufletul lui Blaga e plin de larma stânilor, de ecoul tulnicelor, de basmele pădurii ardelene cu păsări blestemate să se prefacă în oameni și inorogi care ațin la asfințit calea drumeților, rătăciți pe meleaguri năzdrăvane, dar privirile sale licăritoare, neoprite asupra lumii noastre, par a purta necontenit amintirea unei «patrii siderale»."

(Ov. S. Crohmălniceanu, *Poezia sentimentului cosmic și a fiorului metafizic – Lucian Blaga*, în „Literatura română între cele două războaie mondiale", II, București, Ed. Minerva, 1974, p. 192.)

■ „Dacă lirica sinceră, directă și pasionată ar fi adevărata poezie, atunci mugetul cerbilor, în anumite ceasuri ale toamnei, ar face de prisos toate antologiile."

(L. Blaga, Lirica hormonală, *Discobolul*, citat în Ov. S. Crohmălniceanu, „Literatura română între cele două războaie mondiale", II, București, Ed. Minerva, 1974, p. 203.)

Aplicații

- **Izvorul nopții** (Ed. Humanitas)
- **Amurg de toamnă** (Ed. All)

IZVORUL NOPȚII

Caracteristicile textului

TEMA Poezia „Izvorul nopții" este inclusă în volumul „Poemele luminii". Acest volum prin însuși titlul său face referire la un conflict fundamental al creației poetice: între lumină și „minunile întunericului", între răsărit și amurg, între liniște și patimă. Lumina și întunericul sunt simboluri fundamentale ale universului blagian.

UNIVERSUL POETIC Produs al unei sensibilități deosebite și al unei imaginații de excepție, Lucian Blaga este o apariție aparte în lirica românească. Critica literară este unanimă în aprecierea că „Blaga este marele replăsmuitor al limbii române din secolul XX, după cum Eminescu este marele ei plăsmuitor în secolul al XIX-lea. Cei doi au în cel mai înalt grad conștiința că limba este stăpâna actului creativ care le rostește ființa" (Mihai Cimpoi). Lirica lui Blaga este una a profunzimii, transcriind stări sufletești însoțite de o meditație adâncă asupra lumii și vieții.

„Izvorul nopții" este o poezie de dragoste, care ni-l înfățișează pe Blaga drept poet al fiorului stârnit de misterul imensității cosmice. Concepută ca o adresare către ființa iubită, poezia debutează cu un adjectiv substantivizat în cazul vocativ: „Frumoaso", ce redă admirația îndrăgostitului pentru frumusețea iubitei. Aflat într-un moment de calmă și intimă contemplare a acesteia, poetul se pierde în adâncul privirii fetei: „... când stau culcat cu capu-n poala ta îmi pare că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul..."

Ochii adânci și negri ai iubitei îi apar poetului ca izvor al nopții universale, care curge „tainic" asupra lumii, acoperind totul: „... tainic curge noaptea peste văi / și peste munți și peste șesuri, / acoperind pământul / c-o mare de-ntuneric".

Iubirea poetului este profundă, ea are puterea de a face să renască lumea înconjurătoare, iar iubita este centrul universului, lumina călăuzitoare a sufletului lui, însetat de dragoste și de absolut.

REALIZAREA ARTISTICĂ Folosind **invocația**, Blaga creează impresia de adresare directă către ființa iubită. De fapt, adresarea este imaginară, poetul retrăind clipele de mută admirație față de frumusețea iubitei, față de profunzimea privirii ei.

Structura poeziei este simetrică, invocația revenind și în final, de astă dată printr-o metaforă de mare frumusețe: „lumina mea", expresie a unei iubiri

desăvârșite, unice. Totodată, această expresie are o dublă valoare stilistică, fiind nu numai metaforă, ci și **oximoron**. Se realizează astfel efecte surprinzătoare prin alăturarea termenului „lumină" la alți termeni cu sens opus: „negri", „noaptea", „întuneric". Imaginea se amplifică în versurile: „acoperind pământul / c-o mare de-ntuneric", în care **metafora** „mare de-ntuneric" sugerează singurătatea îndrăgostiților într-un univers în care nimic altceva nu mai există în afara iubirii lor.

Simbolul central al poeziei sunt ochii. Cuvântul apare de trei ori, frecvență ce poate fi socotită destul de mare într-o poezie de numai unsprezece rânduri. Iubita nu este descrisă nici fizic, nici moral. Ceea ce o caracterizează sunt ochii, mari, întunecați și adânci. Privirea este esența personalității, o oglindă a sufletului ei. Pentru poet, ei devin printr-o sugestivă metaforă „izvorul nopții", deci al liniștii, al meditației, dar și al misterului. Epitetul exprimat prin adjectivul „adâncii", articulat hotărât și pus între virgule, accentuează nu numai profunzimea privirii, ci și taina care învăluie oglinda sufletului ei.

Epitetul „tainic" accentuează misterul care învăluie universul și adâncimile insondabile ale sufletului omenesc: „din care tainic curge noaptea".

De remarcat **inversiunea** din finalul poeziei care evidențiază printr-o formă expresivă de superlativ absolut profunzimea misterioasă a privirii, în fața căreia poetul rămâne uimit și extaziat: „Așa-s de negri ochii tăi". Versul marchează totodată o gradare a sentimentului poetic. Dacă la început admirația poetului izvora din constatarea culorii surprinzătoare a ochilor iubitei („ți-s ochii-așa de negri"), după ce poetul realizează comparația dintre ochi și izvorul nopții, ajunge în finalul poeziei să trăiască extazul în fața misterului adânc al ființei umane cuprinsă în marea taină a universului, („Așa-s de negri ochii tăi").

Repetiția lui „și" asociată unei **enumerații** are în poezie valoare cumulativă, sugerând faptul că toate elementele din lumea înconjurătoare: „văi", „munți", „șesuri", chiar „pământul", poetul le regăsește în adâncimea misterioasă a sufletului, ele subsumându-se iubirii.

Factura modernă a poeziei nu se realizează numai prin conținut, ci și prin **elementele de prozodie.** Blaga abordează versul liber, de lungime inegală și lipsit de rimă, dar care exprimă cel mai intim sentimentele sale. Deși nu respectă rigorile unei prozodii clasice, versurile au o muzicalitate aparte, rezultată din repetarea unor vocale: „i" (*ți, ochii, negri, izvorul*), „a" (*seara, poala, tainic, noaptea*), din aliterația sunetului „c" asociat cu vocala „u" ca un ecou tainic al nopții („când stau culcat cu capu-n poala ta"; „din care tainic curge ", „acoperind"; „munți", „șesuri", „pământul"; „c-o mare de-ntuneric", „lumina"), din asonanța privită ca rimă imperfectă („ta" / „mea", „pământul" / „izvorul", „tăi" / „văi"), din rima interioară a versurilor („ochii" / „negri" / „adâncii"; „pare" / „mare"; „tăi" / „văi"), din repetiții („ochii așa de negri", „așa-s de negri ochii").

Poezia este reprezentativă pentru linia erotică blagiană, în care iubirea intră în comuniune cu o natură plină de taine și chiar cu cosmosul, căci, așa cum afirmă criticul literar Eugen Simion: „mica taină interioară" se integrează în „marea taină a universului".

Exerciții propuse

1. **Analizați morfo-sintactic toate elementele construcției:**
„Frumoaso, / ți-s ochii așa de negri".

2. **Dați antonimele cuvintelor:** ***frumos, seara, lumină, noapte.***

3. **Indicați sinonimele cuvintelor:** ***izvor, adânc, tainic.***

4. **Alcătuiți enunțuri cu omonimele cuvântului „mare".**

5. **Argumentați că există o gradare a sentimentului liric în poezie.**

6. **Motivați că poezia are o structură simetrică.**

7. **Explicați afirmația criticului literar Eugen Simion: „mica taină interioară" se integrează în „marea taină a universului".**

Citește și află mai mult !

În lucrarea autobiografică „Hronicul și cântecul vârstelor", Lucian Blaga relatează întâlnirea sa cu Aurel Vlaicu, pe când era elev în clasa a IV-a la liceul „A. Șaguna" din Brașov.

„Tânărul Aurel Vlaicu, o apariție oacheșă, zveltă, ținea în mână un mic aparat cu aripi albe, ca o jucărie. El prinse numaidecât a ne da unele lămuriri cu privire la proiectul miniatural, de aeroplan, ce ni-l arăta. Modelul să fi tot avut lungime de-un metru. Și era, precum se ghicea din toate detaliile, lucrat cu o meticulozitate ușor exaltată, proprie unui bijutier [...]. Dezvoltându-și explicațiile, inventatorul sublinia un amănunt, încă destul de misterios pentru cunoștințele mele fizicale de-atunci, că aeroplanul său și-ar avea centrul de greutate foarte adânc față de planul aripilor, încât nici un vânt, oricât de puternic, n-ar putea să-l răstoarne. [...]. Născocitorul libelulei mecanice ne-a delectat apoi cu o serie de demonstrații. Mașina zbura într-adevăr și putea să fie dirijată după plac. [...] Apariția tânărului inventator ne-a cucerit mințile. Silueta lui zveltă amintind liniile unei elice, ne-a rămas în suflete. Vreo trei ani lungi cum sunt ai adolescenței, am urmărit pas cu pas, cu negrăită încordare, cu încredere și cu nu știu ce temere, ascensiunea ardeleanului, care se transforma, pentru noi, tot mai mult într-un simbol cu multiple semnificații..."

(L. Blaga, *op. cit.*, ed. a II-a, București,
Ed. Eminescu, 1973, p. 96-97.)

Exerciții rezolvate

1. Găsiți valori morfologice ale cuvintelor „tainic" și „mare", altele decât cele din text.

R. *tainic*: în text - adverb de mod. Altă valoare: adjectiv (sfat *tainic*).
mare: în text - substantiv. Altă valoare: adjectiv (casă *mare*).

2. Puneți cuvântul „seara" în contexte potrivite, astfel încât să aibă următoarele valori morfologice, cu următoarele funcții sintactice:

a) substantiv:
– subiect, caz N.;
– nume predicativ, caz N.;
– nume predicativ, caz Ac.;
– nume predicativ, caz G.;
– atribut substantival prepozițional, caz D.;
– atribut substantival prepozițional, caz Ac.

b) adverb – complement circumstanțial de timp

R. a) *Seara* aceasta e frumoasă. (subiect, N.)
Momentul cel mai plăcut e *seara*. (nume predicativ, N.)
Rochia este *pentru seara* de azi. (nume predicativ, Ac.)
Surpriza va fi *a serii* de azi. (nume predicativ, G.)
Răcoarea *datorită serii* e plăcută. (atribut substantival prepozițional, D.)
Cina *din seara* aceasta va fi scurtă. (atribut substantival prepozițional, Ac.)
Admir *seara* de vară. (complement direct, Ac.)
b) *Seara* ne plimbăm. (adverb - complement circumstanțial de timp)

3. În contextele următoare, înlocuiți cuvântul „mare" prin sinonime potrivite:

a) Locuim într-o casă *mare*.
b) Am aflat o veste *mare*.
c) La poarta uzinei așteaptă o *mare* de oameni.
d) Are o teamă *mare* de urși.
e) A cumpărat o suprafață *mare* de teren.
f) Lângă casă crește un copac *mare*.
g) Anul acesta s-a așternut zăpadă *mare*.

R. a) spațioasă,
b) importantă;
c) mulțime;
d) grozavă;
e) întinsă;
f) înalt, falnic;
g) bogată.

AMURG DE TOAMNĂ

Caracteristicile textului

TEMA Poezia „Amurg de toamnă" face parte din volumul „Pașii profetului" de Lucian Blaga. Poet al luminii și al bucuriei de a trăi în volumele de început, Lucian Blaga este deopotrivă un fin analist al sufletului omenesc, cu toate întrebările, tristețile, bucuriile care îl copleșesc. Sensibilitatea poetului vibrează profund la ecourile lumii exterioare. Poezia „Amurg de toamnă" definește o stare de spirit umbrită de tristețe și regret caracteristică maturității lucide. Toamna este anotimpul care alcătuiește decorul potrivit acestui sentiment.

UNIVERSUL POETIC Amurgul de toamnă reprezintă o ultimă încercare de a învia speranța și bucuria vieții din „jeraticul" ce mocnește sub „vălul subțire de cenușă". Amurgul este simbolul stingerii luminii, conținând și sugestia de apus al vieții. Deși aflat pe culmile împlinirii artistice, la altitudinea pe care creația i-a hărăzit-o, poetul simte suflarea tristă a amurgului. Acesta suflă „cu buze roșii / în spuza unor nori", încercând să aprindă focul iubirii aproape stinse, speranța ce mocnește în „jeraticul ascuns / sub vălul subțire de cenușă". Elementele personificatoare ale naturii („buze roșii", „ațâță") subliniază cu multă forță expresivă sentimentul de tristețe de care poetul se simte copleșit.

Ultimele izbucniri ale tinereții apuse sunt cuprinse în simbolul razei de lumină. Ea vine „goană din apus", dar se oprește obosită și tremurătoare pe-o frunză. Se simte neputincioasă și speriată. Povara tristeții e mult prea grea „și frunza cade". Această ultimă pâlpâire de speranță se stinge o dată cu raza care piere doborâtă sub greutatea copleșitoare a neputinței. Căderea frunzei este o alegorie a stingerii vieții. Printr-un șir de metafore, poetul transpune în plan liric această idee în imaginea unei raze care ia înfățișarea unei păsări obosite ce-și strânge aripile istovite. Nu mai poate zbura ca odinioară, cu aripile întinse viguros spre cer, cu sufletul palpitând de dorința de a se înălța cât mai sus. A trecut vremea zborului, a avântării în lumina orbitoare și dătătoare de speranță. Poetul simte că umbrele apusului îi împovărează aripile. Speranța se topește în această ultimă încercare de zbor. „Goana" pentru a scăpa de umbrele amenințătoare ale apusului i-au secătuit ultimele puteri. Aripile făcute pentru zbor se strâng neputincioase și obosite. Alunecarea spre neființă, spre odihna veșnică este inevitabilă. Povara tristeții și a neputinței este mult prea grea.

Poetul se simte copleșit de melancolie și de singurătate. Suspinul lui vibrează adânc și cutremurător în exclamația retorică cu care debutează ultima strofă: „O, sufletul!" Poetul realizează în finalul poeziei un tulburător monolog interior. Simte dorința să-și ascundă sufletul cât mai adânc, pentru a-l feri de ultimele tentații, de izbucnirile care i-ar fi fatale: „Să mi-l ascund mai bine-n piept / și mai adânc, / să nu-l ajungă nici o rază de lumină: / s-ar prăbuși". Simte că sufletul său este prea

slab și prea vulnerabil, asemenea păsării cu aripi frânte și tremurătoare. Ar vrea să-l ferească de lumina istovitoare a apusului.

Concluzia vine implacabilă: „E toamnă". Aceste ultime două cuvinte, atât de simplu rostite, conțin în ele tristețea resemnată a poetului. Vremea zborului și a arderii solare a trecut. Poetul își ascunde cât mai adânc sufletul rănit și singur.

REALIZAREA ARTISTICĂ Această mărturie lirică urmărește prin versul liber toate frământările și gândurile poetului. Țesătura fină de simboluri și figuri de stil fac rostirea lirică să fie mai profundă și mai expresivă.

Personificarea amurgului face ca tabloul de natură să prindă viață, să exprime mai bine sufletul poetului: „buze roșii", „ațâță".

Epitetele scot în evidență însușirile neobișnuite, misterioase ale naturii în comuniune cu omul: „buze *roșii*", „jăratecul *ascuns*", „vălul *subțire* de cenușă", „se lasă *tremurând*", „e *grea* povara", „să ascund *mai bine* / și *mai adânc*".

Enumerațiile reunesc detalii semnificative ale peisajului cosmic sau sufletesc („ce vine goană din apus / și-adună aripile și se lasă tremurând"; „să mi-l ascund[...] / să nu-l ajungă".

Metaforele dau profunzime lirismului prin imaginile conturate: „spuza unor nori", „jeraticul ascuns", „vălul subțire de cenușă".

Repetițiile insistă pe cuvinte cu încărcătură simbolică („rază", „frunză") sau pe nuanțarea ideii („*mai* bine... / și *mai* adânc").

În ceea ce privește structura poeziei, se observă că primele două strofe conturează un tablou de natură care își găsește ecou în sensibilitatea poetului, în meditația legată de viață din ultima strofă.

Cultivând versul liber neîncorsetat în normele prozodiei clasice, Lucian Blaga transmite fluxul liric cu toate inflexiunile sensibilității poetului.

Aliterațiile și asonanțele („suflă", „spuză", „ascuns", „subțire", „cenușă", „a pus", „adună", „tremurând„, „frunză") amplifică rezonanța tristă a versurilor caracterizate prin sunete surde, stinse, abia auzite, ca un suspin.

Poezia lui Lucian Blaga este o expresie a sufletului poetului în care impresiile devin motive de meditație adâncă asupra sensurilor vieții, asupra misterelor ființei și ale naturii.

„Întreaga poezie a lui Blaga în ce are mai personal și mai semnificativ e o încercare nu de a converti simboluri în sensuri, ci de a sugera prezența lor în toate: cuvintele, imaginile sunt saturate de subînțelesuri..."

(M. Șova, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui L. Blaga*, București, Ed. Minerva, 1970, p. 20-22.)

Exerciții propuse

1. Arătați ce exprimă modul conjunctiv folosit în ultima strofă a poeziei.

2. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele: „toamna", „ascuns" să aibă altă valoare morfologică decât cea din text.

3. Explicați rolul fonetic al cratimei în următoarele structuri: *și-adună, mi-l, bine-n (piept), s-ar.*

Exerciții rezolvate

1. Scrieți sinonimele neologice ale următoarelor cuvinte din poezie: *vârf, ațâța, subțire, apus, povară, adânc, să ajungă.*

R. vârf – extremitate, a ațâța – a intensifica, subțire – fragil, apus – vest, povară – efort, adânc – profund, să ajungă – să parvină.

2. Alegeți din poezie câte un cuvânt pentru a ilustra cele cinci tipuri de relații semantice.

R. a) polisemie: vârf
b) sinonimie: amurg – apus; a cădea – a se prăbuși
c) antonimie: subțire – gros
d) omonimie: mai
e) paronimie: spuza – sputa

3. Ce câmpuri lexicale puteți alcătui cu ajutorul cuvintelor din poezie?

R. Se pot forma următoarele câmpuri lexicale:
- al fenomenelor naturii: amurg, nori, rază, apus, lumină, toamnă
- al combustiei: spuză, jăratic, cenușă
- al umanului; buze, suflet, piept

4. Explicați titlul poeziei „Amurg de toamnă".

R. Titlul se bazează pe o metaforă. Cuvântul „amurg" sugerează stingerea luminii. Asociat cu termenul „toamnă", acesta este un simbol al declinului vieții în natură, al morții. Pornind de la impresia pe care i-a lăsat-o contemplarea unui amurg de toamnă, în care o rază se stinge neputincioasă și obosită, poetul se simte trist gândindu-se la destinul omului care înaintează implacabil spre iarna vieții. Vremea zborului, a arderilor solare și a exuberanței a trecut. Poetul își ascunde sufletul rănit și singur, pentru că „amurgul de toamnă" sugerează deopotrivă vârsta maturității lucide, a cărei suflare întunecată și rece o resimte sensibilitatea acestuia mereu atentă la descifrarea misterelor ființei și ale universului.

3 NICHITA STĂNESCU

Repere critice

■ „Chiar și atunci când pare a se lăsa în voia cântului, poetul *Necuvintelor* vizează revelații, forțând, în numele speciei umane, porțile misterului. Limbajul monologic își extinde, așadar, aria. Te simți partener de dialog și martor, angrenat într-un cadru colocvial cu tranziții de la patetic la sarcasm și paradox. Poate că nici un alt poet al generației sale nu are, în același grad, obsesia întrebărilor. [...] reluând în zeci de variante eternele dezbateri existențiale («Cine suntem? / Unde suntem? / De ce suntem?»), Nichita Stănescu e în fond un neliniștit, dar unul care-și proiectează dramele pe un ecran universal, eliberându-se oarecum de ele prin raportare la destinul uman în genere."
(Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 245.)

■ „*O viziune a sentimentelor* este de un lirism mai pur [...] ... N. Stănescu [...] arată fața sa ludică, iradiantă, miturile pășesc încă timid în poem, versul, muzical și imprevizibil, e înfășurat într-un imagism [...]. O suavitate însă dinamică, șocantă, răsturnătoare de perspective. [...]

Poet [...] de-o originalitate pe care numai nepricepuții și invidioșii n-o pot vedea, Nichita Stănescu face din starea erotică o stare lirică complexă. Sublimitatea nu-l împiedică să descopere universul și să sugereze, în contact cu forțele lui, acele inefabile întâmplări ale ființei pe care le cunosc numai poeții adevărați."
(Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. I, București, Ed. Cartea Românească, 1978, p. 169,172.)

■ „Nichita Stănescu ne pare a fi cel mai înzestrat dintre toți poeții afirmați la începutul deceniului al șaptelea, singurul care vine *de la început* cu propriul său univers liric, propunând o nouă viziune a lumii și a vieții, o altă descifrare (a se citi: *des-cifrare*) a semnificațiilor misterioase ale cosmosului, semnalizarea unor sensuri nebănuite ale vieții... [..]

În cel de-al doilea volum, *O viziune a sentimentelor*, motivul ascensional devine tiranic, obsedant. De la contemplare se face saltul spre lumile de sus, printr-un gest ritualic [...]. Aspirația ascensională dobândește contururi artistice prin recurgerea la motivul [...] zborului. [...] Noutatea poetică la Nichita Stănescu se află în organizarea din interior a motivului, din perspectiva celui angajat în zbor și nu ca spectacol exterior."
(Simion Bărbulescu, *Motivul ascensiunii la Nichita Stănescu*, în „Profiluri literare contemporane", București, Ed. Cartea Românească, 1987, p. 27-29.)

■ „Adevărata poezie este viziune, sentiment, întrevedere în transparență a unui absolut care nu mai necesită comunicare, ci identificare. [...] Potrivind cuvinte, poetul este continuu, în căutarea ideii, până la semnificația ultimă a acestui drum: ideea de cuvânt. Prin paradox, căutarea unui sens final al posibilității de comunicare ar trebui să ducă la absența rostirii, viziune pură. Tensiunea ultimă a poeziei lui **S.** este aceea a părăsirii cuvântului."
(*Scriitori români*, coordonator M. Zaciu, București, Ed. Științifică și Pedagogică, 1978, p. 436.)

Aplicație

- **Emoție de toamnă** (Ed. Humanitas)

EMOȚIE DE TOAMNĂ

Caracteristicile textului

TEMA. STRUCTURA Inclusă în volumul „O viziune a sentimentelor", „Emoție de toamnă" este o poezie de dragoste, structurată în doar două strofe: prima de șase versuri (sextină), iar a doua de patru versuri (catren), prin intermediul cărora autorul comunică, în esență, inefabilul sentimentului iubirii, teama că el va dispărea.

La prima vedere, poezia cuprinde cuvinte extrem de simple: *toamnă, umbră, copac, aripi, nori, frunză* etc. La o lectură mai atentă, însă, se poate observa că ele nu sunt folosite cu sensul lor obișnuit. Îmbinarea de cuvinte la care recurge poetul dă naștere unor imagini artistice inedite, cu sensuri adânci, ce trebuie căutate dincolo de aparențe.

UNIVERSUL POETIC Nichita Stănescu este o apariție de excepție pe scena liricii românești contemporane. Poezia sa, prin originalitatea viziunii poetice, prin noutatea limbajului, prin gradul înalt al metaforizării acestuia, șochează cititorul nu de puține ori și lasă loc interpretărilor, fiind ceea ce se poate numi *o poezie deschisă*, ale cărei sensuri cititorul le poate înțelege potrivit gradului de cultură sau structurii sale sufletești.

Propoziția „A venit toamna" nu este simpla constatare a rotirii ciclice a anotimpurilor, ci, asociată celei care urmează, „acoperă-mi inima cu ceva", sugerează înstrăinarea, diminuarea sentimentului de dragoste. Toamna simbolizează, în plan concret, apropierea frigului, pălirea luminii solare, iar în plan figurativ - răcirea sentimentelor, distanțarea între îndrăgostiți, stingerea iubirii.

Poetul îndrăgostit își strigă dezamăgirea și-i cere iubitei un gest de revenire, o speranță în renașterea iubirii: „acoperă-mi inima cu ceva". Substantivul „umbra" semnifică absența iubitei, amintirea ei, dar propoziția „acoperă-mi inima [...] cu umbra ta" include sensul așteptării, împlinirea speranțelor, chiar în absența iubitei. Versul al treilea aduce o exprimare clară a temerii de despărțire: „Mă tem că n-am să te mai văd uneori", ceea ce va duce la revolta întregii ființe a poetului: „Că or să-mi crească aripi ascuțite până la nori". Metafora întărită prin epitet „aripi ascuțite" pare a exprima măsura durerii. Poetul nu e un om obișnuit, el dă glas simțirilor prin arta sa. Aceeași metaforă exprimă posibilitatea ca eul deznădăjduit să-și transfigureze suferința într-o înălțare pe culmile creației, oricât de dureroasă ar fi, iar hiperbola „până la nori" poate semnifica inexistența unei limite în manifestarea sentimentelor în plan artistic. Criticul Simion Bărbulescu remarca: „Aspirația ascensională dobândește contururi artistice prin recurgerea la motivul... zborului. Noutatea poetică la Nichita Stănescu se află în organizarea din interior a motivului, din perspectiva celui angajat în zbor și nu ca spectacol exterior."

Îndrăgostitul se teme de ademenirea iubitei într-o altă relație de dragoste, simbolizată prin metafora „ochi străin", care o va face să sufere: „și el o să te-nchidă cu-o frunză de pelin". În plan concret, pelinul exprimă gustul amar, iar în plan metaforic – amărăciunea unei relații nesincere, care eșuează, a unei iubiri neîmplinite.

Toate aceste gânduri și presupuneri îl determină pe poet să transforme propriile sale trăiri – speranța, teama, tristețea, deziluzia – în creație artistică de cea mai pură esență, idee magnific exprimată în ultima strofă: „Și-atunci mă apropii de pietre și tac, / iau cuvintele și le-nec în mare. / Șuier luna și o răsar și o prefac / într-o dragoste mare". Pietrele devin martore mute ale trăirilor interioare; tăcerea înseamnă lipsa comunicării, dar și puterea de a transfigura artistic aceste trăiri, născând arta. Înecarea cuvintelor în mare sugerează găsirea altor modalități de exprimare, înlăturarea sensurilor cunoscute, banalizate, și înveșmântarea lor cu altele, mai profunde, mai ascunse, mai încifrate, a căror căutare presupune sensibilitate și cunoaștere artistică. Șuierarea lunii, răsărirea și prefacerea ei „într-o dragoste mare" înseamnă asocierea elementelor naturii, ale cosmosului, frământărilor sufletești ale artistului, dar și învestirea lor cu simboluri în procesul creației poetice.

REALIZAREA ARTISTICĂ Poezia cuprinde elemente specifice planului terestru și cosmic, căci eul poetic, în manifestarea sa, nu cunoaște limite. Structura poeziei, rima împerecheată, formele de viitor popular („or să-mi crească", „ai să te ascunzi", „o să te-nchidă"), folosirea unor termeni din limbajul familiar și popular („pelin", „a șuiera") dau măsura unui talent de excepție care, în forme aparent simple, transmite idei de o mare profunzime.

Concluzia care se impune de la sine este că poetul, artistul în general, prin harul său, poate transforma o emoție în artă pură, putându-se ridica de la concret la abstract, de la particular la general, de la real la ideal. Putem considera această poezie o profesiune de credință a lui Nichita Stănescu, potrivit căreia, prin transfigurarea artistică a realității, poetul intră în universalitate.

„Prin paradox, căutarea unui sens final al posibilității de comunicare ar trebui să ducă la absența rostirii, viziune pură. Tensiunea ultimă a poeziei lui **S.** este aceea a părăsirii cuvântului."

(*Scriitori români*, coordonator M. Zaciu,
București, Ed. Științifică și Pedagogică, 1978, p. 436.)

Citește și află mai mult !

În vol. I al cărții „Scriitori români de azi", criticul E. Simion relatează cu umor scene din viața de elev a lui Nichita Stănescu, petrecute la liceul „I. L. Caragiale" din Ploiești.

„Unul din ei, băiatul blond și mare, sfida eticheta severă și într-o zi apare la școală cu o sprânceană rasă. Emoție, veselie printre amici, indignare printre autoritățile liceului. Nu mai știu cum a fost sancționat elevul Stănescu Hristea Nichita pentru actul lui de contestație suprarealistă, dar s-a ales cu reputația de spirit liber, neserios la modul simpatic, inventiv.

Într-o zi, contestatarul citește o parodie după *Cioara* lui Topîrceanu cu artificii lexicale («modernisme») care înspăimântă pe profesorul de română. Altă dată, închină un ciclu de poeme vidanjorilor din oraș [...]. Poemele circulă printre elevi, plac, însă puțini cred cu sinceritate că «H» va deveni într-o zi un poet important. Nu suferă de ftizie, nu are mari nenorociri în familie, nu umblă singuratic pe lângă ziduri, nu citește din cărți groase de filozofie în recreații, nu poartă cu nimeni discuții serioase despre

moarte și despre Dumnezeu. Este, dimpotrivă, robust, chiar prea robust pentru vârsta lui, pofticios la mâncare, ispitit și de alte lucruri lumești, îi place societatea zgomotoasă, tachinează, «face spirite» etc., etc., mă rog, un adolescent ca oricare altul, sastisit de școală, curios de ceea ce se întinde în afara zidurilor ei. Umblă vorba că scoate o revistă: «Băcăonia» [...] strecurată pe sub mână, să nu prindă de veste vigilii liceului. Farsele, calambururile erau inteligente..."

(*op. cit.*, p. 165-166.)

Exerciții propuse

1. Dați câte un exemplu de cuvânt compus și derivat din text.

2. Găsiți, în text, omonimele cuvântului „mare".

3. Scrieți antonimele cuvintelor: *a acoperi, a vedea, a crește, străin.*

Exerciții rezolvate

1. Folosiți cuvântul „toamna" în contexte potrivite, astfel încât să fie, pe rând, substantiv și adverb de timp.

R. *substantiv:* Toamna este anotimpul recoltelor bogate.
adverb: Toamna se numără bobocii.

2. Stabiliți categoria gramaticală a cuvintelor: „am", „or", „ai", „o", din contextele: *n-am să te mai văd, or să-mi crească aripi, ai să te ascunzi, o să te-nchidă.*

R. Cuvintele respective sunt verbe auxiliare în formarea viitorului popular.

3. Explicați ortografia cuvântului „(mă) apropii".

R. i_1 = (primul i) = face parte din rădăcina cuvântului; i_2 = desinența verbului, pers.I sg.

4. Alcătuiți enunțuri cu sensurile proprii și figurate ale cuvintelor: *toamnă, inimă, umbră, aripi, ochi.*

R. *Toamna* se culeg recoltele.
Toamna vârstei i-a albit tâmplele. *(bătrânețea)*
El suferă cu *inima.*
A pătruns până în *inima* junglei. *(centrul)*
Umbra copacului dă răcoare.
S-a retras în *umbra* amintirilor. *(lumea, universul)*
Vulturul are *aripi* foarte mari.
Aripile imaginației îl poartă într-o lume de vis. *(puterea, forța)*
Îl doare un *ochi.*
Citește lucrarea cu un *ochi* critic. *(privire, simț)*

5. Dați omonimele cuvântului „tac".

R. Eu *tac. (verb)* Se aude: *tac, tac. (interjecție)* Am văzut un *tac* nou. *(subst.)*

6. Dați formele verbului „a face" derivate cu prefixe.

R. a preface, a desface, a reface.

4 ALEXANDRU MACEDONSKI

Repere critice

■ „[...] Alexandru Macedonski a înălțat unul din cele mai însemnate momente poetice ale limbii noastre. Originalitatea lui incontestabilă, îndrăzneala concepțiilor și atitudinilor lui, farmecul cântecului său când jubilând de bucurie, când dulce și melancolic, forța și fecunditatea imaginației sale, armonia savantă a lirei pe care o instruna, nenumăratele inițiative poetice care și-au găsit imitatori și continuatori, toate acestea fac din Macedonski unul din cei mai mari poeți ai literaturii române. [...]

Poeziile lui Macedonski sunt pline de strigătele de a se ști singur, într-o lume în care ne pândesc vrăjmașii și în care virtuțile omului nu numai că nu sunt recunoscute și răsplătite, dar sunt mai degrabă pricina nefericirii celui care le practică. În acest univers al vrăjmășiei și nedreptății, binele de care te învrednicești trezește în dâra lui invidia și ingratitudinea. Numeroase poeme, printre care *Psalmii*, multiplică ecoul singurătății morale a omului în mijlocul societății timpului său.

[...] un factor nou intră în acțiune, atingerea întăritoare a naturii. [...] Dar cel mai frecvent printre procedeele muzicale ale lui Macedonski este refrenul. Refrenul domină întreaga tehnică poetică a lui Macedonski. În tehnica refrenului se declară caracterul magic al poeziilor lui Macedonski, virtutea lor înfășurătoare și obsedantă. Repetarea primului vers la sfârșitul strofei de patru este un mijloc de nenumărate ori folosit de Macedonski."

(Tudor Vianu, *Alexandru Macedonski* în „Istoria literaturii române", III, București, Ed. Academiei, 1973, p. 469-482.)

■ „Excelsior e o noțiune egală pentru Macedonski cu aceea de ideal, de elevație, de perihelie, adică de momentul în care un punct terestru e cel mai apropiat de soare. Volumul *Excelsior* urma să se intituleze în 1891 *Perihelie*, după o poezie scrisă în 1886 și care a intrat în volumul *Flori sacre* din 1912. La 32 ca și la 58 de ani, poetul se vedea dar ajuns pe culmi, într-o adevărată apoteoză extatică."

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 251.)

■ „Privilegiul de a fi poet e una din constantele lirismului său. Poetul, Poezia, Poemul, Inspirația, Extazul estetic și tot ce se mai leagă de conștiința exceptării de la legea comună devin motive lirice de o nemaiîntâlnită frecvență, ca în *Psalmi moderni VIII, Noapte de mai*, [...]"

(Vladimir Streinu, *Estetismul*, în „Istoria literaturii române moderne", de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, București, E.D.P., 1971, p. 318-319.)

■ „Ceea ce îl diferențiază deci de Eminescu este în primul rând o anume asprime a verbului, apoi necontenitul neastâmpăr, nervul său de poet social și citadin (întâiul nostru reprezentant al lirismului citadin), prins între datul biografic, înrobitor, și impulsul spre idealitate; e alcătuirea lui senzuală și cerebrală în același timp, cucerită din ce în ce mai mult de preocupările de meșteșug, artiste, fără a se desprinde însă de vechile angajări pasionale în realitatea imediată. M. a rămas de-a lungul întregii vieți cu sentimentul foarte acut că este o victimă a unor împrejurări nefericite, a unei epoci meschine și refractare artei și nobleței spirituale. El se vedea un poet al viitorului și a și fost într-o măsură considerabilă. [...] Dar M. se întoarce mereu la eul său bântuit de contradicții și suferințe, de revolte și disperări, de izbucniri frenetice și de reticențe sceptice sau dezolate. Sunt foarte grăitori, în acest sens, cei unsprezece *Psalmi moderni* care pot fi socotiți ca un singur poem orchestrat pe câteva teme fundamentale pentru poezie în genere, modelate însă aci cu multă măiestrie în spirit macedonskian. Tonul se adaptează acum cu deosebită naturalețe la starea sufletească de bază; totul e cântec și tulburător lamento [...]"

(*Scriitori români*, coord. Mircea Zaciu, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 304-306.)

■ „De acum, efect al condițiilor de viață, Macedonski apare invadat de psihoza de persecuție. Poetul e sub trăsnet, lovit, sfâșiat. Aci el jură răzbunarea cea mai cruntă veacului, aci, resemnat la ideea destinului fatal al oricărui poet, se înseninează și se abstrage."

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Ed. pentru Literatură, 1968, p. 183.)

Aplicații:

- **Fântâna** (Ed. All)
- **Iertare** (Ed. Corint)

FÂNTÂNA

Caracteristicile textului

TEMA Poezia „Fântâna" evidențiază o temă majoră a liricii macedonskiene, evadarea în natură pentru a scăpa de atmosfera apăsătoare a orașului. În acest sens, armonia naturii este chemată să aline zbuciumul omului. Pe poetul asupra căruia se răsfrâng dureros toate adversitățile, orașul începe să-l apese și să-i dea senzația de sufocare morală.

UNIVERSUL POETIC În prima strofă, poetul simte chemarea naturii. În memoria sa afectivă, prinde contur amintirea unei fântâni, departe, pe „valea umbrită". Acolo, la umbra și la adăpostul pădurii, poetul este îndemnat de „un grangur de aur" să-și găsească refugiul în sânul naturii. Pasărea înzestrată cu înțelepciunea din basmele noastre populare l-a chemat să fugă departe de ostilitatea orașului pentru a uita de suferințele îndurate, adormind în liniștea și prospețimea pădurii: „S-adorm între frunze de plopi și răchită, / Să uit de orașul în care-am oftat."

Peisajul descris, surprins în liniile sale inconfundabile („Pe valea umbrită cunosc o fântână") are trăsăturile naturii românești patriarhale. Departe de suferințele și decepțiile orașului, aproape de natură, de această fântână dătătoare de energie, poetul își poate regăsi fericirea pierdută, bucuria, „râsul": „Aflând că durerea o sufăr stăpână, / A râs cât se poate, iar eu am oftat..." Lipsa de griji și exuberanța mierlei apar într-un contrast dureros, în antiteză cu zbuciumul poetului („a râs", „am oftat").

Obsesia dureroasă a naturii familiare, din care poetul s-a smuls, nu-l părăsește o clipă și apare exprimată sub forma unei exclamații retorice: „Oh! grangur de aur cu viers neuitat!" Regretul și suferința poetului sunt cu atât mai profunde cu cât meditația asupra vieții capătă accente tot mai grave. Poetul nu-și găsește locul în lumea meschină în care trăiește, iar jalea îl apasă dureros: „În lume ce caut și ce-am căutat? / De mine mi-e jale, de alții mi-e jale..." Poetul se simte cuprins de o imensă tristețe legată de soarta omenirii îndepărtată de natură și rătăcind fără de rost prin lume. Întrebările sale chinuitoare nu-și găsesc răspuns.

Întoarcerea la natură ar însemna alinarea suferințelor poetului. Prospețimea și puritatea acestui izvor de viață ar integra omul în armonia universală, în veșnicia naturii, l-ar elibera de suferință: „Albește pe vale prin frunze ascunsă: / Izvorul ei

curge de zori sărutat". Contrastul este cu atât mai dureros cu cât poetul resimte soarta ca pe o culme a suferinței: „Dar e a mea soartă la culme ajunsă...". Natura apare ca o fântână dătătoare de apă vie, care tămăduiește sufletul rănit. În mijlocul naturii, ascultând șoapta tainică a acesteia, poetul s-ar însenina, și-ar redobândi liniștea și exuberanța după care tânjește: „Oh! tainică mierlă cu râs neuitat!"

Poetul caută puritatea și pacea naturii, fericirea primordială de la care omul s-a îndepărtat. Apa pură a izvorului ascuns în sânul naturii poate alina și însenina sufletul rănit al poetului. Seva care urcă și palpită în natură îi oferă acestuia energie și viață. Natura este fixată în formele sale perfecte, edenice, pe care omul nu le poate uita niciodată. Armonia naturii, glasul ei vrăjit sunt sugerate prin viersul de „neuitat" al mierlei. Apropiindu-se de natură, poetul se simte integrat în fluxul cosmic etern, în armonia naturii.

REALIZAREA ARTISTICĂ

Simbolul fântânii este puternic conturat de către poet. Acest izvor al naturii dătător de viață și energie trebuie redescoperit de către om. Deși cunoscut, el trebuie găsit din nou și scos la iveală: „albește pe vale prin frunze ascunsă".

Epitetele ne dezvăluie însușirile miraculoase ale naturii întruchipate în câteva elemente: „valea *umbrită*", „grangur *de aur*", „albește *ascunsă*", „viers *neuitat*".

Personificarea rămâne o figură de stil centrală a poeziei. Ea face posibilă comunicarea dintre poet și vocile naturii reprezentate de mierlă și de graur: „O mierlă cu care de vorbă am stat". Natura îl cheamă pe poet departe de zbuciumul și suferința orașului : „Aflând că durerea o sufăr stăpână / A râs cât se poate, iar eu am oftat..."

Repetițiile subliniază ideile-cheie, sub forma unor adevărate refrene:
„Cunosc o fântână pe valea umbrită"
„Pe valea umbrită cunosc o fântână"
„Prin frunze ascunsă albește pe vale"
„Albește pe vale prin frunze ascunsă"
„Fântâna sub frunze albește ascunsă."

Antiteza între natură și oraș, între armonia naturii și suferințele orașului este evidențiată și prin **enumerații**: „S-adorm între frunze de plopi și răchită, / Să uit de orașul în care-am oftat"; „A râs ..., iar eu am oftat".

Poezia creează o **muzicalitate aparte** împrumutată din viersul de neuitat al naturii. Rima împerecheată, măsura de 12 silabe, ritmul iambic și refrenul realizează o armonie obsedantă cu accente triste.

Așa cum afirma criticul Tudor Vianu, în poezia macedonskiană a apărut în mod sugestiv atingerea întăritoare a naturii:

„Puternica afinitate a poetului pentru lumea exterioară, mai cu seamă pentru aspectele ei văzute, a fost taina mântuirii interne a poetului. Inspirația lui s-a mișcat printre înfățișările lumii sensibile, pe care le-a iubit și care l-au mângâiat."

Exerciții propuse

1. Comentați și aduceți argumente în sprijinul celor afirmate de criticul Tudor Vianu:

„Dar cel mai frecvent printre procedeele muzicale ale lui Macedonski este refrenul. Refrenul domină întreaga tehnică poetică a lui Macedonski. În tehnica refrenului se declară caracterul magic al poeziilor lui Macedonski, virtutea lor înfășurătoare și obsedantă. Repetarea primului vers la sfârșitul strofei de patru este un mijloc de nenumărate ori folosit de Macedonski."

(Tudor Vianu, *Alexandru Macedonski* în „Istoria literaturii române", III, București, Ed. Academiei, 1973, p. 482.)

2. Extrageți din poezie câte un exemplu de exclamație și de interogație retorică. Explicați rolul lor expresiv.

3. Comentați sentimentele poetului exprimate în următoarele versuri, cu sublinierea figurilor de stil utilizate:

„Prin frunze ascunsă albește pe vale:
În lume ce caut și ce-am căutat?
De mine mi-e jale, de alții mi-e jale...
Oh! grangur de aur cu viers neuitat!"

4. Interpretați îndemnul primit de poet în versurile:

„Un grangur de aur cântând m-a-ndemnat
S-adorm între frunze de plopi și răchită,
Să uit de orașul în care-am oftat."

Exercițiu rezolvat

Observați în câteva versuri ce vocale apar preponderent și comentați rolul lor în realizarea unei muzicalități tipice versului macedonskian.

R.

Albește pe vale prin frunze ascunsă
a e e e ae i u ea u ă — e(5), a(3), u(2), ă(1)
În lume ce caut și ce-am căutat?
î u e e au i ea ău a — u(3), a(2), e(2), ă,î(1)

În versurile studiate se observă numărul mare de vocale care realizează o armonie cantabilă a versului. Alternarea vocalelor deschise „a" și „e", sugerând bucuria întoarcerii în natură, cu vocalele închise „u", „î", exprimând suferințele poetului, creează o muzicalitate melancolică. Aceasta reliefează zbuciumul poetului, sentimentele sale contradictorii.

Citește și află mai mult!

În vara lui 1883, mintea lui Eminescu se întunecă. Trista veste, care se răspândește cu iuțeala fulgerului în țară, coincide cu publicarea, de către Macedonski, în revista proprie, *Literatorul*, a epigramei:

Un X... pretins poet, – acum
S-a dus pe cel mai jalnic drum...
L-aș plânge dacă-n balamuc
Destinul său n-ar fi mai bun.
Căci până ieri a fost năuc
Și nu e azi decât nebun.

Să fi fost o simplă coincidență internarea în ospiciu a poetului național și apariția epigramei?

Nici o scuză și nici o motivație n-au fost acceptate de public. În gazete poetul era atacat cu cele mai diverse mijloace, pe când alții foloseau arma tăcerii. În public, pe stradă, scriitorul a fost mult timp arătat cu degetul, atunci când nu i-au fost rostite în față cuvinte de ocară, ori când n-a fost chiar agresat.

Autorul neinspiratei epigrame avea să nege, peste ani, propria paternitate asupra acelor versuri:

– Nu e adevărat că eu aș fi publicat epigrama. Nu e adevărat! a afirmat poetul. Ceva mai mult: când a apărut *Literatorul* nici nu știam că Eminescu avusese acel accident. Epigrama o tipărise Dimitrie Teleor.

Blestemul epigramei l-a urmărit pe Macedonski până dincolo de mormânt și nici măcar cei mai mari admiratori ai operei lui nu-i pot uita, chiar dacă-i iartă, gestul de a fi scris acele versuri.

(după Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, vol. I, București, Ed. Saeculum I.O, Ed. Vestala, p. 174-176.)

IERTARE

Caracteristicile textului

TEMA Poezia „Iertare" de Al. Macedonski face parte din ciclul „Psalmi moderni" în care poetul se adresează cu ardoare divinității. Păcatul și mântuirea reprezintă două teme majore ale psalmilor macedonskieni. Invocația poetului este sinceră și tulburătoare. Acesta are conștiința propriei vinovății.

UNIVERSUL POETIC El cere cu umilință iertare divinității pentru că a comis un păcat omenesc: s-a îndoit de puterea divină și a nesocotit „sfintele mistere" ascunse în fiecare atom. Verbele sugerează printr-o puternică forță expresivă fiecare greșeală comisă: „m-am îndoit", „am râs". Poetul recunoaște că este asemenea oricărui om, supus greșelii, idee impusă prin repetarea primului și ultimului vers din strofa întâi: „Iertare! Sunt ca orice om". Primul vers este urmat de explicația oferită de poet, iar ultimul apare ca o concluzie a celor enunțate deja. Nu avem de a face doar cu

o enumerare a greșelilor, ci există și conștiința înfăptuirii acestora, precum și asumarea lor sinceră. Necredința se manifestă în scepticismul tineresc, ca latură a naturii umane: „M-am îndoit de-a ta putere, / Am râs de sfintele mistere / Ce sunt în fiecare-atom."

Tonalitatea devine mai gravă în strofa a doua. Cu umilință, el își recunoaște slăbiciunea: „Sunt ticălosul peste care / Dacă se lasă-o-ntristare / De toți se crede prigonit".

Deși se simte un păcătos care își exagerează totdeauna durerea, el nu a fost părăsit de Cel de Sus. Poetul încearcă o adâncă recunoștință față de Puterea Divină, recunoscându-și greșelile și cerând încă o dată iertare:

„Dar, Doamne, nu m-ai părăsit.....
Sunt om ca orice om – iertare."

REALIZAREA ARTISTICĂ **Repetiția** verbului „iertare" cu valoare imperativă are un rol însemnat în înfățișarea sentimentelor poetului: neliniște, suferință, umilință. Poetul își asumă greșelile omenești sugestiv exprimate printr-o **comparație** simplă: „Sunt ca orice om".

Refrenul: „Iertare! Sunt ca orice om" realizează o tonalitate tristă, tulburătoare prin sentimentele profunde și prin sinceritatea cu care sunt exprimate.

Inversiunile accentuează uneori prin **epitete** puterea divină, mare și iertătoare, spre care se îndreaptă ruga poetului: „sfintele mistere", „a ta putere". **Antiteza** scoate în evidență suferința păcătosului prin exagerarea propriei dureri: „De toți se crede prigonit".

Ritmul iambic, măsura variabilă de 8-9-9-8-8 silabe, rima îmbrățișată și tehnica refrenului exprimă convingător vibrațiile rugii poetului. „Păcatul" și „mântuirea", iată cele două limite între care se situează drama poetului.

Exerciții propuse

1. Spuneți-vă părerea și argumentați! Ce atitudine are poetul față de sine însuși în versurile:

„Sunt ca orice om." „Sunt ticălosul..."

Ce sentimente desprindeți din versurile menționate?

2. Comentați afirmația lui Tudor Vianu:

„Poeziile lui Macedonski sunt pline de strigătele de a se ști singur, într-o lume în care ne pândesc vrăjmașii și în care virtuțile omului nu numai că nu sunt recunoscute și răsplătite, dar sunt mai degrabă pricina nefericirii celui care le practică. În acest univers al vrăjmășiei și nedreptății, binele de care te învrednicești trezește în dâra lui invidia și ingratitudinea. Numeroase poeme, printre care *Psalmii*, multiplică ecoul singurătății morale a omului în mijlocul societății timpului său."

3. Aplicați afirmația lui Tudor Vianu la strofa a doua din poezia „Iertare" de Alexandru Macedonski.

4. Ce credeți? Poetul speră să obțină iertarea divină? Găsiți argumente în poezie.

5. Cum definește poetul natura umană? Utilizați următoarele sugestii:

- omul este supus greșelii;
- nu are tăria morală să accepte suferința;
- este slab și vulnerabil.

5 LITERATURA POPULARĂ
BALADA

Înclinația spre creație și spre frumos a poporului nostru s-a manifestat din cele mai vechi timpuri, în toate domeniile și în cele mai variate forme: în muzică, dans, prelucrarea materialelor, arhitectură, literatură. Cusăturile, broderiile, sculptura în lemn sau piatră, construcțiile, dansul popular, snoavele, basmele etc. sunt tot atâtea căi de exprimare a gustului pentru frumos, armonie, eleganță.

Acea formă a culturii populare al cărei mesaj se transmite cu ajutorul cuvântului alcătuiește **folclorul literar**. De-a lungul timpului, creația folclorică, fie ea în versuri sau proză, a cunoscut și dezvoltat numeroase specii: *colindul, legenda, balada, doina, basmul, snoava, proverbul etc.*

Balada sau **cântecul bătrânesc** este o specie a poeziei epice în care se povestesc întâmplări din trecut, cu personaje puține și acțiune scurtă.

După tematică, baladele populare sunt:
- *pastorale* („Miorița")
- *haiducești* („Toma Alimoș")
- *istorice* („Novac și corbul")

Prin tot ce au mai specific, creațiile populare reprezintă sinteza experienței de viață a românilor, răspunsul pe care, în sensibilitatea sa, omul simplu l-a dat de-a lungul timpului problemelor fundamentale ale existenței. Aceste răspunsuri s-au concretizat în teme și motive ca: bucuria vieții și a dorințelor împlinite, zbuciumul iubirii, devotamentul în prietenie, durerea pierderii celor dragi, sentimentul nesupunerii și răzvrătirea în fața nedreptății etc.

Operele folclorice prezintă câteva trăsături comune: sunt **anonime**, adică au autor necunoscut, **colective**, adică sunt transformate și cizelate prin contribuția mai multor indivizi talentați, care le-au îmbogățit și perfecționat (așa se explică și numărul mare de variante ale unor creații), **orale**, adică s-au transmis prin viu grai de la o zonă la alta, de la o generație la alta și **sincretice**, adică sunt însoțite și de alte forme artistice (cântec, dans). Încă o trăsătură importantă este **caracterul lor național și unitar**, deoarece circulă pe tot cuprinsul țării, într-o limbă curată, frumoasă și clară, cu mici diferențe regionale de la o zonă la alta, dar înțelese de toți locuitorii plaiului românesc.

Prin tematică, prin modul de abordare a unor probleme fundamentale ale existenței, prin frumusețea limbajului, bogat în imagini artistice și figuri de stil, creațiile populare reprezintă un adevărat model de comunicare artistică, un bogat și nesecat izvor de inspirație pentru orice poet sau scriitor.

MIORIȚA

Repere critice

■ „Cântecul epic formează un capitol extrem de bogat al folclorului nostru. Termenul de baladă, consacrat de folcloriști, este livresc, un termen împrumutat, care vine de la latinul medieval *ballare* și înseamnă *a dansa*. (fr. *baller*, ital. *ballare*, prov. *ballar*).

La noi, alături de termenul de *baladă*, pus în circulație de V. Alecsandri și Al. Russo, e folosit și cel de *cântec bătrânesc* sau *cântec vechi*, întâlnit în cuprinsul unor cântece epice [...]

«Caracterul esențial al baladelor noastre este colorizarea bogată epică, descrierea minuțioasă a faptelor și simțămintelor, însoțită totdeauna de tonul liric.» [G. Alexici]

[...] motivul *pastoral*, cu cel mai mare ecou în beletristică, a dat literaturii române una din capodoperele sale, *Miorița*.

Varianta care s-a impus este cea din colecția lui Alecsandri și în care se observă recuzita poetului cult. Proporțiile mitului au crescut considerabil, încât s-au făcut comparații cu *Divina Comedie* a lui Dante [G. Călinescu], și cercetătorii o socotesc momentul inițial al culturii noastre."

(Barbu Theodorescu, Octav Păun, *Folclor literar românesc*, București, E.D.P., 1964, p. 199, 201, 206.)

■ „Lirismul descriptiv al *Mioriței* este sporit de portretistică (peisajul din baladă nu există independent și trebuie refăcut mintal), manieră specifică pentru această baladă, ridicată la un înalt nivel de realizare artistică, atât prin variația procedeelor tehnice cât și prin marea migală, de filigran, a detaliilor și nuanțelor. Este de subliniat însă că portretul, așa cum este realizat în *Miorița*, exprimă întotdeauna tipicul, oglindește în imagini plastice individuale unele aspecte din cele mai generale ale realității. Astfel, portretul mamei ne-o prezintă în mișcare, într-o dramatică și chinuită căutare [...] ceea ce ilustrează caracteristica activă a dragostei materne. Nu e aici vorba de o anume mamă, de mama ciobanului de pildă, ci de personificarea dragostei îngrijorate și pline de sacrificiu a mamei eterne. Portretul ciobanului nu ne prezintă un personaj identificabil prin detaliul individual, pitoresc și singularizator, ci exprimă idealul de frumusețe tinerească și de cuceritoare bărbăție ce și l-a format poporul nostru. Este vorba despre eternul tânăr... [...]

Arta acestui portret este fără analogii în cuprinsul întregului nostru folclor. Un șir grăbit de comparații, de fapt de metafore, se organizează într-o construcție omogenă și compactă, la care contribuie și succesiunea ritmică a unor forme gramaticale identice și regimul unei perfecte omofonii (monorimă) de-a lungul celor patru distihuri. Alcătuit în așa fel încât să exprime ideea despre tinerețe și frumusețe bărbătească, așa cum aceasta a fost făurită de popor în cadrul concepției sale generale despre frumos, acest portret rămâne o piesă antologică de mare artă. [...]

Mereu înnoit de-a lungul veacurilor, așa încât de fiecare dată conținutul să corespundă necesităților artistice ale altor generații de interpreți sau auditori și să se reconstituie unitatea dialectică dintre conținut și formă, în procesul contradictoriu de contemporaneizare individuală a tradiției, textul *Mioriței* și-a dovedit cuceritoarea sa trăinicie, definindu-se ca unul dintre cele mai alese produse spirituale ale poporului nostru."

(*Istoria literaturii române*, coord. G. Călinescu, Al. Rosetti, București, Ed. Academiei, 1964, p. 124-125.)

Caracteristicile textului

CONSIDERAȚII GENERALE

Așa după cum, pe drept cuvânt, a afirmat Mihail Sadoveanu, „Miorița" rămâne „cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru", care va dăinui peste ani, continuând să fascineze generațiile prin frumusețea și aura ei de mister.

În ansamblul culturii populare românești este așezată la loc de cinste între cele patru mituri fundamentale:

a) *mitul etnogenezei* (sau al nașterii poporului român), reprezentat prin balada „Traian și Dochia";
b) *mitul fuziunii omului cu natura*, regăsit în balada „Miorița";
c) *mitul elanului creator*, întâlnit în balada „Mănăstirea Argeșului";
d) *mitul iubirii*, preluat din folclor și prelucrat de I. Heliade Rădulescu în poezia sa „Zburătorul".

Considerată o culme a creației noastre populare nu numai prin profunzimea ideilor și a sentimentelor prezentate, ci și prin perfecțiunea expresiei poetice, „Miorița" este o baladă populară sau un „cântec bătrânesc", ce se „zice" în anumite ocazii, într-o recitare „cântată", pe un fond muzical adecvat (de obicei, pe acompaniamentul unui singur instrument), ca o incantație. Nu s-a putut și nici nu se va putea stabili vreodată cu precizie când a luat naștere și cine a creat-o. Cert este că ea oglindește o concepție de viață foarte veche, ale cărei rădăcini se pierd în negura trecutului.

VARIANTE ȘI APARIȚIE

Balada circulă în circa o mie de variante, răspândite pe tot cuprinsul țării, transmise pe cale orală din generație în generație. Numărul mare de variante este dovada vitalității acestei teme în folclorul românesc. A fost descoperită de scriitorul Alecu Russo în timpul exilului său la mănăstirea Soveja. Colindând împrejurimile mănăstirii, acesta a auzit-o de la țăranii din partea locului și, dându-și seama de valoarea ei extraordinară, a încredințat-o prietenului său, Vasile Alecsandri. Poetul a publicat-o întâi în ziarul „Bucovina", în 1850, apoi a inclus-o în volumul „Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri", apoi în 1866 sub titlul „Poezii populare ale românilor".

Din tot numărul mare de variante, cea publicată de Vasile Alecsandri este cea mai densă în idei, dar și cea mai realizată din punct de vedere artistic, prezentând, cu mijloace simple, o întreagă filosofie a vieții și a morții, a întrebărilor legate de existența și rostul omului în lume.

SUBIECTUL BALADEI

Subiectul baladei este destul de simplu. Trei ciobani coboară cu turmele de pe munte, mai la vale, unde clima este mai blândă. Doi dintre ei se sfătuiesc să-l omoare pe cel de-al treilea, pentru a-și însuși avutul lui. Planul este auzit de o oiță năzdrăvană, care-l împărtășește stăpânului său. Acesta, la rândul lui, în eventualitatea că va muri, îi împărtășește oiței ultimele sale dorințe. Pe această structură simplă și deloc neobișnuită, geniul popular a țesut o poveste fascinantă, în care se amestecă mituri și tradiții străvechi, credințe, atitudini, dorințe ale omului simplu.

STRUCTURA BALADEI În componența baladei se pot distinge cinci motive aflate într-o relație logică, decurgând unul din altul într-o construcție epico-lirică unitară:

1. Conflictul dintre ciobani
2. Mioara năzdrăvană
3. Testamentul ciobanului
4. Moartea văzută ca o nuntă
5. Mama care își caută fiul

1. Conflictul dintre ciobani

Primele două versuri fixează coordonatele spațiale ale întâmplării: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai". Limbajul metaforic situează acțiunea într-un peisaj de munte, fără repere concrete și, tocmai de aceea, îmbrăcat într-o aură fabuloasă. Este eternul plai românesc, alternanța munte – deal – șes, expresie a armoniei reliefului și a naturii. Conjuncția „iată" actualizează următoarea imagine și o vizualizează totodată: coborârea celor trei turme conduse de trei ciobani.

Putem deduce timpul desfășurării acțiunii din mișcarea de coborâre a turmelor la iernat, de la munte la șes, care se petrece toamna. Astfel aflăm și despre fenomenul străvechi al transhumanței, care constă în circulația turmelor înspre sau dinspre munte, în funcție de anotimp. În timpuri foarte vechi, aceasta era și singura cale de comunicare între cele trei provincii românești, căci oieritul avea legile lui, care nu țineau seama de granițe impuse cu de-a sila în vremuri nestatornice.

Diminutivul „ciobănei" are în vedere vârsta fragedă a bacilor, flăcăi tineri, care preluau (de la părinți) o îndeletnicire străveche, transmisă din tată-n fiu: creșterea oilor.

Simțul unității naționale, conștiința faptului că românii sunt o singură nație, l-a determinat pe creatorul popular să-i înfățișeze pe cei trei ciobani ca reprezentanți ai celor trei provincii, Moldova, Transilvania și Muntenia: „Unu-i moldovan, / Unu-i ungurean / Și altu-i vrâncean". Datele prezentate până în acest moment al narațiunii: locul, timpul, personajele întâmplării, pot constitui la un loc **expozițiunea** baladei. Următoarea secvență: „Iar cel ungurean / Și cu cel vrâncean, / Mări, se vorbiră / Ei se sfătuiră / Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovean" aduce la cunoștință hotărârea de omor aparținând baciului ardelean și celui muntean și vizându-l pe tovarășul lor, hotărâre care constituie **intriga** acțiunii.

Sunt precizate și cauzele omorului, care sunt de natură economică: „Că-i mai ortoman / Și-are oi mai multe, / Mândre și cornute, / Și cai învățați / Și câni mai bărbați!" Așadar, averea baciului moldovean stârnește invidia și lăcomia celor doi. Cuvântul „ortoman" folosit în text este extrem de vechi și indică bogăția în bani a baciului. Cuvântul s-a mai păstrat în zilele noastre într-o singură expresie: „a da ortul popii", percepută cu sensul de *a deceda, a muri*. La origine, expresia însemna *a da bănuțul preotului la moarte*, drept vamă a trecerii spre lumea de dincolo, căci *ort* = bănuț, monedă. Obiceiul actual, prin care mortului i se pune un ban în mână, îndreptățește această interpretare. El constituie, de aceea, și o dovadă a vechimii baladei. În afară de bani mai mulți, baciul moldovean avea și animale mai pricepute la rosturile turmei („cai învățați") și mai curajoase („câni mai bărbați"). Complotul celor doi se petrece „pe l-apus de soare", pentru a îndepărta orice bănuială în semiîntunericul înserării. El distruge întreaga armonie și seninătate, întregul echilibru al secvenței anterioare. Folosirea dativului etic „să mi-l omoare" este o marcă a participării afective a creatorului popular la acțiune.

2. Mioara năzdrăvană

Desfășurarea acțiunii debutează cu manifestarea comportamentului anormal al mioarei: „De trei zile-ncoace / Gura nu-i mai tace, / Iarba nu-i mai place". Neliniștea, zbuciumul ei au puteri prevestitoare, atrăgând atenția baciului: „Ori iarba nu-ți place, / Ori ești bolnăvioară, / Drăguță mioară?". Autorul anonim personifică mioara, făcând din ea un personaj fabulos, cu puteri ocrotitoare. Dialogul ei cu stăpânul este presărat cu diminutive: „drăguță mioară", „bolnăvioară", „drăguțule bace", reliefând reciprocitatea sentimentelor, gingășia simțirii, dar și comuniunea om-animal, om-natură. Aducându-i stăpânului său la cunoștință hotărârea celor doi, ea îl sfătuiește totodată să-și ia anumite măsuri de precauție pentru a se proteja: „Dă-ți oile-ncoace,/ La negru zăvoi [...] / Îți cheamă și-un câne, / Cel mai bărbătesc / Și cel mai frățesc." Așadar, el ar trebui să-și mâne turma mai la o parte de a celor doi și să aibă alături cel mai credincios câine.

Până aici, balada are un caracter epic, deoarece accentul cade pe întâmplări și personaje. Cititorul s-ar putea aștepta la continuarea acțiunii, la confruntarea dintre ciobani. Dar tocmai aici genialul creator anonim convertește epicul în lirism pur, căci asistăm în continuare la exprimarea ultimelor dorințe ale ciobanului într-un admirabil monolog liric, unic în toată literatura noastră populară.

3. Testamentul ciobanului

Este partea cea mai amplă a baladei, în care se concentrează întregul ei sens filozofic. Lirismul are ca suport ipoteza morții: „Și de-a fi să mor". Faptul că moartea e doar o posibilitate este indicat și de folosirea viitorului popular ipotetic întărit de conjuncția „de" (dacă): „de-ar fi" (dacă se va întâmpla). Prin intermediul oiței năzdrăvane, ciobanul le adresează celor doi tovarăși rugămintea de a fi îngropat creștinește, în apropierea stânei: „Să-i spui lui vrâncean / Și lui ungurean / Ca să mă îngroape / Aice, pe-aproape, / În dosul stânii".

Rugămintea de a fi îngropat chiar de posibilii săi asasini este motivată de situația aparte a ciobănașului moldovean: în singurătatea muntelui, el apelează la unicele ființe omenești care i-ar putea fi în preajmă în momentul morții, cerându-le să împlinească ceea ce era necesar, potrivit normelor unei existențe bazate pe tradiții străvechi, cu putere de lege. Deși știe că aceștia au gânduri ucigașe, el îi socotește capabili să se conformeze unor prescripții morale adânc înrădăcinate în tradiția poporului român; ciobănașul își dovedește astfel superioritatea față de ceilalți doi prin tărie morală și demnitate.

Locul și obiectele îngropării dovedesc atașamentul ciobanului față de profesie, dorința de a rămâne în locurile și alături de ființele pe care le-a iubit în timpul vieții: „În strunga de oi, / Să fiu tot cu voi, / În dosul stânii, / Să-mi aud cânii." El ar vrea să-i fie puse la cap cele trei fluiere: de fag, de os și de soc, obiecte nedespărțite, care i-au alinat dorul inimii tinere în momentele de singurătate, prin viersul lor „duios" sau „cu foc". Prin intermediul lor, va putea ține legătura cu turma chiar și după moarte: „Vântul, când a bate, / Prin ele-a răzbate / Și-oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge". De la oițele sale, ciobanul așteaptă împlinirea altui ritual, cel al bocetului, care presupune implicații sufletești și pe care nu-l mai putea pretinde posibililor asasini. Metafora „lacrimi de sânge" este sugestivă pentru suferința oilor. Ele nu mai au statutul de simple necuvântătoare, ci sunt tovarășe ale ciobanului, legate de acesta prin sentimente puternice de afecțiune. Regăsim aici și ideea participării naturii la drama existenței umane.

4. Moartea văzută ca nuntă

Testamentul, construit pe baza relației uman-natural, este realizat la nivel artistic cu ajutorul alegoriei moarte-nuntă. Prezentarea morții sub forma unui ceremonial nupțial este motivată de dorința ciobanului de a-și proteja oile, ascunzându-le adevărul asupra morții sale: „Iar tu de omor / Să nu le spui lor, / Să le spui curat / Că m-am însurat / Cu-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă". Însurătoarea cu „mândra crăiasă" a lumii sugerează, într-un limbaj metaforic încă neegalat, soarta omului ca ființă muritoare, destinul de la care nimeni nu se poate sustrage: trecerea în neființă. Originea acestei alegorii poate fi regăsită în obiceiul, actual încă, al desfășurării înmormântării ca o nuntă, în cazul morții premature a unui tânăr care nu a trecut încă pragul căsătoriei. În decursul vieții, omul trebuie să parcurgă trei etape obligatorii: nașterea, căsătoria și moartea. Între acestea, căsătoria reprezintă un moment esențial al realizării lui, iar netrecerea acestui prag, „nelumirea", ar putea afecta trecerea firească în moarte.

Sus la munte, lipsit de rude sau de prieteni, ciobanul recurge la unica soluție posibilă: imaginarea nunții cosmice, pentru completarea ciclului obligatoriu și împlinirea datinei. Toate personajele și obiectele nelipsite sunt prefigurate prin elemente ale cadrului natural, atât terestru, cât și cosmic: „Soarele și luna / Mi-au ținut cununa. / Brazi și păltinași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri, lăutari, / Păsărele, mii, / Și stele făclii." Elementul de legătură între ritualul înmormântării și ceremonia nunții este steaua căzătoare, ilustrând o altă credință populară străveche, potrivit căreia, la moartea unui om, o stea cade din cer: „Că la nunta mea / A căzut o stea".

Această parte a baladei este cea mai importantă, cuprinzând o meditație filozofică asupra existenței și fiind un răspuns posibil la întrebarea privind misterul vieții și al morții. Critica literară de specialitate a înregistrat o mulțime de opinii și interpretări cu privire la atitudinea ciobanului în fața morții. Ținând cont de faptul că această parte este pur lirică, nu poate fi pusă în discuție nici atitudinea pesimistă, a lipsei de încredere în viitor, nici cea fatalistă, a imposibilității schimbării sau evitării destinului care ți-a fost dat. Nefiind vorba de fapte și întâmplări, luăm în considerare dezbaterea morală din conștiința ciobanului, căci omorul este ipotetic. El doar se gândește la ceea ce ar face în eventualitatea morții. Departe de a fi înspăimântat de această perspectivă, el dă dovadă de un extraordinar echilibru moral și sufletesc, privind moartea ca pe un fenomen natural. Singur, doar cu oile lui, este preocupat de înfăptuirea rânduielilor tradiționale, în spiritul cărora a trăit, pentru a-și asigura împlinirea ca om, dar și prezența, după moarte, în mediul atât de drag lui. Nu se degajă din aceasta nicio undă de pesimism, ci este atitudinea calmă și senină a omului pus într-o situație limită, care caută soluția posibilă a rezolvării ei.

În filozofia simplă dar profundă a omului din popor, moartea e văzută ca o contopire cu natura în mijlocul căreia ne-am născut; de aceea, ea nu are nimic înspăimântător.

5. Mama care își caută fiul

Între ultimele dorințe ale ciobanului, împărtășite mioarei, introducerea motivului măicuței bătrâne este o expresie a dragostei filiale, dar și a dragostei materne, căci el știe că mama sa îl va căuta fără odihnă. **Portretul** acesteia este realizat succint, prin câteva detalii semnificative: ea este „bătrână", are „brâul de

lână", provenind așadar tot din lumea oierilor. Este prezentată în mișcare: „Pe câmpi alergând / Pe toți întrebând", neliniștită, cu ochii în lacrimi, în disperată căutare a fiului ei. Cele câteva verbe la gerunziu: „lăcrămând", „alergând", „întrebând", „zicând" reușesc să realizeze imaginea eternei iubiri materne și fără margini. Înfățișarea mamei se împletește cu **portretul fiului**, pe care dragostea ei o face să-l vadă de o frumusețe aproape ireală: „Mândru ciobănel, / Tras printr-un inel; / Fețișoara lui / Spuma laptelui; / Mustăcioara lui / Spicul grâului; / Perișorul lui / Pana corbului; / Ochișorii lui / Mura câmpului..." Din această descriere se desprinde chipul unui tânăr suplu, cu mustăcioara blondă abia mijită, cu părul și cu ochii negri. Dacă la aceste atribute adăugăm și alte calități: hărnicia, seriozitatea, respectul față de tradiție, sensibilitatea sufletească, putem conchide că ciobănașul reprezintă de fapt un model de frumusețe masculină, fizică și morală, asociată cu vigoarea și puritatea tinereții, așa cum dăinuie încă în concepția poporului nostru. În plan artistic, portretul este realizat printr-un cumul de metafore, cu elemente împrumutate din cadrul natural înconjurător, care este mediul de viață al oierilor (grâul, câmpul, murele) sau din domeniul lor de activitate (laptele). Predomină imaginile vizuale, axate pe aspectul cromatic: albul („spuma laptelui"), galbenul („spicul grâului"), negrul („pana corbului", „mura câmpului"). Modul de realizare a portretului este și o expresie a legăturii cu natura în mijlocul căreia trăiește.

El îi cere mioarei să-i ascundă adevărul despre moartea sa, pentru a nu o face să sufere, dovedind astfel o mare delicatețe sufletească. Se observă o diferență în modul în care ciobanul își prezintă nunta. Astfel, oilor el le-o prezintă ca pe o unire cu „o mândră crăiasă / A lumii mireasă", așadar ca pe un eveniment pe care ele l-ar putea crede. Măicuței însă i se transmite că s-a însurat „Cu-o fată de crai, / Pe-o gură de rai". Întâmplarea este adusă mai aproape de realitate, pentru ca mama să poată crede, la rândul ei, spusele mioarei. Mamei îi sunt ascunse toate semnele care ar putea da la iveală adevărul: mireasa nu este „crăiasa lumii", iar de steaua căzătoare nu i se va pomeni, nici de participarea elementelor naturii la nunta fiului ei: „Iar la cea măicuță / Să nu-i spui, drăguță, / Că la nunta mea / A căzut o stea, / C-am avut nuntași / Brazi și păltinași ..."

În **concluzie**, poemul nu are o rezolvare epică și, din această cauză, nu cuprinde confruntarea ciobanului moldovean cu tovarășii săi lacomi și invidioși. Nucleul poemului este lirismul ce decurge din dragostea de viață a ciobanului, din atașamentul său față de profesie și față de măicuța lui. Acest atașament este dezvăluit cu o forță sugestivă plină de dramatism, la gândul că ar putea să se despartă definitiv de tot ceea ce îi este drag. (după Adrian Fochi, articol în *Istoria literaturii române I*, Ed. Academiei, 1964, p. 122.)

Creatorul popular a introdus în țesătura baladei o serie de elemente specifice basmului popular. Astfel, întâlnim cifra trei (trei turme, trei ciobani, trei fluiere) sau formule ale limbii vorbite, menite să contribuie la fluxul povestirii: „mări" („Mări, se vorbiră"). Sunt prezente personajele fantastice – aștrii – („Soarele și luna / Mi-au ținut cununa") sau forme ale viitorului popular, marcă a oralității: „dacă-i întâlni", „dacă-i zări".

TITLUL Format dintr-un substantiv comun derivat cu sufix diminutival, titlul baladei are în vedere o oaie tânără, care încă nu a dat naștere mieilor. Ea simbolizează în plan concret ocupația de bază a românilor, din timpuri străvechi – oieritul, iar în plan figurat ilustrează ideea că animalul tânăr, asemenea omului tânăr, este supus unor încercări decisive, în urma cărora se îmbogățește cu experiență de viață și cu experiență sufletească. Totodată, prin procedeul personificării, ea exprimă legătura ciobanului cu turma, deci a omului din popor cu mediul său de viață, de muncă, cu natura.

REALIZAREA ARTISTICĂ Expresivitatea poetică a *Mioriței* este remarcabilă. În țesătura fină a baladei, utilizarea discretă a **epitetului** („*mândru* ciobănel", „câni *mai bărbați*"), a **metaforei** (o mândră crăiasă, / A lumii mireasă, „cu lacrimi de sânge") și a **personificării** (oița năzdrăvană, elementele naturii în cadrul alegoriei etc.), dă sobrietate și eleganță bogăției de idei a operei.

Repetiția folosită în spiritul tradiției populare rămâne un procedeu stilistic dominant. Reluarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte poate fi întâlnită pe parcursul întregii balade, cu intenția de a fixa și de a sublinia amănuntele semnificative: „*Trei* turme de miei / Cu *trei* ciobănei / *Unu*-i moldovean, / *Unu*-i ungurean / Și *unu*-i vrâncean."

Enumerația este folosită în scop narativ, în conturarea faptelor: „De trei zile-ncoace / Gura nu-i mai tace / Iarba nu-i mai place." Această secvență narativă este reluată în dialogul ciobănașului, cu schimbarea persoanei, marcând emoția crescândă a eroului: „De trei zile-ncoace / Gura nu-ți mai tace / Iarba nu-ți mai place".

În baladă apare și un alt mijloc artistic având o mare forță de expresie – **metafora.** În spiritul poeziei noastre populare, sunt predominante metaforele explicate, în care termenul component rămâne prezent în text: „Preoți, munții mari, / Paseri lăutari".

Pe lângă aceste mijloace stilistice, **alegoria moarte – nuntă** ocupă un loc central, conținând sensurile unei tulburătoare meditații asupra vieții și a morții.

Elementele de versificație sunt specifice creației populare în general: rima împerecheată sau monorima (portretul măicuței bătrâne și al ciobănașului), ritmul trohaic și măsura de cinci – șase silabe.

Simplitatea versului rămâne principala sa caracteristică. Muzicalitatea creației, sporită de rima împerecheată, de monorimă și de predispoziția pentru asonanță (obținută prin diminutive sau gerunzii), este accentuată de ritm și de măsură.

În interiorul baladei, remarcăm utilizarea unor formule caracteristice de adresare directă, în vocativ, bazate pe diminutive: „mioriță laie", „drăguțule bace", „oiță bârsană". Dintre procedeele specifice limbii vorbite, imprimând oralitatea ca trăsătură dominantă, amintim utilizarea interjecției „mări" („*Mări*, se vorbiră"), a adverbului predicativ „iată" („*Iată* vin în cale"), a formelor populare de viitor („Și de-*a fi* să mor", „Vântul când *a bate*", „Oile *s-or strânge*"), a dativului etic („Vreau să *mi* te-omoare", „Cine *mi*-au văzut"), a coordonării cu ajutorul conjuncțiilor „și", „dar", „iar".

Împletirea realului cu fantasticul este specifică epicii noastre populare. Faptele trimit la existența unei străvechi lumi pastorale cu o viață proprie, definită printr-un univers specific („stână", „strungă", „turmă", „fluiere" etc.), prin tradiții și obiceiuri milenare (coborârea turmelor la iernat, ritualul înmormântării, nuntirea tinerilor, ceremonialul nunții, credința în stelele căzătoare). Elementele reale sunt proiectate

într-o atmosferă fabuloasă. Prezența oiței năzdrăvane, înzestrată cu însușiri omenești, exprimă speranța în triumful binelui. Gradat, fantasticul devine precumpănitor în viziunea nunții cosmice, la care participă întreaga natură personificată și culminează – în finalul baladei – în imaginea unei nunți de basm: „Cu-o fată de crai / Pe-o gură de rai."

Balada *Miorița* reprezintă, prin profunzimea ideilor și prin dramatismul sentimentelor, o sinteză a gândirii și a spiritualității românești. Această capodoperă a creației noastre populare a conturat specificul poporului român. Ea a impus „spațiul mioritic" în cultura românească.

Exerciții propuse

1. Indicați toate sensurile (propriu, secundar, figurat) cuvintelor: *picior, gură.*

2. Scrieți expresii asemănătoare celor de mai jos în alcătuirea cărora intră cuvintele „*picior*" și „*gură*".

a fi mai iute de picior – a fi mai rapid
a o lua la picior – a pleca
a lua peste picior pe cineva – a ironiza, a batjocori
a da cu piciorul unei șanse – a rata
a pune piciorul în prag – a hotărî, a decide, a lua conducerea, a avea inițiativa

a da din gură – a pălăvrăgi, a vorbi mult
a avea gură mare – a spune vrute și nevrute
a fi gură spartă – a nu ține un secret
a lua pâinea de la gură – a lăsa pe cineva sărac, a-l lipsi de mijloace de existență
a avea prune-n gură – a vorbi neclar
a striga în gura mare – a spune ceva să audă toată lumea, a face public ceva
a da gură cuiva – a săruta
a lua o gură de ceva – a lua o înghițitură.(sau o îmbucătură)
a purta vestea din gură-n gură – a o transmite din om în om, de la unul la altul
a închide gura cuiva – a-l reduce la tăcere

3. Indicați sinonimele cuvintelor:
cale, cioban, a se sfătui, apus, a omorî, a muri, strungă.

4. Scrieți antonimele cuvintelor:
a coborî, a veni, apus, a tăcea, a plăcea, bolnav, a se strânge.

5. Precizați sensurile cuvântului „ochi" în contextele:

a) Mă doare un ochi.
b) La micul dejun am mâncat un ochi.
c) La tricotat, am scăpat un ochi.
d) În poiană, m-am oglindit într-un ochi de apă.
e) Am cules un mănunchi de ochiul-boului.
f) La bicicletă am un nou ochi de pisică.

Exerciții rezolvate

1. Stabiliți predicatele și felul lor, despărțiți apoi în propoziții textul următor, arătând felul lor și relațiile dintre ele:

„Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe
Mândre și cornute,
Și cai învățați
Și câni mai bărbați."

R. „Ei se sfătuiră [1]/
Pe l-apus de soare
(Ca să) mi-l omoare
Pe cel moldovan [2]/
(Că)-i mai ortoman [3]/
(Ș)/(că) are oi mai multe
Mândre și cornute, [4]/
(Și)/(că) are cai învățați [5]/
(Și)/(că) are câni mai bărbați. [6]/"

P_1 = PP
P_2 = C.S. cu nuanță relațională (1) *ca să*
P_3 = CZ (2) *că* > *și*
P_4 = CZ (2) *că* > *și*
P_5 = CZ (2) *că* > *și*
P_6 = CZ (2) *că*

Predicatele:
se sfătuiră = predicat verbal
să omoare = predicat verbal
-i mai ortoman = predicat nominal
are = predicat verbal
(are) = predicat verbal (subînțeles)
(are) = predicat verbal (subînțeles)

P_1 = „Ei se sfătuiră" = PP, regentă pentru P_2
P_2 = „Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare pe cel moldovan" = C.S. cu nuanță relațională, subordonată lui P1 prin „ca să"
P_3 = „că-i mai ortoman" =CZ, subordonată lui P_2 prin „că"
P_4 = „Și [că] are ori mai multe / Mândre și cornute" = CZ, subordonată lui P_2 prin „că" (subînțeles), coordonată cu P_3 prin „și" (copulativ)
P_5 = „Și [că are] cai învățați" = CZ, subordonată lui P_2 prin „că" (subînțeles), coordonată cu P_4 prin „și" (copulativ)
P_6 = „Și [că are] câni mai bărbați" = CZ, subordonată lui P_2 prin „că" (subînțeles), coordonată cu P_5 prin „și" (copulativ)

2. Analizați morfo-sintactic cuvântul „lui" din contextele:
a) „Să-i spui lui vrâncean..."
b) „Ochișorii lui..."

R. a) articol hotărât proclitic
b) pronume personal, persoana a III-a, gen masculin, nr. singular, caz G., atribut pronominal genitival

3. Dați cât mai multe expresii în alcătuirea cărora să intre cuvântul „ochi".

R. *a face cu ochiul* = a face un semn cu ochiul, a atenționa
plin ochi = foarte plin, până sus
a scoate ochii cuiva = a reproșa
a sorbi din ochi pe cineva = a admira
a nu scăpa din ochi = a supraveghea
a lua pe cineva în ochi răi sau *a lua la ochi* = a nu agrea, a displăcea

6 DOINA
(populară* și cultă**)

Aplicații

- **Frunză verde magheran** (Ed. Corint)
- **Doina** de Octavian Goga (Ed. Corint)

FRUNZĂ VERDE MAGHERAN *

Caracteristicile textului

TEMA Poezia „Frunză verde magheran" este o doină populară de haiducie, surprinzând un aspect important din viața poporului nostru – lupta pentru dreptate socială, ideal căruia își închină viața haiducul.

UNIVERSUL POETIC Prima parte a doinei cuprinde portretul eroului liric. Tânărul impresionează prin însușirile sale deosebite. El a fost născut în mijlocul naturii, „pe frunzi de fag", ca să fie îndrăgit de lume: „Ca să fiu la lume drag". El a fost sortit unei vieți pline de primejdii, căreia să-i facă față cu vitejie și cu noroc. Poezia face aluzie la practicile milenare ale ursitoarelor, care i-au hărăzit copilului să ajungă un tânăr viteaz și norocos: „Și-s scăldat de mic în Olt, / Să mă fac viteaz de tot / Și-s frecat cu busuioc, / Să am zile cu noroc".

Glasul codrului l-a smuls din sânul familiei, făcându-l să fugă în munți și să se alăture haiducilor: „Din ochi maica m-a pierdut / C-am fugit de la părinți / Tot în munți la Mehedinți". Chemarea haiduciei a fost puternică, lupta oțelindu-i inima: „Apoi m-am lăsat în vale / Cu trei rânduri de pistoale, / Ș-am ajuns un voinicel / Cu inima de oțel". Ardoarea și mândria tânărului vibrează în fiecare vers ca o pledoarie pentru viața de haiduc.

Această patimă pentru haiducie arde inima tânărului cu mai multă putere la auzul veștii că va lupta în rândurile pandurilor lui Tudor Vladimirescu. Exclamația dezvăluie sufletul înflăcărat al haiducului dornic să lupte pentru țară: „Aoleo! ce foc de dor! / Veni-va badea Tudor / Să mai strângă din păduri / Cete mândre de panduri..." Exclamațiile au și o valoare compozițională, marcând în structura doinei două etape distincte din existența tânărului – viața de haiduc și aceea de luptător în rândurile pandurilor lui Tudor.

Calitățile tânărului pandur sunt reunite într-un **portret** memorabil, el dovedind agerime, îndemânare, dârzenie și curaj. Chiar dacă e tânăr, acest „șoiman mehedințel" poate să doboare din zbor o rândunică, deși aceasta este iute ca o săgeată: „Care știe să chitească / Rândunica s-o lovească". Privirea sa ageră și

iuțeala cu care mânuiește pistolul sunt completate de îndemânarea de a lupta în fuga calului („Și mai știe de călare / Să se lupte-n fuga mare"), de forța și dârzenia de a traversa Dunărea înot: „Și mai știe să înoate / Vâslind Dunărea din coate". Este realizat astfel portretul moral al tânărului haiduc, un model de vitejie și dârzenie, stârnind admirația oamenilor din popor.

Exclamațiile din finalul doinei exprimă cu sinceritate nerăbdarea haiducului, sufletul său înflăcărat, dorința de a se pune în slujba dreptății. Sentimentele sale de bucurie și speranță cresc în intensitate, atingând în finalul poeziei **punctul culminant**. Exclamația retorică are un rol important în sporirea dramatismului unor sentimente:

„Aoleo! mă arde focul
Ca să-mi cerc și eu norocul.
Aoleo! de rău, de bine,
Țipă sufletul în mine!"

Entuziasmul tineresc, chemarea sub arme la care sufletul haiducului nu se poate opune subliniază dăruirea totală a tânărului față de idealul căruia și-a închinat viața. Repetiția interjecției „aoleo" alăturată unor verbe de mare forță expresivă care subliniază starea de puternică înflăcărare, de dorință arzătoare („mă arde", „țipă sufletul") fac din aceste versuri pecetea unei trăiri adânci, mistuitoare.

Doina degajă în ansamblul său o notă de optimism, de înflăcărare tinerească, voința hotărâtă de a-și pune viața în slujba unui ideal justițiar.

REALIZAREA ARTISTICĂ Paleta expresivă cuprinde modalitățile obișnuite ale liricii populare: formula introductivă („frunză verde magheran", „frunză verde păducel"), **diminutivele** care aduc accente de duioasă afectivitate față de vârsta haiducului („voinicel", „mehedințel"), **enumerațiile** sugestive în conturarea portretului moral în urma unor adevărate practici magice („*sunt născut* [...] / *și-s scăldat* de mic în Olt [...] *și-s frecat* cu busuioc"; enumerații întărite cu **repetiții** („*știe* să chitească [...] / Și *mai știe* de călare / Să se lupte [...] / Și *mai știe* să înoate [...]") și **epitete** („voinicel *mehedințean*", „să mă fac *viteaz* de tot", zile *cu „noroc*", „inima *de oțel*", „cete *mândre* de panduri", „șoiman *mehedințel*").

De remarcat sunt **structurile metaforice** de mare forță expresivă: („ce foc de dor"), cu valoare de superlativ.

Inversiunile subliniază ideea poetică: „ca să fiu *la lume drag*", „*veni-va* badea Tudor", „de rău, de bine / *Țipă sufletul* în mine".

Limba populară („pe frunzi", „maică", „badea", „șoiman", „să chitească", „să-mi cerc norocul„) aduce un plus de autenticitate rostirii acestei doine de mare vibrație lirică.

Rima pereche susținută de asonanță, ritmul trohaic și măsura de 7 silabe duc la o muzicalitate cu accente de un optimism robust, înflăcărat.

Exerciții rezolvate

1. Formulați patru enunțuri în care să folosiți diferite nuanțe de sens ale cuvântului „foc".

R. Tinerii au aprins un *foc* mare lângă râu.
Focul a mistuit o clădire de zece etaje.
S-a auzit un *foc* de armă.
Simțea *focul* tinereții în inimă.

2. Precizați valorile morfologice ale verbului „a fi" în primele opt versuri ale poeziei.

R. *sunt născut* – valoare de auxiliar în exprimarea diatezei pasive
să fiu drag – valoare copulativă
-s scăldat – valoare de auxiliar
-s frecat – valoare de auxiliar

3. Dați, în propoziții, patru exemple de locuțiuni adjectivale.

R. Era un *om de seamă*.
Omul era *cu dare de mână*.
Eminescu a fost un poet *de geniu*.
Împăratul a vorbit cu un om *de rând*.

4. Motivați frecvența verbelor la persoana I, numărul singular.

R. Sunt utilizate preponderent formele de persoana I singular întrucât este vorba de o poezie lirică, în care eul liric își exprimă direct gândurile și sentimentele.

5. Explicați consecințele fonetice ale folosirii cratimei în versul:
„Și-s scăldat de mic în Olt".

R. Din punct de vedere fonetic, cratima leagă două cuvinte diferite rostite într-o silabă, marcând totodată căderea vocalei „î" din forma populară a verbului „îs".

6. Demonstrați într-o compunere de cel mult cincisprezece rânduri că poezia „Frunză verde magheran" este o doină populară.

R. Poezia „Frunză verde magheran" este o creație lirică în care autorul popular își exprimă propriile sentimente. Ca doină de haiducie, aceasta ne dezvăluie o parte din viața și sentimentele haiducului, față de care autorul anonim nutrește o adâncă admirație. Portretul tânărului haiduc caracterizat prin tinerețe, curaj, pricepere în mânuirea armelor și dârzenie reprezintă pentru popor un adevărat ideal de frumusețe fizică și morală. Destinul deosebit al haiducului prefigurat încă din copilărie are un curs ascendent. Simțind chemarea codrului și a armelor, tânărul își părăsește casa și familia, asumându-și viața de slujitor al dreptății. Însoțit în munți de calul și armele sale credincioase, tânărul haiduc și-a oțelit inima, și-a modelat un caracter dârz și cinstit. El a reușit să devină un luptător priceput, a cărui mână sigură poate să ochească pasărea în zbor, să doboare dușmanul în fuga calului sau să înfrunte înotând valurile Dunării. Înflăcărarea cu care dorește să se pună în slujba țării, intrând în rândurile pandurilor lui Tudor, ca suprem ideal de viață, ne copleșește. Simțim admirația și dragostea poetului anonim față de acest erou popular înzestrat cu însușiri alese. El întruchipează un ideal de dăruire exemplară, de slujire a dreptății chiar cu prețul vieții.

OCTAVIAN GOGA

Repere critice

■ „Eu – scrie poetul în profesiunea de credință din *Fragmente autobiografice* –, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trâmbiță de alarmă. Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat, un pricinuitor de rebeliuni. Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un semănător de biruință."
(O. Goga, *Fragmente autobiografice*, citat în *Prefața* la „Poezii", Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1985, p. 3.)

■ „Jalea – cuvântul nu poate fi tradus în nici un chip – poporului de țărani, înstrăinat și apăsat de atâtea veacuri, a devenit obiect liric în sine. Nu mai este vorba de o *idee* politică ce ar avea nevoie de argumentări, de vreme ce dincolo de munți chiar soarele nu răsare decât pentru străini și codrii înșiși povestesc de jale, pe care o poartă în apele lor Murășul și cele trei Crișuri [...].

Cântând ceea ce a avut de cântat: jalea românilor ardeleni la momentul respectiv, satul străvechi al copilăriei de sub munți – cu preotul-apostol și dăscălița care-și ascunde lacrimile în ceaslov, cu crâșma și cântecele lui Laie Chioru –, după ce și-a îndeplinit menirea, poetul a trebuit să tacă. El nu este un spirit de adâncimi colosale, universal, zguduit de marile probleme ale existenței, ca Eminescu – pe care l-a atins și l-a continuat însă, în latura *Doinei*, și nici un meșteșugar, un «profesionist», ca Coșbuc ori Iosif, nu a fost. Goga a fost să fie poetul unui moment istoric capital, cântărețul-profet al visului de veacuri, pe care, clamându-l, a avut și norocul să-l vadă îndeplinit."
(Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 40, 48.)

■ „Țară de țărani, Ardealul nu putea oferi decât un material rural. În centrul creațiunii pășește deci țăranul, nu sub forma motivului decorativ, ca la Alecsandri, și nici a celui idilic, ca la Coșbuc, ci în realitatea lui socială; el nu e idealist, sentimental și erotic, ci e un rob al pământului și instrumentul răzbunării viitoare [...].

Trecută prin preocuparea socială a poetului și natura e considerată în solidaritatea ei cu durerea omenească. Codrul și apa nu sunt numai martorii unei suferinți milenare, ci și tăinuitorii și ocrotitorii ei [...].

Obiectiv în primele volume, atât prin materialul poetic întrebuințat, cât și prin atitudinea față de el, – în *Din umbra zidurilor* (1913) poetul cotește spre subiectivism și, din cântărețul revoluției sociale, devine cântărețul propriei sale dezrădăcinări."
(E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Ed. Minerva, 1989, p. 58-60.)

DOINA**

Caracteristicile textului

TEMA Poet autentic, aducând în poezia românească de la începutul secolului XX jalea înstrăinatului Ardeal, O. Goga ridică „lacrima" la rang de simbol, transfigurând în ea durerea unui întreg popor oprimat și înstrăinat. În poezia *Doina*, conținută în volumul „Din umbra zidurilor", autorul înalță un cânt de slavă acestei poezii specifice folclorului românesc, unică în lume prin bogăția de sentimente pe care o transmite.

** *poezie lirică cultă*

UNIVERSUL POETIC Poetul încearcă o definiție lirică a doinei de care se simte legat pentru totdeauna prin fire tainice. Acest cântec profund românesc se însuflețește, capătă însușiri omenești și emoționează adânc prin toată încărcătura de sensibilitate românească ce vibrează în versurile sale.

Legată de pământul românesc, de „pacea codrilor de brad", în care se afundă lin legănarea molcomă a cântecului din fluier, doina exprimă un sentiment adânc de jale. Ea „plânge" sus, pe culmea muntelui, sunetele ei limpezi și melodioase se pierd în adâncul codrilor, din care preia parcă oftatul molcom.

Sugestia acestei cântări măiastre e înfăptuită printr-o repetiție susținută de epitete („cântare", „mesteră cântare"). Ea se stinge „încet-încet", adoarme parcă transmițându-ne oftatul blând al pădurii de brad: „Și-adormi pierdută-n tremurarea / Oftării blânde din brădet." Epitetele care definesc cântecul doinei insistă pe o armonie blândă („oftării blânde"), cu ritm molcom, cuprins într-o lină legănare („legănate lin"), de o mare sensibilitate melodică, în care este prins chiar freamătul trist al pădurii.

Doina poartă în sine istoria noastră, „taina vremurilor de demult" și ecourile înfiorate ale unor timpuri de restriște pe care poporul le-a trăit. Poetul simte cum, ascultând cântecul trist al doinei, un strop tainic din izvorul istoriei noastre i-a picurat în suflet. Istoria personificată cutremură sensibilitatea poetului prin „plânsul veacurilor duse".

Auzind cum se topește în noapte cântecul doinei, poetul se întreabă unde s-a risipit plânsul acesteia: „În care brad, de care creangă / Plânsoarea ta s-a aninat?..." Tristețea cântecului pare că izvorăște din trunchiurile de brad. Natura înfrățită cu omul a preluat tristețea doinei.

Poetul o întreabă cu durere în suflet pe această soră a românilor cât timp va mai trăi pe acest pământ. El se întreabă dacă va dăinui tot atât cât vor trăi ciobanul și turma lui de oi, de care este legată prin fire puternice: „Și cât vei mai trăi acolo / Tu, soră pururea cu noi, / Când va fi mort de mult ciobanul, / Și moartă turma lui de oi?..."

Autorul își imaginează destinul doinei peste vremuri. Ea va fi culeasă de vreun călător dintr-o floare sau de după o „aripă de nor". Doina face parte din însăși ființa acestor locuri, nu poate muri, ci va fi descoperită sub altă formă în frumusețile pământului românesc: „Te va culege dintr-o floare, / De dup-o aripă de nor..."

Redescoperită peste timp, doina va mișca până la lacrimi acest popor, povestindu-i despre durerea altor veacuri. Repetiția cuvântului „o lume" amplifică ecoul doinei în sensibilitatea colectivă a românilor: „Și-o lume te va asculta, / Și-o lume-ntreagă va începe / Să plângă de durerea ta..."

Doina nu poate fi separată de pământul românesc și de poporul român, a căror ființă o exprimă în mod strălucit și sensibil în plan artistic.

REALIZAREA ARTISTICĂ În conturarea doinei, poetul împletește imagini vizuale și auditive pentru a reda cât mai expresiv însușirile acestui cântec popular față de care simte o adâncă admirație: „o doină plânge", „din fluier unde limpezi cad / Și legănate lin s-afundă / În pacea codrilor de brad", „cântare", „te stingi", „tremurarea oftării blânde din brădet", „plânsul veacurilor duse", „de care creangă / Plânsoarea ta s-a aninat?", „Te va culege dintr-o floare, / De dup-o aripă de nor". Tristețea versului, limpezimea și armonia melodiei, expresivitatea, bogăția sentimentelor sunt numai câteva dintre trăsăturile doinei pe care poetul le ilustrează în versurile sale.

Personificarea rămâne mijlocul stilistic care concentrează esența întregii poezii, făcându-ne să simțim doina ca pe o ființă vie, cu o misterioasă viață lăuntrică, mistuitoare și tristă.

Epitetele evidențiază trăsăturile nebănuite ale doinei: „unde *limpezi*", „legănate *lin*", „*meșteră* cântare", „oftării *blânde*".

Repetițiile amplifică ideea poetică: „te stingi *încet-încet*", „în *care* brad, de *care* creangă", „Când va fi *mort* de mult ciobanul, / Și *moartă* turma lui de oi", „o *lume* te va asculta, / Și-o *lume*-ntreagă va începe..."

Enumerațiile reunesc amănunte deosebit de sugestive ale plaiului românesc: „Te va culege dintr-o floare, / De dup-o aripă de nor... / Te-a coborî în largul văii..."

Interogațiile retorice sunt utilizate de către poet pentru a formula anumite întrebări legate de doină, la care nu se așteaptă răspuns și care au semnificația unor afirmații. Ideea dăinuirii cântecului nostru popular pe aceste meleaguri de care este strâns legat este exprimată printr-un șir de interogații tulburătoare:

„În care brad, de care creangă
Plânsoarea ta s-a aninat...?"

„Și cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,
Când va fi mort de mult ciobanul,
Și moartă turma lui de oi?..."

Muzicalitatea tristă și unduitoare a doinei este realizată cu ajutorul ritmului amfibrahic, al rimei încrucișate imperfecte și al măsurii de 9 silabe. Poetul O. Goga a prelucrat o parte din motivele populare ale doinei, transfigurând-o în plan artistic într-o poezie cultă.

Exerciții rezolvate

1. Explicați, în contextul poeziei, cuvintele: *a (se) afunda, a (se) stinge, a picura, taină, a (se) înfiora, a (se) anina, a plânge, cântare, plâns.*

R. *a (se) afunda* – a (se) cufunda, a (se) adânci
a (se stinge) – a dispărea
a picura – a curge, a pica
taină – mister
a (se) înfiora – a (se) îngrozi
a (se) anina – a (se) agăța
a plânge – a suspina
cântare – cântec
plâns – suspin

2. Alcătuiți scurte propoziții pentru a ilustra omonimia cuvântului „unde":

R. Nu știu *unde* a plecat.
În *unde* se oglindea cetatea străveche.

3. Argumentați folosirea persoanei a II-a singular de către poet.

R. Poetul utilizează persoana a doua singular întrucât poezia este concepută sub forma adresării directe către doină. Aceasta apare personificată în calitate de martor al vieții și al istoriei noastre naționale.

4. Analizați cuvintele subliniate din versurile de mai jos, stabilind ce părți de vorbire sunt și ce funcție sintactică îndeplinesc acestea:

„Din fluier *unde* limpezi cad..."

„Și plânsul veacurilor *duse*..."

„Și-adormi *pierdută*-n tremurarea
Oftării blânde din brădet..."

„Și-o lume-*ntreagă* va începe
Să plângă de durerea ta..."

R. *unde* – substantiv comun, subiect
pierdută – adjectiv provenit din participiu, element predicativ suplimentar
oftării – substantiv comun, atribut substantival genitival
blânde – adjectiv propriu-zis, atribut adjectival
duse – adjectiv provenit din participiu, atribut adjectival
-ntreagă – adjectiv propriu-zis, atribut adjectival
să plângă – verb predicativ, predicat verbal

5. Motivați utilizarea semnelor ortografice și de punctuație în versurile din strofa a doua:

„Cântare,$_{1}$ meșteră cântare,$_{2}$
Te stingi acum încet$_{3}$ – încet$_{4}$,
Și$_{5}$-adormi pierdută$_{6}$-n tremurarea
Oftării blânde din brădet$_{7}$..."

R.

virgulele (1), (2)	separă de restul propoziției un vocativ reluat, însoțit de un determinant adjectival
cratima (3)	marchează o locuțiune adverbială formată prin compunere, juxtapunere cu cratimă
virgula (4)	desparte propoziția 2 de propoziția următoare, marcând o accentuare a acesteia
cratima (5)	marchează din punct de vedere fonetic rostirea într-o silabă a unui cuvânt („și") și a începutului cuvântului următor („a dormi")
cratima (6)	marchează din punct de vedere fonetic rostirea într-o silabă a sfârșitului unui cuvânt (pierdută) și a începutului cuvântului următor ((î)n), evidențiind elidarea vocalei „î"
punctele de suspensie (7)	marchează o pauză mai amplă

GENUL EPIC

GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ

• „Epicul reprezintă o formă fundamentală a creativității literare. La originea termenului stă grecescul *epikos*, derivat din *epos* «zicere, spunere»; așa cum o arată și etimologia, caracteristica esențială care întemeiază genul este spunerea."

(Gabriela Duda, *Introducere în teoria literaturii*, București, Ed. All, 1998, p. 180.)

Dintre speciile genului epic fac parte: *epopeea, legenda, basmul, schița, nuvela, povestirea, romanul.*

• „Oricât de diferite ar fi între ele formele genului epic [...], ele sunt reunite [...] prin cel puțin doi parametri configurativi: **narațiunea** și **personajul** – legați unul de celălalt: naratorul povestește în fața unui auditoriu (real sau imaginar) un eveniment petrecut, în care el, naratorul, putea fi implicat sau nu ca actor. [...] ... genul epic are o structură mai complexă decât cel liric... narațiunea se realizează atât prin prezentarea personajelor în acțiune, cât și prin intervenția celui care povestește."

(*op. cit.*, p. 187.)

■ NUVELA este o specie epică în proză, în care se urmărește un singur fir narativ, relatând atent și obiectiv evenimentele, cu explicații și aprecieri minime din partea autorului, având un număr relativ redus de personaje.

Recomandări pentru lectură

- *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi
- *Moara cu noroc* de I. Slavici
- *Budulea Taichii* de I. Slavici
- *Îndrăzneala* de Marin Preda
- *Dincolo de nisipuri* de Fănuș Neagu
- *Mări sub pustiuri* de D. R. Popescu
- *Pe ploaie* de Eugen Barbu
- *O făclie de Paște* de I. L. Caragiale
- *La Hanul lui Mânjoală* de I. L. Caragiale
- *Proștii* de Liviu Rebreanu
- *Catastrofa* de Liviu Rebreanu

■ ROMANUL este o specie a genului epic, foarte complexă, cu tradiții străvechi în literatura popoarelor. Se caracterizează, în general, prin amploarea desfășurării acțiunii (în centrul căreia se află, de obicei, mai multe personaje), prin reflectarea cadrului social și geografic, prin posibilitatea de a investiga procesele de transformare psihologică a omului sub influența condițiilor de viață, ca și prin libertatea aproape neîngrădită a autorului de a situa acțiunea pe coordonatele timpului.

Romanul modern – specific epocii noastre, prezintă o serie de inovații în raport cu romanul epocilor anterioare. În primul rând, îi este caracteristică explorarea subconștientului personajelor, adică a acelei zone care nu se află sub controlul lucid al conștiinței, al rațiunii. Faptele nu sunt

Recomandări pentru lectură

- *Frații Jderi* de M. Sadoveanu
- *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu
- *Enigma Otiliei* de G. Călinescu
- *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu
- *Ciuleandra* de Liviu Rebreanu

relatate în ordine cronologică, ci într-o permanentă întrepătrundere a trecutului cu prezentul și chiar cu proiecțiile viitorului. Romanul modern nu mai respectă structura tradițională, iar unele personaje sunt lipsite de consistență, devenind simple simboluri. Prin noutatea modalităților artistice surprinde esența ființei umane.

Există mai multe *subspecii ale romanului*, atât tradițional, cât și modern, spre exemplu:

- romanul istoric
- romanul psihologic
- romanul de moravuri
- Bildungsromanul (romanul formării)
- romanul-parabolă
- romanul-frescă
- romanul de aventuri
- romanul de dragoste
- romanul polițist
- romanul de spionaj etc.

■ **VIZIUNEA ARTISTICĂ** este modul particular în care un scriitor combină elementele lumii reale pentru a crea lumea imaginară a textului.

El creează o lume posibilă, care se aseamănă cu lumea reală, dar se și îndepărtează de ea în diverse feluri. Este o lume proprie literaturii artistice, o lume imaginată de scriitor pornind de la elementele lumii reale.

Alegoria este procedeul artistic constând într-o suită de figuri de stil, strâns legate între ele, coerente, prin care se concretizează o noțiune abstractă.

Exemple:
- Alegoria copilăriei în povestirea „Târziu când zăpezile sunt albastre" de Fănuș Neagu.
- Alegoria moarte – nuntă în balada populară „Miorița".

■ **MODURI DE EXPUNERE**

Sunt modalități folosite de scriitori în operele literare pentru a face cunoscute cititorilor fapte, întâmplări, situații, priveliști, fenomene, personaje etc.

Există trei moduri de expunere: *narațiunea, descrierea* și *dialogul.*

Narațiunea este un mod de expunere prin care se povestesc fapte și întâmplări într-o succesiune logică de momente.

Vocea naratorului este aceea care îi dezvăluie cititorului acțiunea. În funcție de poziția naratorului în raport cu textul, rezultă:

- *narațiune la persoana I:* autorul este participant la acțiune și povestește ceea ce vede, aude, simte;
- *narațiune la persoana a III-a:* autorul se află deasupra tuturor acțiunilor: știe totul și împărtășește și cititorului;
- *narațiune impersonală:* naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure.

<u>Funcțiile narațiunii</u>

1. Pune în relație o stare inițială de echilibru cu o stare finală, aflată într-un echilibru modificat.
2. Caracterizează indirect personajele (prin acțiunile la care acestea participă).
3. Pune în relație personajele, le aduce față în față să se confrunte.
4. Pune în relație diversele spații și momente în care se desfășoară acțiunile.
5. Acțiunea este dezvăluită treptat, prin acumularea de elemente și prin gradarea lor.

Descrierea este modul de expunere (procedeul literar) care constă în prezentarea obiectelor, fenomenelor sau personajelor în ceea ce au ele mai caracteristic sub raportul înfățișării exterioare.

Funcțiile descrierii

1. Conturează cadrul acțiunii, oferind elemente legate de timpul și locul acțiunii.
2. Caracterizează direct personajele (fiind realizată de autor sau de alte personaje).
3. Creează o pauză în succesiunea întâmplărilor, uneori de așteptare încordată.
4. Indică schimbarea mediului în care se desfășoară acțiunea.
5. Are rol în crearea atmosferei.

Dialogul este modul de expunere constând din alternarea replicilor a două personaje. Prin dialog se mai înțelege o scriere redactată sub forma unei convorbiri între mai multe personaje, cu scopul expunerii și dezvoltării unor idei. (ex.: Platon – „Dialoguri")

Funcțiile dialogului

1. Caracterizează indirect personajele (prin felul lor de a vorbi, de a comunica).
2. Realizează legătura dintre planul naratorului și planul personajelor.
3. Oferă perspectiva personajelor asupra acțiunii.
4. Rezumă anumite secvențe ale acțiunii.
5. Dinamizează acțiunea.

Fiecare mod de expunere este specific unui gen literar.

Astfel, narațiunea este specifică genului epic, descrierea – genului liric (ex. – pastelurile), iar dialogul – genului dramatic. În nici o operă literară însă nu întâlnim un singur mod de expunere, ci ele se îmbină în diferite moduri, în funcție de specificul fiecărui creator, sporind valoarea artistică a operei.

■ LITERATURA S.F. – date generale

Termenul S.F. este o prescurtare de la cuvintele science („știință") și fiction („ficțiune", „imaginație") din limba engleză, semnificând o îmbinare între rigurozitatea legilor științei și universul fără limite al fanteziei. Aplicat literaturii, acest termen vizează o anume categorie a prozei în care, de obicei, acțiunea este plasată într-un viitor suficient de îndepărtat pentru a nu putea fi controlat, cu personaje aparținând fie unei lumi create de un posibil univers tehnic ajuns la o limită superioară, fie altor lumi, de pe alte planete, rod al fanteziei autorului.

Acest gen de literatură nu este nou. El a fost abordat încă din secolul trecut, de către scriitori între care poate fi amintit Jules Verne, autor al unor romane precum „Insula misterioasă", „20 000 de leghe sub mări" etc. Deși adresate copiilor, aceste romane au atras atenția multor adulți, scriitori sau oameni de știință, datorită faptului că foarte multe elemente ale acestor scrieri, considerate în secolul trecut ca aparținând imposibilului, au devenit realitate: explorarea vieții de pe fundul oceanului, submarinele atomice etc. Să fie atunci literatura S.F. o proiectare a unui univers posibil? Tot mai multe cercetări, statistici sau chiar unele evenimente, cum ar fi aparițiile O.Z.N.-urilor, conduc la concluzia că nu suntem singurele ființe inteligente din univers, că suntem „vizitați", urmăriți (poate chiar controlați) de către „vecini" de-ai noștri de la sute de ani lumină, mult superiori nouă în ce privește tehnica și cunoașterea tainelor universului.

Toate acestea, de-a lungul ultimelor decenii, au aprins imaginația scriitorilor, înmulțind producțiile acestui gen literar.

Recomandări pentru lectură

- *Dune* de Frank Herbert
- *Trilogie non-A* de A.E. van Vogt

1 HORIA ARAMĂ

Repere critice

■ „Vom spune și noi, fără pretenția unei definiții, că Anticipația sau Science-Fiction-ul este literatură, cu anumite trăsături caracteristice, ce țin, în primul rând, de elementul științific implicat, proiectat într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, autorul propunându-și investigarea acestuia cu mijloacele specifice literaturii, construind un univers plauzibil, posibil în viitor, populându-l cu personaje, situații și acțiuni de cele mai multe ori palpitante, verosimile în contextul dat."

(*Antologie a literaturii de anticipație românești*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1983, p. 5.)

Recomandări pentru lectură

- *Catacombele* de Horia Aramă
- *Cea mai bună dintre lumi* de Ion Hobana
- *Mirabila făptură* de Al. Mironov
- *Întâlnirea* de Leonard Oprea

Aplicație:

- **Planeta celor doi sori** (Ed. Humanitas)

PLANETA CELOR DOI SORI

Planul simplu de idei

1. Un pământean, specializat în zborurile galactice pentru a transmite informații pe Terra, poposește pe planeta Ahra.
2. Impresia de disconfort, după o noapte petrecută la hotel, contrastează cu nivelul înalt al civilizației și tehnicii planetei.
3. Întreaga activitate a locuitorilor lasă impresia unei plăcute armonii.
4. Impresia este întărită de cunoașterea unei tinere ahriene, care îi prezintă orașul.
5. Reîntors la hotel pentru a se odihni, vizitatorul este trezit de zgomotele neplăcute ce veneau din stradă.
6. Străinul este stupefiat să constate că locuitorii se comportă haotic, chiar trivial, într-o dezlănțuire fără limite.
7. Rătăcind pe străzi, vede orașul învăluit în lumini ciudate, cu locuitorii cuprinși parcă de o nebunie inexplicabilă, costumați strident și scoțând sunete nearticulate.
8. Reîntâlnind-o pe tânăra cunoscută ziua, numită de el Riluri, abia dacă o recunoaște sub înfățișarea și comportamentul unei „furii dezlănțuite".
9. A doua zi, este uimit să constate că orașul își reluase aspectul calm și armonios.
10. Cercetând cauza acestui mister, constată că planeta era luminată alternativ de doi sori, care o influențau în mod diferit.
11. În singurătatea navei sale, vizitatorul este uimit de adaptările suferite de urmașii coloniștilor de pe Terra.

Rezumat

Un tânăr pământean, pregătit pentru zboruri galactice cu scopul transmiterii unor informații pe Terra, se oprește pe planeta Ahra, unul dintre obiectivele călătoriei sale. Fiind găzduit la hotel, el este neplăcut surprins de disconfortul patului, inexplicabil pentru o societate atât de avansată ca cea de pe Ahra. Plimbarea prin oraș îi diminuează însă această primă impresie neplăcută, lăsând loc unei senzații de armonie deplină, de tihnă a unei societăți bine organizate.

Felul deschis de a fi al oamenilor este adeverit de cunoașterea unei tinere ahriene, numită de străin Riluri, care se oferă să-i arate orașul. Vizitatorul admiră aspectul deosebit de modern al clădirilor, munca ordonată a oamenilor, lipsa totală de ostentație în îmbrăcăminte și comportament.

Aceste impresii îi sunt total răsturnate seara, când totul capătă aparența unei nebunii de neînțeles. Orașul, scăldat într-o lumină arămie, ciudată, este scena unor întâmplări neverosimile: oameni urlând cuvinte fără noimă, scoțând sunete nearticulate, îmbrăcați și vopsiți strident, comportându-se ca și cum ar fi drogați. Întâlnirea cu tânăra Riluri este un adevărat șoc. El aproape nu o mai recunoaște datorită nu numai costumației, ci și expresiei chipului. Profund tulburat, vizitatorul revine la hotel. A doua zi are însă surpriza de a regăsi orașul așa cum îl văzuse întâi, calm și liniștit.

Căutând explicații, el constată că planeta era luminată alternativ de doi sori. Cel diurn avea lumină benefică, dătătoare de armonie și echilibru, iar cel nocturn, cu lumina lui malefică, dezlănțuia instincte primare în ahrieni. Aceștia duceau o viață dublă, una de zi, alta de noapte, fără ca lipsa somnului să-i afecteze.

În liniștea navei sale, rătăcitorul de pe Terra nu știe dacă acești oameni sunt sau nu de invidiat, pentru existența lor atât de plină de contraste. El este însă uimit de adaptările pe care le-au suferit, în decursul timpului, urmașii coloniștilor de pe Terra, răspândiți în întreaga galaxie.

Caracteristicile textului

UNIVERSUL OPEREI

În cadrul publicisticii și prozei românești contemporane, scriitorul Horia Aramă s-a făcut remarcat printr-o serie de titluri, între care și povestirea „Planeta celor doi sori". Conținutul povestirii îl poartă pe cititor într-o lume neobișnuită, pe planeta Ahra, situată la marginea galaxiei noastre, planetă colonizată de pământeni în expansiunea lor spre alte lumi, într-o vreme când bătrâna Terra va fi suficient de secătuită de resurse, suficient de distrusă de poluare, experiențe nucleare sau de altă natură.

Reperele temporale ale întâmplării le putem stabili după unele indicații din text, ca de exemplu „anticul carnaval din Rio". Ținând cont că celebrul carnaval este deosebit de activ acum, în zilele noastre, pentru a deveni „antic" ar trebui să dispară și să devină o amintire. Ar putea fi vorba, așadar, de o perioadă situată peste câteva sute de ani, să presupunem 2200 – 2300.

În această lume viitoare, în care pământenii vor fi colonizat o mulțime de alte planete din galaxie, Terra va deveni un fel de centru al ei, unde vor fi transmise toate datele și informațiile de către „rătăcitori", oameni crescuți și modelați anume pentru

astfel de carieră, care colindă universul în navele lor ultrasofisticate observând, analizând și inventariind, transmițând apoi datele la baza de pe Terra unde, în mod deliberat, nu se vor mai întoarce.

Povestirea de față este relatarea unui astfel de „rătăcitor" singuratic, poposit pe planeta Ahra. Această planetă, despre care „circulau tot soiul de basme", este mai ciudată decât altele prin faptul că este luminată de doi sori gemeni. Urmând aproximativ aceleași principii ale rotației ca și Pământul, pe Ahra se cunosc ziua și noaptea ca fenomene ale scurgerii timpului, cu deosebirea că timpul are altă dimensiune și cei doi sori o luminează alternativ: unul dintre ei, cel activ, o luminează ziua, iradiind o lumină benefică, ce dă echilibru fizic și psihic locuitorilor, armonie, bună dispoziție, forță, comunicare, calm și înțelegere; celălalt, soarele stins, „o stea ratată", o luminează noaptea, trimițând spre planetă o lumină roșiatică, „o căldură sensibilă și cine știe ce radiații nocive". Sub influența lor, oamenii se comportă ciudat, eliberându-se „de toate refulările de peste zi", manifestându-se gălăgios, haotic, violent, „ca drogații", atât în comportare, cât și în limbaj: „La fiecare pas izbucneau altercații, violențele verbale [...] fiind urmate de veritabile încăierări".

Aceste două influențe antagonice își pun pecetea asupra locuitorilor planetei: soarele de zi acționa primul creier al ahrianului, „generator de frumusețe și armonie", iar celălalt, de noapte, acționa asupra celuilalt creier, care dădea frâu liber instinctelor și de care omul „nici nu era conștient". Ca urmare, locuitorii planetei duceau o viață dublă: una liniștită și echilibrată ziua, alta dezechilibrată și instinctuală noaptea. Forțele benefice acumulate în timpul zilei erau risipite în timpul nopții și totul era uitat a doua zi. Lipsa somnului nu îi afecta pe ahrieni, care trăiau astfel la cote de maximă intensitate.

Vizitatorul singuratic este stupefiat de aceste constatări. El cunoaște întâmplător o tânără, o ahriană care îi prezintă orașul cu clădirile, bulevardele și parcurile sale, viața locuitorilor înscriindu-se ziua în coordonatele normalului, ale unei armonii care îl surprinde în mod plăcut. Seara, în camera sa de hotel, este contrariat de vacarmul străzii și, coborând în mijlocul oamenilor, cunoaște comportamentul lor nocturn, cu totul dezaxat și anormal, sub influența luminii roșii-arămii cauzatoare de dezechilibru. În mulțime o reîntâlnește pe aceeași tânără cunoscută în timpul zilei. Manifestările ei îl șochează, căci era „ca o furie dezlănțuită", pierdută în mișcări necoordonate, „ca-ntr-o beție", „cu părul sălbatic și ochii răi", agățată de gâtul unui necunoscut într-un mod care friza obscenul.

Avalanșa de noutăți și impresii contradictorii sfârșesc prin a-l deruta total pe vizitator, care revine la hotel într-o stare de confuzie totală: „Eram surd, orb, anesteziat".

Viața pe Ahra

Analizând viața societății de pe strania planetă, se pot constata o serie de paralelisme cu viața societății pământene. Faptul se poate explica prin aceea că locuitorii sunt „urmașii coloniștilor de pe Terra", care au purtat cu ei o structură socială și un mod de viață adaptate la noile condiții. Astfel, orașul vizitat era un „savant conglomerat de linii curbe", cu clădiri de forme geometrice perfect armonizate, lipsite de „rigiditate și ostentație", cu bulevarde largi, cu fântâni arteziene și cu parcuri. Oamenii au chipuri surâzătoare și comportament calm, vestimentația lor nu violentează privirea și se încadrează firesc în decor. Ei frecventează spectacole simple,

de bun-gust, în săli primitoare și „cu actori simpatici". Turiștii sunt cazați la hotel, iar pe cheiul de verificare a navelor lucrul se desfășoară după un grafic bine stabilit, într-un ritm lipsit de agitație. Până aici, nimic nu este neobișnuit, și vizitatorul străin are pentru o clipă imaginea unei zile terestre.

Primul semnal de alarmă îl are la hotel, unde disconfortul patului i se pare de neînțeles pentru o lume atât de civilizată și bine orânduită. Patul era „mai dur ca piatra", provocându-i dureri în tot corpul.

Constatarea șocantă o are abia seara când, după un somn scurt, este trezit de un „vuiet surd, apăsător [...] un vacarm, o cacofonie de glasuri stridente". Orașul se transformă subit. Peste tot stăpânea o lumină roșcată: „Pe nesimțite, culorile suferiseră o deplasare spre roșu", alte lumini orbitoare supărau vederea. Bunul-simț era torturat atât de zgomote, cât și de culori. Locuitorii aveau altă costumație, căci locul veșmintelor decente îl luase stridența sau chiar goliciunea, corpurile erau tatuate cu misterioase semne fosforescente. Mișcările lor erau bruște, aveau „figuri disarmonice", „expresii exaltate" și scoteau „strigăte nearticulate".

Această dualitate comportamentală era consecința influenței celor doi sori și constituia ciudățenia planetei. Timpul pe Ahra are altă dimensiune decât cel pământean. Călătorul, istovit de revelațiile trăite, are impresia că a dormit toată noaptea, căci la trezire, „camera era inundată de lumină". Află însă că somnul lui durase mai puțin de o oră terestră, suficient însă pentru o refacere completă, atât a lui, cât și a ciudaților locuitori, iar orașul își reluase viața diurnă, „de un calm angelic".

NARAȚIUNE - NARATOR - PERSONAJE

O narațiune are, în general, cele cinci momente ale subiectului (expozițiunea, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant și deznodământul). Această lectură este o narațiune dar, fiind o relatare a unei întâmplări, nu cuprinde cele cinci momente. Cu toate acestea lectura are unitate, întrucât faptele sunt prezentate în ordine cronologică (de la sosirea până la plecarea vizitatorului) și ele se înlănțuie logic, una după alta, având același obiectiv – prezentarea unei lumi noi. Întâlnim aceleași personaje, iar locul și timpul faptelor sunt clar prezentate. Toate acestea conferă textului coerență, mai ales că există o gradație ascendentă în prezentarea lumii de pe Ahra, gradație care culminează cu ciudățenia vieții nocturne a planetei și a locuitorilor săi.

Naratorul apare în dublă ipostază: el prezintă faptele, le analizează lucid, dar în același timp este unul dintre personaje, intrând în conexiune cu altele (cu tânăra ahriană, cu recepționerul hotelului). El se implică afectiv în tot ceea ce prezintă: este rând pe rând nemulțumit, plăcut surprins, încântat, stupefiat, șocat, implicarea urmând aceeași gradație ascendentă a prezentării lumii ahriene. Aceasta conferă credibilitate faptelor prezentate și antrenează cititorul din punct de vedere intelectual și emoțional în asemenea măsură, încât el pactizează la un moment dat cu naratorul-personaj, împărtășindu-i pe deplin stările de spirit.

Vizitatorul este un bărbat relativ tânăr, care s-a dedicat profesiei sale de cercetător al universului, renunțând benevol la reîntoarcerea pe planeta de origine. Pasiunea pentru profesiunea aleasă este evidentă, căci dorința sa cea mai mare este ocolul universului: „Nu speram să închei, în cursul unei singure vieți, ocolul coloniilor terestre de la frontiera galaxiei". Se autocaracterizează astfel: „Sunt singuratic atât prin formație și gusturi, cât și prin obișnuință, ca orice rătăcitor".

Zborul de unul singur i-a imprimat anumite trăsături definitorii: autocontrolul, luciditatea, adaptabilitatea. Este conștient că profesia sa cere, pe lângă renunțări, anumite trăsături de caracter: „un exuberant nu poate fi rătăcitor solitar, [...] un tânăr sociabil n-ar fi în stare să navigheze decenii spre a transmite din an în an Pământului părăsit pe veci câteva date despre un colț de galaxie."

El are formația și comportamentul unui pământean (este obișnuit cu confortul, face antrenament la bordul navei, spre a-și menține condiția fizică, îi plac spectacolele), dar nu unul din zilele noastre, ci dintr-un viitor îndepărtat, familiarizat cu toate culmile astronauticii, cu zborurile galactice.

Tânăra ahriană este un personaj secundar și întruchipează societatea de pe ciudata planetă: ziua este prietenoasă, sociabilă, o gazdă amabilă (îi prezintă străinului orașul), perspicace (intuiește de la început statutul său de vizitator, precum și câteva trăsături ale personalității acestuia), este o prezență feminină delicată, cu „gât ca de lebădă și păr roșcat". Ea nu are nume, pentru că nu dorește să-l dezvăluie, considerând că este inutil. Vizitatorul o numește Riluri – nume cu rezonanță melodică, sugerând trilul privighetorii, ca o aluzie la tinerețea ei avântată. Personalitatea ei dublă, ca a tuturor locuitorilor, se vădește atât în cursul zilei, cât și în cel al nopții, când străinul aproape că nu o mai recunoaște, din cauza aspectului schimbat, cu trăsături urâte și dizgrațioase, precum și din cauza comportamentului indecent.

Un personaj episodic este recepționerul hotelului. Obișnuit cu reacțiile străinilor, el încearcă să-i avertizeze asupra ciudățeniilor planetei, oferindu-le „imagini vorbitoare, pastile-reclamă", dar comunicându-le lipsa somnului la locuitori, ca o scuză pentru disconfortul paturilor din hotel.

În afară de tânăra arbitrar numită Riluri, personajele narațiunii nu au nume. Faptul acesta sugerează că Ahra poate exista oriunde în univers, la fel și locuitorii săi. Lipsa de individualizare prin nume a personajelor este o marcă a universalității lor: oricând, oriunde se pot petrece asemenea evenimente, universul este nelimitat nu numai ca timp și spațiu, ci și ca varietate a speciilor, a vieții, a adaptării la diverse condiții. Însă, Planeta celor doi sori nu este neapărat una dintre multele planete posibile, ci poate fi și o alegorie a Pământului, o interpretare dusă la extrem a binelui și a răului, unor situații posibile și a unor caractere verosimile.

REALIZAREA ARTISTICĂ Relatarea se face la persoana I singular, marcă a participării directe, a implicării autorului în cele prezentate. Totodată, această strategie narativă sugerează autenticitatea, faptul că cele relatate s-au petrecut cu adevărat, că au fost văzute și trăite în realitate.

Verbele sunt predominant la timpul prezent, ceea ce actualizează acțiunea. Lexicul nu este foarte bogat în neologisme, ci este mai degrabă unul foarte simplu, căci se adresează unui cititor din zilele noastre (ex.: *inspirate pete de culoare, actori simpatici, semn prietenesc, toaletă sumară, vacarm, atmosferă apăsătoare* etc.). Se întâlnesc câteva neologisme, absolut necesare fixării în timp și spațiu, precum și creării unei atmosfere specifice: *radiație, nociv, astru, galaxie, navă, savant, generator* etc. Descrierea planetei este făcută mai ales prin **imagini vizuale**, în care predomină elementele cromatice: „șiruri de lumini colorate", „nuanță roșcată", „albul devenise roz îmbâcsit, albastrul trăgea către mov, iar galbenul căpăta sclipiri de incendiu". „Cerul însuși, negru [...] devenise roșiatic, de parcă

aerul ar fi fost impregnat cu o pulbere de rugină."

Imaginilor vizuale li se adaugă cele auditive: „În aer domnea un vuiet surd", „Un val de zgomot mi-a izbit obrajii", „Era un vacarm, o cacofonie de glasuri stridente [...] rostind cuvinte de neînțeles" etc.

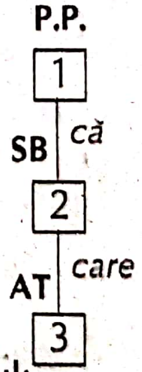
Autorul apelează la **epitete simple**, frecvent la cele cromatice, care dau profunzime imaginilor prezentate: „durere *surdă*", „impresie *penibilă*", „conglomerat *savant*", „nuanță *dulce*", „cer *violaceu*", „păr *roșcat*" etc., precum și la numeroase **comparații**, prin care stimulează cititorul să vizualizeze imaginile, care devin astfel aproape palpabile: pat dur *ca piatra*, „euforia s-a scurs [...] *ca stropii* unui duș", oamenii se comportau „ca drogații", Riluri era *ca o „furie dezlănțuită"*. **Metaforele sunt puține**, dar deosebit de bine construite: „Riluri, lebăda roșie, oaza de tihnă".

Îmbinând aceste procedee cu cele trei moduri de expunere (narațiunea, descrierea, dialogul), cu caracterizarea directă și cu autocaracterizarea, avem imaginea unor pagini de lectură cu adevărat captivante, care îl poartă pe cititor într-o lume fantastică (și, cine știe, poate chiar posibilă).

Exerciții rezolvate

1. Despărțiți fraza următoare în propoziții și arătați felul lor, relațiile dintre ele, alcătuind apoi schema grafică:

Lucru de mirare, că aceste nonsenzații, care mă învăluiau cu insistență, mă umpleau de încântare.

R. Lucru de mirare ¹/, că aceste nonsenzații ²/, care mă învăluiau cu insistență ³/ mă umpleau de încântare ²/."

P_1 = *(era) lucru de mirare* = propoziție principală

P_2 = *(că) aceste nonsenzații mă umpleau de încântare* = = propoziție subiectivă (se subordonează lui P_1)

P_3 = *care mă învăluiau cu insistență* = propoziție atributivă (se subordonează lui P_2)

2. Analizați morfo-sintactic cuvintele subliniate din textul:

„*Nici un* bulevard nu era perfect *rectiliniu*, clădirile *înseși* treceau *pe nesimțite* una în cealaltă, într-un joc de linii și volume *perfect armonios*... *Ce se petrecuse?*

În spatele meu, deasupra orașului, se ridicase globul [...] soarelui geamăn. Era *o stea* ratată, [...] *emanând* o căldură sensibilă și *cine știe ce* radiații nocive."

R. *nici un* – adjectiv negativ, se acordă cu substantivul „bulevard" în nr. sg., gen neutru, caz N., atribut adjectival

rectiliniu – adjectiv propriu-zis, variabil, cu 2 terminații, se acordă cu substantivul „bulevard" în nr. singular, gen neutru, caz N., nume predicativ

înseși – adjectiv pronominal de întărire, se acordă cu substantivul „clădire", nr. plural, gen feminin, caz N., atribut adjectival

pe nesimțite – locuțiune adverbială de mod, complement circumstanțial de mod

armonios – adjectiv propriu-zis, variabil, cu 2 terminații, se acordă cu substantivul „joc" în nr. singular, gen neutru, caz Ac., atribut adjectival

perfect – adverb de mod, complement circumstanțial de mod

ce – pronume interogativ, invariabil, caz N., subiect

în spatele meu – adjectiv posesiv, persoana I, nr. singular, caz Ac., precedat de locuțiunea prepozițională „în spatele", complement circumst. de loc

deasupra orașului – substantiv comun simplu, nr. singular, gen neutru, caz G., precedat de prepoziția „deasupra", complement circumstanțial de loc, articulat cu articolul hotărât enclitic „lui"

o stea – substantiv comun simplu, nr. singular, gen feminin, caz N., nume predicativ, articulat cu articolul nehotărât „o"

emanând – verb predicativ, conjugarea I, diateza activă, mod gerunziu, atribut verbal (definește substantivul „stea")

cine știe ce – locuțiune adjectivală (oarecare, anumite), determină substantivul „radiații", atribut adjectival

3. Explicați sensul termenilor subliniați, în contextul dat:

a) L-am *fulgerat* cu privirea.
b) O durere *surdă* mai *rătăcea* prin oasele mele.
c) Clădirile *treceau* pe nesimțite una în cealaltă.
d) ... intervenea vegetația, *îmblânzind ... aerul metropolitan.*
e) ... m-am pregătit pentru somn, *rumegând* în minte impresiile de peste zi.
f) *Am aterizat* la recepția hotelului.

R. a) L-am privit scurt și cu răutate.
b) O durere difuză, neprecisă, persista.
c) Clădirile se îmbinau armonios una cu cealaltă.
d) .... îndulcind atmosfera citadină...
e) ... analizând în minte...
f) Am ajuns repede...

4. Explicați sensul termenilor subliniați și dați sensuri posibile ale acestora, în alte contexte:

a) mișcări *gratuite*
b) am dictat *raportul*
c) își poartă *căminul* în sine
d) reacția *subiectivă*

R. a) mișcări inutile / obiecte *gratuite* (fără bani)
b) am dictat informarea / *raportul* între mărimi
c) căminul (casa) / focul care arde în *cămin* (vatră)
d) reacția personală / propoziția *subiectivă*

5. Formați antonimele cuvintelor următoare, prin prefixare: *confort, decis, perfect, armonic, îmbinare, logic, simetric, voluntar, comod.*

R.
perfect – imperfect
logic – ilogic
comod – incomod
armonic – disarmonic
simetric – asimetric
îmbinare – dezbinare
voluntar – involuntar

2 ISAAC ASIMOV

Repere critice

■ „Asimov este nu numai mânuitorul unor admirabile invenții verbale și intelectuale, nu numai un distins biochimist și profesor onorific al unei universități americane, nu numai un mare umorist și autor de calambururi, ci și un element de contact între știință și marele public, element atât de necesar în epoca noastră de mare progres științific și tehnologic. El este, în cuvintele celebrului astronom și popularizator Carl Sagan, «marele specialist în explicații clare ale secolului XX».

[...] trăsătura definitorie a personalității lui Asimov este marea sa capacitate de a explica fenomenele complexe în termeni pe care oricine îi poate înțelege și într-un mod cât se poate de agreabil, indiferent de domeniul abordat."

(Andrei Bacalu, *Prefață* la I. Asimov, *Civilizații Extraterestre*, Ed. Politică, 1983.)

„Nu-mi pare rău că nu voi putea vedea nici unul dintre posibilele viitoruri. Aidoma lui Hari Seldon, îmi pot privi cărțile care mă înconjoară și sunt fericit. Știu că am studiat, am imaginat și am așternut pe hârtie multe viitoruri posibile – este ca și cum aș fi fost acolo."

Isaac Asimov

■ „Încă de la prima noastră întâlnire – în prima săptămână a lunii Iulie 1939 – Isaac Asimov a călătorit și a petrecut prin viață; ba prin astronomie, ba printr-o grămadă de alte științe, ba prin religie și literatură. [...] Puneți-l să scrie o carte și, câteva ore mai târziu, Isaac va apărea de cealaltă parte, ca printr-un tunel, la fel de înfometat. Există vreun domeniu al literaturii pe care să nu-l fi abordat? Eu nu aș pune pariu."

(Ray Bradbury, *Prefața* la *Prietenii Fundației*, antologie alcătuită de Martin H. Greenberg, București, Nemira, 1995.)

■ „A explica știința este probabil cea mai importantă sarcină pe care un scriitor și-ar putea-o asuma în zilele noastre, într-o societate complexă și tehnologizată. Să explici știința atât de bine, atât de atractiv încât oamenii din toată lumea să-ți citească pe nerăsuflate cărțile, iată un lucru pentru care se merită un premiu Nobel."

(Ben Bova, *Isaac cel ne-metalic sau Viața este minunată*, *Prefață* la *Prietenii Fundației*, ibidem.)

„«Apoi el [zeul - fierar, Hephaistos] ieși șchiopătând, sprijinit într-un baston gros, cu două tinere care-l susțineau. Acestea sunt făcute din aur, exact ca niște fete vii; în capetele lor au minte, știu să vorbească și să-și folosească mușchii, știu să toarcă și să țeasă și să-și facă datoria... »[Iliada]

Pe scurt, erau roboți, și totuși, chiar dacă n-am fost primul în domeniu în intervalul, nu prea restrâns, de 2500 de ani, am reușit să creez în povestirile mele suficient substrat pentru a dobândi faima de creator al «povestirii moderne despre roboți»."

Isaac Asimov

■ „... când am început să scriu, roboții erau o pură fantezie. Am scris povestirile cu roboți doar din imaginație. [...] Am trăit suficient de mult pentru a vedea roboții (în formă foarte simplă) devenind realitate, iar cele Trei Legi ale roboticii au fost luate în serios."

(Isaac Asimov, *Postfață* la *Prietenii Fundației*, ibidem.)

Aplicație

- **Roboții de pe Aurora** (Ed. Corint)

ROBOȚII DE PE AURORA

Planul simplu de idei

1. Aflându-se într-o navă, detectivul Elijah Baley dorește să vadă Aurora din spațiu.
2. Roboții îl conectează la simulatorul astral.
3. Neobișnuit cu acest aparat, Baley are prima dată un șoc.
4. După ce i se explică funcționarea aparatului, Baley încearcă din nou.
5. Cu ajutorul robotului Daneel, Baley localizează planeta Aurora.

Prezentarea operei

Opera S.F. a scriitorului Isaac Asimov se structurează în două cicluri: „Roboții" și „Fundația", alcătuind cea mai amplă operă a genului, atât ca întindere temporală (ea acoperă mai multe zeci de mii de ani), cât și spațială (plecând de la o unică planetă, Pământ, la sfârșitul seriei „Fundația" se discută despre un Imperiu Galactic încorporând milioane de planete).

După cum ne povestește Isaac Asimov, într-un viitor nu foarte îndepărtat, dar nedefinit, pământenii au inventat roboții: mașini dotate cu creier pozitronic, capabile, în formele perfecționate, chiar să-și depășească propria condiție de mașină. Speriați că roboții s-ar putea răzvrăti și prelua controlul asupra Pământului, pământenii au interzis folosirea roboților pe planeta lor. Dar, în același timp, a început exodul oamenilor către alte planete – un număr de 50, alese după asemănarea cu planeta-mamă. Colonizarea fiind un proces deosebit de dificil, ea a început cu ajutorul roboților, care au făcut posibilă viața pe acele planete.

Acțiunea din „Roboții de pe Aurora" se petrece la câteva sute de ani de la primul exod. Cele 50 de planete, în frunte cu cea mai de seamă, Aurora, s-au dezvoltat și au întrecut cu mult nivelul de viață al planetei de origine. Beneficiind de ajutorul neprețuit al roboților, noile lumi au inițiat o politică de denigrare a Pământului, regretând rădăcinile din care se trag, conștienți fiind că au ajuns mult mai departe.

Pe fundalul acestei situații conflictuale se conturează de fapt adevărata povestire, având caracter polițist: Jander, unul dintre roboții Gladiei Solaria, este „ucis", în sensul că încetează să mai funcționeze. Roboții având o foarte mare importanță pe Aurora, au apreciat că faptul constituie un eveniment foarte grav, și de aceea este necesară rezolvarea sa urgentă. Pentru aceasta, doctorul Fastolfe, un marcant om de știință, propune ca această „crimă" să fie rezolvată de un om neutru, care să nu fie implicat în această problemă. Și astfel este chemat Elijah Baley, un detectiv de pe Pământ, care vine pe planeta Aurora, hotărât să rezolve acest mister. Se lovește însă aici de reticența locuitorilor față de pământeni, acum cu mult înaintea lor în ceea ce privește dezvoltarea socială.

De fapt, Asimov oferă în această carte, ca de altfel în toată opera sa, posibile alternative pentru viitorul omenirii, foarte diferite, fiecare având avantaje și dezavantaje.

Primul model oferit este cel al Pământului, care, după acel prim exod, a renunțat la serviciile roboților, temându-se de consecințele care ar putea decurge din uzul îndelungat al acestora: pierderea independenței personale, abandonarea propriilor vieți în mâinile unor mașini. Roboții însă nu au dispărut; ei sunt folosiți pentru muncile grele din exterior, în special pentru agricultură. Pentru că oamenii au renunțat la ideea de aer deschis, ascunzându-se din ce în ce mai adânc în pământ. Toți locuitorii trăiesc acum în „Cavernele de oțel", uriașe metropole subterane, în timp ce spațiul exterior este păstrat numai pentru agricultură și pentru alte câteva îndeletniciri. Oamenii preferă să se simtă în siguranță în adâncimi, chiar dacă populația nu a încetat niciodată să crească numeric, și este în acel moment mai densă decât oricând. Lucrurile însă încep să se schimbe. Se naște ideea unui nou exod, dorința de a pleca în căutarea altor planete care să adăpostească umanitatea, și purtătorul de cuvânt al acestei noi facțiuni este tocmai Elijah Baley, omul care pleacă pe Aurora nu atât pentru a rezolva misterul unei crime, cât și pentru a convinge lumile mai puternice decât a lui de faptul că expansiunea omenirii trebuie să continue, cu orice preț.

Al doilea model oferit este cel al planetei Aurora, una dintre planetele colonizate de către Pământ cu mult timp în urmă. Aurorienii nu au renunțat niciodată la ajutorul roboților, dimpotrivă, s-au abandonat cu totul în mâinile lor, devenind dependenți de aceștia. Relațiile dintre locuitori au devenit destul de neplăcute, fiind chiar de multe ori evitate. Comunicarea se face rareori în mod direct, preferându-se transmisiile video. Este vorba de o civilizație care crede că are roboții în slujba sa, dar aceasta e doar în aparență, pentru că de fapt roboții sunt cei care le conduc viețile, îngrijindu-se de fiecare aspect al vieții lor. Aurora a fost transformată în lumea perfectă, fără boli, fără foamete, fără suferințe, în care viața unui om poate dura și 300 de ani. Însă și această alternativă are defectele ei: oamenii au uitat să trăiască cu adevărat. Dat fiind că trăiesc atât de mult, nu se mai grăbesc, au devenit în mare parte contemplativi. Și cel mai periculos efect este tocmai degradarea relațiilor inter-umane, refuzul de a veni în contact direct. Aurora, alături de celelalte planete, este sortită morții, pentru că a atins perfecțiunea și nu-și dorește mai mult – nici plecarea către alte planete, nici evoluția, nu dorește decât să rămână la stadiul actual.

Pentru Asimov, ca de altfel pentru orice analist social, stagnarea înseamnă moarte. De aceea, modelul preferat este în continuare cel al Pământului, imperfect, plin de boli, aglomerat, dar având vise și speranțe, năzuind mereu către ceva nou și dispus să lupte cu forțele proprii, fără ajutorul roboților.

Caracteristicile textului

TEMA Acțiunea fragmentul prezentat se desfășoară într-o navă aflată în spațiu, în care se află detectivul pământean Elijah Baley, robotul Giskard și robotul umanoid Daneel. Fiind pentru prima oară ieșit în spațiu, Baley își exprimă dorința de a vedea planeta Aurora, alături de toate celelalte planete ale universului cunoscut. Acest lucru este posibil cu ajutorul simulatorului astral, un „receptor tridimensional" cu ajutorul căruia se pot privi toate stelele pe cer.

Conectat la simulator, Baley are pe moment un șoc psihic în momentul în care se vede înconjurat de milioane de stele, neavând aparent nici un sprijin fizic; nimic din ceea ce văzuse cu câteva clipe mai înainte – încăperea, roboții, aparatele – nu mai există. Este singur într-un univers necunoscut care îl înconjoară.

Reacția agitată a detectivului îl determină pe robotul Daneel să oprească simulatorul și să-i explice modul în care acesta funcționează, pentru a se asigura că nu se va mai simți șocat la a doua încercare. Robotul îl asigură că nu există nici un pericol, și că de fapt simulatorul îi oferă doar o realitate virtuală extrem de bine realizată, nimic mai mult.

Liniștit după ascultarea explicațiilor, Baley mai încearcă o dată, de data asta cufundându-se în vidul interstelar în timp ce continuă dialogul cu Daneel. Acesta îl ghidează pe așa-zisă „hartă stelară" până când Baley reușește să delimiteze poziția planetei Aurora, fără a reuși însă localizarea Soarelui Terrei. Impresionat de spectacolul oferit, Baley părăsește simulatorul astral, fiind ajutat în continuare de Daneel.

PERSONAJELE Elijah Baley este în „Roboții de pe Aurora" prototipul locuitorului Terrei. Este, de altfel, unicul personaj al romanului care provine de pe această planetă, restul fiind aurorieni sau roboți.

El nu se află la prima aventură asimoviană, fiind personajul mai multor povestiri scrise de același autor. Vizita lui pe planeta Aurora, în calitate de prim vizitator pământean al acestei planete, constituie un prim pas în reluarea relațiilor între cele două planete. Baley este conștient de importanța majoră pe care o are prestația sa în calitate de detectiv, pentru că de acest fapt poate depinde viitorul Pământului – Aurora trebuie să acorde permisiunea Pământului de a explora noi spații și de a coloniza alte planete.

Reacția sa inițială, în momentul în care este pus față în față cu niște roboți, este de curiozitate. Datorită politicii pământești de respingere a roboților, cei doi roboți care îl însoțesc pe parcursul aventurii pe Aurora sunt cele mai perfecționate modele pozitronice pe care le-a văzut vreodată, obișnuit fiind cu roboții-agricultori, unicii permiși pe Pământ.

Principala trăsătură de caracter a lui Baley este libertatea în gândire, care îi permite să se adapteze unei societăți rigide și mai ales ostile, cea de pe planeta Aurora. Prin intenția de a vedea Aurora din spațiu el exprimă de fapt cea mai fierbinte dorință a pământenilor: aceea de a se vedea în spațiu, înconjurați de stele, mergând în căutarea necunoscutului. Simulatorul astral îl sperie puțin, însă este genul de om care nu se dă înapoi de la a încerca lucruri noi, și până la urmă dorința de a cunoaște învinge, iar el se delectează în voie cu imaginea cosmosului plin de aștri. Dar

sentimentul ușor nostalgic de „acasă" își spune cuvântul, și detectivul dorește, bineînțeles, să localizeze unicul punct de sprijin din Univers – soarele planetei sale natale, dar acest lucru nu este cu putință – toate aparatele au limitele lor.

Daneel este expresia a tot ce poate fi mai uman la un robot. Este unul dintre roboții experimentali cărora li s-a dat în întregime înfățișare umană. De aceea Baley îl preferă în discuții, tocmai pentru că seamănă atât de mult cu un om, încât de multe ori detectivul își permite să uite că stă de fapt de vorbă cu un robot.

Principala caracteristică a robotului este totala sa aservire față de oameni, (aici, față de Baley). Acest fapt se vădește în momentul în care Baley, șocat de modul de funcționare al simulatorului, face mișcări necontrolate și pare agitat; în același moment Daneel îl deconectează de la aparat, fiindu-i imposibil să privească indiferent suferința, chiar și presupusă, a unei ființe umane.

REALIZAREA ARTISTICĂ Romanul „Roboții de pe Aurora" în general, deci și fragmentul la care ne referim, se axează în principal pe folosirea dialogului, ca fiind principala modalitate de a scoate în evidență acțiunea și personajele. **Dialogul** purtat de Baley și Daneel este unul cu o puternică semnificație atât ierarhică, cât și gnoseologică: Baley este cel care comandă, iar Daneel îi ascultă ordinele și se conformează dorințelor acestuia, robotul, în schimb, este cel care știe mai mult și Baley este cel care întreabă. Se creează astfel o legătură indisolubilă între cele două personaje: Daneel ascultă de om pentru că este obligat de cele Trei Legi ale Roboticii să o facă, iar detectivul ascultă de robot pentru că acesta știe mult mai multe.

Un alt mod de expunere folosit este **descrierea**, aceasta fiind însă de dimensiuni mult mai restrânse decât dialogul, fapt absolut normal pentru un roman de acțiune. Povestirea este redactată la persoana a III-a singular, neevidențiindu-se din punct de vedere stilistic – lipsesc figurile de stil elaborate, cum ar fi metaforele, preferându-se în schimb epitetele simple („priveliștea *deosebit de încântătoare*", „un stimulator astral este *autonom* și *autoreglabil*", „țipă *înăbușit*", „stele *strălucitoare* și *albe*") și comparațiile nepretențioase („să accepte totul *ca pe o iluzie* vizuală", „vedeam constelațiile [...] ca în planetariul din Oraș") care, fără a îngreuna înțelegerea textului, ajută la realizarea unei imagini mai clare a noțiunilor descrise.

De-a lungul carierei sale de scriitor de literatură științifico-fantastică, Isaac Asimov a pus în practică fenomenul de popularizare a științei. Dincolo de firul narativ al fiecărei cărți, complicat și foarte antrenant, se află tentativa scriitorului de a atrage o nouă generație de tineri către știință. Reușita acestuia este dovedită de altfel de marele număr de oameni de știință care recunosc că îi datorează în întregime carierele științifice.

Dincolo de popularizarea științei, opera lui Asimov are un alt rol în societatea actuală: acela de a dicta, în oarecare măsură, viitorul – subiectele izvorâte din imaginația lui Asimov constituie teme de cercetare pentru următoarele generații de oameni de știință: „...când am început să scriu, roboții erau o pură fantezie. Am scris povestirile cu roboți doar din imaginație [...] Am trăit suficient de mult pentru a vedea roboții (în formă foarte simplă) devenind realitate, iar cele Trei Legi ale Roboticii au fost luate în serios."

Citește și află mai mult!

▲ La baza povestirilor asimoviene cu roboți stau cele **Trei Legi ale Roboticii**, implementate în fiecare robot. Acestea sunt:

Prima Lege a Roboticii:	Un robot nu are voie să facă rău unei ființe umane sau, prin inacțiune, să permită rănirea unei ființe umane.
A Doua Lege a Roboticii:	Un robot trebuie să asculte ordinele unei ființe umane, în cazul în care ordinul nu intră în contradicție cu Prima Lege.
A Treia Lege a Roboticii:	Un robot trebuie să aibă grijă de propria sa integritate, în cazul în care acest lucru nu intră în contradicție cu prima sau cu a Doua Lege.

Prima Lege a fost formulată de către Isaac Asimov în povestirea „În jurul cozii", publicată în revista *Astounding*, în martie 1942. Următoarele două vor fi elaborate mai târziu. Însă romanul „Roboții și Imperiul", apărut în anul 1985, va aduce cea de-a patra Lege a Roboticii, considerată, din punct de vedere al importanței, **Legea Zero** (cea mai importantă): Un robot nu are voie să pricinuiască vreun rău omenirii sau să îngăduie, prin neintervenție, să i se întâmple ceva rău omenirii.

▲ În lucrarea sa „Autobiografie", Asimov povestește despre scrierea romanului „Roboții de pe Aurora".

„Am numit cel de-al treilea roman **Lumea Aurorei**, fiindcă acțiunea se petrecea în principal pe o planetă cu numele Aurora, zeița romană a zorilor. Din nou însă Doubleday [editura] a avut ultimul cuvânt. Un roman cu roboți trebuia să conțină în titlu cuvântul «robot», mi-au explicat ei cu răbdare. Astfel, cartea s-a numit **Roboții de pe Aurora (The Robots of Dawn)**, care s-a dovedit mai potrivit.

Scrierea acestui roman m-a încântat considerabil mai mult decât **Marginea Fundației**. Pe de o parte, având la activ un best-seller, aveam și mai multă încredere în mine. Apoi, **Roboții de pe Aurora**, ca și primele două cărți cu roboți, era în esență un roman polițist, iar eu mă simt foarte bine pe acest tărâm."

(Isaac Asimov, *Autobiografie*, București, Ed. Teora, 1997, p. 425-426.)

Exerciții rezolvate

1. Citiți și alte fragmente din „Roboții de pe Aurora" sau din alte scrieri ce aparțin literaturii S.F., stabilind diferențele dintre acest gen de literatură și elementele de ordin fantastic din literatura populară și cea cultă.

R. Fantasticul de proveniență populară este unul bazat pe superstiții și vechi obiceiuri ale pământului. Este vorba de o componentă inexplicabilă, fără a se putea delimita vreun suport real, palpabil. Unica explicație a existenței fantasticului în cadrul literaturii populare este perpetuarea credinței oamenilor în forțele supranaturale care stăpânesc cerul și pământul.

Fantasticul aferent literaturii S.F. este unul de factură futuristă, un ireal care poate deveni real într-un viitor apropiat sau îndepărtat. Este în continuare vorba de fabulos, însă, departe de a fi vorba doar de imaginația autorului, fiecare element fantastic poate fi integrat unui context industrial actual.

În timp ce basmul începe cu formula „a fost odată", stabilind astfel în mod categoric plasarea acțiunii într-un trecut imemorabil, literatura S.F. începe astfel: „Au trecut 10 000 de ani de la al doilea război mondial..." sau „În anul 23.... pământul a colonizat prima planetă." Este vorba deci de o literatură a viitorului, fiecare autor oferind o imagine a posibilului viitor, pornind de la un prezent binecunoscut.

2. Comentați pe scurt întâmplările și personajele ireale pe care le-ați identificat într-o asemenea povestire.

R. Continuarea romanului „Roboții de pe Aurora" este „Roboții și Imperiul", care se petrece cu 200 de ani mai târziu. Detectivul Elyah Baley este mort de mult, însă își păstrează funcția de personaj principal, amintirea sa fiind cea care declanșează acțiunea acestui roman.

Adevăratele personaje principale sunt cei doi roboți care îl asistaseră pe detectiv în aventura sa pe Aurora: robotul Gisknard și robotul Daneel.

Gisknard este un robot de fabricație mai veche, dar care, dintr-o eroare de programare devine telepatic, fiind în stare să capteze și să influențeze gândurile oamenilor. El însă nu poate face acest lucru, fiind împiedicat de către Prima Lege a Roboticii să facă rău unei ființe umane.

Daneel este un robot cu înfățișare umană, reprezentând compromisul perfect între om și mașină: o inteligență superioară, o bunătate înnăscută și un aspect fizic care nu se poate deteriora în timp.

Remarcabile sunt dialogurile dintre cei doi roboți, care, neavând sentimente umane, își dau toată silința să înțeleagă comportamentul uman prin prisma logicii și a analizei directe.

Acțiunea se petrece pe patru planete diferite: Pământul, două dintre primele cincizeci de planete colonizate – Aurora și Solaria – și una dintre planetele colonizate în ultimul val, denumită „Planeta lui Baley". Misiunea celor doi roboți constă în contracararea atacului aurorienilor asupra Pământului, atac constând în mărirea radioactivității Pământului. În cele din urmă, lovitura reușește, iar Pământul devine din ce în ce mai radioactiv. Acesta este motivul pentru care pământenii sunt siliți să-și părăsească planeta și să colonizeze alte planete, care vor forma sute și mii de ani mai târziu, Imperiul Galactic.

3. Notați și explicați pe scurt patru teme cunoscute ale literaturii S.F.

R. În general, temele științifico–fantastice sunt născute din năzuințele ființei umane:

1. Depășirea limitelor spațiale

Din toate timpurile, omul a dorit să-și depășească spațiul atribuit. Pe măsură ce populația Pământului crește întruna, din ce în ce mai puternic, ideea de expansiune a omului către alte planete este una dintre principalele teme ale S.F.–ului din toate timpurile.

2. Depășirea limitelor temporale

Călătoria în timp constituie o altă temă predilectă a acestui gen literar. Ideea de a corecta greșelile trecutului sau de a cunoaște viitorul ceva mai devreme decât ar trebui exercită o fascinație imensă, înflăcărând imaginația autorilor și cititorilor.

3. Nemurirea

În paralel cu cercetările medicale având ca scop prelungirea vieții, literatura S.F. și-a desfășurat toate forțele, având – măcar în imaginație – un avans considerabil în găsirea de soluții: plante miraculoase, transplanturi infinite de organe, transmutație de corpuri etc., toate sunt posibile soluții în obținerea nemuririi.

4. Roboții

Crearea unei mașini cu înfățișare cât mai umană este, de asemenea, un subiect preferat al autorilor genului. Este minunat să îți închipui că omul poate crea mașini care vorbesc, merg, gândesc în limite impuse de el însuși. Ideea sclaviei nu a dispărut niciodată, doar s-a transformat: mâna de lucru umană este înlocuită de mașini ascultătoare și respectuoase, cel puțin în teorie.

3 IOAN SLAVICI

Repere critice

■ „Începându-și activitatea cu studii sociologice, având o solidă pregătire filozofică și istorică, bun cunoscător al arhivelor trecutului nostru național dar și al vieții zilnice a claselor populare, observate în peregrinările sale din ținuturile Banatului și Crișanei, apoi în realitățile Sudului țării [...], Slavici are o privire pătrunzătoare și eliberată de orice sentimentalism, în plină epocă de stilizări și falsificări semănătoriste. E semnificativ faptul că acest contemplator lucid a rămas imun la orice exaltare naționalistă..."
(M. Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1974, p. 42-44.)

■ „Ioan Slavici introduce oralitatea populară în scrierile sale înaintea lui Creangă. În *Popa Tanda*, care apare în 1874, prin urmare cu un an mai înainte de *Soacra cu trei nurori*, prima povestire a lui Creangă, și cu șapte ani mai devreme decât *Amintirile* aceluiași, întâmpinăm formele orale și zicerile tipice care alcătuiesc pecetea stilistică a povestitorului moldovean: «Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! [...]». Pentru desăvârșita stăpânire a acestei unelte stilistice îi lipsește însă lui Slavici jovialitatea și verva lui Creangă. El întrebuințează dealtfel oralitatea populară nu ca un mijloc permanent al manifestării sale, ci ca un instrument în vederea picturii mediului rural. Astfel, chiar în cuprinsul nuvelei *Popa Tanda*, când după ce evocase împrejurările din Sărăceni, ajunge să împingă în primul plan al povestirii pe preotul însuși, istorisirea continuă din punctul acestuia de vedere și cu mijloacele stilistice ale unei adevărate predice preoțești. [...] Ceea ce apare nou și fără asemănare în epoca începuturilor lui, este analiza psihologică pe care Slavici o practică într-un limbaj abstract."
(Tudor Vianu, *I. Slavici*, în „Arta prozatorilor români", București, Ed. Contemporană, 1941, p. 119-123.)

■ „Și care a fost cauza pentru care astăzi el este considerat, după Costache Negruzzi, drept unul din fondatorii nuvelei românești?

În primul rând puritatea vocabularului. Slavici, cu toate stângăciile și cu tot stilul lui neîndemânatec, are o curată și aspră limbă românească. O limbă poate cam necioplită, colțuroasă și dură, dar lipsită de neologisme și perfect armonizată cu personajele lui și cu lumea pe care el o evocă. Această lume e aceea a satelor din Transilvania. Într-o vreme când poporanismul nu exista ca școală literară, Slavici și-a pus țăranii să vorbească simplu, a observat bine mediul satelor și a descris acest mediu fără prea multă idealizare, fără multă artă, dar și fără înconjur, urmărind adevărul. Lumea satelor, la noi, a găsit în Slavici unul dintre cei dintâi cronicari fideli și realiști. Spre deosebire de poporaniști, Slavici n-a făcut literatură țărănească cu program. Om al satului, el a descris satul cu simplitate, dragoste, râvnă și voie bună."
(Al. Philippide, *Stilul ardelean în literatura română*, în vol. „Considerații confortabile", I, București, Ed. Eminescu, 1970, p. 85-86.)

■ „Noutatea cea mai mare a nuvelisticii lui Slavici consistă însă în conținut, în fenomenele de viață pe care le explorează și în vigoarea cu care le expune. Nimeni, până la acest scriitor, n-a acceptat cu atâta pătrundere și perseverență aspectul social, condițiile vieții materiale ale lumii sătești, nimeni n-a înfățișat în aceeași măsură strânsa corelație între fenomenologia vieții sufletești și modul de trai, poziția economică, existența socială, într-un cuvânt lupta pentru existență, cu implicațiile ei complexe, imprevizibile, raporturile de clasă, contradicțiile de interese economice sunt scoase în proza lui Ioan Slavici, în prim plan, devenind substanța însăși a unor nuvele."
(D. Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1978, p. 54.)

■ „E înainte de toate [I. Slavici] un autor pe deplin sănătos în concepţie; problemele psihologice pe cari le pune sunt desemnate cu toată fineţea unui cunoscător al naturii omeneşti; fiecare din chipurile cari trăiesc şi se mişcă în novelele sale e nu numai copiat de pe uliţele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă în exterior cu ţăranul român, în port şi în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc şi simt ca el. [...]

Popa Tanda e un mărgăritar de popă românesc, vrednic a figura în orice carte de citire pentru sate, un popă cu gura de lup şi inima de miel care, mai cu bătaia de joc, mai cu sfatul, dar cu pilda proprie mai cu seamă, ridică nivelul moral şi material al unei pustietăţi cum i-a Sărăcenilor."

(M. Eminescu, *Novele din popor de Ioan Slavici* în „Timpul", anul VII (1882), nr. 69 (28 martie), p. 2-3; reprodus după M. Eminescu, *Articole şi traduceri*, I, Ed. Minerva, Bucureşti, 1974, p. 157-160.)

„Cei ce-mi vor fi citit scrisa au să fie deci deopotrivă cu omul care trece pe lângă un lac cu apă limpede şi vede cele dimprejur oglindite în faţa lui, deci nu cum în aievea sunt, ci cum par în oglinda nestatornică."

(Ioan Slavici, „Gândul meu")

■ „Dar opera este remarcabilă. Cu percepţia justă numai când se aplică la viaţa ţărănească, ea nu idealizează şi nu tratează cazuri de izolare. Oamenii sunt dârzi, întreprinzători, cu părţi bune şi părţi rele aşa cum trebuie să fie o lume comună. Dacă ar fi avut mai multă capacitate de lucru, Slavici ar fi putut da o comedie umană a satului. Limba de obicei împiedicată şi ridicul de neoaşe, atunci când tratează idei, e un instrument de observaţie excelent în mediul ţărănesc. Împrumutând graiul eroilor, scriitorul deschide nuvelele printr-un fel de acord stilistic [...]".

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1941, p. 449.)

Aplicaţie

- **Popa Tanda** (Editura Humanitas)

POPA TANDA

Planul simplu de idei

1. Părintele Trandafir, fiul dascălului Pintilie din Butucani, ajunge preot în acest sat.
2. Deoarece spune prea direct oamenilor ce crede despre ei, părintele nu este agreat de săteni.
3. Aceştia intervin la protopop şi părintele este transferat în satul Sărăceni.
4. Oamenii de aici, fiind neînchipuit de leneşi, sunt foarte săraci.
5. Preotul încearcă pe diferite căi să-i stimuleze la muncă.
6. După vreo doi ani de zadarnice încercări, preotul constată că sărăcia lui este la fel cu a sătenilor.
7. Împins mai mult de nevoi, preotul începe să-şi aranjeze casa şi gospodăria.
8. Văzând că situaţia lui şi a familiei sale se îmbunătăţeşte simţitor, preotul devine cu adevărat un om gospodar.
9. Prosperitatea preotului îi pune pe gânduri pe săteni, care îi urmează exemplul şi se apucă de lucru.
10. După câţiva ani satul devine de nerecunoscut, iar preotul şi familia lui sunt ţinuţi la mare cinste de săteni.

Rezumat

Părintele Trandafir, fiul dascălului Pintilie din Butucani, devine preot al acestui sat de oameni gospodari și înstăriți, dar cărora nu le plăcea să li se spună prea deschis ce defecte au. Tânărul preot, deși om cumpănit, harnic și gospodar, este mult prea sincer și direct și din această cauză sătenii nu-l agreează.

Dorind să scape de asemenea preot, ei intervin la protopop și obțin transferarea părintelui Trandafir în satul Sărăceni, situat pe Valea Seacă. Locuitorii acestui sat erau neînchipuit de leneși și lipsiți de orice spirit gospodăresc, încât aspectul satului era deplorabil. Hotărât să schimbe lucrurile, părintele le vorbește oamenilor în biserică despre necesitatea și binefacerile muncii, dar în scurt timp oamenii nu mai frecventează biserica. Umblă din casă în casă pentru a-i convinge, apoi îi ironizează, ba chiar îi batjocorește, fără a reuși să-i clintească din nepăsarea lor. După doi ani de încercări zadarnice, părintele constată că i s-au terminat toate resursele de trai, iar casa lui nu arăta mai bine ca ale sătenilor. Disperat, el se roagă lui Dumnezeu să-l lumineze, pentru a găsi o modalitate de a scăpa el însuși de sărăcie. Împins de nevoia de a-și hrăni și ocroti familia, preotul se apucă de lucru: repară casa, îngrădește curtea, cultivă grădina, ba chiar împletește lese pe care le vinde la târg pe bani buni. Rezultatele nu întârzie să se vadă, căci situația familiei este tot mai prosperă. Sătenii văd, se minunează și încet, încet, îi urmează exemplul. În câțiva ani, satul devine de nerecunoscut, iar gospodăriile oamenilor sunt bine întreținute și înstărite.

După trecerea anilor, părintele Trandafir are nu numai satisfacția de a trăi în sânul unei familii unite și prospere, de a fi obținut prin conduita sa respectul și considerația oamenilor, ci și sentimentul datoriei împlinite.

Caracteristicile textului

SLAVICI - NUVELISTUL Scriitor transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Ioan Slavici a fost una dintre personalitățile proeminente ale scrisului românesc, intrat în rândul marilor clasici ai literaturii noastre. Ziarist, autor de basme și povești, dramaturg, romancier și memorialist, Slavici s-a impus mai ales ca nuvelist. Cele șase volume de nuvele au dus la progresul literaturii române prin prezentarea realistă a vieții sociale și prin crearea unor personaje reprezentative, exponente ale unei lumi în plin proces de transformare și trecere spre mica burghezie rurală („Mara", „Moara cu noroc"). Nuvelele oglindesc vechi rânduieli rurale, obiceiuri, datini, credințe, atitudini, prejudecăți și superstiții ale oamenilor simpli, constituind un adevărat îndreptar al satului transilvănean din secolul trecut. Personajele, construite de obicei destul de convențional, ilustrează cel mai adesea principii etice, precepte morale, pe care omul trebuie să le respecte în viață. Nuvelele au o tentă moralizatoare, autorul sancționând păcate precum lenea, minciuna, prefăcătoria sau ispita averii, a banului. Slavici a fost un observator lucid al realității, pe care a înfățișat-o fără înfrumusețări convenționale, fără idealizări. De aceea, personajele sale sunt oameni pentru care factorul economic are cea mai mare importanță și care luptă pentru a trăi mai bine, fiind dominați de spiritul de chiverniseală, de dorința de bunăstare.

POVESTIREA CONȚINUTULUI

Expozițiunea

Situația inițială îi face cititorului cunoștință cu personajele și locul acțiunii. Aflăm astfel că părintele Trandafir este fiul dascălului Pintilie din Butucani, ajuns preot în același sat. Autorul face o sumară prezentare a personajului, care „vorbea drept și cumpănit, ca și când ar fi citit din carte." Totodată, era un bun gospodar, priceput și strângător: „strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții". Singurul defect al preotului este felul prea direct și prea deschis de a le spune oamenilor părerea despre ei, lucru care îi supăra pe mulți săteni.

Intriga

Nemulțumiți de această comportare a preotului, sătenii au intervenit la protopop pentru a-l muta din Butucani pe părintele Trandafir. Așa se face că acesta a ajuns preot în satul Sărăceni, așezat pe Valea Seacă.

Desfășurarea acțiunii

Stabilit aici, preotul a constatat sărăcia dezolantă a așezării, dar și lenea grozavă a oamenilor, care nu se osteneau să schimbe situația. Casele erau dărăpănate, garduri nu existau, însăși biserica era o clădire ciudată, mai mult o îngrămădire de trunchiuri putrezite și de bârne, prin care sufla vântul și băteau ploile. Nici un preot nu stătuse acolo mai mult de trei zile. Părintele Trandafir era și el afectat de sărăcia oamenilor, căci buna rânduială cere că: „popa face treaba satului, iar satul să îngrijească de traista popii". De aceea, el își propune să schimbe această stare de lucruri și le predică oamenilor în biserică despre binefacerile muncii. Oamenii ascultă, aprobă, dar în scurt timp renunță să mai participe la slujbe. Văzând aceasta, părintele a adoptat altă tactică: a început să meargă pe la casele oamenilor, sfătuindu-i cu vorba bună ce și cum să facă, însă tot fără rezultat. Fără să se dea bătut, preotul a recurs la ironie, apoi la batjocură și la ocară, însă tot degeaba.

Vremea a trecut și el a ajuns la disperare, căci zestrea preotesei se terminase și altă sursă de trai nu mai aveau, iar familia trebuia hrănită și îngrijită.

Împins de nevoi, părintele se apucă de treabă: repară pereții casei, apoi acoperișul, îngrădește curtea, cultivă grădina. Din împletitul nuielelor și vânzarea leselor scoate un câștig bun, stârnind mirarea sătenilor, care îl califică „om al dracului".

Punctul culminant

Munca a dat în scurt timp roade. Casa preotului era curată și îngrijită, grădina plină de legume, de zarzavat și de porumb. Reușise chiar să-și cumpere cai și trăsură. Sărbătoarea Rusaliilor a venit cu veselie și daruri pentru toată familia, acum mulțumită și fericită.

Deznodământul

Timpul a trecut, iar călătorul care trece pe acele meleaguri rămâne uimit de înfățișarea prosperă a satului, cu case mari și grădini pline de pomi. Biserica cea nouă are turn sclipitor, iar preotul locuiește de asemenea într-o casă mare, nouă și arătoasă. Trei generații trăiesc acum în ea, în armonie și bună înțelegere: bătrânul preot Trandafir cu preoteasa, fiica lor, Măriuca, cu soțul ei, Coste, preotul cel tânăr, vecinul și tovarășul din copilărie, feciorul lui Marcu Florii Cucului. Copiii lor sunt încântarea bunicilor.

Acum, oamenii satului sunt mândri de preotul cel bătrân, care a rămas „tot verde, vesel și harnic" și pe care-l binecuvântează cu orice prilej: „Ține-l Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu".

REALITATEA PREZENTATĂ În general, Slavici plasează acțiunea nuvelelor sale în lumea satului. Acțiunea din această nuvelă se desfășoară tot într-un sat, așezat pe Valea Seacă, „un loc închis între munți", valea unui pârâu secat mai tot timpul anului. Satul Sărăceni este deci un sat de munte, cu casele răsfirate: „Ici o casă, colo o casă... tot una câte una".

Așa cum sugerează și numele, este o așezare de oameni foarte săraci, care trăiesc în condiții neînchipuit de precare; locuințele nu prea aduc a case: „Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiș de paie amestecate cu fân... un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite c-un par curciș." Hornul este considerat inutil, iar gardurile de asemenea, „fiindcă n-au ce îngrădi". Tot așa de rău arată și biserica satului, cu lemnele putrezite de vreme, mai-mai să se dărâme.

Cauza acestei sărăcii este doar lenea oamenilor. Deși au la îndemână lemnul muntelui, locuitorii se complac în sărăcie, orice schimbare în bine fiind socotită inutilă. Starea de nepăsare poate fi pusă pe seama unui orizont îngust al oamenilor: ei sunt nu numai neumblați prin alte locuri, ci și neștiutori în ale bunăstării și progresului. Necunoscând altă lume decât pe a lor, nu cred în vorbe, nu sunt influențați de amenințări sau de ocări și se schimbă numai atunci când văd cu ochii lor binefacerile muncii și ale hărniciei.

Prin opoziția dintre preot și săteni scriitorul a creat un conflict exterior, desfășurat pe durata câtorva ani. Conflictul nu poate fi rezolvat prin vorbe, fie ele frumoase sau urâte, domoale sau aspre, nici prin pilde biblice, ci doar prin puterea exemplului. Oamenii cred ceea ce văd cu ochii lor. Abia când bunăstarea preotului este vizibilă, îl imită și se apucă de treabă.

Slavici a surprins bine mentalitatea țăranului pierdut într-un sat dintre munți, neștiutor de carte, izolat, reprezentant al unei colectivități aproape primitive în concepția sa despre viață. În general, comunitatea rurală este evlavioasă, cucernică, ascultând și urmând cuvântul preotului. Slavici dezvăluie aproape brutal o altă realitate, fără s-o cruțe, aducând în prim plan un alt fel de societate decât cea prezentată în literatură până la el. Țăranii lui au adânc înrădăcinată apatia și lenea și e nevoie de un efort uriaș pentru a-i schimba. Schimbarea se face în timp, pe parcursul multor ani, timpul narațiunii debutând cu tinerețea preotului și încheindu-se cu bătrânețea acestuia. Timpul s-a scurs însă cu folos, schimbarea este totală și sărăcenenii au devenit oameni de frunte, gospodari pricepuți: cu case arătoase, grădini bine lucrate, cu un sat care îl întâmpină pe călător cu loc de odihnă răcoros, lângă „o rugă", sub umbră de paltini.

Ca toate nuvelele lui Slavici, are și aceasta o puternică tentă moralizatoare. Ca o ilustrare a proverbului „Omul sfințește locul", lectura impune concluzia că munca, perseverența și hărnicia sunt averile cele mai de preț ale omului. Stăpânindu-le, el poate schimba mediul în care trăiește, precum și propria sa existență. Puterea exemplului personal poate influența o întreagă colectivitate, transformând concepții și mentalități și, o dată cu ele, oamenii.

PERSONAJELE Personajul principal al nuvelei este preotul Trandafir care, pe parcursul povestirii, primește porecla de „Popa Tanda", de unde și titlul nuvelei. Porecla vine de la verbul „a tândăli" care semnifică „a pierde vremea", cu referire la încercările sale de a lămuri sătenii să muncească, încercări pe care aceștia le considerau „tândălitură", pierdere de vreme.

De la începutul narațiunii aflăm că personajul principal este la prima tinerețe. Dintr-un portret schițat sumar, se desprinde chipul unui om cu învățătură bună de carte, voce frumoasă (așa cum cere și profesia), care vorbește „drept și cumpănit", fiind „harnic și grijitor". Este deci un om echilibrat, drept, îndemânatic și priceput, căci „face din nimica ceva", gospodar și strângător: „Strânge, drege și culege". Toate aceste calități sunt umbrite însă de o meteahnă: „Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș", adică spune omului direct ce impresie are despre el, fără ocolișuri și menajamente. Acest fel deschis și sincer de a fi îi va schimba întreaga existență, determinând transferul său în satul Sărăceni. Firea dinamică și energică a preotului se manifestă și aici: el încearcă să-i scuture pe săteni din nepăsarea lor, să-i aducă, prin muncă, la o situație materială bună, de pe urma căreia ar fi profitat și el. Încrezător în puterea cuvântului, nu pregetă să le vorbească oamenilor, chiar să umble din casă în casă, dându-le sfaturi, întâi cu vorbe blânde, apoi ironice și amenințătoare. Nimic nu îi reușește însă pe această cale. Disperarea care îl cuprinde are și cauze de natură materială, căci zestrea preotesei se sfârșise, iar familia trebuia întreținută. Împins de nevoi, se apucă de lucru, fiind astfel cel dintâi care profită de binefacerile muncii. El, înaintea celorlalți, experimentează personal toate sfaturile date sătenilor, pune în practică tot ceea ce, teoretic, îi învățase pe alții.

Slavici nu adâncește analiza psihologică a personajului său ci, punându-l în situații de viață dificile, îl determină să cugete, să ia hotărâri și să acționeze. Tabloul final al nuvelei îl înfățișează la vârsta bătrâneții, păstrându-se încă „verde, vesel și harnic", înconjurat de ai săi, trăind din plin bucuria creșterii nepoților într-o deplină armonie familială.

Pe parcursul narațiunii, personajul trăiește un conflict interior acut, când își dă seama că truda lui de a lămuri oamenii este zadarnică și cuvântul lui n-are greutate. Disperarea pe care o trăiește îl face să realizeze și că vorba fără faptă zboară în vânt, că este nevoie de punerea în practică a celor spuse.

Aducând satul la prosperitate materială, el a redat oamenilor ceva și mai de preț: respectul de sine al fiecăruia, demnitatea de a ține capul sus și dreptul de a fi respectați de urmași. Sugestia scriitorului este că bunăstarea materială o atrage pe cea spirituală, că nu poate exista mulțumire sufletească dacă nu ai o viață îndestulată. Este concepția sănătoasă a omului din popor, al cărui exponent este părintele Trandafir. Dacă la începutul narațiunii el era o persoană străină și neacceptată de comunitate, în final el devine sufletul acesteia, motorul ei spre progres, modelul urmat cu sfințenie de toți. Portretul preotului este ușor idealizat, prin el Slavici întruchipând spiritul constructiv, misionarul care se dedică ridicării comunității din care face parte.

În afara personajului principal, nuvela mai cuprinde personaje secundare: preoteasa, asupra căreia scriitorul nu insistă și care apare doar ca tipul nevestei care stă alături de soțul ei în toate împrejurările; vecinul - Marcu Florii Cucului - care îl ajută pe preot la lucru, apoi devine el însuși foarte priceput la împletitul nuielelor, descoperindu-și calități și deprinderi pe care nu și le bănuia. El devine, în final, cuscrul părintelui Trandafir, om cu stare și bun gospodar.

Celelalte personaje sunt fie episodice – Măriuca, Coste, copiii lor, fie de figurație – sătenii – doar amintite de autor, fără relevarea unor trăsături individuale.

REALIZAREA ARTISTICĂ **Valoarea literară** a acestei nuvele a fost apreciată pentru prima dată de M. Eminescu. În 1881, poetul afirma că nuvela „Popa Tanda" este o creație „demnă de a figura în orice carte de citire", iar eroul ei este numit „un mărgăritar de popă românesc [...], cu gura de lup și inima de miel care, mai cu bătaia de joc, mai cu sfatul, dar cu pilda proprie mai cu seamă, ridică nivelul moral și material al unei pustietăți cum i-a Sărăcenilor".

Deși nu adâncește analiza psihologică, scriitorul reușește să imprime personajelor o anumită viață interioară, având în vedere și sentimentele sau crizele lor morale (ex.: rugăciunea preotului).

Povestind la persoana a treia, perspectiva naratorului asupra faptelor și personajelor este marcată afectiv prin gradul de implicare în faptele sau ideile prezentate. Moralizatorul Slavici intervine adesea cu precepte și judecăți generalizatoare, expresie a propriei gândiri și mentalități: „Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea." „Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă." „Vremile vin; vremile se duc: lumea merge înainte" etc. Uneori, povestitorul se substituie personajului și continuă povestirea, luând locul acestuia. Rezultă astfel o adevărată predică preoțească, alcătuită cu vorbele părintelui Trandafir:

„Sfânta Scriptură ne învață că [...] și păstorul sufletesc, care slujește altarul din slujba sa, de pe altar să trăiască..."

După cum afirmă T. Vianu în „Arta prozatorilor români", Slavici este cel care introduce oralitatea populară într-o operă literară, înaintea lui Creangă. Nuvela „Popa Tanda" apare cu un an înainte de „Soacra cu trei nurori" și cu șapte ani înaintea „Amintirilor din copilărie". Întâlnim în nuvelă forme ale vorbirii populare: „Pe părintele Trandafir, să-l țină Dumnezeu!", „Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie", „Mai că n-a fost încă popă care să fi stat mai mult de trei zile în Sărăceni."

Adresarea către cititor se face de multe ori într-un **stil retoric**, marcă a **oralității** populare: „Cine știe ce vrea să zică popă-n Sărăceni?", „Ce fac însă oamenii leneși, oamenii care nu-și dau nici o silință, care nici mâna nu și-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoși!"; în text interviu și exprimări de tip **paremiologic**, o altă caracteristică a oralității populare: „Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai întâi desaga peste ea!".

De altfel, textul este presărat cu proverbe sau maxime populare, introduse prin verbul impersonal „se zice", prin adverbe sau prin expresia „vorba cu..." Ex.: „Se zice că nu este sat fără de popă", „Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni", „Vorba cu lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni..."

Autorul intervine uneori în text fără a se substitui personajelor, spunându-și propriile păreri: „Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir!", „Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini".

Se observă și **folosirea persoanei a doua generice**: „Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai mare pagubă". Uneori, întrebările retorice sunt însoțite de interjecții: „Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir?".

Întâlnim și **enumerația retorică**, specifică oralității populare: „O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb".

Exceptând pasajele în care sunt abordate mijloacele oralității și care înviorează narațiunea, limbajul utilizat de scriitor este destul de sărăcăcios și „cenușiu" (după T. Vianu).

Slavici alege și **regionalisme**, termeni populari (ex.: *pârleaz, barabule, leasă, curechi, a ședea pup* etc.), dar preferă cuvântul general, care nu individualizează, repetându-l de câte ori este nevoie. Ex.: „Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală", „Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală". „Dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia."

Arta lui Slavici se dovedește și în **îmbinarea narațiunii cu descrierea** (ex.: aspectul satului Sărăceni) și **dialogul**; stilul direct se împletește cu cel indirect și cu cel indirect liber, întregul fiind presărat cu intervenția moralizatoare a autorului, care sancționează gânduri și atitudini: „Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în desperarea lui, îi va putea da ajutor?"

Slavici abordează cu succes **toponimia sugestivă:** Butucani este derivat de la „butuc" și sugerează un sat de oameni foarte puțin maleabili, greoi în principii, care nu pot ieși din anumite tipare. Sărăceni este derivat de la adjectivul „sărac" și este satul unor oameni săraci lipiți pământului. Valea Seacă este un loc fără apă, tot semn al sărăciei.

Numele personajului central este derivat de la verbul „a tândăli", aplicat unui om care umblă și vorbește mult, fără rezultat.

Mijloacele stilistice sunt bine alese și bine distribuite în economia narațiunii. **Comparațiile** sunt puține, dar sugestive. Ex.: „Popă făr' de sat: roată făr' de car, jug făr' de boi, căciulă pusă într-un vârf de par" ilustrează inutilitatea; „Părintele Trandafir e ca și capra în grădina cu curechi" - sugerează insistența acțiunilor preotului. Același rol îl are repetiția cuvântului „popă": „La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin".

Epitetele sunt foarte rare și comune: „lumină *somnoroasă*", „frică *neînțeleasă*", „suspin *înăbușit*", „casă *pustie*".

Tot rare sunt și **metaforele**, utilizate în sprijinul descrierii: „... casa... era hârb, pereții ciur și acoperișul mreajă".

Se remarcă și prezența unor **antonime**, folosite pentru exprimarea unor stări de spirit: „părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea când încărca preuteasa și copiii în trăsură".

Slavici utilizează și **leit-motivul** pentru a sublinia reacția sătenilor față de inovațiile aduse de preot în gospodăria sa: „Popa e omul dracului". În final, acest leit-motiv intră în opoziție de tip antonimic cu expresia: „Popa... e omul lui Dumnezeu".

După cum afirmă Ion Breazu, „În *Popa Tanda* [Slavici] a vrut să dea și el «copia», chipul preotului ardelean, nu numai așa cum este, ci și cum ar trebui să fie. Și a făcut-o cu atâta artă, încât a introdus în literatura noastră un tip. Adeseori unele personaje literare sau din realitate sunt comparate cu Popa Tanda."

Citește și află mai mult !

„La un soroc fixat nu prea se știa cum și de ce, directorul închisorii, gătit ca de ceremonie, cu tresele de aur la chipiu și paradând din inele și briliante, a venit să ne înștiințeze că suntem liberi. Slavici a refuzat să-și lase celula, sub cuvânt că se simte bine și aclimatizat. A fost nevoie de-o luptă de argumente. Un condamnat la 25 de ani muncă silnică își isprăvise osânda și adus la penitenciarul central i s-a dat drumul pe poartă în costumul nou pe care și-l pregăteau, mângâindu-l, toți marii osândiți. Bucuria i-a fost omului liber atât de neașteptată, încât emoția l-a copleșit, și bietul om a fost găsit mort la 50 de pași de pușcărie.

– Mai lasă-mă o zi și o noapte, domnule director, se ruga Slavici, să-mi isprăvesc o nuvelă...

Directorul nu aflase încă ce era o nuvelă, nu știa nici că Slavici era un scriitor și nici că a fi scriitor constituia o profesie acceptată, neprevăzută de codul penal."

(Tudor Arghezi, *O amintire*, în „Contemporanul", 1955, nr. 30 (460) (29 iulie), p. 3.)

Exerciții rezolvate

1. Analizați predicatele din următoarele texte:

- „Câtă vreme vor fi sărăcenenii leneși, ei vor rămânea săraci și eu flămând."
- Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată.
- S-a citit în ziua aceea Evanghelia asupra fiului rătăcit.

R.

vor fi leneși – predicat nominal format din *a) verbul copulativ „a fi"*, conjugarea a IV-a, diateza activă, aspect afirmativ, mod indicativ, timp viitor, persoana a III-a, nr. plural; *b) nume predicativ*, exprimat prin adjectiv variabil cu două terminații, gen masculin, nr. plural, caz N., grad pozitiv.

vor rămânea săraci – predicat nominal format din *a) verbul copulativ „a rămâne"*, conjugarea a III-a, diateza activă, aspect afirmativ, mod indicativ, timp viitor, persoana a III-a, nr. plural; *b) nume predicativ* exprimat prin adjectiv variabil cu două terminații, gen masculin, nr. plural, caz N., grad pozitiv.

(voi rămâne)flămând – predicat nominal format din: *a) verbul copulativ „a rămâne"*, conjugarea a III-a, diateza activă, aspect afirmativ, mod indicativ, timp viitor, persoana I, nr. singular; *b) nume predicativ* exprimat prin adjectiv variabil cu două terminații, numărul singular, gen masculin, caz N., grad pozitiv.

n-a fost ascultat – predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a asculta", conjugarea I, diateza pasivă, aspect negativ, mod indicativ, timp perfect compus, persoana a III-a, nr. singular.

s-a citit – predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a citi", conjugarea a IV-a, diateza pasivă – reflexivă (a fost citită), aspect afirmativ, mod indicativ, timp perfect compus, persoana a III-a, nr. singular.

2. Analizați morfo-sintactic cuvintele subliniate:

Părintele *Trandafir* a arătat cum Dumnezeu, *în* nesfârșita lui *iubire* de oameni, l-a făcut pe om *spre fericire. În apropierea bisericii* se află o casă pustie.

R.

Trandafir – substantiv propriu simplu, gen masculin, nr. singular, caz N., nearticulat, atribut apozițional

în iubire – substantiv comun simplu, gen feminin, nr. singular, caz Ac., precedat de prepoziția simplă „în", nearticulat, complement circumstanțial de cauză

spre fericire – substantiv comun simplu, gen feminin, nr. singular, caz Ac., precedat de prepoziția simplă „spre", complement circumstanțial de scop

în apropierea bisericii – substantiv comun simplu, gen feminin, nr. singular, caz G., precedat de locuțiunea prepozițională „în apropierea", articulat cu articolul hotărât „i" , complement circumstanțial de loc

3. Dați sensurile, din contexte, ale următoarelor cuvinte:

a) … desagii erau *deșerți*
b) … *să sară* din Butucani la Sărăceni
c) ar fi fost *prost* lucru
d) Părintele … se simțea *norocit*
e) … simte numai *amar*
f) … care dau gândirilor chip *viețuitor* …
g) … *te omoară* cu sfatul
h) … în fețele lor era *scrisă* vorba părintelui

R. a) goi, b) să se mute, c) rău, nepotrivit, d) binecuvântat de soartă, e) durere, amărăciune, întristare, f) viabil, viu, concret, g) te copleșește, te sufocă, h) întipărită.

4. Dați alte exemple în care aceiași termeni să aibă alt sens.

R. a) Biserica ne învață să nu luăm numele Domnului în *deșert.*
b) Nu se putea hotărî pe unde *să sară.*
c) Budulea Taichii nu era deloc *prost.*
d) I-a fost *norocit* copilului să ajungă un viteaz.
e) Nu gustase încă niciodată un fruct atât de *amar.*
f) Iată și localnicii, *viețuitori* pe aceste locuri binecuvântate.
g) Oamenii din Sărăceni nu *se* prea *omorau* cu treaba.
h) Pe foaia albă era *scrisă* o cugetare.

5. Dați formele literare ale termenilor: *acoperăminte, douauă, ferestri, trebuiește, să steie, peritor.*

R. acoperișuri, două, ferestre, trebuie, să stea, pieritor.

4 MIHAIL SADOVEANU

Repere critice

■ „Întreaga operă sadoveniană, de o perfectă unitate interioară, respiră un umanism delicat, în care emoția în fața existenței și fiorul naturii se armonizează într-o optică a nobleței sufletești. [...] Lecția umană a lui Sadoveanu excelează în afirmarea valorilor etice perene. Privirile însoțesc cu tristețe pe cei prăbușiți, cuvântul condamnă pe alții, sensibilitatea îndrumă spre monumental [...] traiectoria duce către omul tare, de o calmă stăpânire de sine, care integrat în istorie, observator al legilor pământului, scrutează netulburat vremea. [...]

La *Hanu Ancuței*, bătrânul Leonte zodierul acționează ca un înțelept, din faptul lumii, în margine de legendă, «cercetând în cartea lui de zodii [...]». Cadrul arhaic respiră o anumită frumusețe spirituală; povestitorul deschide paranteze, captivat de necunoscut, pentru a se apropia de psihologia ingenuă. Figurile par împietrite asemenea statuilor antice, într-o simplitate ambiguă. Istorisirile se desfășoară la modul mitologic, [...]. Atmosfera e una de epos, cu lăutari care cântă «fără oprire» și extraordinară abundență de viu."

(Const. Ciopraga, *O viziune românească a existenței: Sadoveanu*, în „Personalitatea literaturii române", Iași, Ed. Junimea, 1973, p. 170.)

■ „S-a spus adesea despre Sadoveanu că este un mare povestitor: ceea ce povestește el sunt o mie și una de nopți ale românilor [...]

Povestirea sadoveniană oprește timpul, creând în jurul omului – povestitor sau ascultător,– un spațiu magic care-l protejează."

(N. Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, Ed. Minerva, vol. I-II, 1980-1981, p. 182.)

■ „Sadoveanu cultivă valorile inteligenței, e drept nu ale unei inteligențe dialectice, ci ale uneia «așezate», [...]. Personajul lui cel mai caracteristic e dominat de înțelepciunea adâncă și puțin sceptică a omului care confruntă orice situație de viață cu o enormă experiență personală, istorică, ancestrală."

(Al. George, *La sfârșitul lecturii*, vol. I-III, București, Ed. Cartea Românească, 1973-1978, p. 114-115.)

■ „Romanul *Baltagul* desfășurându-se la suprafață și în aparență pe treptele cunoscute ale istoriei sale concrete, reprezintă, de fapt, istoria împlinirii trudnice a acestui gol existențial creat prin dispariția ciobanului; această sarcină grea, încărcată de atât de copleșitoare semnificații ce țin de mecanismul etern al existenței, de legile lui și de locul aparte al omului în acest mecanism, este dusă la îndeplinire de aparent firavul personaj principal al narațiunii, de Vitoria, cu ezitări și împiedicări ale simțului ei de orientare într-o lume de aparențe concrete, de relații și întâmplări incidentale, dar cu o uimitoare siguranță și viziune pe dimensiunile și în spațiul interior al realității, pe tărâmul raporturilor și condiționărilor fundamentale și eterne. Înmormântarea, cu tot fastul ei de suprafață, conținând o gravitate nespusă, exprimată prin fiecare amănunt, prin fiecare participare umană, reprezintă încununarea supremă a acestui efort de restituire a unei funcții existențiale: Nechifor Lipan se reîntoarce în lumea lui, în locul ce i se cuvine, el va continua să dăinuiască, în veșnicie, ca un reper de neuitat al celor apropiați lui, printr-o pomenire care va încerca să sfideze durata și căreia, în fine, îi sunt asigurate, acum, toate condițiile fizice pe care le evocase, altădată, baciul Mănăilă. Ciobanul a dispărut ca ființă vie și trecătoare, dar va fi un semn etern în eternitate, o piatră de mormânt și un reper pentru memoria fără sfârșit a descendenților."

(M. Tomuș, *Mihail Sadoveanu. Universul artistic și concepția fundamentală a operei*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1978, p. 140.)

■ „*Hanu Ancuței* e o carte de căpătâi, rostind istorisiri despre *cândva*, într-o istorie a acestui neam, în toamnele lui aurii, reluate și înflorite, sporite ca înțelepciune și artă stilizată cu rafinament. Un roman neobișnuit este ciclul sadovenian spus la hanul Ancuței celei tinere, scris în etape... [...]. Ca și opera lui Sadoveanu [...], hanul este un depozitar al semnelor și mărturiilor de afectivitate, înțelepciune și memorie spirituală, dar și locul unde s-au

confesat tragice acte de injustiție și de răzvrătire. [...] Dragostea și ura, trădarea și suferința, spiritul justițiar, curajul și răzvrătirea, înțelepciunea, cumpătarea, echilibrul și, mai presus de acestea, credința în puterile vieții se orchestrează în acest roman-epopee, închinat memoriei unui popor."
(Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, (Dimensiunile eposului), București, Ed. Minerva, 1972, p. 253-254.)

■ „Într-o mărturie mai puțin cunoscută [...] Mihail Sadoveanu evoca cu duioșie locul în care se afla hanul și trecerea amarnică a vremurilor asupra lui, scrierile din această carte având la temelie povestirile mamei sale: «*Hanu Ancuței* nu e o ficțiune. A existat în realitate și avea faimă în veacul trecut. Ruina lui a stăruit până acum vreo zece ani; pe urmă moștenitorii ultimi și-au împărțit materialul, construind două gospodării modeste nu departe una de alta.

Se pot vedea și acuma pe șoseaua națională care vine dinspre Cornu Luncii și trece la Roman urmând cursul Moldovei... Partea cea mai importantă a *Hanului Ancuței*, pivnița, a rămas așa cum era odinioară, însă pustie și adormită ca subt un abur de legendă.[...]

Dramele trecutului nu se mai povestesc la vetrele familiare în satul din preajmă. S-au petrecut multe întâmplări de mirare, legate de acest han la care poposeau oamenii de demult. Dacă maică-mea nu și-ar fi trăit copilăria în apropiere, dincolo de apa Moldovei, în satul sărac ce se cheamă Verșeni, și dacă nu veneam cu ea din când în când de la Pașcani la bătrânii noștri, și dacă n-aș fi ascultat povestirile ei despre împrejurări și oameni de odinioară, tot ce-a fost durere și iubire, asupriri și răzbunări, ar fi rămas pururi închis sub stânca uitării. Dar mama mea e o povestitoare rară ale cărei accente misterioase încă sună în ființa mea și *Hanu Ancuței*, cărticica scrisă acum un sfert de veac, va mai aminti un timp altor oameni ce vor trece prin acel peisagiu nemuritor zâmbetele și lacrimile legate de ruina de la drumul mare, nu departe de Roman.» ".
(Teodor Vârgolici, *Mari scriitori români în programa școlară. Comentarii*, Ed. Vestala, București, 1998, p. 153-154.)

■ „La *Hanu Ancuței*, un fel de caravanserai moldovenesc, tradiția ospeției era în cinste. Construit pe principiul conversației spontane, romanul e în realitate o suită de amintiri în cercul unor parteneri ocazionali. Între zidurile de piatră, în preajma lăutarilor și aproape de cotloanele pivnițelor, drumeții beau vin din oale de lut, frig hartane de berbeci și viței, ori pârlesc clean și mreană din Moldova. Numele eroilor sunt semnificative, indicând și categoria socială: dumnealui Ioniță Comisul de la Drăgănești, Neculai Isac, căpitan de mazili de la Bălăbănești, călugărul Gherman de la Durău, ciobanul Constandin Moțoc de la Rarău, un Zaharia Fântânarul, Leonte Zodierul, un negustor lipscan, un orb sărac, mătușa Salomeia și alții. Sfătoșenia moale, în prelungirea cronicilor moldovenești, se armonizează cu locurile: sunt evocate suferințe vechi, întâmplări eroice, drame de iubire. Tăcuți în alte împrejurări, oamenii simt nevoia comunicării, înduioșându-se de propria lor biografie.[...]

Hanu Ancuței e o carte de atmosferă. Povestitorii caută mereu analogii în trecut [...] Întoarcerea în timp duce la reverberații lirice, mai toți referindu-se la «cealaltă Ancuță», mama celei vii."
(Const. Ciopraga, *Perspective rurale*, în „Biblioteca critică: Mihail Sadoveanu interpretat de...", București, Ed. Eminescu, 1973, p. 342.)

Aplicații

- **Baltagul** (Ed. All)
- **Hanu Ancuței** (Ed. Corint, Humanitas)

BALTAGUL

Planul simplu de idei

1. Torcând pe prispa casei, Vitoria Lipan își amintește o poveste pe care soțul ei, Nechifor, o spunea adesea la nunți și petreceri.
2. Povestea este de fapt o legendă explicând inima ușoară și cugetul curat cu care Dumnezeu i-a înzestrat pe munteni.
3. Femeia este neliniștită din cauza absenței prelungite a soțului ei, plecat să cumpere oi la Dorna.
4. Ea caută alinare și îndurare la preot și la vrăjitoarea satului.
5. Unele presimțiri o fac să bănuiască moartea lui Lipan.
6. Hotărâtă să plece în căutarea soțului, Vitoria își cheamă acasă flăcăul de la stână și se roagă la Mănăstirea Bistrița.
7. Împreună cu Gheorghiță străbate itinerarul presupus a fi fost urmat și de Lipan.
8. Pe drum cunosc oameni și întâlnesc obiceiuri, – botez, nuntă – , conformându-se în fiecare caz tradiției.
9. Ajungând în țara Dornelor, după ce stă de vorbă cu oameni, întreabă și judecă, Vitoria constată că Lipan dispăruse între localitățile Suha și Sabasa.
10. De la cârciumar află că el se întovărășise cu alți doi oieri, precum și numele lor.
11. Găsirea câinelui Lupu o ajută să descopere osemintele lui Lipan și ale calului său într-o prăpastie.
12. Urmând tradiția, pentru a cinsti amintirea soțului, Vitoria organizează înmormântarea și praznicul de pomenire.
13. Invitându-i la praznic și pe cei doi presupuși asasini, Vitoria conduce discuția cu abilitate și îi determină să mărturisească crima.
14. Prezența autorităților locale face posibilă arestarea ucigașilor.
15. După îndeplinirea datoriei față de cel dispărut, Vitoria face planuri de viitor pentru familia ei.

Rezumat

Vitoria Lipan, nevastă de oier din Măgura Tarcăului, își așteaptă soțul plecat la Dorna să cumpere oi. Într-o seară de toamnă, torcând pe prispa casei, ea își amintește de Nechifor cu drag, căci era om plin de viață, gospodar și oier priceput, vesel și sociabil, iubind petrecerile și nunțile, unde spunea mereu o poveste despre oamenii de la munte, pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu inimă ușoară, să poată rezista unei vieți pline de privațiuni. Îngrijorarea Vitoriei sporește cu fiecare zi, căci ea cunoaște drumul urmat invariabil, an de an, și știe că ar fi trebuit să se întoarcă demult. Neliniștea o face să caute sfat la părintele Dănilă, ba chiar și la baba Maranda, vrăjitoarea. Unele vise și presimțiri, care se acumulează treptat, îi vădesc în cuget ideea că el ar fi dispărut, mort pe undeva, fără să-l știe nimeni. Hotărâtă să plece în căutarea lui după sărbătorile de iarnă, își recheamă acasă fiul, plecat cu turmele în bălțile Jijiei.

înștiințează autoritățile de la Piatra-Neamț de dispariția lui Lipan și o duce pe fiica sa, Minodora, la mănăstire, pentru a fi în siguranță. Cunoscând bine drumul turmelor, Vitoria alege drumul pe care presupune că l-ar fi urmat și soțul ei. Înfruntând viscolul iernii, ea poposește în localitățile întâlnite în cale, stă de vorbă cu oamenii și află că Lipan trecuse pe acolo. La Borca a întâlnit un botez, iar la Cruci – o nuntă. Deși este îngrijorată, munteanca știe să-și ascundă neliniștea și să participe la aceste evenimente atât cât să nu supere gazdele. În cele din urmă, mamă și fiu ajung în țara Dornelor. Inteligentă și neobosită, Vitoria întreabă oamenii, chibzuiește, pune cap la cap informațiile culese și deduce că Lipan fusese însoțit de alți doi oieri, cărora le vânduse o parte din turma cumpărată de el. În localitatea Sabasa, Lipan nu mai ajunsese, la cârciumă poposind doar ceilalți doi. Refăcând drumul dintre localități, găsind între timp și câinele lui Lipan pripășit la un gospodar, Vitoria descoperă într-un târziu, într-o râpă, osemintele soțului.

Respectând tradiția, munteanca organizează priveghiul și, ajutată de domnul Toma, cârciumarul, și de soția acestuia, îl înmormântează pe Lipan cu toate cele cuvenite. La praznicul de pomenire invită și autoritățile din partea locului, dar și pe cei doi presupuși asasini. Conducând discuția cu abilitate, mărind tensiunea cu fiecare clipă, ea povestește drumul celor trei oieri și uciderea lui Lipan ca și când ar fi fost de față. Nemaiputând suporta, cei doi mărturisesc crima și sunt arestați. Deși suferă cumplit, Victoria nu se lasă doborâtă și are cugetul împăcat că și-a făcut datoria de soție și de creștină. Ea plănuiește să-i arate Minodorei mormântul și să recupereze turma pierdută, găsind în sine puterea de aduce mai departe viața cu toate responsabilitățile ce-i revin.

Caracteristicile textului

DATE GENERALE În anul 1970, la aniversarea a 90 de ani de la nașterea scriitorului, criticul literar Ion Dodu Bălan, într-un articol de sinteză asupra creației sadoveniene, afirma că în ea „se concentrează, ca într-un focar, întreaga noastră istorie, toate frumusețile patriei și toată povestea, veselă și tristă, amară și încrâncenată, a celor mulți și obidiți, și, din întreaga operă, acestea se produc în gradul cel mai înalt în *Baltagul*". Din perspectiva acestei capodopere se poate desprinde „o coordonată fundamentală a specificului nostru național, a felului nostru de a fi, de a gândi și de a reacționa în fața problemelor cruciale ale existenței. Prin puterea lui de cuprindere și sintetizare a vieții unei întregi colectivități, cu îndeletnicirile, credințele, folclorul și etnografia ei, *Baltagul* este o capodoperă și un fragment de epopee a poporului român, un excepțional poem al naturii și al sufletului omului simplu".

De-a lungul anilor, critica literară a denumit opera „roman mitic", deoarece autorul preia motivul baladei populare „Miorița" și îl dezvoltă într-o narațiune cu adevărat fascinantă. În balada populară, trei ciobani cu trei turme de miei coboară cu oile la iernat. Doi dintre ei se hotărăsc să-l omoare pe tovarășul lor, baciul moldovean. Acolo unde acțiunea baladei se rupe, transformându-se în lirism, Sadoveanu o continuă, țesând în jurul acestui motiv, al uciderii din lăcomie, povestea reconstituirii crimei și a pedepsirii ucigașilor de către văduva celui ucis, model de inteligență, abilitate, energie și frumusețe morală.

UNIVERSUL OPEREI

Expozițiunea

Scriitorul plasează acțiunea într-un sat din munții Moldovei - Măgura Tarcăului. Romanul debutează cu imaginea eroinei principale, Vitoria Lipan, stând pe prispă și torcând într-o zi de toamnă, amintindu-și o poveste pe care soțul ei o spunea deseori „la cumătrii și la nunți". Se spune că muntenii au ajuns ultimii la împărțirea darurilor de către Domnul Dumnezeu. Acesta, nemaiavând bunuri materiale de împărțit, i-a înzestrat cu inimă ușoară, ca să se poată bucura de tot ce au. „Să vă pară toate bune, să vie la voi cel cu cetera și cel cu băutura; și s-aveți muieri frumoase și iubețe". Povestea, de esență mitologică, plină de tâlc, fixează parcă în eternitate destinul greu al munteanului, asupra căruia Vitoria chibzuiește: „viața muntenilor e grea, mai ales viața femeilor... Munteanului i-e dat să-și câștige pânea cea de toate zilele cu toporul ori cu cața. Cei cu toporul dau jos brazii din pădure și-i duc la apa Bistriței [...] îi fac plute pe care le mână până la Galați [...] Cei mai vrednici întemeiază stâni la munte. Acolo stau cu Dumnezeu și cu singurătățile, până ce se împuținează ziua. Asupra iernii coboară la locuri largi și-și pun turmele la iernat în bălți."

Nechifor Lipan, soțul Vitoriei, a fost întotdeauna priceput în ale oieritului. Avea stâni bine orânduite, cu baci ascultători, pricepuți în tainele „laptelui acru și-a brânzei de burduf".

Intriga

Elementele de intrigă ale romanului sunt dispersate în expozițiune. Gândind la viața grea și plină de lipsuri a oierilor, despărțiți pentru mult timp de familiile lor, Vitoriei îi sporește îngrijorarea, căci soțul ei, plecat de mai bine de două luni la Dorna, ca să cumpere niște oi, nu se mai întorsese. Mai întârziase el și altădată, dar niciodată așa mult; atunci ea știuse cauzele întârzierilor: popasuri la crâșmă, în compania lăutarilor și a ochilor „negri sau albaștri". După asemenea întârzieri; ea se arăta supărată, ostilă chiar. Certurile izbucneau brusc și se sfârșeau tot așa de brusc, căci „Lipan își pleca fruntea și arăta mare părere de rău și jale". Dragostea Vitoriei pentru soțul ei nu se stinsese, rămăsese la fel ca în tinerețe chiar și acum, după mai bine de douăzeci de ani de conviețuire, „când aveau copii mari cât dânșii".

Din șapte copii cu câți îi dăruise Dumnezeu, mai trăiau doar doi: o fată, Minodora, trimisă spre creștere și educație la Mănăstirea de maici de la Văratec, și pe care tatăl o „dezmierda" mai mult, și un flăcău, Gheorghiță, botezat așa după numele celălalt al tatălui său, pe care Vitoria îl șoptea „în clipele de taină". În lipsa tatălui, băiatul fusese trimis la Jijia, pentru supravegherea rânduielilor turmei, alături de baciul Alexa.

De la o vreme încoace, Vitoria era din ce în ce mai neliniștită, căci întârzierea prelungită a soțului nu prevestea nimic bun. Temerile ei sunt întărite de un vis în care Lipan trecea călare o apă, dar avea fața întoarsă de la ea. Frământările o fac să meargă la părintele Daniil, pe care-l roagă să-i alcătuiască o scrisoare către Gheorghiță, aflat cu turmele în bălți, la Cristești, ca să-l cheme grabnic acasă. Împărtășindu-i preotului temerile sale, îl mai roagă să scrie și autorităților de la Dorna, pentru a cere lămuriri despre trecerea lui Lipan pe acolo. Din cauza neliniștii și a gândurilor, nu s-a putut bucura nici de sărbătorile de iarnă care, pentru prima dată, i-au fost „străine și îndepărtate". Încrezătoare în puterea credinței, Vitoria se

roagă în fața icoanei Sfintei Ana, de la Mănăstirea Bistrița, și ține post în mai multe zile de vineri. Superstițioasă, o vizitează pe baba Maranda, vestită pentru descântece și vrăji. În gând, comunică cu Nechifor ca și când i-ar fi alături: „- Gheorghiță, ... să-mi răspunzi dacă ești cu alta". Iar în sinea ei își spune că l-ar ierta pentru orice, dar „Nechifor Lipan nu-i răspunse".

Sosirea fiului acasă o bucură și, cu mare grijă, îi împărtășește planul ei de a pleca împreună în căutarea lui Lipan, motivând aceasta prin faptul că el era acum singurul bărbat în gospodărie, deci singurul ei sprijin. Pregătirile de drum includ și confecționarea unui baltag, binecuvântat de preotul Daniil. Vitoria stabilește de la bun început condițiile în care va înceta călătoria impusă de situație: „N-am să mai am hodină cum n-are pârâul Tarcăului, pân' ce nu l-oi găsi pe Nechifor Lipan".

Desfășurarea acțiunii

Înainte de plecare, femeia se spovedește și se împărtășește preotului, pentru a se curăți „de orice gânduri, dorințe și doruri, în afară de scopu-i neclintit", iar gospodăria o lasă în grija baciului Mitrea. În drumul său, Vitoria alege traseul pe care bănuiește că l-ar fi ales și Lipan, face popasuri, întreabă oamenii și i se confirmă că merge pe drumul cel bun. Astfel, după popasul de la Bicaz, se oprește în Călugăreni, la David, unde află că Lipan „a plecat la drum asupra nopții". Vremea se strică, începe viscolul și ei ajung cu greu la Fărcașa, la fierarul satului, moș Pricop, care le potcovește caii și care își aduce aminte că, în toamnă, potcovise și calul lui Lipan, pe care-l numește „vrednic român". Tot aici, Vitoria se adresează subprefectului Anastasie Balmez, căruia îi spune temerile ei. Ajunși la Borca, nimeresc la un botez. Oamenii locului, ospitalieri și cu chef de petrecere, îi poftesc înăuntru, să ospăteze. „Vitoria a trebuit să se supuie", descălecând și intrând la lehuză pentru a-i oferi darurile cerute de datină și cinstind pe noul născut cu douăzeci de lei. La Cruci au dat peste o nuntă. Vornicul i-a poftit să guste din ploscă și să facă urări mirilor. Și la aceasta Vitoria s-a supus, arătând „veselă față și limbă ascuțită, deși s-ar fi cuvenit să fie scârbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna".

De cum au intrat în țara Dornelor, neliniștea i-a sporit, presimțind parcă ceva și, treptat, și-a întărit convingerea „că aici avea să se aleagă o rânduială nouă a vieții ei". La Vatra Dornei află că Lipan cumpărase trei sute de oi, dintre care o sută le-a dat înapoi unor gospodari care nu mai găsiseră altele să cumpere. Au cinstit la crâșmă târgul încheiat și au plecat mai departe spre Neagra. Urmând traseul celor trei, Vitoria ajunge în localitatea Sabasa, unde crâșmarul și soția lui își amintesc doar de doi ciobani, nu de trei. Soția cârciumarului cunoștea și numele acestora: Calistrat Bogza și Ilie Cuțui, despre care oamenii vorbeau că s-au îmbogățit dintr-o dată, iar nevestele lor fac risipă și trăiesc în lux. La Suha, Vitoria îl găsește pe Lupu, câinele de încredere al lui Lipan, pripășit la un gospodar. Ageră la minte, ea deduce că tragedia s-a petrecut între Suha și Sabasa, iar presupunerile i se întăresc după întâlnirea cu cei de la Primărie. Femeia simte în aceste momente „o sfârșeală bolnavă", dar și o bucurie, pricinuită de certitudinea că toate căutările ei au luat sfârșit și de regăsirea câinelui, „găsind în animal o parte din ființa celui iubit".

Neobosită, ea cercetează împrejurimile, chibzuind unde ar putea da peste osemintele lui Lipan. În drum spre locul numit Crucea Talienilor, câinele dă semne

de neliniște. Este lăsat liber și el coboară într-o prăpastie. Flăcăul îl urmează și, ajuns jos, trimite „o chemare înfricoșată". „Vitoria își dădu drumul alunecos, pe urma băiatului" pe care îl găsi plângând încet lângă o grămadă de „oase risipite, cu zgârciurile umede"; alături se aflau „botforii, tașca, chimirul [...] căciula brumărie" ale lui Lipan. Ceva mai încolo zăcea scheletul calului.

Toată durerea sufletului femeii izbucni într-un strigăt grozav: „– Gheorghiță!". Dar ea nu striga numele băiatului, ci al celuilalt, al lui Nechifor, numele lui adevărat care i-a fost schimbat în urma unei boli, potrivit unei vechi superstiții, aceasta fiind ca un fel de prevestire funestă. Cercetând cele aflate, ea vede căpățâna spartă de baltag. Înăbușindu-și durerea, femeia trece la îndeplinirea rânduielilor sacre: aprinde lumânarea la căpătâiul mortului, începe să facă planuri pentru priveghi și înmormântare. Ea are grijă ca totul să se desfășoare după datină, în semn de cinstire și de iubire față de cel dispărut. Ajutată de domnul Toma, crâșmarul, și de soția acestuia, soția cârciumarului, munteanca orânduiește priveghiul, bocitoarele, coșul cu merinde pentru pomenire, găina de dat peste groapă. Invită la înmormântare autoritățile și vine multă lume. Sicriul este purtat de un car cu doi boi, în fruntea cortegiului merg oamenii cu crucea și praporii, iar pe drum preoții se opresc după datină, la încrucișarea dintre drumuri, făcând rugăciuni. La coborârea sicriului în groapă, Vitoria trăiește un sentiment de disperare, știind că „n-are să-l mai vadă până la învierea din veci" și a strigat după cel mort cu atâta durere: „– Gheorghiță, de ce m-ai lăsat?!" încât toți cei de față s-au cutremurat.

<u>Punctul culminant</u>

Acțiunea devine extrem de tensionată și se precipită spre un punct culminant, căci la praznicul de pomenire au fost invitați și Calistrat Bogza și Ilie Cuțui, alături de subprefect, de gospodarii satului și de alți străini veniți de peste munți. Cu abilitate și inteligență, condusă implacabil de dorința de dreptate și de răzbunare, ea reconstituie în minte întâmplările care au dus la crimă, presupunând cum s-au petrecut ele. Discută cu cei doi și aduce vorba despre baltag, pe care îl cere de la Calistrat Bogza. Îl incită pe cel despre care presupune că este autorul crimei cu o întrebare capcană, adresată aparent fiului ei: „– Ce te uiți, Gheorghiță, așa la baltag? [...] este scris pe el ceva?". Urmărind reacțiile presupusului criminal, mărind tensiunea cu fiecare clipă, ea adaugă: „– Gheorghiță [...], mi se pare că pe baltag e scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău." La reacțiile violente ale celui vinovat, ajutată de o intuiție ieșită din comun și izvorâtă din dragostea pentru bărbatul ei, Vitoria răspunde calm, făcând o descriere minuțioasă a drumului oierilor între Suha și Sabasa, a sfatului celor doi de a-l omorî pe Lipan pentru a-i lua oile, a crimei înfăptuite. Calistrat Bogza își pierde cumpătul și se aruncă asupra lui Gheorghiță, care dă drumul câinelui. Ca și cum doar atât ar fi așteptat, câinele se repede la beregata celui recunoscut ca ucigaș al stăpânului său, „mestecând mormăiri sălbatice cu sânge". Gheorghiță îl lovește pe ucigaș cu baltagul în frunte. Nemaiavând încotro și căindu-se mult prea târziu, muribundul cere să se spovedească, mărturisind crima: „ – [...] fac mărturisire să se știe că eu am pălit într-adevăr pe Nechifor Lipan și l-am prăvălit în râpă [...] Am făcut fapta asta ca să-i luăm oile." Celălalt, Ilie Cuțui, este arestat de jandarm.

Vitoria se simte acum mai ușurată, știind că s-a făcut dreptate. Ea se gândește la fel de limpede la împlinirea până la capăt a datinei, orânduind pomenile mortului la nouă zile și la patruzeci de zile. Ca o adevărată eroină tragică, ea lasă pentru mai târziu, când toate se vor fi îndeplinit, jalea profundă și lacrimile încremenite acum în ochii uscați de atâta durere și înverșunare.

Deznodământul

Deznodământul o înfățișează cu planurile ei de viitor, căci vrea să aducă pe Minodora la mormântul tatălui ei și să reintre în posesia turmei furate, aflată la Rarău.

Rânduiala s-a împlinit, dreptatea a fost făcută, iar viața își va urma de aici înainte cursul firesc.

LUMEA OGLINDITĂ ÎN ROMAN

Între operele literaturii române considerate monografii ale spațiului rural, „Baltagul" este o capodoperă, o prezentare complexă a satului moldovenesc de munte de acum câteva decenii, cu o civilizație arhaică, al cărei fundament îl constituie transhumanța. La date fixe, respectate cu sfințenie din moși-strămoși, ciobani, turme, câini și asini migrează, urcând în căutare de pășuni sau coborând la adăpost. În afară de oierit, altă sursă de existență este exploatarea lemnului, transportat sub formă de plute pe apa Bistriței și trimis la vale, la Galați, pentru a fi prelucrat.

Descrierea acestei comunități arhaice cuprinde toate aspectele, de la felul de a se îmbrăca până la alimentație, la credințe, superstiții, relații umane și ceremonii sociale. Satul este surprins într-un moment specific al evoluției lui, când modul de viață arhaic se întrepătrunde cu anumite deprinderi ale „lumii noi", ale societății civilizate din mediul urban. De exemplu, din bălțile Jijiei, unde dusese oile la iernat, Gheorghiță se întoarce cu trenul, mașinărie „de mirare", care provoacă spaima mamei sale. În schimb, aceasta cunoaște exact valoarea banilor și raportul marfă – bani.

Structurile arhaice intră uneori în conflict cu cele moderne: Lipan este ucis pentru bani și avere, uciderea lui fiind semnul unei ordini în care valoarea supremă este averea. Această societate este dominată de tradiție, care are putere de lege, iar abaterea de la rânduielile nescrise este aspru sancționată. Astfel, denumirea de „domnișoară" dată Minodorei o înfurie peste măsură pe mama ei, căreia i se pare o adevărată injurie, iar deprinderile aduse de la oraș (valsul, cocul, bluza) sunt respinse cu vehemență: „– Nici eu, nici bunica ta, nici bunica mea n-au știut de acestea – și-n legea noastră trebuie să trăiești și tu. Altfel îți pun o piatră de gât și te dau în Tarcău". Când fata aruncă gunoiul afară, în fața soarelui, este întrebată cu asprime: „– N-ai învățat rânduiala?"

Cele trei momente importante din viața omului – nașterea, căsătoria și moartea– își au locul bine ales în roman. În călătoria ei, Vitoria le întâlnește pe primele două și îndeplinește datinile celei de-a treia. Este un prilej pentru scriitor de a oferi amănunte despre rânduielile după care se desfășoară aceste ceremoniale, despre portul de sărbătoare sau cel de doliu specific zonei și, nu în ultimă instanță, despre omenia și ospitalitatea muntenilor. La botez, Vitoria lasă dar pentru copil, ca el să crească sănătos și în îndestulare. La nuntă, „mireasa și druștele" erau „cu capetele înflorate", pe când „nevestele numai cu catrințe și bondițe". Nuntașii ies în întâmpinarea oaspeților „cu năfrămile fâlfâind [...] Au întins plosca și-au ridicat pistoalele", în

semn de bună primire. Înmormântarea lui Lipan urmează tiparul tradiției. Vitoria cheamă preotul pentru a sluji mortului, angajează bocitoare, face pomană și colivă și invită lumea la praznic. Aflăm amănunte interesante, care țin de specificul local, cum ar fi datul găinii peste groapă.

Lumea aceasta arhaică crede în descântece și vrăji. Baba Miranda este adeseori căutată, dar oamenii se tem de ea, chiar o ocolesc, ea locuind izolată la marginea așezării. Oamenii sunt superstițioși, cred în vise, pe care le interpretează. Aceste superstiții coexistă cu credința în Dumnezeu, părintele Daniil spovedind, împărtășind și întărind puterea credinței.

În general, oamenii surprinși în „Baltagul" se caracterizează prin tărie, dârzenie, mândrie. Legați de natură, îi înțeleg semnele. Ancorați în tradiție, nu ies din anumite tipare, ceea ce le conferă o oarecare rigiditate, intrată însă în obișnuință.

EXPERIENȚE INIȚIATICE Drumul de la Măgura Tarcăului până la Dorna, plănuit și înfăptuit pentru aflarea adevărului despre soarta lui Lipan, își dezvăluie treptat și alte valențe, constituind pentru cei doi protagoniști, în special pentru Gheorghiță, nu numai o experiență care îi marchează profund, ci și o inițiere în tainele lumii, ale realității.

Gheorghiță, frumosul flăcăuaș al familiei Lipan, este parcă desprins din pagini de baladă: „Mândru ciobănel, / Tras printr-un inel". La cei 17 ani, Gheorghiță „era flăcău sprâncenat" și avea ochii căprui ai mamei sale. „Întorcea un zâmbet frumos ca de fată și abia începea să-i înfiereze mustăcioara". În casă, era preferatul mamei, care „îl ocrotea și-l apăra de câte ori în ochii lui Lipan erau nouri de vreme rea". Obișnuit cu munca în gospodăria părinților, Gheoghiță știe deja destule lucruri despre oi și rânduielile turmei, astfel încât tatăl îl trimite, în semn de mare încredere, la turma care coborâse la baltă pentru iernat, unde trebuia să fi rămas până la întoarcerea lui Lipan de la Dorna. Știind carte, flăcăul își înștiințează mama, printr-o scrisoare, că toate merg bine, spre a-i risipi îngrijorarea. Deoarece Lipan întârzie, lui îi revine rezolvarea unor probleme ale turmei, de care se achită cu seriozitate și responsabilitate.

Chemat degrabă acasă și aflând neliniștea și presupunerile mamei, precum și intențiile ei de plecare, tânărul se simte cuprins de emoție, căci dintr-o dată, liniștea vârstei se spulberă. Cuvintele mamei: „Înțelege că jucăriile au stat. De-acu trebuie să te arăți bărbat!" îl fac să înțeleagă faptul că statutul său s-a schimbat: din adolescentul fără griji, crescând în tihna casei părintești, va trebui să se transforme într-un bărbat care să fie ajutor și sprijin de nădejde mamei sale. Vorbele tremurate ale Vitoriei nu numai că îl înduioșează, dar îi dau conștiința personalității sale, a ceea ce trebuie să fie ca să-și onoreze proaspătul statut de bărbat: „Eu n-am alt sprijin și am nevoie de brațul tău". Momentul este decisiv în formarea sa și, nu fără nostalgie, își amintește de clipele senine ale copilăriei: „[...] pârâul cu bulboanele au fost ale lui. Potecile la zmeură și mai sus la afine [...] Poveștile la stână, sara [...] mirosul de fân, în care pluteau vara și copilăria".

La un moment dat i se pare că sarcinile care-l apasă sunt prea grele: „Pentru o tinerețăca a lui cade grea sarcina gospodăriei". O admiră pe mama sa pentru stăpânirea de sine, pentru înțelepciunea și experiența ei de viață care, uneori, îi dau o aură de atoateștiutoare: „Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare, cunoaște gândul omului".

Pe tot parcursul drumului se convinge că experiența de viață este fundamentală pentru a putea răzbi. Cunoașterea semnelor vremii, a comportamentului și a firii oamenilor și animalelor, capacitatea de a se adapta la orice situație, cunoașterea obiceiurilor și a tradițiilor, a unui comportament tipic pe care acestea îl reclamă, tactul și priceperea în conversație, tăria morală în momentele decisive, toate acestea sunt lucruri pe care le descoperă treptat la mama sa, le admiră, și le însușește. Ascultată până acum inconștient, cu supunerea copilului, Vitoria devine pentru el de acum înainte un model uman demn de urmat. Pentru Gheorghiță, drumul parcurs este un fel de ucenicie a vieții, căci realitatea dură, neiertătoare, năvălește în existența lui, învățându-l să facă față multor greutăți și situații neprevăzute. Descoperirea cadavrului îl cutremură, iar privegherea mortului, de unul singur, până la orânduirea celor cuvenite, îl umple de spaimă atât de tare, încât, spre a-și face curaj, începe să vorbească „fără noimă", cu câinele și cu calul. Aceste spaime sunt rămășițe ale sufletului de copil, dar, din aceste încercări Gheorghiță va ieși călit. La praznicul de înmormântare, dovedește stăpânire de sine, curaj și bărbăție: „[...] simți în el crescând o putere mai mare și mai dreaptă decât a ucigașului", pe care îl lovește cu baltagul, pedepsindu-l exemplar.

Întâmplările au fost neașteptate, tragice, derularea lor a fost rapidă, iar la sfârșitul călătoriei Gheorghiță este definitiv transformat: adolescentul delicat, încă nedesprins de fericirea copilăriei, este acum un tânăr energic, dinamic, stăpân pe sine, un adevărat bărbat. Experiența s-a acumulat treptat dar, o dată încheiată, el are o altă înțelegere, o altă perspectivă asupra lumii și vieții. Conștiința propriei personalități, a propriei valori, îl ridică la un nivel superior al înțelegerii rosturilor existenței, al responsabilității în fața viitoarelor încercări.

Pentru Vitoria, drumul parcurs este o ieșire din tiparul vieții cotidiene, conștient asumată. Ea știe că va avea de înlăturat nu numai adversitățile vremii (era în plină iarnă), ci și probabil pe cele provocate de oameni și situații neprevăzute. Călătoria o face să-și dea seama de marea ei disponibilitate sufletească în relație cu oamenii, de puterea de a se adapta unor împrejurări (botezul, nunta), când se comportă în așa fel încât nimeni nu-i poate ghici adevărata stare de spirit. Totodată, se vede pe sine capabilă de a stăpâni derularea evenimentelor, cărora le imprimă cursul pe care-l dorește (ex.: la înmormântare, dirijarea discuției cu ucigașul).

Ia contact cu autoritățile și știe să se comporte cum se cuvine, cântărind la justa valoare fiecare situație, cu oamenii întâlniți în cale: într-un mod familiar cu moș Pricop, fierarul, cu considerație cu crâșmarul și nevasta acestuia. Ia hotărâri rapide și eficiente, își îndeplinește exemplar îndatoririle ce-i revin. Plină de temeri la începutul drumului: „față de o lume necunoscută pășea cu oarecare sfială", în final realizează despre sine însăși că are o tărie morală, o forță a personalității, pe care aproape nu și le bănuia.

Se poate spune, așadar, că pentru cele două personaje, călătoria are două laturi: una a cunoașterii exterioare (realitățile întâlnite), cealaltă a cunoașterii interioare, fiecare ajungând la cunoașterea de sine, la descoperirea propriei personalități.

PERSONAJELE Eroina principală, Vitoria Lipan, este cea care dă sensul întregului roman. După aprecierea lui Perpessicius, acesta devine „în ultimă analiză, romanul unui suflet de munteancă", ce nu se dă în lături de la greutăți și care este neobosită până când nu dezleagă firul întâmplărilor.

Încă de la începutul narațiunii, aflăm că Vitoria este o femeie în plină maturitate, care-și păstrează încă frumusețea. Are „ochi căprii, în care parcă se răsfrânge lumina castanie a părului". Mamă a doi copii, Minodora și Gheorghiță, veghează cu grijă și dragoste asupra creșterii și educației lor. Pe Minodora o trimite la mănăstire pentru a învăța, pe lângă știința de carte, și bunele deprinderi. Vitoria este o mamă devotată și grijulie, atentă la evoluția copiilor ei, pe care-i învață să respecte datina și să fie pricepuți în ale gospodăriei. Pe Minodora o pune să pregătească mâncare, să tragă lâna la darac, să deretice, căci, ca viitoare gospodină, va trebui să se încadreze într-o rânduială transmisă din generație în generație, de la mamă la fiică. Mama îi prezintă și perspectiva măritișului, dar nu cu oricine, ci cu „un român așezat cu casă nouă și cu oi în munte", pentru a întemeia o familie statornică și cu trai în îndestulare materială. Când i se pare că fata a suferit prea mult influența vieții de la oraș, o ceartă aspru și o readuce la ordine, convinsă că denumirea de domnișoară, cocul, bluzele și valsul nu sunt decât „gărgăuni": „– Îți arăt eu ție coc, valț și bluză!". Tradiția are puterea legii nescrise și Vitoria nu admite ca fiica ei să o încalce.

Dintre cei doi copii, Vitoria îl preferă însă pe Gheorghiță, care îi seamănă ca fizic și pe care îl ocrotește ori de câte ori este nevoie. Băiatul este ținut acasă pentru a fi sprijin familiei și pentru a învăța meșteșugul oieritului pe lângă tatăl său. Cu multă răbdare și grijă, ea îl pregătește nu numai pentru drumul până la Dorna, ci și pentru viață, pentru a-i dezvălui responsabilitățile ce-i revin de acum înainte, ca bărbat.

Axa fundamentală a sufletului femeii o constituie însă dragostea și credința față de soț. Nechifor Lipan este centrul universului ei: „La mustața aceea neagră și la ochii aceia cu sprâncenele apucate și la toată înfățișarea lui îndesată și spătoasă, Vitoria se uita ascuțit și cu îndârjire, căci era dragostea ei de douăzeci și mai bine de ani [...] Așa-i fusese drag în tinerețe Lipan, așa îi era drag și acum, când aveau copii mari cât dânșii."

Ca soție, Vitoria i-a fost credincioasă lui Lipan, iubindu-l și așteptându-l răbdătoare să se întoarcă din lungile lui călătorii legate de cumpărarea și vânzarea oilor, de rosturile turmei, revoltându-se când întârzierile se prelungeau fără motiv, căci știa că atunci bărbatul chefuia la vreo crâșmă. Uneori, la întoarcerea lui, certurile erau urmate de bătăi și Vitoria „îndura fără să crâcnească puterea omului ei și rămânea neînduplecată, cu dracii pe care-i avea". Gelozia o părăsea când bărbatul arăta părere de rău, îl ierta, iar „lumea îi părea iar bună și ușoară".

Iubirea ei statornică o face să se îngrijoreze pentru întârzierea mai mare ca în alte dăți. Bună cunoscătoare a mersului lumii în care trăiește, știe drumurile turmelor, locurile de popas, hanurile și târgurile, tot ritualul vieții oierilor dictat de rotația anotimpurilor și simte că întârzierea prelungită a lui Lipan nu este motivată de nimic. Torcând pe prispă, rememorează poveștile spuse de el pe la nunți și forța amintirii este atât de mare, încât, chiar dacă „nu putea să-i vadă chipul", „îi auzi glasul".

Așteptarea îi mărește tensiunea lăuntrică. Ea îl visează trecând călare o apă neagră, având fața întoarsă de la ea și este convinsă că acesta-i un semn, pe care-l comunică preotului, cerând deslușire. Bănuiala unei întâmplări fatale își face tot mai mult loc în mintea ei, „ca un vierme neadormit". Vitoria are viziunea soțului, ea încearcă să-și apropie vedenia lui, „să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-l cetească", sperând ca și de astă dată să fie vorba de chef la cârciumă cu lăutari și femei, fiind gata să-l ierte.

Știa că, dacă ar fi așa, Nechifor tot la ea s-ar întoarce, căci „Ea era deasupra tuturor, avea într-însa o putere și o taină pe care Lipan nu era în stare să le dezlege. Venea la dânsa ca la apa cea bună", mereu atras de farmecul ei feminin. Vedenia însă se îndepărtă, deși „îl chemă o dată cu toată ființa ei [...] și Nechifor Lipan nu-i răspunse". Superstițioasă, Vitoria caută îndrumare și la baba Miranda, ghicitoarea satului. Are credință în Dumnezeu și se roagă fierbinte icoanei Sfintei Ana, făcătoare de minuni, să-i lumineze sufletul și mintea pentru aflarea adevărului. Se spovedește preotului și se împărtășește înainte de plecare, pentru curățirea sufletului de păcat sau de orice pornire nepotrivită. Pornește la drum cu hotărârea nestrămutată de a nu se întoarce până nu dă de urma lui Lipan. Pe tot parcursul drumului, Vitoria dovedește o inteligență deosebită și un curaj admirabil. Reface în minte drumul pe care ar fi trebuit să-l urmeze Lipan, dovedind în final că intuiția ei nu a dat greș. Face popasuri, cere informații, iscodește și interpretează răspunsurile primite, dovedind perseverență și luciditate. Bună cunoscătoare a firii oamenilor, este un bun psiholog și știe să se comporte adecvat în situații dintre cele mai diverse. La botezul întâlnit într-o localitate simulează veselia, mascându-și neliniștea și supărarea: „Arăta veselă față și limbă ascuțită [...]". Raționamentele ei nu dau greș. Pune cap la cap informațiile culese, chibzuiește adânc și face deducții logice. Mintea ascuțită și o fantezie pe măsură o ajută la reconstituirea în detaliu a drumului soțului. Găsirea câinelui Lupu îi dă certitudinea morții lui Lipan. Când descoperă în prăpastie cadavrul acestuia – ce mai rămăsese din el – femeia dă glas unei cumplite dureri, acumulată și stăpânită îndelung. Durerea și deznădejdea se împletesc în ultimul ei strigăt de iubire pentru cel pierdut pe veci, chemându-l cu numele lui tainic, de alint, pe care doar ea i-l spunea. Povara durerii este mare, dar Vitoria simte în același timp și un fel de eliberare, căci toate căutările ei au luat sfârșit. Cu multă prezență de spirit, ea nu întârzie să îndeplinească rânduielile sacre, aprinzând făclia lângă oasele risipite. Forța ei morală este uluitoare, căci nu se lasă copleșită de durere, ci se gândește la tot ce are de făcut pentru a-l cinsti cum se cuvine pe omul iubit: „Avea în ea o putere nouă, care-i răzbea în toate mișcările și în priviri". Bună creștină și păstrătoare de tradiții, are grijă ca priveghiul și înmormântarea să se desfășoare după toate regulile datinei, și pentru aceasta nu precupețește nici eforturi, nici bani. Toată durerea și tot dorul sufletului ei după Lipan izbucnesc încă o dată, tragic, la coborârea în groapă a sicriului, ca o reacție la certitudinea că n-o să-l mai vadă niciodată.

Adevărata măsură a inteligenței, a abilității și a tactului Vitoriei se manifestă la praznicul de pomenire. Pretextând că mortul i-a comunicat totul, ea creează o atmosferă de angoasă, de teamă, adâncită în mod gradat, în care sunt antrenați și cei doi ucigași. Povestește totul cu lux de amănunte, ca și când ar fi fost de față, descriind gânduri și gesturi. După ce creează o stare de tensiune psihologică, Vitoria îl ațâță pe Calistrat Bogza cu întrebări bine puse, păstrând un calm și o stăpânire de sine demne de admirat. Încolțindu-l treptat pe ucigaș, gradând tensiunea psihică, reușește să-l facă să izbucnească, reacționând violent. Mereu în gardă, ea îi cere lui Gheorghiță să dea drumul câinelui și apoi să-l lovească în mod pedepsitor pe Bogza. Lovit cu baltagul, acesta face o mărturisire completă.

Cucernică, dar hotărâtă și energică până la capăt, Vitoria orânduiește pomenirea mortului la nouă zile și la patruzeci de zile.

Întreprinzătoare, își face planuri de redobândire a turmei de la Rarău, dorind ca apoi să-i arate și Minodorei mormântul tatălui ei.

Vitoria Lipan este un personaj complex. Ea este o apărătoare a unor tradiții străvechi, o păstrătoare a iubirii, o femeie sensibilă, o ființă apropiată de natură și o bună cunoscătoare a semnelor acesteia. Este nu numai o exponentă a clasei sale, ci, după afirmația criticului Pompiliu Marcea: „Această munteancă extraordinară rezumă, parcă, firea românească și destinul nostru, trecând prin greutăți incredibile, dar luând de fiecare dată de la capăt viața, cu îndârjire sporită."

ARTA LITERARĂ Farmecul operei lui Sadoveanu constă în arta de a povesti, de aceea limbajul joacă un rol fundamental. Limba utilizată e limpede și plină de culoare, plastică și muzicală, cu accente de gravitate, jovialitate sau duioșie. Sadoveanu a fost un desăvârșit cunoscător al limbii române, un observator al limbii populare, atent la specificul exprimării tuturor categoriilor sociale din toate zonele țării. Nu impresionează la Sadoveanu doar bogăția lexicală, ci și farmecul unic al frazei, frumusețea rară a țesăturii epice. Vitoria se adresează lui Gheorghiță, „lepădându-i o poruncă", subprefectul răcnește „crescând dintr-o dată", un om se juca cu un toiegel „scriind omătul". Autorul fructifică toate posibilitățile de comunicare ale cuvintelor care, puse în anumite contexte, își sporesc sensurile, chiar termenii cei mai obișnuiți dobândind vibrații de neuitat: pârâul Tarcăului „fulgera devale între stânci", iar toate componentele peisajului „erau căzute într-o negură de noapte". Momentele dramatice sunt realizate prin aglomerare de verbe, care redau starea de tensiune. Spre exemplu, când se face aluzie la baltag, furia lui Bogza este redată prin multe verbe: „dă", „vorbi", „întinzând", „mormăi", „fierb", „înțepi", „ai", „spune", „răcni", „bătând", „înălțându-se" etc. În țesătura narativă, autorul inserează și alte moduri de expunere: descrierea, dialogul, monologul interior. Cu ajutorul privirii retrospective facem cunoștință cu amănunte din viața eroilor dinainte de momentul povestirii. Autorul creează numeroase momente de suspans, ținând treaz interesul cititorilor (ex.: găsirea cadavrului, mărturisirea ucigașului, atacul câinelui etc.).

Sadoveanu folosește cu abilitate stilurile direct și cel indirect liber, prezintă personajele atât direct, cât și indirect, punându-le în situații dintre cele mai diverse, făcându-le să vorbească, să gândească, să ia atitudine, să exprime păreri și concepții. Personajele devin astfel viabile, mișcându-se firesc într-un univers al lor, care este lumea satului de munte din Moldova de acum câteva decenii. Atmosfera patriarhală, culoarea locală sunt realizate atât prin descrierea directă a unor peisaje, obiceiuri etc., cât și prin apelul la arhaisme sau regionalisme: „oable", „șindrilite", „perdele", „baci", „răvaș", „oleacă", „chimir", „stuh", „a dura", „răbuș", „coștei", „rodin" etc.

CONCLUZIE Operă de înaltă ținută artistică, romanul „Baltagul" este o adevărată monografie a satului românesc de munte, iar prin Vitoria Lipan, Sadoveanu a creat tipul țărancii de la munte, care întrunește o seamă de calități: frumusețe, statornicie, demnitate, inteligență, perseverență și curaj.

Autor al unei opere deosebit de vaste, Sadoveanu a fost un creator excepțional, care a confirmat că marile creații își au izvorul în arta populară. Prin valoarea creației sale, autorul „Baltagului" se alătură marilor clasici, iar opera sa tradusă în toate limbile și răspândită în toate colțurile lumii a intrat în universalitate.

Exerciții propuse

1. Indicați formele literare ale cuvintelor:

năcăjiților, să vie, căprii, acu, cerca, sama, să spuie, stuh, să trimet, fărmăcătoare, să împărecheau, să-i ieie, sara, învăliți, să-i puie, bondiți, hodina, oloi, băiet.

2. Dați sinonimele următoarelor regionalisme:

oable, oleacă, strachină, hudiță, iarmaroc, au purces, țintirim, curechi, ne încălărăm.

Citește și află mai mult !

În volumul „Destăinuiri", scriitoarea Profira Sadoveanu, fiica lui Mihail Sadoveanu, povestește:

„Cei care l-au cunoscut pe Mihail Sadoveanu și-au luat cunoștință de aerul lui sever și scumpetea lui la vorbă și-nchipuiesc, fără îndoială, c-a fost un tată de temut, un părinte de a cărui vorbă tremurau toți cei zece copii ai lui. E drept că nu tolera necuviința și obrăznicia; dar mijloacele pe care le folosea nu erau nici răcnetele și nici bătaia.

Ca și mama lui, Profira, care i-a călcat ușurel cu piciorul pantalonașii – pe când era un puișor de 3-4 ani – la protestul lui că sunt «necălcați», și el avea simțul umorului sau mai bine-zis «hâtrenia» lui Ion Creangă. Copilăria mea e plină de vorbe și fapte nostime săvârșite de tata, pe care îl văd în minte zâmbind într-o sprânceană, pe când ne ia ușurel în derâdere. Nu mai departe biletele de plăcintă de la Crăciun erau un fel de critică umoristică a odraslelor sale:

Ești contesa cea mai fină,
Dintr-o viță suverană.
Și menirea ta pe lume-i
Să-nveți bine la Germană!

Așa suna unul din bilețelele pentru fata lui cea mai mare, Lia – poreclită «Contesa» – care la vremea aceea o cam scrântise la școală cu limba lui Goethe.

Îmi pare rău că n-am ținut o condică a acelor ușor usturătoare epigrame. Pe cele mai multe le-am uitat. Îmi aduc vag aminte că de mine, care aveam nasul lung și eram extrem de curioasă, a spus că nasul îmi ajunge c-o jumătate de ceas înainte, oriunde mă duce neobișnuita mea curiozitate să văd și să știu tot ce se-ntâmplă..."

(*Op. cit.*, București, Ed. Eminescu, 1989, p. 213 - 214.)

Exerciții rezolvate

1. Se dă textul:

„Dornele-s numai pâraie, numai munțișori cu brazi, numai tăpșanuri și așezări de sate. Câte *neamuri*, atâtea *Dorne*. *Neamuri* de oameni frumoși și curați."

Cerințe: a) Indicați predicatele și felul lor.

b) Stabiliți cazul și funcția sintactică a substantivelor subliniate.

R a) *-s pâraie, munţişori, ţapşanuri şi aşezări* – predicat nominal cu numele predicativ multiplu
există, există – predicat verbal subînţeles (Câte neamuri există, atâtea Dorne există)
(sunt) neamuri – predicat nominal (cu verbul copulativ subînţeles)

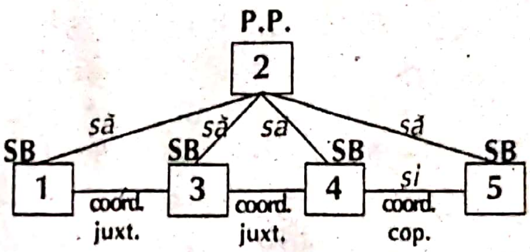
b) neamuri – caz N., subiect
Dorne – caz N., subiect
neamuri – caz N., nume predicativ

2. Despărţiţi fraza următoare în propoziţii, arătaţi felul lor şi relaţiile dintre ele; alcătuiţi schema.

„Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză şi să-i puie rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahăr..."

R. „Vitoria [1]/ a trebuit [2]/ (să) se supuie [1]/, (să) descalece [3]/, (să) intre la lehuză [4]/ (şi să)-i puie rodin sub pernă un coştei de bucăţele de zahăr..." [5]/

P_2 = P.P. (propoziţie principală)
P_1 = SB (2) *să* (propoziţie subiectivă)
P_3 = SB (2) *să* (propoziţie subiectivă)
P_4 = SB (2) *să* (propoziţie subiectivă)
P_5 = SB (2) *şi să* (propoziţie subiectivă)

3. Precizaţi sensurile actuale, din context, ale termenilor:

te cetesc, lepădă (cojocul), un prepus.

R. te cetesc – te înţeleg, intuiesc
lepădă (cojocul) – îşi dezbracă
un prepus – o presupunere

4. Interpretaţi expresia: „Muierea-i muiere şi bărbatu-i bărbat" în contextul romanului „Baltagul".

R. a) Femeia este slabă, bărbatul este mai puternic (mai curajos).
b) Femeia, fiind mai slabă din fire, trebuie să tacă în faţa bărbatului, care este mai autoritar.
c) Fiecare om are anumite obligaţii, statornicite în familia tradiţională, cum este şi cea din romanul „Baltagul", după o îndelungată practică. Astfel, bărbaţii au de îndeplinit anumite munci, care le sunt caracteristice, iar femeile se delimitează net de acestea, având alte îndatoriri, la fel de bine stabilite prin tradiţie. Cele două planuri se întrepătrund, dar convenţiile nu pot fi încălcate decât în situaţii de forţă majoră. Doar atunci, obligaţiile uneia dintre părţi pot fi preluate, pentru scurt timp, de cealaltă. Spre exemplu, Vitoria ia „frâiele" casei în mâini şi orânduieşte totul până la „recuperarea" lui Nechifor, urmând ca mai apoi îndatoririle de şef al familiei să treacă pe umerii fiului ei, acum bărbat.

HANU ANCUȚEI

Planul simplu de idei

1. Hanul, larg și primitor, oferă ospeție și siguranță călătorilor.
2. Seara, în jurul focurilor drumeții depănau povești și întâmplări.
3. Între călători, Comisul Ioniță de la Drăgănești se remarcă prin aspect și purtări.
4. El dorește să le istorisească celorlalți o întâmplare.
5. Moș Leonte Zodierul elogiază hanul pentru atmosfera potrivită poveștilor.
6. El mulțumește Ancuței celei tinere pentru prezența ei plăcută.
7. Aceasta îl îndeamnă să le povestească despre balaur.
8. Curiozitatea celorlalți fiind stârnită, Moș Leonte își începe istorisirea.
   - Întâmplător s-a petrecut pe vremea când el însuși era tânăr.
   - Tatăl său, Ifrim, era tot zodier.
   - În satul său stăpânea un boier aspru și rău, Balomir.
   - Acestuia îi muriseră cele două soții, din cauza firii sale.
   - A treia oară și-a luat de nevastă o copilă, pe Irinuța.
   - Spre mirarea tuturor, boierul nu-i ieșea acesteia din cuvânt.
   - După scurt timp, Balomir a aflat că nevasta îl înșeală.
   - Boierul îi cere sfat zodierului Ifrim.
   - Intuind adevărul, acesta înlătură bănuielile boierului.
   - Dorind s-o prevină pe fată, zodierul se duce la han.
   - Pe când se întorcea de la Iași, Irinuța află de la zodier de primejdia în care se află.
   - Boierul îl prinde pe Ifrim asupra faptului, mâniindu-se cumplit.
   - În timp ce acestuia i se pregătea pedeapsa, s-a stârnit o volbură grozavă.
   - Vârtejul negru se apropia măturând totul în cale.
   - Boierul a fost azvârlit într-o râpă de această volbură.
   - Oamenii i-au zis balaur și apariția lui au pus-o pe seama zodierului Ifrim.
   - Lui Leonte, tânăr pe atunci, i-a rămas vie în minte această întâmplare neobișnuită.

Rezumat

Hanul așezat pe malul râului Moldova, solid ca o cetate, primitor și cuprinzător, oferă călătorilor nu numai bucate alese și vin bun, ci și siguranță.

În serile de toamnă târzie, oamenii se adunau cu plăcere în jurul focurilor, povestind întâmplări care de care mai neobișnuite sau ascultând cântecele lăutarilor. Comisul Ioniță de la Drăgănești, om iubitor de călătorii dar și de petreceri, a cerut ascultătorilor îngăduința de a le istorisi o întâmplare deosebită. Moș Leonte Zodierul s-a arătat dornic să asculte, căci nicăieri nu este alt loc mai potrivit pentru taifas la ceas de seară ca hanul, și nici o gazdă nu este mai primitoare și mai plăcută ca hangița Ancuța. Aceasta l-a îndemnat să le povestească acelor călători grozava

întâmplare când a văzut întâi balaurul. Toți s-au mirat, neîncrezători că poate fi adevărat. Fără să se lase prea mult rugat, acesta le spune că, în vremea tinereții sale petrecută în satul Tupilați, locuia acolo și un boier mare, aspru la înfățișare și la fire, purtându-se urât cu primele două neveste, care nu i-au putut intra în voie nicicum și au murit una după alta. La a treia însurătoare, boierul și-a luat de nevastă pe Irinuța, o copilă veselă și zglobie, plină de viață. Spre mirarea tuturor, boierul ajunsese foarte supus tinerei soții, devenind tot mai tăcut și mai închis în sine, pe când ea era tot mai frumoasă și mai vioaie. Într-o zi, boierul s-a înfățișat bătrânului zodier Ifrim, tatăl lui Leonte, cerând să-i deslușească în cartea cu zodii dacă îl înșeală nevasta, așa cum aflase. Zodierul, om înțelept, a înțeles de îndată că drumurile domniței la Roman sau la Iași nu se petrec degeaba, dar, dorind să o protejeze, i-a spulberat boierului îndoielile cu ajutorul cărții lui de zodii. Știind că Irinuța se întoarce de la Iași, a așteptat-o la Hanu Ancuței, ca s-o prevină asupra primejdiei în care se afla. Pe când tocmai făcea aceasta, s-a ivit și boierul, mânios din cale-afară că a fost mințit.

În timp ce oamenii boierului se pregăteau să-l pedepsească pe moș Ifrim, s-a pornit dintr-o dată o volbură înfricoșătoare, un vârtej negru care se apropia mugind îngrozitor, luând totul în calea ei. Oamenii speriați au fugit pe unde au putut, ascunzându-se de urgie. Boierul a fost prins în mijlocul vârtejului și aruncat apoi într-o râpă, aproape mort. Irinuța, împreună cu tânărul Vuza, care o însoțea, s-au întors repede spre Iași.

Oamenii au pus întâmplarea pe seama puterilor zodierului Ifrim. Leonte, tânărul de atunci, păstra vie amintirea acestei întâmplări neobișnuite, pe care a ținut să-o perpetueze, făcând-o cunoscută altora și acum, după atâția ani de la derularea ei.

Caracteristicile textului

TEMA

Tema povestirii o constituie înfățișarea transfigurată unui fenomen mai puțin obișnuit pe meleagurile noastre – o tornadă – și, din această cauză, cu atât mai înfricoșător. Ignoranța unei populații preponderent rurale a făcut ca fenomenul – dacă a existat cu adevărat – să fie la vremea aceea interpretat ca manifestarea unor forțe necunoscute, plasate pe tărâmul fantasticului. Tornada este întrupată în balaurul din poveste, realul împletindu-se cu fantasticul într-o țesătură narativă de excepție, care dă impresia de autenticitate.

UNIVERSUL OPEREI

Spațiul și timpul

Naratorul fixează relativ reperele temporale și spațiale ale povestirii. Timpul narațiunii este greu de stabilit, imprecis: „Într-o toamnă aurie", „într-o depărtată vreme, demult". Introducerea este în tonul basmelor noastre populare, cu „a fost odată ca niciodată", îndemnându-l parcă pe cititor să nu caute a afla cu precizie anul cu acel „Sântilie" cu „ploi năpraznice".

În schimb, spațiul este precis delimitat, acel Han al Ancuței celebru nu numai în Moldova, ci și mai departe, prin ospitalitatea arătată mușteriilor, prin atmosfera plăcută, chiar unică, de petreceri și povești, prin care aproape a intrat în legendă.

Plasat în calea drumeților dornici de odihnă și popas, hanul se bucura și de avantajul unor împrejurimi deosebite, privirea putând cutreiera din valea Moldovei până hăt, departe, spre Ceahlău și Hălăuca, cu vârfuri împânzite de neguri.

Hanul avea ziduri groase și porți solide, adevărat bastion, oferind siguranță, ferind călătorii de hoți în cazul în care vremurile n-ar fi fost bune și liniștite.

Dar, ceea ce făcea faima acestui loc era atmosfera. Focurile, cu frigări de vițel și berbec, stropite din belșug cu vin de cel bun din Țara de Jos, îi făceau pe oameni să se apropie unii de alții. Limbile se dezlegau mai ușor, călătorii se cunoșteau din întâmplări „de mirare" spuse cu glas sfătos la pâlpâirile focului.

Personajele narațiunii cadru

După ce îl introduce pe cititor în atmosfera locului, naratorul-autor aduce în prim-plan un personaj care, prin plăcerea de a sta de vorbă cu toți și de a-i incita la povestit, devine sufletul grupului format din cei nouă călători care au poposit la han.

Naratorul prezintă acest personaj printr-un portret succint, dar edificator, nu numai în privința aspectului fizic, ci și a caracterului său.

Astfel, **comisul Ioniță** de la Drăgănești era un om înalt, care „se desfășura" când se ridica în picioare, cu o față slabă, brăzdată de cute adânci, cu părul cărunt, dar cu privire încă aprigă. Purta mustață tunsă scurt, sub care o umbră de zâmbet aducea mai mult a tristețe decât a voioșie. Surâsul acesta amar era semnul încercărilor la care îl supusese viața: „Ochiul lui era aprig și neguros, obrazul cu mustață tușinată părea că râde cu tristeță."

Pururea gata de plecare, cu calul înșeuat ca și când n-ar fi avut de gând să rămână, nu se îndura totuși să plece, fermecat de dulcele taifas la ceas de seară.

Al doilea personaj este **moș Leonte Zodierul.** Bun cunoscător al hanului, mușteriu vechi, de pe vremea „Ancuței celei de demult", mama celei tinere, cunoaște și obiceiul călătorilor de a-și trece mai ușor vremea popasului depănând amintirile pentru a impresiona ascultătorii cu întâmplări deosebite. Prin intermediul lui moș Leonte, naratorul exprimă tot ceea ce vestitul han a însemnat odată pentru acea parte a Moldovei. „Socot eu, cinstite comise Ioniță, că nu se mai găsește alt han ca acesta cât ai umbla drumurile pământului. Așa ziduri, ca de cetate, așa zăbrele, așa pivniță – așa vin –, în alt loc nu se mai poate". Tot moș Leonte este cel care aduce laude tinerei hangițe, care știe rânduiala ospeției, cinstindu-și mușterii cu bucate alese și vorbă bună.

Îndeletnicirea de a face cunoscut oamenilor destinul, după cum l-au hotărât astrele, l-a făcut un bun cunoscător al firii omenești. Vorbește meșteșugit, stăpânind perfect arta povestirii. Pe el îl putem numi naratorul - personaj, care își captivează ascultătorii gradând conflictul până când intensitatea devine maximă. Știe să insiste asupra acelor elemente care stârnesc interesul, caracterizând situații și personaje scurt și convingător.

ARTA NARAȚIUNII Sadoveanu utilizează în această poveste, ca de altfel în întreg volumul „Hanu Ancuței", tehnica povestirii în povestire (sau a povestirii în ramă). Aceasta constă în faptul că, pe fundalul întâmplărilor povestite de vocea naratorului, este inserată o altă povestire, venită din partea unuia dintre ascultătorii personaje. Are loc deci o dublă inversare a rolurilor: autorul – narator devine ascultător, iar povestitorul – ascultător devine narator.

Astfel, autorul – narator (cel dintâi) fixează cadrul povestirii (timpul, spațiul) și prezintă personajele.

Prin intermediul dialogului, personajele comunică unele cu altele, dezvăluindu-și dorința și intenția de a face cunoscută celorlalți câte o întâmplare aparte care, într-un fel sau altul, le-a marcat existența. În felul acesta, cel de-al doilea narator (unul dintre personaje) este adus în prim plan și povestirea lui își urmează cursul. Astfel, moș Leonte istorisește întâmplarea cu balaurul.

MOMENTELE SUBIECTULUI

Povestitorul personaj își informează ascultătorii despre ceea ce urmează să asculte: „Vă spun drept că numai o dată, de când sunt, mi-am mai simțit inima ca potârnichea în căngile șoimului [...], când am văzut întâi balaurul." Putem considera aceasta **tema povestirii.**

Expozițiunea

Expozițiunea prezintă timpul întâmplării, și anume în vremea tinereții lui moș Leonte, pe când el era „flăcău trecut de douăzeci de ani", precum și locul, care nu era altul decât vestitul Han al Ancuței, pe vremea primei hangițe cu acest nume. Ascultătorii aveau deci un motiv în plus de a fi curioși și de a asculta cu interes povestirea, căci se aflau chiar în locul acelei întâmplări.

Cunoaștem, de asemenea, **personajele povestirii:** zodierul Ifrim, fiul acestuia, Leonte, boierul acelor locuri, pe nume Năstasă Balomir și cea de-a treia soție a acestuia, tânăra și zglobia Irinuța.

Intriga

Intriga o constituie bănuiala boierului că tânăra lui soție l-ar înșela în drumurile ei la Iași sau la Roman.

Desfășurarea acțiunii

Desfășurarea acțiunii prezintă faptele în ordinea lor logică și cronologică. Fiindcă zodierul Ifrim, la fel ca toată lumea din satul său și din împrejurimi, îl ura pe întunecatul boier și dorea ca Irinuța să nu aibă soarta primelor două neveste ale lui Balomir, îl liniștește pe acesta prin cuvinte bine alese, întărite cu argumente din cartea sa de zodii, cum că această căsnicie e cât se poate de potrivită și singura care îl poate face fericit. În final, îl asigură pe boier că nu are a se teme de nimic. După plecarea acestuia, Ifrim aleargă într-un suflet la han, însoțit de fiul său, pentru a afla de la hangiță despre întoarcerea trăsurii boierești a Irinuței. Spre seară, când aceasta sosi, însoțită de tânărul Alexandru Vuza, zodierul a prevenit-o despre primejdia ce-o pândea din partea soțului.

Acțiunea se precipită, tensiunea sporește, căci Balomir în persoană, care a descoperit complotul, și-a făcut apariția însoțit de slugi. Mânia lui s-a revărsat asupra tuturor, mai ales asupra lui Ifrim, căruia i-a hotărât moartea. Pe când slugile boierești îi distrugeau acestuia căruța și lui îi puneau cuțitul la gât, s-a stârnit o volbură, un vârtej uriaș care înainta amenințător, luând și distrugând totul în calea lui. Spaima i-a cuprins pe toți cei aflați acolo, care au fugit fiecare unde a putut. Fantasticul fenomen este astfel prezentat de povestitor:

„Venea drept spre noi. Cu coada subțire, ca un sul negru pipăia pământul și trupul i se înălța în văzduh, iar gura i se deschidea ca o leică în nouri. Și mugind, venea cumpănindu-și coada; iar în răsuflările lui sorbea și juca în slavă clăi de fân, acoperișuri de case și copaci dezrădăcinați."

Punctul culminant

Punctul culminant este o imagine cu adevărat apocaliptică:

„Iar balaurul, alungând în partea cealaltă pe boier, l-a cuprins, l-a sucit și l-a izbit, amestecându-i barba cu vârtejul – pân' ce l-a lepădat aproape mort într-o râpă mai încolo."

Deznodământul

Deznodământul înfățișează moartea boierului, simbol al răului, precum și interpretarea dată de oamenii de rând acestei întâmplări. Ei cred că balaurul cel înfricoșător s-a arătat datorită puterilor solomonarului Ifrim, care poate stăpâni forțele tainice, aflate dincolo de cunoașterea omului obișnuit.

Distrugerea răului este urmată de triumful libertății, al fericirii, căci „de drăcușorul cel bălan" adică de Irinuța, nu s-a mai auzit vreodată.

EXPERIENȚE INIȚIATICE

Istorisirea zodierului încheie toată povestirea, nemaiexistând o revenire la narațiunea – cadru.

Totodată, ea cuprinde câteva elemente fructificate adesea în basmul popular. Unul dintre acestea ar fi simbolul drumului. Eroii parcurg, ca în basme, un drum al cunoașterii, al inițierii. Astfel, **călătoria tânărului Leonte** spre han este una prin care el își desăvârșește înțelegerea vieții: iubirea dintre cei doi tineri (dintre Irinuța și Alexandru Vuza), nepotrivirea în căsătorie din cauza diferenței mari de vârstă (a Irinuței cu Balomir), adeziunea oamenilor la ceea ce este firesc (iubirea dintre tineri), aversiunea lor față de ceea ce este nefiresc (căsătoria fetei cu boierul cel bătrân). Totodată, la capătul acestei călătorii, el trăiește cea mai grozavă experiență a vieții sale: cunoaște forțe stihiale ale naturii cărora omul nu li se poate împotrivi. Este o călătorie inițiatică, prin care tânărul cunoaște binele și răul, devenind conștient de tainele și forța universului care ne înconjoară.

Și **drumurile tinerei neveste** a boierului spre oraș sunt tot drumuri inițiatice, căci ea află ce e iubirea și tinerețea ei se împlinește firesc. Chiar și bătrânul zodier, cunoscător al mersului astrelor, trăiește, peste ani, la capătul drumului spre han, cea mai uluitoare experiență din viața sa, în urma căreia devine mai înțelept în relațiile cu semenii: „Ca solomonar cuminte, tata îi lăsa pe oameni să vorbească, – însă el știa mai bine decât oricine de care poruncă ascultase dihania furtunilor."

Tot ca în basmul popular, în povestire se îmbină elementul real cu cel fantastic. Viața oamenilor este tulburată de o întâmplare de neînțeles pentru ei, tornada devenind balaurul care s-a întrupat aievea, sub privirile lor înfricoșate.

Elementul fantastic se manifestă și în lupta binelui (reprezentat de Irinuța, Alexăndrel, zodierul Ifrim) cu răul (reprezentat de boierul Nastasă Balomir) care este pedepsit.

Prin cele două povestiri (narațiunea – cadru și narațiunea „Balaurul"), hanul devine un simbol al apropierii dintre oameni, al comunicării, al cunoașterii, căci drumeții află întâmplări deosebite și cunosc experiențe noi de viață.

Exerciții propuse

1. Extrageți din text:

- cinci termeni formați prin derivare cu prefixe;
- cinci termeni derivați cu sufixe diminutivale;
- cinci regionalisme fonetice;
- cinci substantive în vocativ.

2. Indicați formele literare ale cuvintelor:

nouri, paseri, bielșug, viersul, pările, încalic, doftori, mulțămită, s-o răpuie, prietin, să vie, nimene, ovilită, să te leși, a ceti, minciunoase, dară, cătră, sară, să deie, frumuseță, țipet, păreche.

3. Notați sinonimele termenilor:

puhoaie, l-a lepădat, domolit, voia (cu voia comisului), nu mă îngrijam (de astă), a slobozi (un țipăt), a se mistui (undeva), s-au alinat (cuprinsurile), a se tupila.

Citește și află mai mult !

„În jurul leagănului lui Sadoveanu s-au adunat cinci zâne spre a-i împărți darurile. Binecuvântându-l, cea mai tânără i-a menit astfel:

«Să iubești frumusețile naturii, să petreci zile întregi culcat în fundul bărcii, cu ochii la albăstrimile de sus și cu urechea adulmecând la șoaptele stuhului, să colinzi pădurile îndepărtate, înduioșat la căderea frunzelor ruginii [...].»

Ridicându-și și ea mâna, cea de-a doua i-a menit:

«Să simți poezia acțiunii omenești în micimea ei zilnică [...].»

Luându-i vorba din gură, cea de-a treia a adaos:

«[...]; să iubești basmele, povestirile eroice adâncindu-te în trecut, să prețuiești valoarea epică a vitejilor neamului tău [...]: sufletul să-ți fie deschis îndrăznelii și avântului.»

La rându-i, zâna a patra l-a binecuvântat și ea:

«Darurile celorlalte zâne nu ți-ar fi de nici un folos de nu le-aș adăoga și darul meu: la ce ar servi emoția dacă nu i-ai putea găsi expresia ? Îți dăruiesc, deci, puterea de a comunica și altora.»

Mai rămăsese o zână bătrână. Zâmbind mai întâi, ea i-a grăit apoi cu o luminiță vicleană în ochi.

«Darul meu e și mai mare. Vei scrie; vei scrie de nu te vei mai opri; condeiul tău va zugrăvi [...] apusul soarelui, cântecul privighetorii [...]; nu vei cunoaște oboseala. »"

(E. Lovinescu, *Mihail Sadoveanu*, în „Biblioteca critică: Mihail Sadoveanu interpretat de...", Ed. Eminescu, București, 1973, pag. 35 – 36.)

Exerciţii rezolvate

1. Arătaţi sensul cuvintelor subliniate în contextul dat, apoi construiţi alte contexte, în care aceleaşi cuvinte să aibă alte sensuri:

a) „Nişte paseri (...) s-au învolburat în furtună, *vâslind* spre răsărit."
b) „Stătea *stâlp* acolo un răzăş străin."
c) „Comisul Ioniţă (...) *s-a desfăşurat* în picioare."
d) „Noi am luat obicei *să întemeiem sfaturi*."
e) „A intrat în casa mea *sub cuvânt* că are de vânzare cai albi."

	Sensul din text	*Alt sens al cuvântului*
a)	zburând, bătând din aripi	Sportivul *vâslea* din răsputeri pentru a termina cursa.
b)	drept şi neclintit	Casa maramureşeană avea un *stâlp* sculptat migălos.
c)	s-a ridicat (în toată înălţimea lui)	Conferinţa *s-a desfăşurat* după planul prestabilit.
d)	să alcătuim	Dragoş Vodă *a întemeiat*, se spune, Moldova.
e)	pe motivul că	*Sub cuvântul* lui, al regizorului, toate se întâmplau aidoma ca în realitate.

2. Analizaţi morfo-sintactic cuvintele subliniate din textul următor:

„Trece *de-a lungul unui lan* de păpuşoi, pe lângă un colţ *de dumbravă*, şi tătuca iese *înainte*, *în mijlocul drumului*, şi începe a face semne de primejdie cu braţele."

R. *de-a lungul unui lan* - substantiv comun, gen neutru, nr. singular, caz G., însoţit de locuţiunea prepoziţională „de-a lungul", articulat cu articolul nehotărât „unui", complement circumstanţial de loc

de dumbravă - substantiv comun, gen feminin, nr. singular, caz Ac., însoţit de prepoziţia simplă „de", nearticulat, atribut substantival prepoziţional

înainte - adverb de loc, simplu, complement circumstanţial de loc

în mijlocul drumului - substantiv comun, gen neutru, nr. singular, caz G, însoţit de locuţiunea prepoziţională „în m i j l o c u l", articulat cu articolul hotărât enclitic „lui", complement circumstanţial de loc

3. Transformaţi cuvintele subliniate în propoziţii subordonate corespunzătoare:

- *La vederea* puterii lui, ţiganii au căzut cu feţele în pământ.
- *Scoţând* cartea, s-a aşezat lângă foc.
- Stătea acolo stâlp, *în acele zile...vesele*, un răzăş străin.
- *De pe vremea* Ancuţei celei de demult am luat obicei să întemeiem sfaturi.

R. *când au văzut* puterea lui /... (C.T.)
După ce a scos cartea /... (C.T.)
.../ *pe când zilele acelea erau vesele*, .../ /(C.T.)
De pe când trăia Ancuţa cea de demult. /... (C.T.)

5 FĂNUȘ NEAGU

Repere critice

■ „Structura povestitorului e observabilă și în prozele lui Fănuș Neagu (n. 1932), în nuvele ca și în roman. El e un pictor al pornirilor elementare, al unor ritualuri tribale menținute și azi, a unor reglări de conturi, ca și a unor pretexte fabuloase pentru copii. [...]

Realist și fantast, sobru și colorat, calm și violent, delicat și brutal, Fănuș Neagu e un povestitor exemplar, cu un excepțional simț al limbii."
(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 519.)

■ „Personajele povestirilor aparțin unei lumi elementare, adevărate forțe ale naturii, trăindu-și cu fervoare pasiunile, conformându-se unor datini și ritualuri străvechi, caracteristice spațiului danubian din apropierea Bărăganului – în care se desfășoară acțiunea celor mai multe din povestirile sale."
(Simion Bărbulescu, *Fănuș Neagu – romanele evanescenței*, în „Profiluri literare contemporane", București, Ed. Cartea Românească, 1987, p. 164.)

■ „*Dincolo de nisipuri*, *Acasă*, sunt, nu e nici o îndoială, nuvele antologice, fixând două planuri între care talentul excepțional al lui Fănuș Neagu oscilează în chip deliberat. Cea dintâi e o narațiune aproape fantastică, povestea, pe scurt, a unui miraj într-un cadru de viață debordantă. Cea de a doua e o proză de observație exactă, inconformistă, cu un sentiment mai înalt al tragicului. Între aceste formule evoluează prozatorul – prea terorizat de real pentru a deveni un fantastic pur și cu un simț prea puternic al fabulosului, miticului pentru a fi un prozator rece și *indiferent*. A judeca, de aceea, narațiunile sale ca niște basme moderne nu e de recomandat, a ignora, în analiză, partea lor de mister, aburul fantastic în care sunt învăluite conflictele cele mai dure arată, tot așa, o lipsă de intuiție exactă a obiectului. [...]

Aici și în celelalte fragmente epice se vede capacitatea de expresie a prozatorului, forța de seducție a limbajului său de care au vorbit și alți comentatori. Dar trebuie făcută o precizare. Nu e vorba numai de faptul că Fănuș Neagu scrie, cum se spune, *bine*, adică frumos, cu o frază muzicală și colorată, prozatorul realizează mai mult decât atât: el creează un *limbaj* al lui, aproape misterios, fără de care *conflictele* narațiunii nu se pot înțelege. Dacă traducem faptele într-un limbaj comun de analiză, farmecul dispare, înțelesurile narațiunii se întunecă. Proza a devenit, într-un cuvânt, prizoniera limbajului ei inefabil."
(Eugen Simion, *Postfață* la Fănuș Neagu, „Dincolo de nisipuri", Galați, Ed. Porto-Franco, 1994, p. 206, 208.)

Motto

„Cărțile sunt starea vremilor unui neam, flacăra lui nepieritoare desprinsă din arborele vieții, din sarea pământului său; sunt munții cu terase de marmură de pe care privești în trupul veacurilor asfințite, în nemărginirile istoriei și la stelele ce stau să răsară în timpul necunoscut nouă. [...] Cartea, fiind istorie și pasiune supremă, hrănește atât izvoarele râurilor, cât și ale focului. Cartea e lespedea pe care ne scriem numele (fiecare carte e, într-un fel, profilul unei inimi colective), dragostea, bucuria, izbânzile și înfrângerea, gradul de înțelegere, răbdarea și bogăția minții. Cartea e simbolul libertății. Vis și armonie și curgere nestinsă în fântâni. E o formă de pătrundere misterioasă în legile vieții și ale viitorului."

Fănuș Neagu, „Cartea cu prieteni"

Aplicații

- **Târziu, când zăpezile sunt albastre** (Ed. All)
- **Dincolo de nisipuri** (Ed. Corint)

TÂRZIU, CÂND ZĂPEZILE SUNT ALBASTRE

Planul simplu de idei

1. Într-o seară de februarie, Bănică și Tocănel stăteau în casă.
2. Bănică, moleșit de căldură adoarme și visează.
3. Băiatul discută cu Tocănel.
4. El povestește despre întâlnirea nocturnă cu cocoșul de lemn.
5. Bănică își propune să salveze cocoșul de lemn și albinele de la îngheț.
6. Ajutat de Tocănel, el duce în livadă soba pusă pe roți, tăind o cărare prin zăpadă, ca să încălzească stupii.
7. Ei încălzesc și cocoșul de lemn, care începe să cânte.
8. Băiatul aduce soba în odaie și se culcă.
9. Bănică se trezește și vede cărarea tăiată de el până la poartă.
10. Bănică îl trezește pe Tocănel pentru a porni cu sania, avertizându-l să nu-i spună mamei despre întâmplarea cu soba.

Caracteristicile textului

TEMA Fănuș Neagu a creat în povestirile sale o lume aparte, la granița dintre vis și realitate, utilizând toate virtuțile unui stil metaforic inconfundabil. Scriitorul afirmă cu tărie: „Proza trebuie să fie istorie și timp condensat. Trebuie să lupte pentru înfrângerea și biruința visului".

Povestirea „Târziu, când zăpezile sunt albastre" face parte din ciclul „Caii albi din orașul București", publicat în volumul „În văpaia lunii". Acesta îl are drept erou pe Bănică, aflat la vârsta miraculoasă a copilăriei, când visul devine realitate, iar dorințele se înfăptuiesc într-un mod fabulos creat de imaginația bogată a copilului.

UNIVERSUL OPEREI Într-un sat din câmpia Dunării, Bănică adoarme într-o seară viforoasă de februarie și are un vis minunat. Cățelul său, Tocănel, îl însoțește în această experiență uimitoare. Ei reușesc să salveze de la îngheț albinele din stupi și cocoșul de lemn de pe stâlpul porții printr-un procedeu straniu: împingând soba pe roți în mijlocul viscolului. La căldura binefăcătoare a sobei, cocoșul de lemn prinde viață, își scutură aripile și cântă de răsună ulița.

A doua zi când se trezește, băiatul vede cărarea făcută prin zăpadă spre poartă și își imaginează că este urma lăsată de el. Vede cum cocoșul de lemn se rotește într-un picior și speră să zboare împreună cu el când va fi lună plină. Copilului i se pare că a trăit visul aievea și recunoaște chiar în realitatea înconjurătoare elemente ale experienței sale neobișnuite: cărarea tăiată prin zăpadă, rotirea cocoșului eliberat de stratul gros de zăpadă, zăpada care bătea în albastru, drept urmare adresează cățelului și greierului îndemnul de a păstra secretul.

PLANURILE NARAȚIUNII <u>Spațiul și timpul</u>

Putem delimita un spațiu și un timp real al povestirii, undeva într-un sat din câmpia Dunării, într-o noapte de februarie. Era o

iarnă cu multă zăpadă care urcase amenințător până sus la geamuri, iar vântul gonea pe sub streșini viscolind zăpada și „aruncând-o peste coama salcâmilor." În odaia încălzită de soba care frigea mirosea a cetină, iar Bănică adoarme moleșit de căldură, având-u-i în preajmă pe cățelul Tocănel și pe greierele care cânta într-o spărtură a peretelui, bătându-și joc parcă de viforul de afară. Cele două ființe necuvântătoare devin, în lumea visului, parteneri ai băiatului și martori ai acestei aventuri fabuloase.

Pe măsură ce înaintăm în povestire, realitatea și visul se întrepătrund, alunecarea de la real la fabulos se face în chip natural, se integrează elemente din realitatea cotidiană în țesătura aceasta magică. Spațiul și timpul sunt modelate de imaginație, conturând o lume fantastică în care totul devine posibil. Copilul își amintește cum într-o noapte, sub clar de lună, cocoșii de lemn de pe stâlpul porților au prins viață, adunându-se roată în jurul salcâmului din luncă. Băiatul, purtat în spinare de cocoșul de lemn, participă la lecțiile de zbor ale puișorilor de lemn. Cocoșul glăsuiește și îi cere să jure că nu va spune nici unui om cele văzute și îi promite să îl ridice până la nori, unde plouă mereu. Sub razele fabuloase ale lunii „când doarme toată lumea", toți cocoșii de lemn se însuflețesc și „se duc de la o poartă la alta să mai schimbe o vorbă" așa cum fac sătenii.

Chiar dacă băiatul îi povestește cățelului că n-a ajuns la nori pentru că cerul era albastru, el speră să urce acolo purtat de albine în coșul pentru cules miere.

Dialogul dintre copil și cățel are accente hazlii, semănând cu o hârjoană între copii, cu replici trădând farmecul inocent al vârstei.

Povestirea revine în spațiul odăii, unde băiatul imaginează o soluție pentru salvarea de la îngheț a albinelor și a cocoșului de lemn. Ajutat de același prieten credincios, cățelul Tocănel, el pune soba pe roți și o scoate afară în viscol. Bănică reușește să încălzească stupii, arătându-i apoi cățelului unde țin albinele coșul cu care va zbura în nori. Îi promite acestuia să-l ia cu el dacă va fi ascultător și nu se va mai lega de vrăbii. Valul de căldură dezmorțește cocoșul de lemn, care își desface aripile și cântă prelung. Din lungul uliței îi răspunde un alt cocoș de lemn al lui Lache Petcu. Aflat în această lume de basm, care-l captivează, copilul caută să-i descifreze tainele. Văzând că nu-i răspunde cocoșul la întrebare, băiatul înțelege că acesta se ferește de cățel. Întors în cameră, băiatul se culcă obosit.

A doua zi când s-a trezit, decorul odăii era cel obișnuit cu Tocănel moțăind după ușă și cu greierele cântând sub pat. Privind pe geam vede cum cădea ninsoarea deasă „bătând în albastru" și, prin perdeaua de fulgi care deschidea lumea visului, Bănică vede cărarea tăiată de el către poartă și cocoșul de lemn care se rotea într-un picior. Visul se topea în realitate și promitea alte experiențe uimitoare. Rămânea numai să fie păstrată taina.

ALEGORIA Prin împletirea celor două planuri, lumea reală și lumea visului, se realizează o frumoasă alegorie a copilăriei. Băiatul Bănică imaginează și visează la explorări miraculoase, în împărăția norilor sau în cea pământeană, a albinelor și a cocoșilor de lemn. În imaginația bogată a copilului, totul devine posibil. Personificarea dobândește un rol esențial în structura narațiunii. Nimic nu ne miră. Totul pare firesc în împărăția visului în care copilul comunică pe deplin cu prietenii săi necuvântători, care vorbesc și reacționează în mod copilăresc.

TITLUL Titlul este deosebit de sugestiv. El deschide o fereastră spre această lume mirifică a copilăriei, în care visul devine o componentă a lumii reale. Pentru imaginația bogată a copilului nimic nu este imposibil. Totul este fabulos și totodată familiar. Pluralul sugestiv „zăpezile" conturează o perspectivă temporală, o multiplicare a abundenței zăpezii în timpul acesta minunat al copilăriei. Numai atunci „zăpezile acopereau geamul până la două palme de marginea de sus a cercevelelor" și tot atunci, prin intervenția miraculoasă a copilului „zăpezile înalte cât malul, întărite de ger și vânt începură să sfârâie și să se înmoaie". Când s-a trezit, târziu, din vis și a privit afară, a văzut cum ningea bogat, „o ninsoare deasă bătând în albastru". Era ca o perdea de vis care-l despărțea de o lume de basm din care tocmai ieșise și ale cărei urme le mai zărea în jurul său: cărarea, cocoșul de lemn, zăpada înaltă. De această lume de vis nu te desparți niciodată și îți amintești cu emoție de „zăpezile albastre" ale copilăriei. *Târziu, când zăpezile sunt albastre*, se deschide o lume miraculoasă, în care realitatea și basmul se contopesc.

PERSONAJELE Eroul acestei povestiri este **Bănică**, un copil inventiv, înzestrat cu o bogată imaginație. Aflat la vârsta minunată a copilăriei, când totul este posibil, băiatul are un vis uimitor pe care-l trăiește alături de prietenul său, cățelul Tocănel. Față de acesta, Bănică are multă grijă, confecționându-i un fel de costum dintr-un ciorap de lână pe care cățelul îl purta „cu mândrie", înfruntând zăpada și gerul lunii februarie. Cățelul este nu numai interlocutorul băiatului, dar și executantul ordinelor primite și formulate într-un limbaj copilăresc, plin de haz: „ – Tocănel, [...], spune-i ticălosului ăla să tacă!".

Cu generozitatea și dezinvoltura specifică vârstei, Bănică vrea să-l salveze de la îngheț pe „prietenul lor", cocoșul de lemn de pe stâlpul porții și albinele din livadă.

Cum fac toți copiii, băiatului îi place să se laude, dar recunoaște uneori că a exagerat. Față de Tocănel, el acceptă că l-a mințit, spunându-i că s-a suit în spinarea lui pentru a culege nuci din podgorie. Se suise în spinarea lui, dar se duseseră în luncă, unde băiatul asistase la lecțiile de zbor ale puișorilor de lemn. Eroul știe să-și respecte promisiunile, jurând cocoșului de lemn să păstreze secretul asupra celor văzute și nespunând nimic „nici unui om", dar găsește tertipul prin care să-i povestească uimitoarea sa aventură lui Tocănel, prietenul său necuvântător. Povestea lui Bănică demonstrează că are o imaginație bogată, dublată de gustul pentru fabulos și aventură. Relatarea întâmplării fantastice pe care o trăiește copilul este realizată într-un stil plin de candoare, cu explicații misterioase în care intervine miraculosul vârstei: „Era lună și ei toți erau vii, că pe lună, când doarme toată lumea, prind v iață și se duc de la o poartă la alta să mai schimbe câte o vorbă." Băiatul crede cu convingere că va fi purtat spre nori de albinele din livadă în coșul lor mare de cules miere.

Reacțiile lui Bănică sunt copilărești, el se înfurie pe cățelul care îi face în necaz și îl amenință prietenește, dar mânia îi trece repede la gândul că albinele suferă de ger și au nevoie de ajutor. În tot ceea ce întreprinde băiatul, el dovedește spirit de acțiune, ingeniozitate și hotărâre. Secondat de Tocănel, el își pune planul în aplicare, ferindu-și de pericole, cu grijă și afecțiune, prietenul necuvântător: „... ai grijă să nu-ți cadă vreun bob de jar în blană".

În această lume a miraculosului, copilul își arată generozitatea față de fapturile aflate în suferință, pe care le salvează. Convingerea că va zbura din nou cu cocoșul

de lemn, când va fi lună plină, subliniază ardoarea cu care băiatul crede și trăiește visul minunat al copilăriei.

Bănică rămâne eroul care farmecă cititorul prin elanul și generozitatea sufletului său bun și nevinovat, prin ingeniozitatea și hotărârea cu care luptă pentru a-și împlini visul, prin candoarea cu care transfigurează miracolul copilăriei.

REALIZAREA ARTISTICĂ Limbajul viu și plin de savoare al personajelor exprimă exuberanța copilăriei. Nimic nu este fals sau strident. Totul este spus simplu, în stilul plin de candoare al acestei vârste uimitoare: „ăștia mici sunt foarte proști", „o să-ți dau vreo două peste bot", „sări în cârca lui", „măcar să-i cârpesc o lăbuță", „ticălosul ăla", „dacă te prind că trăncănești" etc.

Dialogul, punctat de scurte pasaje descriptive, face să avanseze narațiunea. Planurile narative se întrepătrund, trecutul și prezentul, realul și fantasticul fuzionează.

Personificarea este figura de stil care face ca acest univers să se însuflețească: Tocănel vorbește, are reacții aproape omenești, privește „cu mândrie" costumul confecționat de Bănică, rămâne cu gura căscată de uimire, greierul țopăie și intră în buzunarul băiatului, cocoșii de lemn de la porți au căpătat viață și glăsuiesc, „se, duc de la o poartă la alta să mai schimbe o vorbă", asemenea oamenilor; „se zbătea, hohotind, viscolul" etc.

Epitetele subliniază sugestiv însușirile acestei lumi uimitoare: „pene *roșii* și coada *albastră*", „cocoșii *bătrâni*", „zăpezile *înalte întărite*", „o ninsoare *deasă, bătând în albastru*", „glas *gros, bătrânesc*" etc.

Comparațiile scot în evidență trăsături neobișnuite: „nu mai picau *ca bolovanii*", „zăpezile înalte *cât malul*".

Hiperbola realizează atmosfera de basm: „m-am suit în spinarea lui și m-am dus în luncă", „băiatul va urca la nori cu cocoșul de lemn și albinele care-l vor purta în coșul lor de strâns miere".

Enumerațiile acumulează sugestiv detaliile acestei lumi fabuloase: un cocoș bătrân „a venit, a desfăcut aripile și mi-a zis"; „M-am suit, și scoteam câte unul din sân, îl țineam în palmă o clipă și pe urmă îl aruncam ușor în aer."

Povestirea lui Fănuș Neagu dă viață lumii fabuloase a copilăriei, într-un stil plin de prospețime și candoare.

Citește și află mai mult !

Iată cum îl „vede" Nichita Stănescu pe scriitorul Fănuș Neagu:

Orație de nuntă a prietenilor

Voi, derbedeilor, sensibili și aurii
precum polenul de pe aripe de fluturi în zigzag,
un orizont din trupul meu îmi fac
trăgând săgeata unui punct pe i.
Ursul acesta blând și calm și bleg, Fănuș,
e apucat de nimeni ca de doruri; –
dă cu sărutul numai doar în zboruri
iar iernii lumii e învârtecuș.

De zimbrul ăsta mult zâmbesc cu zâmbre
lăsându-l mult pupat, mult sărutat
când simt cum pasărea îmi ține loc
de tâmple
și sâmbure mi-e creierul pentr-o coroană de-mpărat.
Îl las pe tont să stea pe tron
cum las sărutul meu pe altă gură, –
cel mai sărac și cel mai domn, –
din ochi îmi curge pe figură, –
lacrimă sărată
pentru altădată.

Exerciții propuse

1. Arătați de ce cățelul purta porecla de Tocănel.

2. Descrieți în câteva rânduri iarna aceea fabuloasă în care are loc acțiunea povestirii.

3. Dați argumente care să justifice nota de umor desprinsă din dialogul dintre Bănică și Tocănel.

4. Identificați mijloacele stilistice din textul următor și explicați rolul lor expresiv:

„Zăpezile înalte cât malul, întărite de ger și de vânt, începură să sfârâie și să se înmoaie. Bănică, fără să-i pese că deasupra se zbătea, hohotind, viscolul, împingea soba spre livadă, și-n urma lui rămânea o cărare adâncă, pe care venea Tocănel fluturând din coadă".

5. Despărțiți fraza în propoziții și precizați felul acestora și relațiile sintactice:

„Trebuie să nu te mai legi de vrăbii, iar când îl vezi pe motan că s-apropie să le ia în gheare, sări în cârca lui și bagă-l cu botul în țărână."

Exerciții rezolvate

1. Rezumați în câteva rânduri conținutul textului literar

R. Într-o seară de februarie, Bănică adoarme și visează. El discută cu cățelul Tocănel și plănuiesc să încălzească stupii de albine și cocoșul de lemn de pe stâlpul porții. Punând roțile la sobă, ei o scot afară tăind o cărare prin zăpadă. Salvează de la îngheț albinele și cocoșul de lemn, care începe a cânta.

Când se trezește, băiatul vede cărarea către poartă tăiată de el prin zăpadă. El îl îndeamnă pe Tocănel să păstreze secretul și să se pregătească pentru a ieși împreună cu sania.

2. Extrageți din text elementele lumii reale și elementele lumii fantastice.

Elementele lumii reale

- Era o noapte de februarie cu multă zăpadă și viscol.
- Bănică împreună cu cățelul Tocănel stăteau în odaie, la căldură. Tocănel stătea lângă ușă, vârât într-un ciorap de lână ca într-un costum.
- Soba frigea și undeva în cameră cânta un greier.
- Băiatul, ținând ochii închiși și moleșit de căldură visează.
- Îi povestește cățelului despre întâmplarea cu cocoșul de lemn cu care ajunsese în luncă, lângă salcâmul cunoscut, într-o noapte cu lună.
- Acolo recunoaște cocoșul cu pene roșii și coada albastră din poarta lui nea Lache Petcu.
- Băiatul se ceartă cu cățelul.
- Ei constată că înghețul amenință cocoșul și albinele.
- Plănuiesc să le scape de frig.
- Ei scot de sub pat roțile de la căruț.
- Cățelul ar vrea să-i tragă o lăbuță greierului care cânta de sub pat.
- Bănică era obosit și roșu din cauza efortului și a căldurii sobei, iar cățelul stătea năuc.
- El luă vătraiul.
- Zăpezile înalte cât malul și întărite de ger încep să se înmoaie la înaintarea sobei.
- Împingând soba spre livadă, în urma lor rămâne o cărare adâncă pe care venea Tocănel fluturând din coadă.
- Existau zece stupi în livadă, unul așezat chiar lângă gardul de mărăcini.
- Băiatul îndeamnă cățelul să fie mai ascultător.
- Zăpada acoperise cocoșul de lemn de i se vedea numai creasta.
- Când s-a trezit, Tocănel moțăia după ușă, iar greierele cânta sub pat.
- El a văzut că afară se luminase de ziuă.
- Afară ningea des. A zărit cărarea tăiată către poartă.
- Copilul îl trezește pe cățel ca să iasă cu sania.

Elementele lumii fantastice

- Cățelul Tocănel vorbește cu copilul.
- Cocoșul de lemn de pe stâlpul porții are viață. El l-a purtat în spinare pe băiat și l-a dus în luncă. Acolo erau strânși toți cocoșii de lemn din sat care ședeau roată în jurul unui salcâm. Erau și douăzeci de puișori pe care voiau să-i învețe zborul.
- Cocoșul îi vorbește băiatului și îi cere să jure că nu spune nimănui cele văzute, dacă vrea să-l ridice până la nori, unde plouă mereu. Cocoșul bătrân din poarta lui nea Lache Petcu i-a spus lui Bănică să ia puișorii în sân, să urce în salcâm și să le dea drumul. Puii cădeau într-un polog de grăunțe ridicat de cocoșii bătrâni.
- Pe lună, când dormea toată lumea, cocoșii de lemn prindeau viață și se duceau de la o poartă la alta să stea de vorbă.
- El nu a putut ajunge cu cocoșul până la nori pentru că era senin.
- Bănică plănuiește să ajungă acolo ajutat de albine, care au un coș mare pentru cules miere în care îl pot lua și duce până la nori, unde ele beau apă.
- Bănică ajutat de cățel montează roțile la sobă și se pregătește să o scoată afară.
- Îl amenință pe greier să-l însoțească și acesta intră în buzunarul băiatului.
- Bănică împinge soba spre livadă, unde încălzește toți stupii. La ultimul stup, îi spune câinelui că acolo țin albinele coșul cu care îl vor purta până la nori. Dacă va asculta, îl va lua și pe cățel cu el.
- Încălzit de dogoarea sobei, cocoșul de lemn prinde viață și începe să cânte.
- Îi răspunde cocoșul lui Lache Petcu, iar greierele începe să țârâie din buzunar.
- Cocoșul nu îi răspunde băiatului care înțelege că acesta se ferea de Tocănel.
- Duc soba înapoi în odaie și se culcă.
- A doua zi dimineața cădea o ninsoare bătând în albastru și băiatul a văzut cocoșul de lemn care se rotea într-un picior. Copilul s-a gândit cum vor zbura când va ieși luna plină.
- El le cere câinelui și greierului să păstreze secretul asupra întâmplării cu soba.

DINCOLO DE NISIPURI

Planul de idei

Expozițiunea

1. Secetă mare în 1946, într-un sat de câmpie; colectivitatea satului și Șușteru suportă greu seceta.

Intriga

2. Apare călărețul care vestește că vine gârla pentru că a plouat la munte.

Desfășurarea acțiunii

3. Șușteru dă luntrea la apă.
4. Întreg satul se pregătește, desfundând șanțurile.
5. Un bătrân își pune undițele în albia râului.
6. Se lasă noaptea, dar gârla nu se vede, nici nu se aude.
7. Șușteru crede că morarii au oprit apa în iazurile lor.
8. O ceată de săteni condusă de Șușteru pornește călare să aducă gârla.
9. La jumătatea drumului, doi cai mor de oboseală.
10. Ajungând la prima moară, văd iazul gol.
11. Jumătate din ceată îl însoțește până la moara a doua.

Punctul culminant

12. La miezul nopții, ajungând la a doua moară, văd și acolo iazul gol.

Deznodământul

13. Șușteru își continuă drumul pe albia secată, în timp ce ceilalți se întorc în sat.

Caracteristicile textului

TEMA În nuvela „Dincolo de nisipuri", scriitorul Fănuș Neagu înfățișează un sat din Bărăganul dunărean aflat într-o situație dramatică, purtând pecetea grea a sărăciei și secetei. Descrierea dobândește accente tragice pe fundalul unei viziuni realiste. Drumul sătenilor în căutarea apei împrumută ceva dintr-o odisee fantastică, în care mirajul joacă un rol însemnat în psihologia individuală și colectivă.

UNIVERSUL OPEREI

Expozițiunea

Nuvela debutează cu prezentarea amplă a cadrului acțiunii, în vara anului 1946, într-un sat de câmpie mistuit de secetă de doi ani. Șușteru, personajul principal, se trezește după o noapte de priveghi a doua zi după-amiaza. Pentru că nu mai văzuse tutun de patru zile, și-a pus câteva frunze de iederă în lulea. Nevasta, soacra și copiii erau plecați probabil prin sat după mâncare. A ieșit în drum. Avea poftă de lăptuci, după ce visase că grădina lui de zarzavat înverzise sub efectul ploii. Dascălul satului, despre care lumea credea că-și pierduse mințile din cauza foamei, i-a cerut de fumat. Stătea toată ziua pe marginea șanțului, mestecând măcriș, dacă avea, și îngâna uitându-se la cerul gol de nori, un rând dintr-o carte de rugăciuni: „Dumnezeule care dormi în pădurea de dafini".

Cu un simț realist al detaliului, scriitorul surprinde amănunte semnificative din atmosfera satului sărac de câmpie: „o femeie aduna baligă într-o roabă ca să lipească prispa casei", un salcâm era alb de praf „ca dat cu var", un câine se scutura de purici și mirosea a copită arsă de la potcovărie.

Atras ca de un magnet de albia secată, Șușteru a coborât la râu. Descrierea acestui peisaj este realizată cu adevărată artă. Tabloul dobândește accente halucinante prin ariditate și prin lipsa de viață ca în urma unui cataclism natural. Șanțurile prin care altădată venea apa de la râu spre grădină erau goale. Malul se uscase și crăpase. Albia secată a râului se întindea „ca o omidă cenușie". Nisipul și lutul pietrificat „luceau pustii în soare". Se vedeau rădăcini putrede atârnând în peretele malului. Totul era uscat. Doar pe un mușuroi de țărână, lângă o „tufă neagră de mărăcini" se observa o umbră de viață: un hârciog flămând.

În depărtare, pe vârful unei movile se vedea un călăreț.

Șușteru a zgâriat cu vârful piciorului o cruce în nisip și a râs. Acest gest care era magic în copilărie însemna că „dedesupt gâlgâie un izvor". Amintirea acestei credințe copilărești l-a făcut să aprecieze ironic: „Prost mai era în tinerețe!"

Intriga

Văzând călărețul apropiindu-se în goană, personajul i-a făcut semn cu mâinile, gândindu-se la pericolul ce pândea calul de a cădea răpus de atâta efort.

Călărețul s-a apropiat și i-a strigat, arătând spre munte că vine gârla, pentru că a plouat acolo. Uimit, Șușteru nu a înțeles în prima clipă ce i s-a spus, „parcă îi luase mințile", iar când s-a dezmeticit, călărețul era departe, „dispărea ca o nălucă, în fulgerările apei morților". Aici realitatea se îmbină cu ficțiunea și călărețul vestitor pare să fie o nălucire a „apei morților", a mirajului pe care îl trăiesc cei aflați în deșert.

Desfășurarea acțiunii

Scriitorul surprinde gesturile personajului, care începe să trăiască febril fiorul acestei halucinații. Cu „privirile înfrigurate", căutând în susul albiei, i se pare că simte „răcoarea apelor pornite de la munte". Șușteru își schimbă total comportamentul, este de nerecunoscut, ca sub efectul unei maladii. El sare șanțul și urcă podul „în fugă", „mai mult de-a bușilea, suflând greu din gură". Își smulge o mânecă a cămășii care-i atârna „ca un pansament desfăcut". Anunțând vestea dascălului, el se grăbește să dea luntrea la apă, târând-o cu greu prin praful uliței până dincolo de râu.

Au început să bată clopotele, iar sătenii sunt copleșiți de acea stare febrilă în așteptarea apei binefăcătoare. Bărbații s-au apucat să desfunde șanțurile, femeile își țineau copiii lângă ele de teamă să nu-i ia apa. Trăind spaima de a vedea vârtejul venind însoțit de un „vânt rău, aspru, ca de îngheț", ele se înfiorau „ca jivinele plăpânde când simt că se apropie iarna grea". Două au rostogolit un bolovan până în vad ca să fie pentru spălat rufele. Un bătrân își întindea undițele. O fată se pieptăna murmurând un cântec trist ca un bocet. Bărbații își suflecaseră pantalonii să nu-i ude gârla... Șușteru s-a înfuriat pe bătrânul cu undițe pe motiv că ar putea speria peștele din prima zi. Acesta a acceptat să le ia, deși i-a reproșat că peștele merge numai în susul apei.

Se înnopta. Sătenii nu se mișcau, dar deveniseră nerăbdători. Ei nu vedeau venind gârla. Din păcate, nici nu o auzeau, deși se trântiseră la pământ la îndemnul consăteanului lor. Șușteru le-a povestit cum a auzit-o venind „ca un bubuit de departe". Ideea că morarii le-au furat apa i-a unit pe oameni în hotărârea de a urca la moară. Lăsându-și uneltele, ei s-au repezit să încalece și să pornească la drum. Nu aveau decât un țel: „Trebuiau să aducă gârla, altfel piereau".

Psihologia colectivă este surprinsă de autor cu mult realism. Sătenii au pornit pe un drum al calvarului, în care au pierit doi cai uciși de efort înainte de jumătatea lui. Au ajuns cu greu la prima moară, dar iazul era gol. Au plecat mai departe, cu

convingerea că apa a fost tăiată mai sus. Șapte dintre ei au coborât și au luat-o pe lângă cai, rămânând mult în urmă. Din ceată rămăsese numai jumătate. Cu puțin înainte de miezul nopții au ajuns la moara a doua, ascunsă între sălcii bătrâne. Văzând un cârd de rațe gâgâind, Șușteru a crezut că vin de la iaz.

Punctul culminant

Sătenii s-au năpustit călare spre stăvilar, dar iazul era gol și jgheaburile pline până la jumătate de țărână. Sătenii au rămas buimaci, iar morarul i-a luat drept hoți.

Deznodământul

Șușteru și-a păstrat convingerea obsesivă că apa fusese oprită mai sus, la celelalte mori. Patru săteni s-au întors, iar ceilalți l-au mai urmat o bucată, apoi l-au părăsit și ei. Albia râului se vedea întinzându-se înainte, „o dâră de cretă ce nu se mai isprăvea nicăieri". Finalul are o valoare simbolică. Urmărindu-și himera cu încăpățânare, Șușteru pornește mai departe atras de „răcoarea valurilor pe care o simțea mereu în față", sub lumina halucinantă a lunii „ce se ofilea pe muchia aceluiași deal".

Realitatea prezentată

Scriitorul Fănuș Neagu plasează acțiunea nuvelei sale în câmpia Dunării, într-un sat aflat într-o situație cumplită după doi ani de secetă. Fiindcă nu aveau ce mânca, sătenii și-au vândut aproape tot morarilor ca să poată supraviețui împreună cu familiile lor. Decorul este sumbru, pârjolit și crăpat din cauza uscăciunii. Sătenii trăiesc acest coșmar, iar nălucirea apei pune repede stăpânire pe gândurile și actele lor.

PERSONAJELE Scriitorul surprinde cu măiestrie psihologia colectivă influențată de himera de a vedea gârla ajungând în satul lor. Realitatea se împletește cu fabulosul. Chemarea apei îi face pe săteni să pornească pe un drum greu, istovitor, care se dovedește sortit eșecului. Trezirea la realitate, la descoperirea celui de-al doilea iaz gol, înseamnă abandonarea călăuzei, Șușteru, și întoarcerea în sat după o experiență epuizantă. Personajele nu sunt individualizate, cu excepția dascălului. Acesta și-a pierdut mințile în încercarea traumatizantă a secetei.

Singurul care pare mai lucid este Șușteru. Detașarea sa puțin ironică îl face să aibă o anumită filozofie prin care să poată supraviețui. Își improvizează tutunul din frunze de iederă, visează la grădina lui de zarzavat, iese la poartă și stă de vorbă. Himera călărețului vestind sosirea apei îl transformă atât de profund, încât comportamentul și gesturile sale devin neobișnuite. Căutarea obsesivă a unei explicații îl determină să pornească pe drumul chinuitor și iluzoriu al apei. Acest drum dobândește o dimensiune simbolică. Este încercarea de depășire a propriei condiții în lupta cu vitregiile destinului. Energia și încăpățânarea cu care luptă personajul principal pentru a-și îndeplini visul îl singularizează în mulțimea sătenilor. Portretul său este proiectat într-o aură fabuloasă tipică scrierilor lui Fănuș Neagu.

Detaliile portretului fizic sunt notate realist de către autor: „mic și slab", „cu ochii cârpiți de somn", deși era amiază, cu cămașa atârnându-i peste pantaloni. Șușteru este un țăran sărac ca mulți alții din câmpia Bărăganului, cu o familie numeroasă, plecată în sat după mâncare. Monologul interior ne dezvăluie, în paralel, gândurile personajului, ironia cu care interpretează faptele celorlalți și pe ale sale. Familia se împrăștiase prin sat „ca făina orbilor". Meditând la visul legat de lăptuci apreciază cu umor: „Se vede treaba [...] că visele se nasc în stomac și urcă să moară în gură. Bine-ar fi, zău, să nu le aibă omul deloc." Fără a relata nimic despre existența

anterioară a personajului, scriitorul amintește de credința acestuia din copilărie că sub crucea desenată în nisip gâlgâie magic un izvor. Aprecierea sa ironică aduce o notă de realism, risipind amar duioșia: „Prost mai era în tinerețe!".

Nălucirea apei îl scoate din letargia în care îl aruncase seceta. Cu un efort istovitor își dă luntrea la apă, sapă șanțurile, se pregătește să întâmpine gârla alături de săteni. Este singurul care simte răcoarea undelor și aude „bubuitul apei" în tăcerea pământului. El le arată sătenilor ce au de făcut și îi călăuzește pe drumul spre munte. Dovedește până în finalul nuvelei un profil moral caracterizat prin tenacitate, încăpățânare și energie în împlinirea visului.

Scriitorul reușește să realizeze un destin memorabil, prin înregistrarea exactă și rapidă a gesturilor tipice, învăluindu-și totodată personajul într-o aură fantastică.

REALIZAREA ARTISTICĂ Proza lui Fănuș Neagu este un amestec de realism și de fantastic. Plasată în lumea satului dunărean, a cărei atmosferă este surprinsă cu exactitate în detaliile sale esențiale (locuri, oameni, atmosferă), acțiunea dobândește o proiecție fabuloasă. Sub efectul mirajului apei, destinul individual (Șușteru) și colectiv (sătenii) evoluează imprevizibil. În luptă cu greutățile drumului arid, ei pornesc în căutarea șuvoiului miraculos de apă. Acesta ar însemna salvarea lor. Atmosfera în final devine stranie: ceata fărâmițată, sub cerul albastru, „având în față, culcat pe muchia unui deal golaș, obrazul lunii", iar în jur întunericul nopții. Personificarea naturii o apropie mai mult de eroi: alături de „obrazul lunii" se simțea „cum câmpul răsufla fierbinte"; „Pământul [...] era tăcut".

Imaginile vizuale surprind prin forța expresivă a detaliului exprimat prin **epitete** („petele *galbene* de lut *pietrificat* luceau *pustii* în soare", „rădăcini *putrede*", „tufă *neagră* de mărăcini", „priviri *înfrigurate*") sau **comparații** sugestive pentru decorul arid, prăfos, crăpat de dogoarea nemiloasă a soarelui („Albia se întindea *ca o omidă cenușie*", „dispărea *ca o nălucă*", „s-a topit *ca untul* la soare"). La acestea se adaugă cele ***auditive*** („Venea așa ca un bubuit de departe..."), ***dinamice*** („ceata porni, răzlețită la început, apoi strângându-se ca o unitate de cavalerie...", „mânară înainte") sau ***tactile*** („Simțea mereu în față răcoarea valurilor"). **Repetițiile** și **enumerațiile** dau un contur fabulos drumului: „ceata porni, răzlețită..."; „ceata, fărâmițată, porni mai departe". **Metaforele** dau o notă de prospețime și inedit stilului prozatorului: luna se ofilea", „albia râului se vedea întinzându-se drept înainte-o dâră de cretă...".

Hiperbolele accentuează viziunea halucinantă a nuvelei: „femeile [...] țineau copiii lângă ele, fiindcă valurile puteau să-i tragă în vâltoarea lor, din care nu mai e scăpare". Epitetele și comparațiile dobândesc un aspect hiperbolic, terifiant: „gârla [...] se lasă la vale însoțită de un vânt rău, aspru, ca de îngheț, și se înfiorau dinainte, ca jivinele plăpânde când simt că se apropie iarna grea"; „Venea așa, ca un bubuit de departe..."

Cele două **moduri de expunere** se împletesc măiestrit, narațiunea este potențată de scurte pasaje descriptive care conturează cadrul acțiunii și personajele, iar dialogul completat de monologul interior ajută la caracterizarea sugestivă a personajelor: „Stați! Să știți că morarii din satele de sus ne-au tăiat apa. Hoții de morari au pus mâna de-au săpat șanțuri mari, și acum apa curge în iazurile lor. N-o să vie la noi nici într-o săptămână, dacă nu mergem să-i luăm de păr." Limbajul popular, cu accente uneori violente, alteori conținând o notă de umor, exprimă gândirea și modul de viață al țăranului din câmpia dunăreană.

Așa cum afirma criticul Nicolae Balotă: „Câmpia, întregul spațiu imaginar al scriitorului stă sub zodia unei așteptări a apelor fertilizatoare. O nostalgie a ploii se asociază celei a zăpezilor sau, mai exact, este una în esență cu ea. Narațiunea lui Fănuș Neagu vădește o încărcătură lirică ori de câte ori motivul apei apare – într-un fel sau altul – în țesătura vreunei povestiri".

Exerciții rezolvate

1. Identificați, apoi ilustrați prin alte exemple cuvintele care au omonime din enunțurile:

„Avea ochii cârpiți de somn"...
„Vin de pe iaz, zise Șușteru"
„Trecu la vecini să ceară tutun."

R. Ea scăpase un *ochi* de pe andrea.
Dirijorul alesese un cântec în gama *la* minor.
El nu bea *vin*.
Cumpărase *ceară* de albine.

2. Ilustrați, prin propoziții corespunzătoare, trei sensuri diferite ale adjectivului „bun".

R. ***bun***
Bunicul era *bun* cu noi. (*binevoitor*)
Tânărul era *bun* în informatică. (*competent*)
Mâncase un fel de mâncare foarte *bun*. (*gustos*)

3. Alcătuiți enunțuri în care verbele *a săpa* și *a (se) naște* să fie folosite, pe rând, cu sens figurat și cu sens propriu.

R. ***a săpa***
El *săpase* o groapă pentru plantarea nucilor.
Suferința *săpase* răni adânci în inima lui.

a (se) naște
El *s-a născut* în Moldova.
Ideea *s-a născut* în urma discuțiilor cu colegii.

4. Completați seria sinonimică a următoarelor cuvinte: *iluzie, buimăceală, fertil.*

R. *iluzie:* nălucire, închipuire, fantasmă, amăgire, miraj
buimăceală: zăpăceală, năuceală, amețeală, perplexitate
fertil: roditor, rodnic, bogat, fecund, mănos, productiv

5. Explicați folosirea virgulei în fraza următoare:

„– Șuștere, dă, mă, și mie să trag un fum."

R. Prima virgulă desparte un substantiv în vocativ de restul enunțului.
Celelalte două virgule izolează o interjecție de adresare.

6. Prin ce modalități literare se sugerează așteptarea tensionată a ploii?

R. Descrierea acțiunilor întreprinse de săteni în așteptarea ploii se bazează pe enumerații sugestive ale verbelor de acțiune raportate la toate categoriile colectivității umane: bărbați, femei, fete, copii. Gesturile lor precipitate vădesc adânca emoție care-i stăpânește: „Cinci inși se trântiră numaidecât în nisip, pe burtă."

6 PANAIT ISTRATI

Repere critice

■ „Istrati e un povestitor înnăscut; darul de a comunica impresiile e, desigur, mobilul ce l-a călăuzit să cunoască viața, bogată, multiplă în șerpuirea ei neîntreruptă. Materialul povestirilor sale, înainte de a trece prin filtrul purificator al artei, a fost extras din realitatea înconjurătoare, pe care scriitorul a scrutat-o cu ochi atent și înțelegător."
(Pompiliu Constantinescu, *Panait Istrati* în „Repere istorico-literare", București, Ed. Minerva, 1987, p. 283.)

■ „E ceva măreț, de la un capăt la altul. (Mai ales începutul epic). Cartea cea mai cu miez, [*Ciulinii Bărăganului*] cea mai desăvârșită din tot ce-ai scris. Măiestrie deplină [...] Este o operă definitivă".
(Romain Rolland, *Scrisoare către Panait Istrati* – 21 iulie 1928, în „Repere istorico – literare", ibidem, p. 285.)

■ „*Ciulinii Bărăganului* sunt de fapt poemul pustietăților, al zărilor necuprinse, al împărăției scaieților, porniți în lume odată cu crivățul, care-i alungă, ca pe tot atâtea suflete neliniștite [...] Panait Istrati este dintre toți ceilalți scriitori moderni ai noștri, acela care aduce cele mai multe probleme, cei mai mulți eroi și cea mai puternică individualitate. [...]

Ciulinii Bărăganului e un roman simbolic, așa cum sunt mai toate cărțile lui Panait Istrati. Călătorul acesta neobosit, însetat de zări necuprinse, de libertate și de prietenie, închide în povestea ciulinilor alungați din urmă de furia crivățului însăși povestea sufletelor mânate în lume de puteri supranaturale, însăși povestea vieții lui."
(Perpessicius, *Prefață* la Panait Istrati, „Ciulinii Bărăganului", București, Ed. Modernă, 1942.)

■ „Există, în cartea lui Panait Istrati, un permanent contrast între seninătatea naivă a adolescentului care povestește și gravitatea întâmplărilor la care participă sau este martor. În cadrul raportului dintre acești termeni se produce, pe de o parte, întregirea experienței individuale de viață, maturizarea eroului narator și, pe de altă parte, tablourile conturate se diversifică, își lărgesc aria de cuprindere a realității, a oamenilor și a locurilor, își sporesc semnificațiile sociale și psihologice."
(Al. Hanță, *Prefața* la „Ciulinii Bărăganului", Ed. Aldo Press, 1995.)

■ „*Ciulinii Bărăganului* e un elogiu al copilăriei și adolescenței, al vârstelor încă fluide și arzătoare, în care sufletul nu și-a pierdut candoarea, dar se înfioară în fața neliniștitoarelor revelații ale existenței. [...]"
(Mircea Zaciu, *Prefață* la Panait Istrati, „Ciulinii Bărăganului", București, Ed. Tineretului, 1957.)

■ „Panait Istrati nu a integrat literaturii universale numai un peisaj de sub cer, ci [...] a integrat acestei literaturi o parte din experiența milenară a simțirii românești în structura expresiilor idiomatice. Împotriva răzmerițelor și argumentelor lui, împotriva împrejurării că a trăit mai mult în străinătate, și mai ales împotriva faptului că a scris într-o limbă străină, Panait Istrati e într-o nebănuită măsură un scriitor al specificului românesc, fiindcă, de altfel, orice scriitor mare fiind, trebuie să fie național."
(Camil Petrescu, *La moartea lui Panait Istrati*, în „Teze și Antiteze", Ed. Cultura Națională, 1936, p. 142.)

■ „Bărăganul, ca și teritoriile dunărene ori deltaice se definesc ca un spațiu al profanului malefic, adică al demonicului, cum ar spune Mircea Eliade. Ambele aceste topos-uri fundamentale ale operei lui Panait Istrati au ca distincție tipică – *curgerea*. Curgerea, lichefierea sunt echivalente psihologice cu amnezia și aneantizarea. «Totul trece, chiar și o dragoste înșelată» – zice un personaj. [...]

Ciulinii Bărăganului este apoi romanul unui cuplu stabil în care copilul narator și însoțitorul matur au oarecum funcții în sistem de rocadă. Maturul este un taciturn fără atribute inițiatice. [...]

Romanul acesta picaresc se realizează printr-un singur discurs epic în care un povestitor oarecare se introduce în comentarii sociale, socializante și chiar anarhiste. Deși are în centru răscoala țăranilor din 1907, *Ciulinii Bărăganului* este totuși un roman mitic și nu istoric, pentru că, cu exprimarea aceluiași Mircea Eliade, spațiul este mai puternic decât timpul."
(Aureliu Goci, *Prefața* la „Ciulinii Bărăganului", București, Ed. Mondero, 1992, p.14-15.)

Aplicație

- **Ciulinii Bărăganului** (ed. All)

CIULINII BĂRĂGANULUI

Planul dezvoltat de idei

1. Copiii aleargă toată ziua, urmărind ciulinii.
- către seară, constată că în jurul lor era doar pustietate
- făcându-li-se frică, încearcă să se încurajeze reciproc

2. Ei își găsesc loc de popas într-o vâlcea.
- la adăpostul unor mărăcini care îi fereau de vânt, băieții fac focul
- de oboseală ei adorm imediat

3. În timpul nopții, copiii trag o spaimă grozavă.
- vântul provoacă aprinderea mărăcinilor de lângă ei, obligându-i să se mute mai încolo
- zgomotul repetat al unui galop îi face să înmărmurească de frică
- întunericul de nepătruns sporește misterul din jur, mărindu-le spaima

4. Ivirea zorilor le aduce oarecare liniște.
- ei află că zgomotul provenea de la un armăsar rătăcit pe câmp
- își astâmpără foamea cu proviziile pe care le aveau la ei

5. Copiii asistă la o scenă care îi zguduie profund.
- câteva împușcături îi fac să bănuiască prezența unor vânători
- dincolo de vârful colinei, ei văd doi jandarmi care împușcaseră un țăran
- după ce au rostogolit cadavrul înspre vâlcea, jandarmii au plecat

6. Băieții își continuă călătoria prin Bărăgan.
- profund marcați de ceea ce au văzut, ei nu mai aleargă în urma ciulinilor
- bucuria aventurii dispare, lăsând loc tăcerii
- ca să nu se plictisească, merg pe rând cu ochii închiși

7. Ei ajung în gară la Ciulnița.
- la cârciuma gării, cârciumarul le dă de mâncare
- acolo ajunge și o țărancă, întrebând de soțul ei, arestat de jandarmi
- copiii neagă că l-ar fi văzut

8. Cei doi călătoresc cu un tren de marfă.
- ascunși într-un vagon, ei ajung la Lehliu
- pe drum, văd diverse scene din care deduc viața grea a țăranilor
- ei sunt descoperiți de un frânar, care îi duce la un han apropiat de gară

9. Băieții se întâlnesc cu fratele unuia dintre ei.
- la han se afla fratele lui Ionel
- isprava copiilor devine cunoscută tuturor călătorilor de la han

Rezumat

După ce-au alergat toată ziua urmărind ghemele de ciulini mânate de crivăț, băieții și-au dat seama că se făcuse seară și în jurul lor nu mai era decât pustietate. Singuri, în întunericul ce se lăsa treptat, li se făcu frică, dar încercau să fie curajoși, asigurându-se unul pe altul că nu există strigoi. Totuși, și-au făcut cruce și apoi au găsit loc de popas într-o vâlcea, la adăpostul unor tufe de mărăcini, care îi protejau de vânt. Au aprins focul, pentru a se încălzi și pentru a alunga spaimele, dar oboseala i-a copleșit în cele din urmă așa de tare, încât au renunțat chiar și să mai mănânce.

Noaptea, vântul a provocat aprinderea mărăcinilor, pălălaia grozavă și dogoarea focului trezindu-i și silindu-i să-și mute mai încolo culcușul. Somnul nu le-a fost liniștit însă, din cauza unui tropot grozav de copite, care se tot repeta, speriindu-i foarte tare. Dimineața au constatat că spaima lor de o noapte întreagă nu era decât din cauza unui armăsar rătăcit pe câmpie, speriat de rostogolirea ciulinilor.

După ce și-au astâmpărat foamea, au hotărât să plece, dar niște împușcături apropiate i-au silit să se tupileze. Doi jandarmi împușcaseră un țăran tânăr, apoi au abandonat cadavrul la marginea vâlcelei. Deși au văzut cenușa proaspătă, au presupus că trecuse pe acolo vreun păstor.

Scena la care au asistat i-a îngrozit pe copii, cărora le-a pierit dorul de aventură și bucuria alergării după ciulini. Totuși, ei și-au continuat drumul, încercând să alunge tristețea cu un joc: mersul cu ochii închiși.

În drumul lor s-a ivit gara Ciulnița, la cârciuma căreia au găsit mâncare și ocrotire din partea cârciumarului. Pe când mâncau, a intrat o țărancă, în culmea deznădejdii, întrebându-i pe toți de soțul ei, luat de către jandarmi. Îngroziți, copiii nu au recunoscut că l-au văzut.

Plecând de la gară, ei s-au ascuns într-un vagon de marfă și au călătorit cu trenul până la Lehliu. Pe drum, părăsindu-și ascunzătoarea, ei au văzut munca istovitoare pe câmp a țăranilor, înțelegând și mai bine viața lor chinuită, în mijlocul pustietății și al unei naturi vitrege.

Fiind descoperiți de un frânar, au ajuns cu acesta la un han din apropiere, unde se afla chiar fratele mai mare al lui Ionel (Știrbu), ei fiind de acum înainte în siguranță. În scurt timp, toți călătorii de la han au aflat despre aventurile pe care le-au trăit de la plecarea lor de acasă.

Caracteristicile textului

TEMA Celebra și originala povestire a lui Panait Istrati aduce în fața cititorului viața grea, de o sărăcie cruntă, a unei familii de „cojani", țărani dintr-un sat din Bărăgan, de la începutul acestui secol, care nu-și mai puteau plăti datoriile către proprietarul moșiei și către stat, ajungând să se hrănească cu mămăligă și susai verde cu oțet.

Realitatea necruțătoare este văzută cu ochii de copil ai lui Matache, eroul povestirii, stăpânit de chemarea nesfârșitului Bărăgan, căruia ciulinii, adunați în gheme uriașe mânate de vânt, îi conferă o aură de ireal, de fabulos.

Împreună cu prietenul său Ionel, poreclit Știrbu, Matache face planuri pentru a fugi de acasă, amândoi băieții fiind tulburați de o chemare nelămurită, venită din tainica întindere a câmpiei. Ei speră că, urmând fantastica rostogolire a mingilor țepoase de ciulini, vor ajunge pe un tărâm minunat. Și iată că primii ciulini își fac apariția:

„La lumina unui cer albit de zori, cârduri risipite de ciulini pufoși săreau în văzduhul semiobscur, când sărutând pământul nesigur, când dispărând sus în bezna nopții, ca niște înnebunitoare jerbe de umbre rotunde, dezlănțuite de un Dumnezeu ieșit din minți".

Cei doi pleacă de acasă în căutarea aventurii. În loc să descopere un tărâm miraculos, ei ajung să cunoască, revoltați, o realitate crâncenă: uciderea unui țăran de către jandarmi, unul din miile de episoade sângeroase ale răscoalei țărănești din 1907.

Povestirea capătă astfel un caracter realist, prin introducerea unor capitole referitoare la starea generală a țărănimii sau prin relatarea unor drame individuale.

Critica literară a remarcat **finalul deschis** al povestirii, căci dramele eroilor nu se încheie o dată cu opera, ci se continuă în timp, într-o veșnică confruntare a individului cu o lume strâmb alcătuită.

PLANURILE NARAȚIUNII

Fragmentul cuprinde fuga celor doi copii pe întinsa câmpie a Bărăganului, urmărind mingile țepoase și săltărețe ale ciulinilor, mânate de crivăț, și întâmplările trăite până la întâlnirea cu fratele mai mare al unuia dintre ei.

Putem urmări două planuri ale narațiunii: unul al vârstei inocente, stăpânită de atracția câmpiei imense, de gustul aventurii, de plăcerea libertății, de dorința de evadare dintr-o lume lipsită de strălucire, și altul, al unei realități dramatice, descoperită de cei doi copii în drumul lor.

Situându-se la nivelul primului plan, constatăm că Matache și Ionel se află la vârsta când viața mai poate fi percepută ca un joc. Așa se explică plecarea de acasă, plecare la capătul căreia, în fantezia lor copilărească, sperau să găsească altceva decât ce lăsaseră în urmă. Ei sunt atinși de aripa magică a vârstei, când totul pare posibil. Fuga în urma ciulinilor devine în mintea lor calea către o lume fabuloasă, ca a basmelor, și de aceea nici foamea, nici oboseala, nici umbra vreunui gând nu-i oprește până la lăsarea întunericului. Doar atunci, în mijlocul pustietății, teama de necunoscut începe să pună stăpânire pe ei. Dar vârsta își spune cuvântul și ei adorm răpuși de oboseală, uitând de strigoi sau pericole. Spaima crește în timpul nopții, dar dimineața le aduce, o dată cu lumina, și înseninarea sufletească.

Momentul uciderii țăranului de către jandarmi marchează sfârșitul primului plan, când inocența copiilor este rănită de o realitate barbară, a cărei cruzime le mutilează sensibilitatea. Jocul dispare, căci la capătul călătoriei n-au cunoscut tărâmul fabulos pe care l-au visat, ci au descoperit la nivelul celui de-al doilea plan, că există unele fapte ale adulților care urâțesc realitatea, și așa destul de anostă. Crima petrecută sub ochii lor îi transformă pe copii. Bucuria aventurii este înlocuită de tăcere, de teama unei lumi a adulților pe care n-o cunoscuseră până acum.

Următoarele întâmplări nu mai au pentru ei farmecul necunoscutului. Teama persistă și va răbufni în cârciuma gării, la vederea țărăncii disperate, printr-o negare grăbită, totală, a celor văzute.

Deși nu înțeleg încă adevărata semnificație a întâmplării, intuiția le spune că se petrece ceva foarte grav. Cele două planuri se întrepătrund acum: peste inocența copiilor se suprapune tragismul realității. Sau, altfel spus, percepția tragismului aparține aici, într-un mod tulburător, unei inocențe, unei purități încă nealterate, copilăriei. Și, tocmai de aceea, efectul este cu mult mai grav.

În timpul călătoriei cu trenul, registrul aspectelor realității se lărgește prin câteva imagini ca de coșmar, din munca la câmp a țăranilor bătându-și vitele, răsturnându-și carele încărcate din pricina drumurilor rele, într-o teribilă izolare, ca de capăt de lume.

Notația este scurtă, precisă, la obiect, fără cuvinte de prisos, de o mare sobrietate indusă de lipsa mijloacelor stilistice: „Ne traserăm repede înapoia colinei, pitindu-ne în mărăciniș. De acolo îi văzurăm pe jandarmi cum fiecare târau de câte o mână corpul celui împușcat..."

PERSONAJELE Fragmentul îi surprinde pe **Matache** și pe **Știrbu** într-un moment aparte din viața lor, ieșiți din monotonia vieții de zi cu zi, încercând o evadare în altă lume. Plecarea de acasă îi face să se comporte nestingheriți, eliberați de constrângeri, scoțând la iveală comoara sufletului lor sincer și naiv, spiritul lor temerar.

Ei sunt niște curajoși, căci sfidează necunoscutul, înfruntându-l. Sunt dotați cu o mare doză de sensibilitate, care se manifestă întâi prin teama de întuneric și singurătate, firească la vârsta lor, dar și prin atitudinea de bravadă. Spaimele nopții sunt alungate cu ajutorul luminii: întâi lumina focului, a doua oară – cea a mărăcinilor aprinși. De fiecare dată, copiii resimt efectele benefice ale luminii și căldurii, care îi îndeamnă la somn adânc, fără vise, somn de copil.

După scena uciderii din vâlcea, se produce o răsturnare a valorilor cunoscute de ei până atunci. Moartea nu mai apare ca fenomen natural, ci ca o consecință a faptelor omului. Lumea le apare plină de lucruri neînțelese, chiar înfricoșătoare. Aparent, trec cu ușurință peste întâmplare dar, în subconștient, teama persistă, veselia dispare, se instalează tăcerea. Chiar dacă acceptă ospitalitatea cârciumarului, tresar înfricoșați la apariția țărăncii. Puși la grea încercare, adoptă instinctiv minciuna, intuind că așa vor scăpa de multe complicații. Realitatea și-a pus deja amprenta asupra lor, determinând o maturizare rapidă, precoce, neașteptată. Ei înțeleg că unele lucruri trebuie trecute sub tăcere ca să poată supraviețui.

Tot teama de răutate, de cruzime și de violență îi determină să se ascundă, călătorind clandestin, și doar întâlnirea cu un membru al familiei le dă sentimentul siguranței depline. Eliberarea de tensiunea acumulată se face prin plâns. Din nou, vârsta își spune cuvântul.

Proiectate într-un anume spațiu socio-temporal – cel al izbucnirii răscoalei țărănești din 1907 și al represiunilor care au urmat – personajele Matache și Ionel capătă dimensiuni simbolice, reprezentând contorsionarea valorilor umane pure, mutilarea vârstei de aur – copilăria –, dispariția avânturilor, a elanurilor neîntinate, în contact cu o realitate dramatică.

MODURI DE EXPUNERE Principalul mod de expunere este **narațiunea**. Cu ajutorul ei sunt înfățișate faptele copiilor, întâmplările prin care au trecut. Povestirea se face la persoana I plural, faptele fiind expuse din punctul de vedere al ambilor băieți (ex.: „alergarăm", „ne oprisem", „ne trezirăm" etc.). Uneori povestește doar unul dintre personaje, și anume Matache: „Fața lui Știrbu era ca de mort", „La un moment dat tovarășul meu încercă să-mi spună ceva".

Vocea personajelor este dublată de cea a naratorului, care intervine cu precizări. „În clipa aceea se petrecu ceva îngrozitor". Propozițiile sunt de obicei scurte, verbele urmează unele după altele, indicând succesiunea rapidă a momentelor (ex.: „ne oprisem... să poposim... aprinserăm... ne hotărârăm să petrecem... scoase...")

Verbele secvențelor narative sunt la timpul trecut, cele mai multe la perfectul simplu, ceea ce ilustrează și specificul vorbirii locuitorilor din țara Bărăganului. Folosirea persoanei I în relatare accentuează nota de autenticitate, sporește impresia de fapt trăit aievea.

Descrierea este prezentă în foarte multe secvențe. În unele dintre ele, prin această modalitate, personajele sunt situate în timp și spațiu. Ex.: „Seara se umplu de bezne nepătrunse [...]. Ne oprisem ca să poposim într-o vâlcea plină de mărăcini, unde era mai întuneric ca peste tot."

Unele descrieri sunt extrem de scurte, precise, reliefând atitudini sau portretizând: „o femeie cu poalele ridicate în vânt se căznea ...", „Cârciumarul, un țăran voinic, bun...", „o țărancă tânără, plină de praf, cu picioarele însângerate și fața murdară...", „era un om în vârstă și părea să fie un visător".

Descrierile conțin *imagini vizuale*: „seara se umplu cu bezne de nepătruns", „Apoi, silueta unei case se ivi în zare". Alături de ele întâlnim și *imagini auditive*: „...un galop năprasnic zgudui pământul", „...fiece trosnet de crăci mistuite", „două detunături de carabină [...] răsunară", „cânta melodia" etc.

Dialogul ocupă, și el, o mare parte a textului, căruia îi conferă dinamism. Prin dialog, personajele își dezvăluie trăsături de caracter, sentimente. Astfel, discuția copiilor despre strigoi denotă inocența, dar și teama, alături de dorința de a părea curajoși:

„– Nu există strigoi, Matache, poți fi liniștit [...]
– Știu, nu sunt pe aici. Poate prin cimitire.
– Nici acolo. Am fost într-o noapte...
– Trebuie să te închini totuși..."

Dialogul copiilor cu șeful gării, cu frânarul, cu fratele mai mare, exprimă disponibilitatea lor spre comunicare, sinceritatea („Suntem din Hagieni și am plecat să vedem lumea"), alteori, teama de răutatea adulților („N-o să ne dai pe mâna jandarmilor?"). Unele replici poartă amprenta oralității de tip popular prin utilizarea proverbelor sau a expresiilor limbii vorbite:

„– Să mă ferească Dumnezeu!"
„– Câinele nu fuge de codru, ci de ciomag."
„– [...] Ioane! Fă-te încoa!"
„– Pe legea mea!"

Prin dialog, acțiunea devine mai alertă, căci scenele par a se petrece în fața noastră. El obiectivează deci acțiunea, făcând ca personajele să fie viabile și credibile.

În concluzie, dintre cele trei moduri de expunere, predomină narațiunea. Firul epic este completat prin descriere, iar din împletirea tuturor rezultă o operă literară profund valoroasă, intrată în rândul valorilor perene.

REALIZAREA ARTISTICĂ **Epitetele** fixează detalii care devin aproape palpabile: „joc *strașnic*", „brațele *îngreunate*", „ochi *plini*" (de vâlvătaia focului), „noaptea *neagră*", „Bărăganul *negru*", „galop *năprasnic*", „brațe *bălăbănindu-se*" etc.

Comparațiile sunt foarte sugestive. Ele surprind fie dimensiunea timpului (ex.: „ziua lungă și bogată *ca o viață*"), fie o expresie pe un chip („fața lui Știrbu era *ca de mort*"), sau aspecte specifice izolării și pustietății Bărăganului („... gara Ciulnița [...] *semăna cu o gară* părăsită în pustiu").

Sugestia deplinei libertăți este redată prin **enumerații:** ziua era „plină *de soare, de pământ, de ger și de crivăț*".

În alt context, enumerația fixează câteva repere: „... *gara Ciulnița* [...]. *Câțiva copaci* [...] *șeful gării* [...] *O femeie*", care alcătuiesc, la un loc, „o gospodărie hărțuită de Bărăgan".

CONCLUZIE Este de reținut afirmația lui Mircea Zaciu privind romanul la care ne-am referit:

„*Ciulinii Bărăganului* păstrează din tonalitatea generală a operei lui Istrati surprinzătoarea simplitate a narațiunii, vocea autentică, dar gravă, a unui povestitor înfiorat de neliniști, cutremurat de suferința celor mulți, vestind însă și începutul unei nedomolite lupte pentru libertate."

Exerciții propuse

1. Dați formele literare ale cuvintelor:

fălcile, mistuite, istoviți, a se piti, numaidecât, rămășag, a se căzni, a dojeni, a ospăta, ticsit, oleacă, neamurile.

2. Explicați sensurile cuvintelor subliniate din contextele următoare, apoi construiți alte enunțuri în care termenii respectivi să aibă alt sens:

a) În loc să ne *descoase*, se mulțumi să ne întrebe din ce parte veneam.
b) Găsirăm că e mai *cuminte* s-o ștergem.
c) Acolo, soarta noastră se hotărî [...] într-*un chip* cu totul neașteptat.
d) O clipă rămaseră așa, *fermecați* de propria lor privire.
e) În câteva *ceasuri* văzură atâtea lucruri...

3. Explicați modul de formare a cuvântului „ceferist".

4. Despărțiți frazele următoare în propoziții, arătați felul lor și relațiile dintre ele:

a) „Pe drum, ieșirăm din ascunzătoare ca să privim regiunea și în câteva ceasuri văzurăm atâtea lucruri că ne-ar fi trebuit un an să le cunoaștem."

b) „După ce sărutarăm mâna cârciumarului, găsirăm că e mai cuminte s-o ștergem și noi."

5. Din a doua frază de la exercițiul precedent, analizați morfo-sintactic cuvintele: *sărutarăm, cârciumarului, s-o ștergem, noi.*

Citește și află mai mult !

În povestirea „Cheile Bicazului", M. Sadoveanu relatează o drumeție prin munții Moldovei alături de doi buni prieteni, Ion Mironescu și Panait Istrati, al cărei scop era o partidă de vânătoare, nu înainte însă de a vizita renumitele Chei ale Bicazului. Gândul ascuns al marelui povestitor era acela de a-i dezvălui lui Istrati, pe îndelete, frumusețile neștiute ale țării noastre, întrucât acesta trăise mai tot timpul prin străinătăți.

„Cumpănind omul în toate pornirile lui aprige și aflând că el cercetase Orientul și Occidentul, însă din țara mamei lui nu cunoștea decât drumul de la Brăila la București, l-am invitat în haiducie ca să descopere țara strămoșilor."

Ajunși în Chei, le străbat cu piciorul și rămân uimiți de frumusețea lor sălbatică:

„Punem piciorul de pe piatra colțurată, ne clătinăm pe punți șubrede [...]. Sunt într-adevăr aici colțuri, cum e râpa Bicăjelului, unde n-a călcat picior de om de la începutul creației. Numai paserea măiastră trece pe acolo prin tunetul furtunii. Acolo hălăduiesc poate umbrele bătrânilor noștri, stăpânii de demult ai Daciei, visând în negură și în inima muntelui.

Coborând, ne oprim o clipă. S-a arătat, printr-o spărtură în zimții stâncilor, o priveliște măreață și dulce în același timp: Ceahlăul, în asfințit de soare.

Abia acum începem să grăim în limba oamenilor de azi. Pribeagul nostru ne privește ca după o inițiere divină, după ce s-a coborât și în prăpastia propriului său suflet.

– Nicăieri n-am aflat asta, zice el, c-o voce tragică.

A fost cuprins de un spasm, i-au izbucnit lacrimi în ochi, a îngenuncheat și a sărutat stânca.

Acest vânat a fost cel mai frumos din câte am dobândit cândva, în cariera mea de vânător..."

(M. Sadoveanu, *Povestiri*, vol. II, București, Ed. Cartea Românească, 1981, p. 422, 426-427.)

Exerciţii rezolvate

1. Subliniaţi locuţiunile din contextele următoare, arătaţi felul lor şi găsiţi sinonimul potrivit pentru fiecare.

a) O foame de lup de înghiţi proviziile.
b) Câteodată [mergeam] cu ochii închişi, jurându-ne să nu ne tragem pe sfoară.
c) N-am văzut nimic! răspunse ca scos din minţi.
d) Găsirăm că e mai cuminte s-o ştergem şi noi.
e) Erau nevoiţi să se descurce singuri, în mijlocul câmpurilor.
f) Era un om în vârstă.
g) Ai băut peste măsură în dimineaţa asta.

R. *de lup* – locuţiune adjectivală (= grozavă)
a trage pe sfoară – locuţiune verbală (= a înşela)
scos din minţi – locuţiune adjectivală (= înnebunit)
a o şterge – locuţiune verbală (= a fugi)
în mijlocul – locuţiune prepoziţională a cazului genitiv (= în centrul)
în vârstă – locuţiune adjectivală (= bătrân)
peste măsură – locuţiune adverbială de mod (= exagerat)

2. Se dă textul:

„– Cine sunt însoţitorii tăi? îl întrebă fratele său."

Cerinţe:

a) **Despărţiţi fraza în propoziţii şi arătaţi felul lor, precum şi relaţiile dintre ele.**
b) **Analizaţi subiectul şi predicatul primei propoziţii.**

R. – Cine sunt însoţitorii tăi? 1/ îl întrebă fratele său. 2/
P_1 = propoziţie principală dezvoltată, interogativă, afirmativă
P_2 = propoziţie principală, incidentă, dezvoltată, afirmativă, enunţiativă

Propoziţiile se află în relaţie de independenţă, deoarece P_1 aparţine vorbirii directe, iar P_2 vorbirii indirecte.

b) *însoţitorii* – subiect exprimat prin substantiv comun simplu, gen masculin, nr. plural, caz N, articulat cu articolul hotărât enclitic „i"

sunt cine – predicat nominal format din a) verbul copulativ „a fi", conjugarea a IV-a, diateza activă, aspect afirmativ, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. plural, b) nume predicativ exprimat prin pronume interogativ, caz N.

7 IONEL TEODOREANU

Repere critice

■ „Nu rămâne nici o îndoială că apariția romanului *La Medeleni*, prin multiplele ei consecințe, este momentul cel mai de seamă, hotărâtor, din ansamblul biografiei scriitoricești a lui Ionel Teodoreanu. Ca în atâtea alte cazuri similare, se produce acel fenomen de implicare reciprocă dintre destinul operei și acela al creatorului ei."

(N. Ciobanu, *Ionel Teodoreanu. Viața și opera*, București, Ed. Minerva, 1970, p. 77.)

■ „Căci mecanismul creator al lui Ionel Teodoreanu nu rezidă în efortul de a reconstitui anumite experiențe, petrecute aievea, ci în capacitatea sa de participare deplină, până la frenezie, la ceea ce el plăsmuiește. Scriitorul pare a avea halucinația concretă a acestui univers imaginat."

(*op. cit.*, p. 89.)

■ „Romantic și liric, prin *La Medeleni*, Ionel Teodoreanu realizează un amplu și tulburător poem narativ, a cărui idee artistică centrală se convertește într-o atotcuprinzătoare și nuanțată elegie, iscată, în egală măsură, de sentimentul nostalgic al trecerii vârstelor de aur ale vieții – copilăria și adolescența –, dar și de regretul obstinat pricinuit de dispariția irecuperabilă a unui timp social-istoric, în care, după opinia și sentimentele scriitorului, era posibilă conservarea candorilor edenice proprii vârstelor respective."

(*op. cit.*, p. 131-132.)

■ „«Medelenismul», starea de spirit, atmosfera care se degajă din trilogia romanescă a lui Ionel Teodoreanu, este de fapt o variantă neosămănătoristă ivită la Iași, în deceniul al treilea, chiar în preajma *Vieții românești* și a lui Ibrăileanu, devenit acum mai îngăduitor cu ideologiile, mai «romantic» în sensul iubirii frumosului «poetic» al literaturii. Ca în *Viața la țară* de Duiliu Zamfirescu, primul volum începe cu primirea în gara Medeleni a domnului Deleanu, însoțit de Olguța și Monica, venite la moșie în vacanța de vară. Moșia este însă mai mult decorativă aici, loc de recreere și încântare pentru copii, ca și pentru părinții bucuroși de bucuria lor. Avocatul Deleanu – suntem în vremea gloriei avocaților –, victorios în toate procesele lui, e foarte bine dispus «chefliu, în haine de soie écrue, cu panamaua pe ceafă», gata să se copilărească și el, mânând calul de la bihuncă și întrecându-se cu trăsura condusă de moș Gheorghe, care are lângă sine, pe capră, pe Olguța, alaiul vesel trecând spre conac printre «lanuri de culoarea soarelui» [...]

Propunându-și – cum singur spune – să înfățișeze drumul unei «generații de moldoveni a căror copilărie a început pe vremea demodată a valsului și a căminului patriarhal, și a căror tinerețe, după ce s-a înfruptat din marele război, a reînceput în ritmurile jazz-band-ului», Ionel Teodoreanu reia în cel de-al doilea volum al trilogiei firul vieții eroilor săi la treapta adolescenței. Acum epicul este mai consistent, nu însă tot pe atât de valoros din punct de vedere estetic."

(Ion Rotaru, *Ionel Teodoreanu* în „O istorie a literaturii române" II, București, Ed. Minerva, 1972, p. 286, 287.)

Aplicație

- **La Medeleni** (Ed. All)

LA MEDELENI

Prezentare generală

În primul volum, intitulat „Hotarul nestatornic", acțiunea este plasată la moșia Medeleni, proprietatea avocatului Deleanu, tatăl celor doi frați. După încheierea anului școlar, copiii vin aici să-și petreacă vacanța mare, împreună cu Monica, rămasă orfană. Întregul volum reconstituie atmosfera aproape idilică a unei copilării fericite și fără griji, petrecută sub atenta oblăduire a soților Deleanu. Poznele copiilor și divergențele dintre ei sunt punctele de atracție ale volumului. Frații se află mereu într-un conflict pe care Monica încearcă să-l aplaneze. Întâmplările relatate au farmecul candorii copilăriei, dar și savoarea autenticității: Olguța îi fură zmeul fratelui ei, acesta o pârăște părinților, fata e pedepsită să scrie de două sute de ori „Eu n-am dreptate". Dănuț o trage pe Monica de cozi, copiii sunt încântați de gustul roșcovelor și al pepenilor etc.

Volumul întâi se încheie cu plecarea lui Dănuț la București, pentru a-și continua studiile la liceu, la îndemnul unchiului său, Herr Direktor.

Celelalte două volume, „Drumuri" și „Între vânturi" continuă formula adoptată de scriitor, aceea a romanului de formare a unei personalități. Eroii sunt urmăriți pe drumul definitivării caracterelor: Dănuț devine avocat și scriitor, îndrăgostit pe rând de câteva fete frumoase și căsătorit în final cu Monica. Olguța devine o femeie cu o personalitate puternică. Descoperind că este bolnavă de cancer, ea nu poate suporta această realitate și se sinucide. Monica își împlinește visul de iubire alături de Dănuț, de care se îndrăgostise din copilărie.

Moșia Medeleni este vândută; viața își continuă mersul dar, ca într-o aură, rămâne învăluită ideea de fericire deplină a copilăriei, a unui timp ce nu se mai întoarce niciodată pentru nimeni.

Caracteristicile textului

TEMA I. Teodoreanu și-a făcut debutul în literatură cu volumul „Jucării pentru Lily", cuprinzând scurte notații cu caracter metaforic. Primit favorabil de critica literară a vremii și încurajat îndeosebi de Garabet Ibrăileanu, scriitorul publică în 1925 volumul „Ulița copilăriei", axat pe tema trăirii intense a vârstei copilăriei, temă devenită predilectă și reluată apoi în alte lucrări, precum „Vacanța cea mare", „Cel din urmă basm". Opera cea mai importantă a scriitorului rămâne însă trilogia „La Medeleni", compusă din volumele „Hotarul nestatornic", „Drumuri" și „Între vânturi". Și în acest roman ciclic I. Teodoreanu reia tema copilăriei ca vârstă a fericirii, văzută de astă dată și ca o vârstă ingrată, a primelor transformări emoționale și morale care prefigurează caracterul viitorilor adulți, căci scriitorul își urmărește personajele până la atingerea maturității.

În roman, I. Teodoreanu s-a aplecat cu interes asupra formelor de viață și asupra valorilor morale păstrate de tradiția patriarhală moldovenească. Pe acest fundal social, scriitorul a altoit ideea artistică a desfășurării celor două perioade

minunate din viața omului, – copilăria și adolescența – precum și sentimentul de nostalgie generat de trecerea irecuperabilă a timpului. Întreaga scriere exprimă concepția autorului, cum că toate candorile vârstei au fost posibile într-o anumită conjunctură istorică, socială și politică și că, o dată cu trecerea vârstelor, timpul a determinat și transformarea vechilor rânduieli și a stării de lucruri specifică perioadei surprinse în roman.

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE

În cele trei volume ale sale, romanul urmărește destinul eroilor pe parcursul câtorva ani. Cu toate acestea, el nu se încadrează în regulile stricte și rigide ale compoziției unui roman. Nu există un conflict unic, capabil să opună idei, personaje sau situații. Conflictele sunt numeroase și diferite de la un volum la altul și nu potențează ideea de gravitate, de antagonism, ci sunt puerile, simple, născute mai mult din capricii de copil, din situații neprevăzute și din atitudini diferite, fără să antreneze sau să afecteze profund alte planuri ale acțiunii. Nu există un plan narativ concret, bine stabilit și urmat, deoarece scriitorul evocă trecutul copilăriei, pe care o retrăiește intens.

Fiind mai curând un roman-povestire, așa cum aprecia criticul Nicolae Ciobanu, autorul nu „istorisește", cum făcea Sadoveanu, ci „redă" faptele pe cale epică, descriptivă, la timpul prezent. Limitele dintre fluxul memoriei și prezentul relatării aproape dispar, creându-se impresia unui prezent narativ atotcuprinzător. Evocarea devine și ea un element al redării nemijlocite. Faptele sunt prezentate direct din interior printr-un efort de înțelegere din partea prozatorului. Modalitățile variate dau scrierii un farmec deosebit: împletirea acțiunii epice cu vibrația lirică interioară, a descrierii și cu verva dialogului.

În felul acesta, romanul se alcătuiește treptat dintr-o suită de scenete care generează o anume atmosferă, numită de critica literară „medelenism".

„Medelenismul" vieții la moșie este dominat de seninătate și bună dispoziție, de hârjoana copiilor sub privirea afectuoasă a părinților, de armonia dintre aceștia și slujitori, de sărbătorile tradiționale, totul fiind circumscris unui decor edenic, plin de lumină și de abundența florilor și a roadelor.

Eroii principali sunt frații Dănuț și Olguța Deleanu și verișoara lor, Monica. Eliberați din „chingile" vieții de școlari, aflându-se în sfârșit în vacanță, micii eroi au acum posibilitatea de a se desfășura în voie, de a fi ei înșiși într-o vacanță în care cei mari nu le mai organizează existența atât de drastic.

Volumul degajă o atmosferă de vacanță trăită din plin, presărată cu pozne, farse și secrete copilărești. Medelenii devin un adevărat simbol al candorii și al frumuseții vârstei de aur, când imaginația copilului îmbracă realitatea în culori mirifice. În această atmosferă oarecum idilică se încadrează și cei maturi, lăsând la o parte conveniențele și coborându-se în universul infantil (spre exemplu, ei nu ezită să se deghizeze cu ocazia balului mascat).

Plecarea lui Dănuț la liceu, cu care se încheie primul volum, este totodată intrarea în altă lume, care simbolizează și încheierea copilăriei. La aceasta se adaugă și cunoașterea unui aspect dur al realității - moartea lui moș Gheorghe, vizitiul de la Medeleni și prietenul copiilor. Aceștia sunt și primii pași pe calea maturizării. De aici înainte, vacanțele de la Medeleni vor fi altfel, lipsite de aura candorii copilăriei.

În următoarele două volume se reia spiritul „medelenist", revin în atenția noastră următoarele vacanțe ale elevilor, adolescenți acum, petrecute tot la Medeleni. Eroii se regăsesc pe ei înșiși doar în aceste două vacanțe ale adolescenței și primei tinereți, acest fapt fiind o ilustrare a nestatorniciei vieții, care îi transformă pe rând, pe fiecare dintre ei. Jocul copilăriei, sublim și inocent, este înlocuit cu jocul vieții în care personajele sunt angrenate implacabil.

Lumea romanului se îmbogățește cu alte personaje, implicate diferit în experiențele de viață ale eroilor centrali.

În primul volum, datorită eroilor aflați la cea mai minunată vârstă, viața apare ca un joc continuu, în care întâmplările nu urmează nici o logică, ci sunt neașteptate și imprevizibile ca însăși copilăria, și tocmai de aceea încântă. Aceasta a fost și intenția scriitorului, mărturisită prin intermediul personajului Dănuț, ajuns scriitor:

„Poem și roman, mereu suprapuse, contopire de viață și de basm. Să aibă lectorul mereu impresia miracolului posibil."

PERSONAJELE Într-una din scrierile sale („În casa bunicilor"), I. Teodoreanu afirma că două dintre personajele romanului „La Medeleni" au un model real: Herr Direktor – în roman, unchiul lui Dănuț – era în realitate chiar fratele tatălui său, proprietar al moșiei Medeleni și care l-a dus pe scriitor – aflat la vârsta copilăriei – în vizită la moșia de lângă apa Prutului. Despre aceasta, el își amintea că era bogată în livezi și în iazuri cu pește. Iată, așadar, că și cadrul acțiunii este inspirat din realitate. **Dănuț**, personajul central al trilogiei, este însuși autorul la vârsta copilăriei.

În primul volum, Dănuț apare ca un băiețel timid, puternic interiorizat: „Dănuț se bosumflase; nimeni nu-l lua în seamă, nimeni nu se uita la el." Înfățișarea dolofană, căci „cele două săptămâni de vacanță îi rotunjiseră obrajii" – îi atrage porecla „Buftea" din partea celor două fete. Când ironiile acestora devin insuportabile, timiditatea lui izbucnește în gesturi neașteptate: pe Olguța „o pălmui din două părți", iar pe Monica, „cu o mișcare vijelioasă o apucă de cozi și o smuci", rămânând apoi descumpănit, căci nu știa cum să se poarte cu cineva care nu lovește și nu țipă. Este un copil înzestrat cu o imaginație bogată, alimentată de o lectură potrivită vârstei. De multe ori, când realitatea îl depășește, se retrage în lumea închipuirilor sale.

Foarte adesea, el apelează la eroii preferați, la Ivan Turbincă, pentru a uita și sancționa faptele adversarilor săi. Sensibil și orgolios, băiatul nu are un temperament voluntar, de aceea pierde totdeauna în confruntările cu Olguța. În timp ce sora lui se arată hotărâtă și provocatoare tăind sfoara zmeului, Dănuț se abandonează ficțiunii, imaginându-și că este un sultan înspăimântător sau un cavaler generos.

Dănuț nu este dotat cu prea mult simț practic, fiind mai mult un visător și un idealist. Scrisoarea trimisă de la București, după începerea studiilor liceale, îl înfățișează ca pe un băiat cu un deosebit simț al corectitudinii. Răspunsul dat colegului care se exprima greșit („i-am spus că nu știe să vorbească românește, fiindcă în românește subiectul se acordă cu predicatul") nu îi dă câștig de cauză, deși are dreptate. Chiar dacă nu cedează ușor, situația paradoxală creată de profesor (care îi dă dreptate, dar se exprimă el însuși greșit) îi sporește nedumerirea, clătinându-i principiile sănătoase. Înclinația spre visare, spre trăirea intensă a

plăsmuirilor minții, precum și predispoziția spre interiorizare, lasă să se întrevadă viitorul poet, așa cum va apărea în volumele următoare.

Deși personajul preferat de autor este Dănuț, personalitatea acestuia pălește în fața surorii sale, **Olguța**. Aceasta este un copil de o energie debordantă, o „băiețoasă" energică și hotărâtă, un adevărat „drac îngeresc", cum o caracterizează tatăl ei.

Neastâmpărata „cu plete întunecate" este capabilă de cele mai neașteptate gesturi care dau bătăi de inimă adulților: „Nici nu se oprise trenul, că Olguța și sărise de pe scară". Alteori are idei dintre cele mai năstrușnice: „Mă bat la tălpi...". Batjocoritoare, scornește o nouă poreclă fratelui ei; voluntară, dar și încăpățânată, nu cedează în fața acestuia. Deși este încă mică, stăpânește perfect arta disimulării, căci dorește să meargă la moșie alături de dragul ei moș Gheorghe, însă lasă celorlalți o cu totul altă impresie, jucând rolul nedreptățitei: „– Lasă, lasă! se prefăcu ea că suspină, urcându-se pe capră, eu îs persecutată, știu eu!"

Imediat după aceea, văzând că i-a păcălit, dă bice cailor mai-mai să răstoarne căruța. Spirit rebel, Olguței îi place să facă tot ceea ce e interzis de bunele maniere, prefigurându-se de pe acum nonconformismul ei de mai târziu.

Tenace și autoritară, foarte deșteaptă, Olguța are ambiția de a subordona aspirațiilor ei tot ce o înconjoară. Ea își asumă toate riscurile cu luciditate și tinde să asimileze optica celor maturi, abordând discuții grave cu aceștia pe picior de egalitate.

Copil orgolios, își manifestă dragostea față de fratele ei și regretul despărțirii de el printr-un gest neașteptat și tocmai de aceea, plin de duioșie:

„– Olguța, ce ai făcut cu galoșii?

– I-am spălat, îi explică ea..."

Duelul permanent cu Dănuț este doar aparent, căci de fapt își iubește fratele și se solidarizează cu el, știindu-l printre străini. Apreciază iscusința lui Dănuț de a-i mărturisi „subtilizarea" borcanelor cu dulceață ca pe un fapt lipsit de importanță.

Atașamentul față de moș Gheorghe relevă o ființă sensibilă și afectuoasă, care suferă cu adevărat la moartea bătrânului. Alinarea și-o găsește în plâns, pe capra vechii trăsuri, ca să n-o vadă și să n-o audă nimeni cum îl jelește pe acela pentru care fusese „duducuța". Chiar dacă în primul volum Olguța e surprinsă la o vârstă destul de fragedă, ea e prezentată ca un spirit îndrăzneț și realist, care prefigurează puternica personalitate a femeii mature din volumele următoare.

Între timidul Dănuț și îndrăzneața și nesupusa Olguța se desfășoară **Monica**, personaj creat ca o punte de legătură între cei doi, ca un element de echilibru, Monica este o adevărată „zână bună", aplanând disputele dintre cei doi frați, care vor căuta alinarea și liniștea alături de ea ori de câte ori viața îi va face să sufere.

Numită de doamna Deleanu „înger blond", ea este pe tot parcursul cărții o prezență liniștitoare, un copil sensibil, lipsit de îndrăzneli. Frumusețea îngerească a fetiței de zece ani, blondă cu gene negre peste „ochii de miere brună", bunul ei simț înnăscut, timiditatea și felul cuviincios de a fi o fac iubită de soții Deleanu, care o invită pe perioada vacanței la moșia Medeleni, unde este îngrijită la fel cu copiii familiei.

Monica simte nevoia de ocrotire și de afecțiune, de aceea se atașează de doamna Deleanu ca de o mamă. La rândul său, aceasta îi dăruiește multă atenție și

dragoste, neputându-se uneori împiedica să nu admire frumusețea copilei, căreia chiar și negrul doliului îi vine bine: „Ce bine-i stă în negru! gândi doamna Deleanu."

Când este întrebată despre culoarea preferată, sensibilitatea Monicăi este profund atinsă, căci în cei zece anișori îmbrăcase de trei ori haina de doliu: „Obrajii i se împurpurară, lacrimi mari îi alunecară de-a lungul feței...". Doamna Deleanu își regretă nedelicatețea: „– Pui mic, pui mic, n-am vrut să te supăr!"

În relațiile dintre ei, cei trei copii nu cunosc invidia. Monica este perfect integrată în această familie, unde nu are nici o clipă sentimentul înstrăinării.

Ca personaj, Monica este un punct de reper, elementul stabil cu ajutorul căruia cititorul poate urmări evoluția celorlalte personaje: Dănuț și Olguța. Comparativ cu Olguța, Monica este ordonată, păstrându-și cu grijă lucrurile, fără să le arunce la întâmplare, știind oricând de unde să le ia. Pusă alături de Dănuț, ea apare ca un copil cu o comportare firească, fără interiorizări sau izbucniri nejustificate.

Prin Monica, scriitorul analizează cu o mare finețe și apariția primilor fiori ai iubirii, care duc la desprinderea treptată de copilărie: „D.D., adică ...«dragă Dănuț»".

„Cele două inițiale erau întâia scrisoare de dragoste a Monicăi", pe care o ascunde în bagajele lui Dănuț alături de păpușa ei cea mai frumoasă, în momentul plecării acestuia la școală.

Firea contemplativă, inocența pusă prea devreme sub semnul maturizării, echilibrul pe care îl degajă, combinat cu o permanentă aură de mister, vor face din personajul acesta, în volumele următoare, o reprezentantă a eternului feminin, o prezență pură și luminoasă, nu lipsită de un anume exotism.

Și unele personaje secundare ale romanului sunt bine conturate. **Avocatul Deleanu**, om integru, apreciat în profesia sa, se bucură de vacanță ca un copil mare: „... apoi domnul Deleanu, [...] cu panamaua dată pe ceafă, gata să glumească...". Criticul Garabet Ibrăileanu vedea în el pe „tatăl camarad, frate mai mare al Olguței [...], om care parcă înțelege totul, chiar când nu înțelege totul, suportând greu sentimentul responsabilității, având întotdeauna resursa unui optimism adânc în fața complicațiilor care i-ar reclama energie."

Doamna Deleanu, căreia Monica îi spune „tante Alice", este o prezență omniprezentă, liniștitoare, grijulie, bună și înțelegătoare, un fel de geniu bun și ocrotitor al familiei. Afectuoasă cu copiii, le înțelege jocurile și este îngăduitoare cu poznele lor, dar și categorică atunci când e vorba de educație.

Destul de idilică este însă imaginea vizitiului, **moș Gheorghe**, în care scriitorul vede modelul slujitorului supus, înțelept și demn. Supremul său ideal este dragostea față de stăpâni. Este atașat de familia Deleanu, iar preferata lui este Olguța, pe care o numește „duducuța moșului". Când autorul îl prezintă strângând bani din simbria lui pentru zestrea Olguței, aceasta este o exagerare care scoate personajul din sfera realității credibile, îndeplinind doar un rol simbolic. Rămân cuceritoare dialogurile dintre bătrânul vizitiu și Olguța prin savoarea și tâlcul lor.

În prezentarea personajelor, I. Teodoreanu a utilizat mai multe procedee ținând de caracterizarea directă și indirectă: se descrie aspectul fizic, felul în care este îmbrăcat personajul, scriitorul insistă asupra armonizării unor culori ca sugestie a temperamentului. Astfel, pletele negre ale Olguței sunt asociate cu culoarea roșie

sau cu carourile colorate – simbol al unei firi neastâmpărate și vesele, pletele blonde ale Monicăi se potrivesc cu culoarea neagră a hainelor de doliu, fiind expresia unei firi liniștite, lipsită de expansivitate.

Personajele sunt puse să dialogheze într-o foarte mare măsură, portretul lor moral întregindu-se din replici spontane, din tăceri semnificative sau chiar din scurte monologuri. Uneori, scriitorul asociază descrierile de natură stărilor sufletești ale personajelor. Astfel, la sosirea copiilor la moșie, câmpul parcă râde presărat cu lanuri de floarea-soarelui și maci, în consonanță cu bucuria vacanței mari. Plecarea spre școală are loc într-o noapte de toamnă „umedă și amară", când sufletele tuturor sunt grele de tristețea despărțirii de vacanță și de locurile dragi, de reîntoarcerea în lumea cenușie a grijilor.

REALIZAREA ARTISTICĂ Principalul mod de expunere utilizat este **dialogul**, care conferă romanului aspectul de înlănțuire a mai multor scenete. Acestea ar putea fi cu ușurință transpuse în limbaj dramatic pentru a alcătui un scenariu și a fi reprezentate pe scenă.

Când autorul comentează replici sau atitudini, limbajul utilizat este deosebit de încărcat din punct de vedere stilistic. Întâlnim **comparații:** un punct negru de pe șine este „dușmănos ca o gaură de revolver încărcat", părul Monicăi era auriu „cum sunt numai pletele de soare", domnul Deleanu își freca mâinile „ca după un proces câștigat", capul Olguței era „ca o enormă boabă de cafea de Ceylon prăjită din cale-afară", sunetul mașinii de cusut semăna cu „o soție care-și ceartă soțul în rate pasionate" etc. **Metaforele** sunt de asemenea numeroase: „ochii de miere brună", „bluza de mătase înflori cu roș de mac neastâmpărul văratec al Olguței", utilizate alături de **personificări:** „Toamna mor nucile sfărâmate și frunzele căzute", "cerul îmbătrânit de nouri". Cu ajutorul lor, scriitorul creează imagini plastice, uneori chiar pitorești. Privite însă în ansamblul întregului roman, ele devin supărătoare din cauza abundenței. De altfel, critica literară i-a reproșat scriitorului tocmai acest exces.

Autorul **alternează timpurile verbale** în așa fel încât imaginea de fundal este net disociată de cea din prim plan. Astfel, când narează, scriitorul utilizează verbe la timpul trecut (de obicei la imperfect) realizând fundalul povestirii; dialogurile au verbele la timpul prezent, actualizând imaginea și aducând-o în prim plan.

De asemenea, dialogurile conțin **interjecții, propoziții scurte, exclamative sau interogative**, cu puncte de suspensie sugerând tăcerea sau nedumerirea, ceea ce le mărește forța de sugestie. Totodată, prin dialoguri, personajele își dezvăluie personalitatea:

„ – Auzi, Monica?
– Ce s-aud?
– Mă bat la tălpi...
– De ce?
– Știu eu!... Fă și tu așa...
– ...
– Monica, ce facem?
– Nu dormim?
– De ce să dormim? "

Scenele se succed adesea cu repeziciune, elementul care le susține fiind prezența verbelor de mișcare:

„Cu o mișcare vijelioasă o apucă de cozi și o smuci. Monica își strânse dinții; ochii i se înnegriră sub sprâncenele încordate...“

Sensurile neobișnuite împrumutate unor cuvinte sporesc savoarea limbajului: Monica venea „respirând vacanță“, Dănuț alungă de pe obrajii surorii sale „paloarea examenelor“, moș Gheorghe avea „zâmbet-n mustăți și-n ochi“.

În concluzie „La Medeleni“ rămâne în literatura noastră romanul „închegării personalității omenești la vârsta dibuirilor adolescentine“ (Ov. S. Crohmălniceanu), iar autorul lui – un inițiator al romanului ciclic.

Exerciții propuse

1. **Scrieți formele literare ale cuvintelor:**
   samă, geamandan, mătasă, păreche, sofragerie, cetea, slugei.

2. **Precizați subiectele și predicatele propozițiilor următoare, arătând felul lor și prin ce sunt exprimate:**

   - „– Cine merge cu mine în bihuncă?
     – Eu! se pripi Dănuț.
     – Ba eu! îl înlătură Olguța.“
   - „– Ridică-ți șosetele, Olguța!“
   - „– Tu dormi, Monica?
     – Nu.
     – Nici eu.“

Citește și află mai mult !

În lucrarea „Ionel Teodoreanu – viața și opera“ autorul Nicolae Ciobanu relatează primul succes literar al lui I. Teodoreanu – o traducere a unui articol scris de Gorki, traducere pe care o înmânează criticului Garabet Ibrăileanu, spre publicare.

Teodoreanu, tânăr avocat pe atunci, cu venituri foarte modeste, are surpriza de a primi pe articol o sumă mult mai mare de bani decât se așteptase. Reacția sa a fost neașteptată:

„Am luat – notează el – cea mai mândră trăsură cu doi cai, m-am dus în piața Sfântului Spiridon, am cumpărat de o mie de lei portocale de la Anisia și am venit spre casă ca o corabie mediterană: numai aur și arome, urmărit de toate albinele, constelat.

Acasă am țipat să se deschidă toate ferestrele. Și una câte una portocalele au zburat înăuntru. Râdea birjarul, râdeau vecinii, râdeau obrajii din casa cu portocale, râdea toată tinerețea mea și râdea deasupra cerul ei.

A râs și domnul Ibrăileanu când i-am povestit isprava.“

(*op. cit.*, p. 64.)

Exerciții rezolvate

1. Explicați cum s-au format cuvintele:

dușmănos, îngrozitor, nervoase, despărțitoare, împrospătate, neluminat.

R. *dușmănos* – cuvânt de bază „dușman" + sufixul „-os"

îngrozitor – cuvânt de bază „groază" + prefixul „în-" + sufixul „-i" = „îngrozi"; „îngrozi" + sufixul „-tor" = „îngrozitor"

nervoase – cuvânt de bază „nerv" + sufixul „-os" = „nervos" „nervos" + desinența de plural „e" = „nervoase"

despărțitoare – cuvânt de bază „parte" + prefixul „des-" + sufixul „-i" = „despărți" „despărți" + sufixul „-toare" = „despărțitoare"

împrospătare – cuvânt de bază „proaspăt" + prefixul „îm-" + sufixul „-a" = „împrospăta" „împrospăta" + sufixul „-at" = „împrospătat" „împrospătat" + desinența de plural „e" = „împrospătate"

neluminat – cuvânt de bază „lumină" + sufixul „-a" = „lumina" „lumina" + sufixul „-at" = luminat „luminat" + prefixul „ne-" = „neluminat"

2. Puneți verbul „a se lumina" în contexte potrivite, astfel încât să aibă cel puțin trei sensuri.

R. *Se luminează* de ziuă. (se face)
El *se luminează* de știința cărții. (învață, își îmbogățește cunoștințele)
Chipul i *se luminează*. (se destinde)
Drumul *se luminează* când se aprind felinarele. (devine luminos)

3. Analizați sintactic și morfologic toate cuvintele textului:

„– Ce gară mai e și asta, domnule?"

R.

asta – subiect simplu exprimat prin pronume demonstrativ de apropiere (formă populară), gen feminin, nr. singular, caz N.

e gară – predicat nominal format din: *a) e – verb copulativ*, conjugarea a IV-a, diateza activă, mod indicativ, timp prezent, persoana a III-a, nr. singular, *b) gară – nume predicativ* exprimat prin substantiv comun, gen feminin, nr. singular, caz N., nearticulat

ce – atribut adjectival exprimat prin adjectiv interogativ, se acordă cu „gară" în gen feminin, nr. singular, caz N.

mai – complement circumstanțial de mod exprimat prin adverb de mod

și – complement circumstanțial de mod exprimat prin adverb de mod (valoarea adverbială a lui „și" = „chiar")

domnule – fără funcție sintactică, substantiv comun, gen masculin, nr. singular, caz V.

8 CONSTANTIN CHIRIȚĂ

Repere critice

■ Prin ciclul *Cireșarilor*, Chiriță trece de la romantismul revoluționar al unei metode de creație dominante, la romantismul unei vârste: copilăria și adolescența.

[...] Fiecare roman al ciclului are în centru o aventură plină de enigme și capcane, pentru surmontarea cărora se cere imaginație, curaj, inteligență. [...] Îmbinând elemente ale romanului de aventură, polițist sau de mistere, respirând oarecare fantezie, mânuind cu dexteritate dialogul, Chiriță realizează prin *Cireșarii* o lectură agreabilă pentru cititorul de orice vârstă.

(Ion Rotaru, *Dicționarul analitic al operelor literare*, p. 558 – 559)

Aplicație

- **Cireșarii – Castelul fetei în alb** (Ed. All)

CASTELUL FETEI ÎN ALB

Planul dezvoltat de idei

Expozițiunea:

1. Prezența fetei în alb în orașul lor stârnește curiozitatea cireșarilor.

Intriga:

2. Fata în alb fuge din casa bunicii.

Desfășurarea acțiunii:

3. Laura este răpită de trei necunoscuți și închisă într-un castel misterios.
4. Ea trimite un mesaj cireșarilor prin care îi cheamă la castelul „Cetatea vulturilor", dar omite să le spună unde se află acesta.
5. Dan, Ursu și Tic pornesc în căutarea castelului, începând cu ruinele de lângă satul Vulturești.
6. Tic se întoarce acasă.
7. Dan și Ursu descoperă și deschid misterioasa poartă către cetate, unde descoperă un document vechi.
8. Dan, Ursu, Lucia și Maria descifrează documentul boierului Zogreanu.
9. Laura descoperă și ea niște foi de pergament scrise cu caractere chirilice.
10. Tic încearcă să refacă traseul scrisorii trimise de fata în alb.
11. Victor și Ursu descifrează mesajul boierului, care-i trimite la Șoimeni.
12. Grupul cireșarilor, reunit la Șoimeni, descoperă pas cu pas castelul descris de Laura.
13. Ei o descoperă pe Laura.

Punctul culminant: 14. Victor și Laura ajung într-o închisoare subterană, Tic cade în mâinile celor trei necunoscuți, iar Ursu cade într-o celulă sub pământ.

Deznodământul: 15. Ursu ajunge la Victor și Laura și împreună reușesc să scape.

16. Ei află că „răpitorii" erau tatăl Laurei, un renumit arheolog, și cei doi asistenți ai lui, iar Laura fusese obligată să stea în cameră de frica viperelor.
17. Arheologul le mulțumește cireșarilor pentru importanta lor descoperire: a doua intrare în Castelul celor două cruci.
18. Cireșarii își împărtășesc peripețiile, în timp ce admiră bogățiile arheologice inestimabile descoperite în castel.

Prezentare generală

Cea de-a doua aventură a cireșarilor se desfășoară în timpul unei călduroase vacanțe de vară, în care toată lumea nu se gândește decât la plajă și la lenevit la umbra copacilor.

Personajele principale sunt, bineînțeles cireșarii, dintre care însă lipsesc doi: Ionel, plecat în vacanță, și Victor, plecat în Austria, dar care se va întoarce la timp pentru a-și ajuta prietenii.

Armonia călduroaselor zile este întreruptă de un eveniment deosebit: apariția în oraș a unei fete necunoscute, îmbrăcată numai în alb, care nu pare dispusă să-și facă noi prieteni, și nici măcar să iasă din casă. Acest fapt îi nedumerește pe cireșari, care născocesc o mulțime de stratageme pentru a intra în contact cu misterioasa fată. Toate încercările de a vorbi cu „harapoaica albă", cum o numește Tic, cel care o vede prima dată, sunt sortite eșecului, în ciuda tuturor eforturilor .

Ceea ce pare la început înfumurare din partea Laurei, fata în alb, se dovedește în cele din urmă a fi încăpățânarea bunicii de a nu o lăsa să iasă din casă și să-și facă prieteni, din dorința de a o proteja. Laura fusese lăsată în grija bunicii de către tatăl fetei, un renumit arheolog, din cauză că fata, aflându-se în convalescență în urma unei meningite, nu avea voie să-l însoțească.

Laura încearcă să se întâlnească cu cireșarii pe ascuns, însă este prinsă de bunica ei. Nemaisuportând claustrarea impusă și fiindu-i imposibil să mai stea în casă în timp ce tatăl ei era în expediție, Laura fuge de acasă, plecând în urmărirea viselor ei cu castele și umbre de demult.

În timp ce „cavalerii cireșului alb" își fac probleme în legătură cu dispariția fetei, întrebându-se dacă nu cumva ar fi cazul să plece în căutarea ei, Laura este răpită de trei necunoscuți în timp ce urca pe munte, fiind închisă într-un castel misterios, împreună cu un motan pe care-l botează Philippe. Cei trei oameni par a căuta comori ascunse cu mult timp în urmă, și în timp ce aceștia își continuă cercetările, Laura încearcă cu încăpățânare să evadeze din cameră, ceea ce și face, reușind să arunce unui păstor care trecea un mesaj care, speră ea, va ajunge în mâinile cireșarilor. În acest mesaj, scris pe o hârtie în care a învelit o bucată de marmură, Laura îi „invită" pe aceștia la „castelul ei", Cetatea Vulturilor, uitând însă, din cauza emoției, să le scrie și unde se află castelul.

Acest amănunt nu e o piedică pentru cireșari, care pornesc în căutarea castelului, începându-și cercetările la ruinele de lângă satul Vulturești. Dan, Ursu și Tic ajung la ceea ce presupuneau ei a fi Cetatea Vulturilor și trec la acțiune pentru descoperirea „prizonierei în alb".

Între timp, Tic are o idee mai bună: să descopere drumul pe care l-a parcurs mesajul până să ajungă la ei, și astfel băiatul va ajunge, poate chiar mai repede, în împrejurimile castelului. Tic este convins că povestea Laurei este adevărată și că ea este într-adevăr prizonieră într-un castel.

În timpul acesta, Dan și Ursu își continuă cercetările de lângă satul Vulturești, reușind să găsească o poartă secretă acoperită de pământ și rugină, pe care însă nu o pot deschide decât cu ajutorul unui baros. Pentru a evita să-i alerteze pe țărani cu zgomotul loviturilor, cei doi prieteni pun la cale un plan ingenios: Dan organizează o serie de explozii cu carbid în mijlocul satului, pentru a masca loviturile de baros cu care Ursu încearcă să deschidă poarta. În cele din urmă, ușa este deschisă și cei doi prieteni găsesc un document scris cu caractere chirilice, pe care îl aduc imediat înapoi acasă pentru ca Maria și Lucia să îl poată transpune în alfabetul latin.

Ajunși acasă, cei doi cireșari își convoacă prietenii și se mobilizează cu toții pentru a descifra mesajul care se ascunde în spatele documentului vechi de 300 de ani. Odată transcris în alfabet latin, documentul se dovedește a fi mărturia logofătului Cristache Zogreanu, boierul care cunoștea taina Cetății Vulturilor. Misterul localizării Cetății celor două cruci, spune Zogreanu, nu poate fi dezlegat decât de „cel care pogoară din os domnesc și cel care urcă în domnie". Documentul mai conține o descriere criptată a localizării Cetății Vulturilor. Cireșarii pleacă încă o dată la Vulturești, pentru a încerca să decodifice la fața locului mesajul. Aici îi găsește Victor care, întorcându-se din Austria, găsise un bilet prin care era chemat să participe la noua aventură. Fără să reușească să descopere cheia cifrului, cireșarii se întorc acasă, pentru a afla vești de la Tic. După o noapte întreagă de încercări nereușite, Victor și Ursu dezleagă în final taina Cetății Vulturilor. De fapt, textul descifrat îi trimite pe descoperitori în satul Șoimeni, unde umbra stejarului cel strâmb arată drumul; documentul spunea că „săgeata azvârlită în soare" indică intrarea în Cetatea celor două cruci, altfel numită Cetatea Vulturilor.

Tot la Șoimeni ajunsese și Tic cu căutările sale, umblând din sat în sat, în încercarea de a reface drumul parcurs de mesajul Laurei. Aventurile lui îl duc pe la tot felul de oameni, cu care Tic se comportă în funcție de împrejurări, fiind când respectuos, când viclean, când răutăcios, însă în cele din urmă, ajuns în satul de unde pornise mesajul, aude tot felul de zvonuri despre tâlhari care se ascund în munți și care au furat o fată îmbrăcată în alb pe care o țin prizonieră. Foarte îngrijorat, cu atât mai mult cu cât începuse să se îndrăgostească de fata în alb, Tic le trimite o telegramă celorlalți cireșari, cerându-le impetuos să vină la Șoimeni pentru a o salva pe Laura.

Telegrama lui Tic ajunge la cireșari exact în momentul în care Victor și Ursu dezleagă misterul documentului descoperit, și astfel toți pleacă spre satul Șoimeni.

Între timp, închisă în castel, Laura descoperă la rândul ei un document secret scris cu caractere chirilice, pe care reușește să îl descifreze. Ea află că cetățuia

este alcătuită din două corpuri de clădiri, amândouă în formă de cruce, absolut identice, cele două clădiri nefiind legate decât printr-un coridor unidirecțional (se putea pătrunde în coridor dintr-o singură parte). Laura se afla în clădirea din care nu se putea pătrunde în coridorul ascuns. Lăsate pe pat, documentul și traducerea acestuia îi sunt luate de către oamenii care o țineau închisă. Cuprinsă de deznădejde, Laura speră în continuare că vor sosi cireșarii în ajutorul său.

Iar aceștia sosesc în grabă la Șoimeni. Găsesc stejarul cel bătrân, care de fapt căzuse de mult, dar în locul lui se construise o biserică, la fel de strâmbă. Își încep deci căutările pentru a descoperi intrarea secretă în castel despre care vorbea tretilogofătul Zogreanu. După multe peripeții, care mai de care mai primejdioase, al căror personaj principal este Ursu, cu forța lui herculeană, cireșarii reușesc să găsească intrarea secretă într-un coridor lung care duce la cetate. Drumul pe acest coridor este presărat cu pericole, peste care trec cu bine, și ajung în cele din urmă în castel. Aici descoperă că de fapt se aflau în cealaltă aripă a castelului, și încep să caute o modalitate de a pătrunde în clădirea în care era Laura. În timp ce Ursu reușește să escaladeze peretele înalt de 15 metri care despărțea cele două clădiri, ceilalți cireșari descoperă două coridoare secrete existente în două dintre coloane.

Pe cele două coridoare pleacă, temerari, Victor și Tic. Victor ajunge în camera unde se afla Laura, pe care o ia de acolo; încearcă să se întoarcă înapoi, fără a reuși însă, pentru că la o mișcare greșită, o parte din podeaua coridorului se deschide și amândoi cad într-un fel de închisoare subterană.

Tic este și mai puțin norocos. Mergând pe cel de-al doilea tunel, ferm hotărât să o salveze pe Laura, el ajunge direct în mâinile celor trei oameni, care îl iau imediat la întrebări, furioși de dispariția fetei.

Îngrijorat de absența celor doi, Ursu pleacă în căutarea lor, dar este la rândul său aruncat într-o altă capcană, asemănătoare cu cea anterioară, și cade tot într-o celulă subterană. El își face drum dintr-o celulă în alta până când ajunge în cea în care se aflau Victor și Laura, și împreună reușesc să scape de acolo, ajungând teferi la prietenii lor.

Urmează deznodământul povestirii, pe cât de simplu, pe atât de neașteptat. Cireșarii află că cei trei oameni care o „răpiseră" pe Laura erau de fapt tatăl acesteia, un reputat arheolog, și cei doi asistenți ai săi, care veniseră la Cetatea Vulturilor pentru a-i descoperi misterele. Cât despre Laura, aceasta încălcase ordinul tatălui său de a rămâne la bunica și îl urmase la cetate, însă fusese obligată să stea în cameră de teama viperelor care mișunau peste tot și din cauză că satul fusese alertat de zvonul unor tâlhari căutători de comori care dădeau târcoale prin jur.

Arheologul le mulțumește cireșarilor pentru că descoperiseră cealaltă intrare în Castelul celor două cruci, la care arheologul și asistenții săi nu reușiseră să ajungă. Aflați în sala armelor, înconjurați de bogății arheologice inestimabile, toate personajele își împărtășesc peripețiile prin care au trecut, și astfel se încheie cea de-a doua aventură a cireșarilor, o dată cu prima mare iubire a lui Tic pentru Laura, care însă pare vrăjită de inteligentul Victor.

Caracteristicile textului

PREZENTARE GENERALĂ

Romanul adolescenței, cum a fost numit ciclul „Cireșarii" de Constantin Chiriță este o adevărată capodoperă a genului și cuprinde cinci volume: „Cavalerii florii de cireș", „Castelul fetei în alb" , „Roata norocului", „Aripi de zăpadă" și „Drum bun, Cireșari!".

„Cireșarii" este unul dintre cele mai realizate cicluri romanești despre adolescență scris după al doilea război mondial în România. Eroii sunt copii și adolescenți cu vârsta cuprinsă între 10 și 16 ani, cu personalități puternice, inteligenți și spontani, aflați la vârsta minunată a cutezanței. Ei locuiesc în același cartier, merg la aceeași școală, au preocupări comune și sunt legați printr-o prietenie trainică. Critica literară a considerat că aspectul care unește aceste volume, dincolo de personajele comune este „motivul labirintului, al existenței concepute ca o confruntare inteligentă cu Enigma". În cazul acestui al doilea volum, Enigma apare atât în prezența misterioasă a fetei în alb, cât și în forma documentelor scrise cu caractere chirilice, care stârnesc curiozitatea și interesul cireșarilor.

„Castelul fetei în alb este unul dintre volumele cele mai bine realizate sub aspect artistic, ducând narațiunea în direcția lirismului și a nuanțărilor comportamentale, deși psihologia situațiilor extreme nu trebuie nici ea neglijată."

(*Dicționar antologic de literatură română - prozatori, istorici, critici literari, eseiști* coord. Constanța Bărboi, Rodica Chiriacescu, București, Ed. Nova 2001, 1995.)

Talentul extraordinar de povestitor, dublat de farmecul și verva dialogului conturează vârsta miraculoasă a adolescenței. Această vârstă plină de optimism și încredere în forța tinereții își atrage eroii în aventuri captivante, rezolvate ingenios de membrii grupului.

În acest volum, prezența „fetei în alb" în orășelul cireșarilor stârnește curiozitatea acestora. Tentativele lor de a intra în legătură cu misterioasa fată sunt pline de inventivitate, aducând o notă de veselie și exuberanță. Fuga Laurei din casa bunicii îi aruncă pe cireșari într-un lung șir de aventuri extraordinare. Primind mesajul fetei, care omitea să precizeze locul unde era prizonieră, ei pornesc în căutarea acesteia, fiind obligați să descifreze mai întâi documentul scris cu caractere chirilice pentru a dezlega misterul cetății. Investigațiile cireșarilor merg în paralel cu încercarea Laurei de a găsi cheia celui de-al doilea document vechi găsit într-o firidă, în același misterios castel. Încercările cireșarilor se concretizează în drumuri la cetate și întoarceri, până când descifrează mesajul boierului Zogreanu. Mai mult, cireșarii – în paralel cu Tic,– urmăresc dezlegarea enigmei, și în final ajung în satul Șoimeni, unde grupul cireșarilor se reunește. Peripețiile pline de neprevăzut ale tinerilor nu se sfârșesc aici. Ei pătrund în castel și o descoperă pe Laura, dar devin și ei într-un fel prizonieri: Laura și Victor ajung într-o închisoare subterană, Tic cade în mâinile celor trei necunoscuți, iar Ursu cade tot într-o celulă subterană. Deznodământul este până în ultima clipă plin de neprevăzut. Ursu ajunge la Victor și Laura și împreună reușesc să scape.

Cireșarii află cu surprindere că cei trei „răpitori" nu sunt alții decât tatăl Laurei, un arheolog renumit, împreună cu cei doi asistenți ai săi. Ei mai află că Laura fusese ținută „prizonieră" în sala albă de marmură de frica viperelor care mișunau

pretutindeni. Arheologul le mulțumește tinerilor pentru că au scos la iveală cealaltă intrare în Castelul celor două cruci. În scena finală, cireșarii admiră cu interes bogățiile arheologice descoperite în castel cu prilejul acestei expediții uimitoare.

PERSONAJELE Cireșarii se dovedesc a fi niște tineri extraordinari, înzestrați cu o inteligență scormonitoare, care reușesc să dezlege două enigme care se leagă între ele: găsirea fetei în alb și descoperirea castelului. Urmând acest drum greu, plin de neprevăzut și obstacole, ei reușesc să devină în finalul romanului „parteneri" ai arheologilor în descoperirea celei de-a doua intrări în misteriosul castel. Izbutind să scape din șirul de capcane prin care ajunseseră ei înșiși „prizonieri" în acel castel, cireșarii trăiesc o nouă surpriză, legată de identitatea celor trei necunoscuți pe care-i consideraseră niște adversari periculoși tot timpul expediției.

În plan psihologic, această nouă aventură marchează o nouă etapă în maturizarea cireșarilor. Ștrengarul Tic, în special, este cel care trăiește profund efectul unei schimbări neașteptate, prima dragoste: se îndrăgostește de misterioasa „fată în alb", luând pe cont propriu salvarea acesteia. Laura, la rândul ei, fire romantică și visătoare, se simte atrasă de Victor. Primele iubiri înfloresc astfel în sufletul curat al cireșarilor. Talentul cu care scriitorul reușește să-și individualizeze personajele aduce un farmec în plus romanului. Îmbinând caracterizarea directă succintă cu caracterizarea indirectă decurgând din narațiune și dialog, scriitorul dă viață eroilor săi.

Eroii cărții, adolescenți legați printr-o trainică prietenie, sunt caracterizați prin inteligență, inventivitate, spontaneitate și gustul lor comun pentru aventură. Totuși, ei se remarcă prin trăsături de caracter distincte care-i individualizează.

Maria, „brunetă, aproape palidă, cu cozi lungi atârnându-i pe piept, cu ochi visători și mișcări lente" are o fire visătoare, înclinată spre poezie.

Ea are o fină intuiție psihologică (jocul realizat cu Dan prin care deduce „secretele" legate de fata în alb), este modestă (nu-i amintește Laurei că luase locul întâi la concursul de literatură) și corectă în aprecieri, fiind o bună colegă. Deşi își necăjește frățiorul cu tot felul de observații ironice, Maria îi arată cu toată sinceritatea când greșește și îl ajută să se integreze în grupul cireșarilor.

Victor, care a fost desemnat de ceilalți conducător al grupului, este un elev cu rezultate strălucite la învățătură, dovedind în fiecare împrejurare luciditate și echilibru, un cap „limpede", aceasta permițându-i să rezolve situații foarte grele.

El este descris de Laura ca fiind o prezență atrăgătoare: „o față bronzată cu priviri adânci, cu întrebări în sprâncene, cu trăsături aproape bărbătești." Momentul întâlnirii privirilor celor doi tineri este unul miraculos: „Privirile lor s-au întâlnit: Ale fetei: speriate, cu luciri de vis și avânt; ale băiatului: surprinse, uimite, strălucitoare."

Ursu, în ciuda structurii atletice, ascunde un suflet bun și generos. Campion de box, „vlăjganul" are o fire calmă și interiorizată, este un prieten de nădejde, reușind să-și salveze colegii din multe situații grele, în care puterea sa fizică este dublată de o gândire matură. Înzestrat cu un spirit analitic profund, cu un simț al detaliului remarcabil, el descoperă diferența dintre zidurile cetății-castel. Tot el reușește să deschidă poarta secretă în castel. Înzestrat cu o privire ageră („priviri vulturești"), descoperă cele mai neînsemnate detalii. Calitățile sale fizice îl ajută să escaladeze în câteva clipe povârnișul abrupt spre cetate, să sape vârtos. Dan îl privea „neputincios" din vale; ajutat de Ursu, urcă pe o frânghie până la zidul misterios; Dan face repede

bătături la mâini din cauza săpatului („avea palmele însângerate"). Tot Ursu descoperă placa de metal care reprezenta o ușă în cetate. Este sincer și recunoaște unde nu se pricepe. Nu știe alfabetul chirilic, însă socotește rapid și are cunoștințe din diferite domenii. Sub o anumită timiditate, ascunde emoții și sentimente puternice cum este iubirea lui pentru Lucia.

Dan, „oacheș și rotofei", este cel care comentează cu umor cazurile cele mai grave și risipește cu o glumă toate tensiunile și neînțelegerile din grup. Discuția acestuia cu Tic în legătură cu femininul de la Harap Alb aduce o undă de veselie, precum și scrisoarea adresată Laurei sau tentativele lor de a se travesti pentru a intra în legătură cu necunoscuta.

El asigură echilibrul în grup, asumându-și riscul de a fi un adevărat „paratrăsnet". Victor îi apreciază acest rol ca esențial în menținerea coeziunii cireșarilor. Modest și sincer, Dan consideră ca primordial aportul celorlalți prieteni ai săi în realizarea identității grupului lor.

Tic, fratele Mariei, este spiridușul grupului, „băiatul cârn și ciufulit"; ingenios și neastâmpărat, își arată perspicacitatea și firea veselă. Este stăpânul lui Țombi, care îl însoțește în cele mai captivante aventuri. Jucăuș și exuberant, alintat de ceilalți membri ai grupului, cel mai tânăr cireșar este urmărit în evoluția sa, reunind influențe din partea tuturor cireșarilor.

„Prichindelul cel cârn și ciufulit", este mereu în căutare de senzațional. El este cel care o descoperă și o spionează pe „fata în alb", atrăgându-și ironia acesteia. Urzește planuri dintre cele mai năstrușnice pentru a o cunoaște pe necunoscută (se deghizează în poștaș, detectiv, cerșetor schilod, băiat distins).

Are o fizionomie mobilă și expresivă, dând naștere unor „strâmbături și măști atât de caraghioase că orice caricaturist și actor ar fi crăpat de invidie". Talentul său actoricesc îl ajută să joace diferite roluri, travestit, stăpânind arta disimulării: „Vocea lui Tic, intonația, aerul feței erau foarte convingătoare."

Impulsiv și iute în reacții, se domolește la fel de repede, găsind replici pline de umor și capcane cu care își pune la punct interlocutorul. Lui Dan îi răspunde categoric: „încă nu s-a născut derbedeul care să-mi poată trage mie un picior".

Vorbește cu „atâta naivitate" spunând adevăruri crude, încât își dezarmează adversarii. Limbajul său este foarte colorat: „scârboasă", „buniloaie", „babă împielițată", văr „cu ventuză sub barbă", „babe uscate și scârțâite".

Sărind gardurile, cocoțându-se sprinten în copaci, deghizându-se, înfruntând câinii, contrazicându-i pe ceilalți, pus pe șotii, neînțelegând subtilitățile poetice propuse de Dan în scrisoare , îndrugând minciuni ca să se salveze, meșter în tirul cu praștia, iute în gândire, Tic este un personaj simpatic.

Lui Tic, istețimea Laurei, deși-l enervează, îi trezește un sentiment de respect și de admirație pe care îl ascunde foarte bine. Îi place „cariera de băiat deștept", gândind stratageme, răzbunări (doborârea vlăjganului cu sacul de nisip) și capcane verbale. Cel mai mic dintre cireșari stă alături de ceilalți prieteni mai mari, îi ajută, îi critică și învață multe de la ei.

Lucia iubește acțiunea, ea este „blondă, cu părul scurt, tuns băiețește, cu ochi iscoditori, cu mișcări scurte, sigure", are un temperament voluntar, fiind o fire practică și realistă.

Despre ea, Tic crede că ar fi insensibilă la scrisoarea de dragoste a lui Dan, că, împinsă de spiritul ei realist, „ar face o demonstrație că inima n-are cuib, că în gură nu pot să existe clopoței [...] că nu se pot săruta toate florile, pentru că unele-s amare, ca să nu mai vorbim de urzici și altele". Lucia își ascundea sensibilitatea într-o carapace de superluciditate, deși fusese impresionată de Ursu.

Laura, „castelana în alb", se adaugă cireșarilor în uimitoarea aventură din volumul al doilea. Frumoasă și visătoare, „cu păr scurt, negru și ondulat", cu „ochii mari, uimiți", cu o replică promptă, ea aduce în planul romanului fiorul misterului. Având un spirit de observație dezvoltat și o ironie înțepătoare, ea intră în jocul celor doi cireșari, Tic și Dan, printr-o serie de acțiuni la fel de ingenioase ca ale băieților.

Fata își dovedește pasiunea în dezvăluirea misterului, perseverența în copierea și descifrarea documentului descoperit într-o firidă a castelului, care devine la un moment dat o preocupare obsedantă: „Uitase de odihnă, de somn, de mâncare. Nu știa decât de manuscris."

Tristețea de a se simți „prizonieră" a făcut-o inițial să se revolte, apoi să caute soluții salvatoare și, în final, să aștepte venirea cireșarilor ca pe o minune.

ROMAN • Acțiunile sunt prezentate cronologic, de la venirea fetei în alb în orășelul cireșarilor, până la dezlegarea misterului legat de „răpirea" acesteia și de „castel". Uneori, acestea sunt întrerupte de amintiri din trecut („și Tic se apucă să-i istorisească întâlnirea neașteptată din curtea școlii", amintirea concursului de literatură pentru Laura) sau de proiecții în viitor.

• Acțiunea este complexă și se desfășoară pe mai multe planuri, prin intermediul personajelor: unul realizat de investigațiile cireșarilor, altul al Laurei, cel de-al treilea plan – al celor trei necunoscuți, al patrulea – planul lui Tic prin care încearcă să refacă drumul mesajului trimis de Laura.

• Acțiunea este generată de un conflict multiplu: un conflict exterior dintre Laura și bunica ei, care o determină pe fată să fugă din casa acesteia, încălcând înțelegerea cu tatăl ei; conflictul dintre Laura și tatăl ei o face pe fată să se simtă prizonieră și să ceară ajutorul cireșarilor; un conflict interior este și cel pe care îl trăiește Tic, îndrăgostit de Laura.

• Acțiunea este dezvăluită treptat prin acumularea de elemente și prin gradarea lor progresivă, până la deznodământ, pentru a obține un efect maxim asupra cititorilor.

În legătură cu poziția naratorului în raport cu textul se constată împletirea ingenioasă a celor trei ipostaze: la persoana I, când autorul este participant la acțiune și povestește ceea ce vede, aude, simte (relatarea de către Tic a dialogului cu „fata în alb"), la persoana a III-a, când autorul știe totul povestindu-i și cititorului (relatarea acțiunilor celor trei necunoscuți), narațiunea impersonală, când naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure (cea mai mare parte a romanului cuprinzând relatarea aventurilor cireșarilor).

MODURI DE EXPUNERE Împletind narațiunea cu descrierea și dialogul într-o formulă romanescă inedită care potențează aventura și suspansul, scriitorul reușește să dezvăluie o acțiune complexă și totodată să-și individualizeze eroii într-un mod convingător. Aduse față în față prin intermediul narațiunii, personajele „sunt puse" să vorbească, să-și exprime gândurile și

sentimentele, să aprecieze sau să contrazică, să recunoască uneori că s-au înșelat, să descopere aspecte ascunse, într-un cuvânt, să se exprime, să se caracterizeze prin intermediul dialogului. La rândul său, dialogul nu oprește desfășurarea acțiunii, ci, dimpotrivă, face să avanseze narațiunea prin acumularea de elemente pe care fiecare interlocutor la aduce în discuție. Până și descrierea ajută la portretizarea personajelor, la conturarea schimbărilor legate de locul și timpul acțiunii și potențarea așteptării unor noi aventuri, prefigurate prin elemente pline de suspans.

Uneori, scriitorul utilizează **formula „narațiunii în narațiune“** prin care ne dezvăluie de obicei faptele și perspectiva nouă pe care le aduc personajele episodice printr-o succesiune de narațiuni secundare în cadrul narațiunii principale. Este remarcabilă în acest sens investigația pe care o realizează Tic pe firul scrisorii trimise de Laura, consemnând punctul de vedere al unor personaje episodice.

Scriitorul stăpânește foarte bine **tehnica suspansului**, prin care cititorul este determinat să urmărească aproape cu sufletul la gură desfășurarea acțiunii și rezolvarea enigmelor. Putem aminti, printre procedeele de creare a suspansului, descoperirea unor elemente noi care, deși sunt indici prețioși în dezlegarea enigmei, complică investigația (descoperirea documentului în limba chirilică al boierului Zogreanu). Neînțelegerea mesajului ascuns al actelor vechi, apariția unor personaje secundare (cei trei necunoscuți) favorizează o anumită interpretare a faptelor (răpirea fetei, jefuirea unor comori ascunse), potențând suspansul, lucru pe care îl face și ivirea unor obstacole în calea descifrării enigmei. Scriitorul nu dezvăluie identitatea celor trei călători, nici din perspectiva Laurei, lăsând cititorii să creadă într-o versiune plină de pericole.

Ritmul acțiunii este alert, făcând ca romanul să devină o lectură captivantă, plină de neprevăzut. Notațiile subliniază rapiditatea acțiunii, schimbările de situație uimitoare: Ursu a alunecat „cu viteză uluitoare. Tic avea senzația că Ursu se prăbușește“. Epitetele, alături de verbele de acțiune, cuprinse uneori în ample enumerații, scot în evidență ritmul trepidant al narațiunii: „printr-o mișcare rapidă, omul cu cicatrice o ridică pe umeri (...) Câteva clipe mai târziu pieri după stânci.“

Umorul reprezintă o altă trăsătură a romanului, care înveselește narațiunea. Contrastul dintre ceea ce este Tic în realitate, un băiat năzdrăvan, și ceea ce vrea să pară el în ochii bunicii Laurei, un băiat extrem de politicos, stârnește veselia, știindu-se ce pornire avea acesta împotriva bătrânei: „Înfățișarea lui Tic era atât de distinsă că nici javra nu mai recunoscu în el pe ciomăgarul de mai ieri“. Umorul se adâncește cu contrastul dintre aspectul elegant al cireșarului deghizat și intențiile sale ofensive: „Porni la atac cu o voce suavă, foarte potrivită înfățișării sale:

- Sărut mâna [...]

Tic se supuse chemării, urcă pe cerdac, sărută politicos mâna bătrânei...“

De altfel, nota de umor este prezentă în multe dintre discuțiile cireșarilor. Un exemplu edificator este convorbirea dintre Tic și Dan, în care se pune problema formei de feminin a substantivului Harap Alb, ca aluzie la prezența Laurei. Formele găsite demonstrează o inventivitate și un simț a umorului cuceritoare: „hărăpoaică“, „hărăpiță“, „hărăpină“.

TITLUL Titlul romanului pune în corelație locul care concentrează aproape toată acțiunea romanului („castelul") cu personajul misterios care apare în prim planul cărții („fata în alb"). Castelul generează șirul de aventuri și toate enigmele în descifrarea cărora pornesc, hotărâți și plini de fiorul unei noi experiențe, cireșarii. Termenii titlului se potențează reciproc și accentuează misterul care învăluie acțiunea.

REALIZAREA ARTISTICĂ Farmecul romanului constă în împletirea limbajului colocvial cu mijloace artistice judicios folosite pentru a realiza un stil caracterizat prin prospețime și spontaneitate.

Enumerația deține un rol însemnat în narațiune, în caracterizarea cadrului acțiunii: „Era vară și cald, era vacanță, era un oraș mic, era monotonie, lene, amorțeală, adică tot ceea ce nu se potrivește tinereții." Asocierea acestei figuri de stil cu antiteza sugerează încă de la începutul romanului așteptarea încordată a evenimentelor pe care tinerii le doreau pentru a ieși din letargia acelor zile de vară. Se observă insistența cu care scriitorul revine asupra stării de spirit a cireșarilor tot cu ajutorul enumerației: „Cireșarii sufereau cumplit din cauza căldurii, a moleșelii, a inactivității și mai ales din cauza unor despărțiri neprevăzute." Ea contribuie uneori la realizarea umorului, prin caracterizările ironice ale eroilor, așa cum procedează Laura cu Tic deghizat în cerșetor: „Săracul, e orb și olog și cred că e și idiot...". Tot enumerația poate prefigura primejdiile și poate potența suspansul: „Urșii nu se sfiau să atace omul, lupii pândeau în haite, râșii se azvârleau asupra oricărei vietăți." Aceasta redă și ritmul alert al acțiunii: „omul cu cicatrice grăbi pasul, o ajunse, o prinse de umeri, și-o răsuci spre el. Ciobanul auzi țipătul fetei, o văzu clătinându-se și apoi agățându-se cu mâinile de cel care-o ajunsese din urmă."

Epitetele întrețin nota de mister, de aventură: „întâlnirea *neașteptată*", „zid *misterios*", „enigmă *misterioasă*", „dezlegarea unei *extraordinare* taine", „locuri *tainice*", „document *cifrat*", „sensul i se păru *obscur* și *neinteligibil*"; „Oare putea să existe preocupare mai obsedantă decât aceea de a căuta și a descoperi locuri și lucruri *tainice*?"

Epitetele au un rol însemnat în descrierea cadrului („lanț *muntos circular*, cu pereți *abrupți*", „regiune *sălbatică*") sau în caracterizarea personajelor: „privirile *vulturești*" ale lui Ursu, bunica Laurei avea „voce *supărătoare* și mai ales, *indignată*", „voce *posacă*"; Laura era o „fată *negricioasă*", cu „ochii *mari, uimiți*"; „fața omului cu cicatrice deveni brusc *teribil de încruntată*". **Epitetele duble** („musafir *nedorit și neașteptat*", „truda *chinuitoare și complicată*") sau multiple („cub *imens, alb, luminos, dar trist*"), dobândesc uneori nuanțe personificatoare(„o foaie de pergament, și ea *rănită* de vreme") sau hiperbolizante („văgăuna *uriașă* cu neputință de explorat").

Comparația evidențiază însușiri deosebite („rochie albă *ca zăpada*", „începu să se cațere *ca o pisică*") sau misterioase („apoi *ca racul* mergi câțiva stânjeni", „spațiul uriaș și tăcut *ca un mormânt de gheață*").

Repetiția, încă de la începutul romanului, accentuează așteptarea unor evenimente neobișnuite: „*nimic* neobișnuit nu se profila în zarea vremii". Tot repetiția subliniază sfârșitul documentului misterios: „ajungi la *sfârșitul sfârșitului*, căci *nimic* nu mai este, *nimic, nimic*" sau caracterul enigmatic al aventurii: „*Enigma* fetei în alb se poate dezlega o dată cu *enigma* castelului".

Personificarea umanizează natura, care se raportează la o trăsătură comună tinerilor – cutezanța: „o coamă stâncoasă *îndrăznise* să-și suie capătul", „urșii *nu se sfiau* să atace omul...", „câte un copac *îndrăznise* să se agațe de coastă", câteva „tufișuri *se aciuaseră* și ele pe lângă copaci"; motanul Philippe „*smerit, asculta* cu atenție".

Metaforele, puține la număr, aduc o undă de inefabil: „*Minunea* pe care o aștepta fata în alb se ivise", (grupul cireșarilor), „intra în *închisoarea* de marmură" (castelul), „*o tobă de vești* cu care trebuia să scoale și morții din morminte".

Așa cum apreciază unul dintre personaje în finalul romanului, eroii ilustrează adolescența „cea mai sinceră și cea mai generoasă vârstă a vieții". Fiorul aventurii și al misterului le-a încălzit inimile: „Nu visaseră și nu îndrăzniseră în zadar. Pătrundeau, după veacuri de liniște netulburată, în cea mai tainică și mai ascunsă cetate a țării. Și un fior le străpunse inima: oare ce-i aștepta dincolo de zidurile crenelate?"

Exerciții propuse

1. **Precizați funcțiile narațiunii în romanul „Castelul fetei în alb".**
2. **Dați exemplu de un personaj secundar și de unul episodic.**
   Caracterizați-le în câteva rânduri.
   Precizați ce rol dețin în cadrul acțiunii romanului.
3. **Menționați locurile spre care conduce narațiunea.**
4. **Spuneți-vă părerea!**
   Care credeți că este cel mai simpatic personaj al romanului? Argumentați.
5. **Ce părere aveți despre limbajul cireșarilor? Ce aspecte v-au impresionat și de ce? Motivați cu exemple selectate din roman.**

Exerciții rezolvate

1. Comentați funcția dialogului din fragmentul citat în manual, în cadrul romanului „Castelul fetei în alb".

R. Dialogul este în primul rând un important mijloc de caracterizare a personajelor. În fragmentul dat, în care cireșarii hotărăsc să alcătuiască un plan al cetății, dialogul evidențiază personalitățile diferite ale eroilor.

Ursu apare ca un spirit organizat și meticulos, care propune alcătuirea planului cetății pentru a vedea cum arăta acesta cu trei, patru secole în urmă: „Cred, totuși, că ar fi bine să ne întocmim un plan al cetății". Înzestrat cu un profund simț analitic, el sesizează că planul cetății avea forma unui triunghi, nu a unui trapez cum apărea la prima vedere. Argumentele aduse vădesc capacitatea lui extraordinară de a surprinde detaliul, precum și logica sa impecabilă. Zidul din față nu i se pare că face parte din cetatea propriu-zisă, ci crede că seamănă cu un meterez înaintat având menirea de a apăra cetatea. Deosebirea dintre zidul din față și celelalte ziduri constă în materialul

de construcție. Zidul din față, cu rol în apărare, este construit dintr-un material mai rezistent decât turnurile din interior și decât locuințele. El fusese exploatat ulterior de localnici ca o adevărată carieră de piatră. Cunoștințele din diferite domenii îi permit lui Ursu să le coreleze în deducții logice cu care să-și susțină ipotezele: „Vezi de ce, Ticușor, mi s-a năzărit ideea că avem aici, în fața noastră, ruinele unei cetăți-castel?"

Dan, cu firea lui spontană, se dovedește și el un observator atent la detalii. Deși în prima clipă planul cetății îi apare sub forma unui trapez, analizând argumentele lui Ursu, îi înțelege deducția: „Atunci înseamnă că spațiul ăsta pe care-l numim cetate, adică locul unde ne găsim, este un fel de donjon în formă de triunghi". El continuă gândul lui Dan, prinzând ideea: „S-ar putea ca zidul din față să fie mai vechi..." Cântărind ipoteza prietenului său, o consideră corectă și îi dă dreptate cu entuziasm: „Ba eu cred că ai dreptate!"

Mult mai mic decât prietenii lui și mai copilăros, **Tic** se arată mai superficial în analiză. Asistând la discuția acestora, el avansează o părere contrară pe care și-o apără cu vehemența caracteristică vârstei: „Nu se poate! se opuse Tic cu vehemență [...] Eu nu cred asta în ruptul capului." Ursu, cu calmul și blândețea cunoscute, îi explică lui „Ticușor", iar Dan îl îndeamnă să nu se grăbească să tragă concluzii pripite: „Stai, Tic, nu te pripi! îl opri Dan. Crezi că e obligatoriu, absolut obligatoriu ca aici să se fi înălțat Castelul celor două cruci...?"

La o analiză mai detaliată a acestui fragment dialogat, se constată existența a două planuri: planul naratorului și planul personajelor. **Planul naratorului** este puțin dezvoltat. Naratorul își lasă personajele să acționeze singure, dezvăluind prin cuvinte felul lor de a fi și de a gândi. Intervențiile lui sunt minore, de tip incident, observându-se doar în introducerea personajelor în dialog: „spuse Ursu", „își aminti Dan", „întrebă Tic", „interveni Dan" și în aprecierea reacțiilor personajelor, pe care le evidențiază prin ton, gesturi, mimică: „se miră Dan", „se opuse Tic cu vehemență", „îl opri Dan".

În **planul personajelor**, putem remarca o adevărată artă a scriitorului în redarea dialogului dinamic dintre personaje. Dialogul este alert, animat de jocul întrebare-răspuns la care participă interlocutorii cu toată sinceritatea, din ele putând fi extrase principalele trăsături de caracter ale acestora. Dialogul ne dezvăluie totodată reacțiile personajelor, emoțiile și gândurile lor: incertitudinea și mirarea lui Dan, siguranța și logica lui Ursu, îndoiala și vehemența lui Tic. Conversația înaintează firesc prin acumularea detaliilor venite de la fiecare participant, prin evidențierea argumentelor sau a contraargumentelor, astfel încât schimbul de replici este de-a dreptul captivant. Farmecul dialogului constă în naturalețea cu care vorbesc personajele: ele își spun părerea, revin asupra spuselor, se întrerup, se completează, se contrazic, se corectează. Indiferent de poziția lor în discuție, acești tineri discută profund, își arată inteligența și deschiderea în felul lor de a comunica, demonstrează, chiar atunci când se contrazic, prietenia care-i leagă.

Fiecare interlocutor vorbește în felul său caracteristic și îl ghicim după cum gândește, cum vorbește și cum reacționează. Firea blândă și afectuoasă a lui Ursu se răsfrânge asupra năzdrăvanului Tic, pe care-l alintă și căruia îi explică lucrurile neînțelese: „Vezi de ce, Ticușor, ...". Spontaneitatea și impulsivitatea lui Tic în încercarea de a-și susține opiniile în fața prietenilor săi mai mari ni se dezvăluie într-un limbaj plin de nerv și colorat: „Cum se putea să fie râpciuga asta un castel?! Și încă ce castel! Eu nu cred asta în ruptul capului."

În concluzie, dialogul are o funcție foarte importantă în caracterizarea personajelor și în realizarea artistică a romanului.

2. Alegeți un pasaj descriptiv din textul romanului și comentați-l.

R. Descrierea muntelui „Găleata" și a împrejurimilor cetății constituie un fragment de mare frumusețe. Este vorba de o descriere literară în care se topesc câteva notații obiective consemnând detalii precise legate de vechime, urmele arheologice descoperite, de așezarea satelor etc. („Istoricii dovediseră la început că se află acolo ruinele unei cetăți romane din secolul al III-lea al erei noastre"; „Zidurile fără mortar și alte dovezi de metal și ceramică sprijineau afirmațiile arheologilor"; „Cel mai apropiat sat, Strâmba, era la vreo doisprezece kilometri..."). În rest, scriitorul reușește să utilizeze arta descrierii în conturarea acelui loc inaccesibil și plin de mister care va constitui cadrul uneia dintre cele mai importante secvențe ale romanului.

Fragmentul debutează cu o viziune panoramică a muntelui, care oferă cititorului argumente în sprijinul numelui „Găleata". Privit de sus, acest „lanț muntos, circular", cu „pereții abrupți", închidea în interiorul lui o „văgăună uriașă cu neputință de explorat". În mijlocul acestei căldări naturale se mai înălțau câteva „stânci semețe", dar inaccesibile. Epitetele marchează sugestiv detaliile neobișnuite, surprinzătoare ale peisajului, iar personificarea însuflețește această întindere de piatră: o „coamă stâncoasă" „îndrăznise" să-și suie capătul spre munte, oferind oamenilor singura cale de acces. În acest loc, la Cetățuie, apar în prim plan ruinele unei vechi cetăți romane sub care se descoperiseră urmele unei cetăți dacice.

Pe fundalul acestui impresionant cadru muntos, atenția scriitorului se focalizează asupra sălbăticiei locurilor, a primejdiilor care pândeau la tot pasul: viperele ofereau exemplare rare, urșii „nu se sfiau să atace omul", lupii „pândeau" în haite, râșii se azvârleau asupra oricărei vietăți. La aceste pericole naturale, se adăuga prezența unor presupuși căutători de comori sau a unor cete de hoți plecate pe urma comorilor ascunse în ruine, despre care aminteau legendele. Izolarea locurilor, departe de așezările omenești, era un motiv în plus de înfiorare.

Locurile acelea sălbatice și izolate erau învăluite într-o liniște adâncă de început de lume: „liniștea era atât de adâncă... de parcă nici un picior de om sau de fiară nu-și mai făcuse sălaș." Această absență a imaginilor auditive scoate și mai mult în evidență bogăția imaginilor vizuale.

Descrierea peisajului se realizează cu ajutorul unor figuri de stil care subliniază frumusețea, sălbăticia și inaccesibilitatea locurilor. Epitete sugestive („coamă *stâncoasă*"), uneori personificatoare („stânci *semețe*"), sau hiperbolizante („văgăună *uriașă*") se alătură personificării, care face să palpite întregul decor de o viață misterioasă („o coamă stâncoasă *îndrăznise*", urșii *„nu se sfiau"*).

Hiperbola accentuează aspectul inospitalier și inaccesibil al muntelui: „văgăună uriașă cu neputință de explorat", stânci semețe, „dar nimeni nu reușise să ajungă până la ele", liniște adâncă „de parcă nici un picior de om sau de fiară nu-și mai făcuse sălaș".

Descrierea sensibilizează imaginația cititorului în conturarea cadrului acțiunii; oferă totodată un scurt moment de respiro în urmărirea firului narativ și prefigurează prin câteva sugestii pericolele pe care eroii le vor avea de înfruntat. Toate aceste funcții ale descrierii sporesc caracterul captivant al romanului.

GENUL DRAMATIC

GLOSAR DE TEORIE LITERARĂ

Genul dramatic este “un gen mixt, rezultat din fuziunea elementelor epice, caracterizate prin obiectivitatea actului povestirii, cu cele lirice, marcate de subiectivitate.”

Opera dramatică este creația literară scrisă sub formă de dialog și destinată reprezentării scenice, în fața unui public: de aceea textul scris nu constituie decât suportul verbal al spectacolului, care se realizează ca produs artistic independent de opera literară ce i-a stat la bază.

(după Gabriela Duda, *Introducere în teoria literaturii*, București, Ed. All, 1998)

• Modul predominant de expunere al operelor dramatice este *dialogul* (uneori și *monologul*). În cazul operelor puse în scenă, dialogul cu spectatorul este permanent și deschis la fiecare reprezentație.

• O operă dramatică este structurată în *acte*, iar acestea, la rândul lor în *scene*.

• Rolurile personajelor sunt interpretate de *actori*, sub îndrumarea unui *regizor*, care imprimă spectacolului viziunea sa artistică.

• Textul dramatic beneficiază de *indicații scenice*, care orientează jocul actorilor. Când un text dramatic este pus în scenă, suportului literar (oferit de text) i se adaugă un suport gestic, alcătuit din mimica și gesturile actorilor. Prin *mimică* și *gestică*, valoarea textului literar sporește, acesta devenind mult mai expresiv. Componentelor enumerate li se adaugă decorul, prin care este reprodus pe scenă mediul desfășurării întâmplărilor. În felul acesta, spectatorul se poate transpune mult mai repede și mai ușor în atmosfera operei dramatice.

Speciile genului dramatic sunt *tragedia*, *comedia* și *drama*. Într-un ton mai puțin elevat decât al tragediei, tragicul se alătură comicului pentru a ilustra acțiuni complexe în cadrul unei alte specii, drama. Aceasta are un deznodământ grav și prezintă mai multe tipuri: dramă socială, psihologică, de idei sau istorică.

Specii noi: *teatrul absurdului, teatru parabolic, teatru expresionist* etc.

Comedia este specia genului dramatic în care sunt înfățișate personaje, moravuri sociale, într-un mod care stârnește râsul, având totdeauna un final vesel.

Categorii ale comicului:

- comic de situație
- comic de caracter
- comic de moravuri
- comic de limbaj

1 ION LUCA CARAGIALE

Repere critice

■ „Talentul d-lui Caragiale constă mai cu seamă în a sintetiza o sumă de caractere mai mult sau mai puțin uniforme, cu alte cuvinte de a descrie **tipurile**. Tipul de polițai, de mahalagiu, de om de partid, de ambițios vulgar etc., etc., sunt admirabil încarnate în figurile lui Ghiță, Farfuridi, Cațavencu etc. Toată lumea are să cunoască pe polițaiul Ghiță pentru că moravurile au făcut ca polițaiul de la Dorohoi să samene perfect cu cel de la Ploiești, toată lumea va recunoaște în gazetarul de ocazie, opozantul de ambiție Cațavencu, pe fiecare băiet mai curățel din orașele mici. Prefectul, șeful partidului local înconjurat de un număr de persoane ce să dau de membri influenți și dezinteresați ai partidului, cum sunt Tipătescu, Brânzovenescu etc., aceste lucruri sunt cunoscute de toată lumea și produc râsul, văzute pe scenă."

(*I. L. Caragiale, în conștiința contemporanilor săi*, București, Ed. Minerva, 1997, p. 83.)

■ „[...] gustul publicului nostru, care parcă se însărcinează dinadins să dezmintă părerea acelora care au crezut și poate încă cred că valoarea comediilor lui Caragiale și a *Scrisorii pierdute* în special se va pierde o dată cu dispariția moravurilor sociale ce se zugrăvește într-însele. Căci, în adevăr, succesul ei [...] dovedește că poetul a întrupat într-însa figuri care au o viață proprie mai durabilă decât atmosfera socială și politică din care s-au născut."

(*op. cit.*, pag. 387.)

■ „«Discursul» lui Farfuridi rămâne una din paginile antologice, în care Caragiale reușește să dea o mostră de gen oratoric, poate chiar mai autentic decât toate cuvântările rostite de șirul nesfârșit al demagogilor. Pagina scrisă de Caragiale are pe lângă valoarea autenticității și o valoare artistică deosebită, deoarece cuprinde toate «secretele» oratorice ale politicianului de modă veche".

(A. Nicolescu, *Observații asupra limbii scriitorilor români*, București, Ed. Albatros, 1971, p. 214.)

■ „Spre deosebire de majoritatea personajelor din *Scrisoarea pierdută*, caracterizate – așa cum o face de obicei Caragiale în teatru – prin câte o formulă sau un gest stereotip, câte un «curat» sau «fix», Cațavencu n-are asemenea ticuri, care i-ar contrazice flexibilitatea. Încordat spre parvenire, se adaptează la orice împrejurare și cade mereu în picioare. Își acoperă „machiaverlâcurile" cu o perdea alcătuită din fraze bombastice: «Scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta». Ca și Rică, Cațavencu nu-și abandonează frazeologia decât în momentele de restriște, când e încolțit de Tipătescu sau crede că a pierdut partida. De îndată ce s-a ivit o nouă speranță, e gata să țină discursul final. [...]

Îndărătul lui Cațavencu se conturează un alt cuplu de partizani fideli, cei doi dascăli: Ionescu și Popescu. Oastea politică fusese înfățișată în Conul Leonida comentând oarecum în spatele frontului. De astă dată apare în acțiune. Și prin nume cei doi dascăli își trădează extracția modestă, dar, mai ales, lipsa de personalitate. Dezinteresați sau urmând să se căpătuiască odată cu venirea la putere, Ionescu și Popescu sunt inseparabili de Cațavencu. Posibilitatea de succes a demagogului e condiționată de existența unui auditoriu pe care nonsensurile sonore să-l electrizeze. Scena discursurilor e antologică. Intensificările de ton și pedalele retorice fac să crească entuziasmul dascălilor. Indicațiile scenice precizează acest crescendo în care Cațavencu sfârșește prin a plânge în hohote, în aplauzele zguduitoare ale partizanilor săi."

(*Istoria literaturii române, III*, București, E.A., 1973, p. 333, 334.)

■ „Observăm deci că râsul cuprinde și un element moralizator; el poate să ne îndrepte moravurile sau, cel puțin, ne silește să fim mai cu băgare de seamă la acțiunile ce săvârșim. [...] Zâmbind și glumind, Caragiale ne spune o mulțime de adevăruri crude, apoi, ca pe niște copii, ne poartă de ici și de colo, în lumea creată de dânsul..."

(*I. L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, București, Ed. Minerva, 1997, p. 450.)

■ „Fundalul comediei *O scrisoare pierdută* (1884) îl constituie alegerile de deputați din 1883, când s-a pus problema revizuirii Constituției, dar substratul nu-l formează competiția politică de idei între partide, ci ingeniozitatea în descoperirea mijloacelor prin care se poate obține, subteran, avantajul. [...]

Intenția de caracterologie e vizibilă și în onomastica personajelor: Trahanache e ticăitul, Farfuridi licheaua, Dandanache încurcătura neașteptată, dandanaua, Cațavencu demagogul latrans, Pristanda, comisarul, polițaiul servil care joacă (pristandaua e un joc) cum îi cântă alții. Tipătescu e tipul, Don Juan, un cetățean, omul cu scrisoarea, apare doar cu numele viciului său: Cetățeanul turmentat".

(Al. Piru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Ed. Univers, 1981, p. 146 – 147.)

Aplicație

- **O scrisoare pierdută** (Ed. Humanitas, Ed. Corint, Ed. All)

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Planul simplu de idei

Expozițiunea

1. Întâmplările sunt plasate într-un județ de munte, în preajma alegerilor electorale și sunt prezentate câteva personaje: Ștefan Tipătescu, prefectul județului, polițaiul Pristanda.

Intriga

2. Pierderea unei scrisori cu conținut amoros adresată de Tipătesu Zoei, soția aliatului său în politică, Zaharia Trahanache.
3. Scrisoarea ajunge în posesia lui Cațavencu, șeful opoziției, care își șantajează adversarii.

Desfășurarea acțiunii

4. Sunt prezentate faptele declanșate de pierderea scrisorii, răsturnarea situației în privirea alegerii candidatului, încăierarea celor două grupări politice la adunarea electorală.

Punctul culminant

5. Este numit alt candidat, impus de la centru, în urma altui șantaj tot cu o scrisoare.

Deznodământul

6. Împăcarea tuturor adversarilor politici la manifestația dată în cinstea alesului.

Rezumat

Ștefan Tipătescu, prefectul județului și „prieten intim" cu Zaharia Trahanache, președintele organizației locale a grupării politice guvernamentale, îi adresează soției acestuia, Zoe Trahanache, o scrisoare de dragoste. Zoe, din neglijență, pierde scrisoarea, care este găsită de un cetățean „turmentat". Nae Cațavencu, șeful unei grupări politice independente și proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților" ajunge, prin mijloace necinstite, în posesia scrisorii. Sperând să fie ales deputat, Cațavencu îl amenință pe Tipătescu cu publicarea scrisorii. După ce încearcă zadarnic, prin tot felul de mijloace, de la amenințări până la promisiuni, să intre în posesia compromițătorului document, Tipătescu este convins de Zoe să propună candidatura lui Cațavencu, pentru a evita astfel un scandal public.

La adunarea electorală este însă propus alt candidat, trimis de la centru, pe nume Agamemnon Dandanache.

Reprezentanții celor două grupări politice ajung să se încaiere și, în învălmășeală, Cațavencu își pierde pălăria, în căptușeala căreia ascunsese scrisoarea. Documentul este găsit de același cetățean „turmentat“, care o restituie Zoei Trahanache. Între timp, Zaharia Trahanache, dorind să-și anihileze adversarul politic, pe Cațavencu, găsește o poliță falsificată de acesta. Riscând să fie făcut răspunzător pentru fals și, mai ales, pierzând orice șansă de a fi ales deputat, Cațavencu acceptă să conducă manifestația în cinstea celui care a avut mai multă abilitate decât el. La rândul său, Dandanache ajunsese în postura de candidat tot în urma unui șantaj cu o scrisoare a unei persoane importante.

În final, toți se împacă, animozitățile, interesele personale, micile pasiuni dispărând ca prin farmec. Dandanache este ales în unanimitate și toată lumea se bucură zgomotos de binefacerile unui sistem „curat“ constituțional.

Caragiale – clasic al literaturii române

„În perspectiva literară de astăzi, opera lui Caragiale ne apare ca un reflex al bunului-simț față de abaterile timpului său de la judecata dreaptă. Cuvântul cu care l-a salutat [...] Hasdeu cu prilejul sărbătoririi unui sfert de veac de activitate literară, și anume, acela de «Molière al României» [...] ni se pare, în definitiv, îndreptățit.“

(Ș. Cioculescu, *Caragialiana*, București, Ed. Eminescu, , 1974, p. 8.)

Într-adevăr, bogata și variata operă a lui I. L. Caragiale, compusă din piese de teatru, schițe, nuvele, articole, constituie o adevărată frescă a societății românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Comediile („O noapte furtunoasă“, „O scrisoare pierdută“, „Conu Leonida față cu reacțiunea“, „D'ale carnavalului“) înfățișează mediul citadin, criticând moravurile vieții politice și familiale. Singura dramă, „Năpasta“, are acțiunea plasată în mediul rural și se remarcă prin profunzimea analizei psihologice.

Schițele, cuprinse în volumul „Momente și schițe“, completează tabloul prezentat în comedii cu aspecte noi, precum educația copiilor, promovarea elevilor leneși, însă de „familie bună“ cu ajutorul intervențiilor, activitatea justiției, viața mondenă cu aparentele ei maniere, ascunzând însă de multe ori ipocrizia, incultura sau minciuna. („Vizită, „D-l Goe...“, „Bubico“, „La Peleș“, „Lanțul slăbiciunilor“, „Justiție“, „High life“, „Five o'clock“, „Telegrame“ etc.).

Nuvelele îmbină analiza psihologică cu elementul fantastic („O făclie de Paște“, „În vreme de război“, „Calul dracului“, „Kir Ianulea“, „Două loturi“ etc.), scriitorul abordând în unele dintre ele și acele aspecte care pot duce la pierderea controlului de sine, chiar la demență.

Scriitor cu un profund simț al realității, puternic ancorat în actualitatea timpului său, Caragiale și-a făcut simțită prezența și în publicistică. A condus și a colaborat la numeroase publicații: „Națiunea română“, „Moftul român“, „Convorbiri literare“, luând poziție față de evenimentele majore cum a fost răscoala din 1907 („1907, din primăvară până-n toamnă“ – aspru rechizitoriu împotriva celor ce au asasinat 11.000 de țărani) sau față de instituțiile statului: justiția, școala.

Prin arta sa, Caragiale a ridicat literatura dramatică românească pe cele mai înalte culmi, întreaga sa operă alcătuind o vastă frescă a moravurilor societății românești, aflată la răscruce de veacuri.

Alături de Eminescu, Creangă și Slavici, el este considerat un clasic al literaturii noastre, înscriindu-se pe linia realismului autentic și critic.

Caracteristicile textului

TEMA Capodoperă a dramaturgiei românești, „O scrisoare pierdută" aduce în scenă evenimente legate de fixarea candidatului guvernamental în capitala unui județ de munte, fiind o satiră la adresa moravurilor politice și familiale din ultimele decenii ale secolului trecut. Partizanii a două grupări politice se dușmănesc, se luptă și se împacă. Contrastul dintre intransigența lor inițială și compromisul la care ajung în final subliniază ridicolul situației.

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE Operă dramatică scrisă pentru a fi reprezentată pe scenă, piesa este compusă din patru acte, fiecare din ele cuprinzând câte un număr de scene. Astfel, actul I are 9 scene, actul al II-lea are 14 scene, cel de-al treilea are 7 scene, iar ultimul 14 scene.

Unitatea dintre ele este susținută atât la nivelul subiectului, cât și al personajelor. Acțiunea se dezvoltă și ia amploare de la o scenă la alta, de la un act la altul, înfăptuită de un număr de personaje care, de asemenea, se dezvăluie treptat, caracterizându-se prin cuvinte, gesturi (uneori chiar ticuri) și prin fapte. Unitatea piesei este menținută și prin arta compoziției.

Pierderea scrisorii este pretextul care declanșează conflictul. Personajele afectate de acest fapt sunt introduse pe rând în scenă și spectatorul le cunoaște în mod progresiv. Apariția lui Cațavencu duce la clarificarea conflictului fundamental, – axul central al acțiunii – (lupta pentru candidatură, deci pentru putere), completat apoi cu conflicte secundare: ideea de „trădare" este susținută de Farfuridi și Brânzovenescu, iar apariția neașteptată a lui Agamiță Dandanache răstoarnă situația inițială. Acumularea complicațiilor sporește tensiunea spre un punct culminant, când numirea lui Dandanache, impusă de la centru, este o adevărată lovitură de trăsnet. Deznodământul aduce cu sine limpezirea situației și împăcarea generală în sunetul muzicii.

Tehnica compozițională este realizată prin trei procedee: repetiția, evoluția inversă și interferența personajelor aflate în conflict.

Repetiția se obține prin intrările succesive în scenă ale cetățeanului turmentat care, fiind posesorul scrisorii, potențează într-un fel rezolvarea conflictului. Departe însă de a-l rezolva, el mărește tensiunea și aduce în fața spectatorului și propriile-i probleme și nedumeriri, neștiind cu cine să voteze.

Evoluția inversă a personajelor constă în contrastul dintre poziția lor inițială și cea finală. La început, Cațavencu pare a deține toate atuurile, dar în final pierde, iar Zoe și Tipătescu, aflați inițial într-o postură defavorizantă, câștigă, dacă nu alegerile, cel puțin scrisoarea și, o dată cu ea, o imagine publică necompromisă.

Interferența tuturor personajelor aflate în conflict, împăcându-se în final cu îmbrățișări și pupături, fiecare fiind satisfăcut de propria-i persoană și de acordul la care s-a ajuns, asigură comicul de neegalat al piesei.

PERSONAJELE Prin personajele comediei, Caragiale a creat diverse tipuri umane, fiecare având o trăsătură de caracter dominantă, căreia i se subordonează celelalte. Ei se dovedesc niște oameni politici roși de ambiții politice sau materiale în sprijinul cărora folosesc orice mijloace: Dandanache și Cațavencu utilizează scrisori de șantaj, Pristanda – povestea cu steagurile din care trage foloase, Farfuridi și Brânzovenescu – lungi tirade patriotarde, Tipătescu folosește relația cu Zoe în sprijinirea candidaturii sale, iar Trahanache acceptă infidelitatea soției ca garant al poziției sale: „pentru că de la partidul întreg atârnă binele țării și de la binele țării atârnă bine nostru...".

Ștefan Tipătescu este junele-prim care, deși nu se mai află la prima tinerețe, se pretează la aventuri galante și întreține relații amoroase cu Zoe, soția „prietenului" său Trahanache, tovarăș într-ale politicii. Prefect al județului, e arogant și disprețuitor, știindu-se atotputernic. Îi propune lui Cațavencu fel de fel de funcții în schimbul scrisorii, ba chiar și o moșie, ca și când județul i-ar aparține. Închide ochii la afacerile polițaiului Pristanda, căci știe că se poate folosi de el.

Tipătescu este prin excelență omul puternic, de care oamenii se tem, sau îl invidiază. Conștient de această putere, el își permite să se comporte necivilizat, chiar ca un bădăran, abuzând de funcția pe care o are. El este duplicitar față de aliați, declarând loialitate lui Farfuridi și Brânzovenescu, dar susținând candidatura lui Cațavencu, așa cum i-o dictau interesele personale. Arestarea lui Cațavencu este dictată de aceleași rațiuni personale.

În cadrul legăturii amoroase, el este cel îndrăgostit; el îi propune amantei legiferarea legăturii și mutarea în altă localitate, însă Zoe are alte planuri de viitor. Amenințarea scrisorii nu-i provoacă astfel nici o teamă, dimpotrivă, Tipătescu se bucură în sinea lui că se va afla totul.

Tipătescu este unul dintre puținele personaje care nu fac parte din instrumentarul comic al autorului. Dincolo de numele său reprezentativ pentru firea sa, prefectul județului face parte din galeria personajelor „serioase".

Zaharia Trahanache, „venerabilul" președinte al partidului și al multor „comitete și comiții" – e tipul ticăitului. Încet și greoi, se ascunde sub masca bonomiei și îi invită pe toți la calm și la răbdare („Ai puțintică răbdare"), dar în fond el câștigă timp pentru a-și hotărî atitudinea. El afișează o incapacitate intelectuală, impresie întărită de lipsa oricărui rudiment de cultură.

Este preocupat de menținerea privilegiilor care i-au adus prosperitate, refuzând schimbarea. Șiret și vanitos, el apare în viața politică drept „venerabilul" și „onorabilul", iar în familie este „neica Zaharia". Afirmă răspicat că apără morala susținând: „unde nu e moral, acolo e corupție, și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!" Se folosește însă de Zoe pentru a-și păstra siguranța socială.

Publicarea scrisorii ar fi însemnat discreditarea vieții sale de familie, dar și ruperea relațiilor cu Fănică, acestea ducând la zdruncinarea poziției sale sociale și știrbirea prestigiului de șef de partid.

Deși nu arată că știe adevărul asupra relației lui Zoe cu Tipătescu, „venerabilul" se preface cu abilitate citindu-i prefectului conținutul scrisorii. Văzând agitația lui Tipătescu, care se simțea încolțit, îi oferă cu șiretenie o portiță de scăpare: „Ei, Fănică, să vezi imitație de scrisoare! să zici și tu că e a ta, dar să juri nu altceva, să juri!".

Supunerea și teama față de puterea centrală sunt arătate atât de „onorabilul", cât și de soția lui : „Ce-o să zică la București guvernul, când o afla că ați violat domiciliul lui Cațavencu și l-ați arestat în ajunul alegerilor, după ce guvernul era asigurat că toate au să se petreacă cu bine și cu liniște?..." Chiar dacă ar fi fost rugat de Zoe să-l susțină în alegeri pe Cațavencu, Trahanache nu ar fi acceptat să acționeze împotriva voinței Centrului care îl sprijinea pe Dandanache.

Și relația lui cu Tipătescu se bazează pe interes („enteres"); chiar dacă îl apără pe prefect în fața lui Brânzovenescu și Farfuridi, Trahanache se apără de fapt pe el: detronarea prefectului ar însemna și clătinarea poziției sale, deci Fănică trebuie susținut, căci „și mie, ca amic, mi-a făcut și-mi face servicii".

„Venerabilul" pare să nu știe de relațiile soției sale, mult mai tânără decât el, cu Tipătescu, dar această naivitate este contrazisă de șiretenia lui politică, deoarece găsește la timp falsul făcut de Cațavencu.

Zoe Trahanache este unul dintre cele mei bine conturate și complexe personaje feminine din galeria creată de Caragiale. Fără slăbiciune și sentimentalism inutil, cu o personalitate puternică, acest personaj stă mereu în centrul conflictului. Fiind profund marcată de conveniențe, luptă cu îndârjire pentru salvarea aparențelor. Ea constituie un personaj dual: pe de o parte, femeia capabilă de adulter, hotărâță și energică, tipul de „femeie-bărbat" (Cioculescu), conștientă de rolul ei determinant în politica județului (atât prin soțul, cât și prin amantul ei), stăpânită de dorința de a domina, iar pe de altă parte, imaginea confecționată pentru lumea provinciei în care trăiește o Zoe onorabilă, alături de „onorabilul și venerabilul nenea Trahanache". Ea refuză propunerea lui Tipătescu de a fugi cu el în lume, nu din lipsă dorinței de aventură, ci din orgoliu, fiindcă nu vrea să-și piardă poziția câștigată cu greu în acel târgușor de provincie. Pasiunea ei nu este amorul, ci dorința de a domina pe plan social (Ș. Cioculescu), de aceea propunerea lui Tipătescu de a legifera legătura i se pare neserioasă.

Pe parcursul întregii piese, cunoaștem o Zoe agitată, cu nervii încordați la maxim, înspăimântată peste limită de perspectiva dezonoarei, a divorțului, a oprobriului public.

Însă, la capătul acestor zile care-i macină nervii, Zoe are revelația bucuriei de a intra, în sfârșit, în posesia scrisorii. Liniștită și fericită, deși poate forța atât voința soțului, cât și pe cea a amantului său, Zoe este totuși „damă bună", nu dorește să se răzbune.

De la o scenă la alta, ea trece cu ușurință prin diferite stări: disperare, plâns, bucurie, toate-i sunt familiare, dar nu-și permite, cu toate acestea, nici un moment de slăbiciune. Trebuie să rămână demnă, respectabilă, pe soclul care-i justifică poziția socială.

Nae Cațavencu. Personaj de o anvergură excepțională, Cațavencu este „avocat, director – proprietar al ziarului «Răcnetul Carpaților», prezident – fondator

al Societății enciclopedice – cooperatiste «Aurora economică română»". Toată această titulatură pompoasă ascunde un demagog, un ambițios care dorește să parvină cu orice preț și care se poate adapta la orice împrejurare. În piesă, el este încolțit de adversarii politici, propriile intrigi s-au întors împotriva lui, dar este gata oricând să se alieze cu oricine, oricum, numai „să se aleagă".

Toate celelalte personaje au o anumită părere despre el: pentru Zoe e „un mișel", apoi „om cuminte", „om practic", pentru Tipătescu este „mizerabil", „infam", „canalie", „impertinent", pentru Trahanache, „un mișel", pentru Farfuridi, „nifilist", pentru Brânzovenescu, „moftolog", iar pentru Pristanda, „mare pișicher!".

În afară de caracterizarea făcută de ceilalți, Cațavencu se și autocaracterizează, plăcându-i să vorbească despre sine și completându-și schema tipologică cu nuanțe esențiale pentru tipul de personaj pe care-l reprezintă. Și numele i se potrivește, ducând cu gândul la „cață", persoană care consumă o cantitate foarte mare de vorbe răsunătoare având doar înveliș, nu și conținut de idei.

Posedă capacitatea de a se adapta oricărei împrejurări, fiind violent când se simte sigur pe sine, sau umil, lipsit de demnitate, atunci când nu mai stăpânește situația. Incult și demagog, își evidențiază meritele personale pentru a trezi simpatia și etalează un fals patriotism, căci nu urmărește decât propriile interese.

Dandanache este prostul ticălos. El dă naștere unor situații penibile, confundându-l pe Trahanache cu Tipătescu și ajunge deputat numai datorită șantajului, căci deținea o scrisoare de amor a unei persoane importante. Spre deosebire de Cațavencu, Dandanache păstrează scrisoarea pentru a se folosi de ea și altă dată, fapt care dovedește că era mult mai ticălos decât acesta.

Pe lângă acțiunile și modul emfatic și incoerent de a vorbi, și numele lui este ilustrativ pentru ridicolul în care este învăluit acest personaj. Alăturarea numelui „Agamemnon", de rezonanță epopeică, cu „Dandanache" este de un comic irezistibil. De altfel, acest nume va fi înlocuit cu un diminutiv și mai caraghios, potrivit personajului, „Agamiță" sau va fi deformat intenționat: „Gagamiță".

Pristanda este un personaj servil, tipul slugii oportuniste. Ghiță este angajatul Statului, apărătorul ordinii publice. În realitate, îi apără doar pe cei aflați la putere. El și-a făcut din slujirea altora o profesiune de credință, atâta vreme cât această atitudine îi aduce foloase materiale. Recurge la compromisuri și încalcă legea pentru a fi pe placul mai marilor săi. Devotamentul lui față de aceștia este însă doar de suprafață, nesincer, căci este gata să treacă în cealaltă tabără, dacă ea va prelua puterea.

Cetățeanul turmentat este omul simplu și naiv, ca majoritatea alegătorilor de atunci. El se impacientează, neștiind de partea cui să se alăture: nu știe cu cine să voteze și nu înțelege mai nimic din ce se întâmplă, însă pare a fi singurul personaj cinstit.

Farfuridi întruchipează în piesă vechiul om politic local, care și-a ocupat locul prin manevre electorale de culise. El este prostul fudul, care se crede un bun orator și politician, un avocat „iscusit", teatral, răscolitor al liniștii urbei prin vorbe multe și goale. Se încurcă însă în hățișul cuvintelor și al ideilor, discursul său este absolut incorect și incoerent, vorbitorul dovedindu-și imbecilitatea.

În cadrul cuplului Farfuridi - Brânzovenescu, oameni lipsiți de personalitate, primul este mult mai bine conturat ca personaj. Aparenta lui naivitate are uneori sclipiri ironice: „Ei! se-nțelege, damele sunt mai ambițioase...". Însă, în cazul acestor personaje, cel mai larg câmp de desfășurare îl are prostia. Pentru cei doi, „cultura" înseamnă foarte puțin, de aceea frazele lor încearcă să acopere vidul gândirii. Discursul lui Cațavencu de la întrunire e alcătuit din clișee de nonsensuri, totuși ei îl susțin și îl aclamă fideli.

COMICUL ȘI SURSELE

Această capodoperă a lui Caragiale este în primul rând o **comedie de moravuri**, căci autorul surprinde necinstea în viața de familie și în cea politică prin care oamenii politici își asigurau candidatura și victoria în alegeri.

Mijloacele de realizare a comicului sunt variate.

• **Comicul de situație** rezultă din diverse întâmplări, pe cât de neașteptate, pe atât de hazlii. O astfel de situație este pierderea și găsirea succesivă a scrisorii, postura ridicolă a lui Cațavencu, numărătoarea steagurilor de către Pristanda, încurcătura făcută de Dandanache între Trahanache și Tipătescu etc.

• **Desfășurarea conflictului și rezolvarea lui** este altă sursă a comicului.

Între cele două forțe care stau față în față și se luptă cu înverșunare, conflictul pare imposibil de rezolvat, încât spectatorul se poate aștepta ca una dintre ele să fie victorioasă. Totul se termină însă cu un compromis, dușmanii împăcându-se în sunetul muzicii militare. Acest contrast între eforturile depuse și rezultatul obținut stârnește râul.

• **Comicul de limbaj** este cu adevărat remarcabil. Limbajul folosit de personaje este un mijloc de tipizare a acestora. Astfel, ticurile verbale: „Aveți puțintică răbdare, stimabile"; „Mă-nțelegi?"; „Dați-mi voie" utilizate de Trahanache sau Farfuridi, întrebuințarea exagerată a cuvântului „curat" de către Pristanda, alăturat chiar unor termeni opuși (ex.: „curat murdar"), modul de adresare al lui Dandanache cu „neicusorule", „puicusorule", nu numai că provoacă râsul, dar și caracterizează pe cel ce le folosește, lăsându-l pe spectator să-și definitiveze impresia despre personaj.

Pentru a dezvălui incultura personajelor sale, dramaturgul a recurs și la alte procedee: deformări de cuvinte (ex.: *catindat, dipotat, andrisant, famelie, bampir, apropitar, renumerație*), sensuri greșite (ex.: *liber-schimbist* înseamnă pentru Cațavencu *liber în opinii*) contradicția de termeni (ex.: „lupte seculare care au durat aproape treizeci de ani"), nonsensul („Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici, pe colo, și anume în punctele... esențiale", „Până când să n-avem și noi faliții noștri?", „Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire").

Comicul mai provine din idei și construcții bizare („Într-o chestiune politică... și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte") sau din reproducerea felului de a vorbi (ex.: Dandanache, grec de origine, vorbește peltic și sâsâit: „care famelia mea de la patruzsopt ... în Cameră ... rămăsesem, mă-nțeledzi, fără coledzi... și așa am venit pentru aledzere").

„Discursul" lui Farfuridi este un „model" de incoerență. Dorind să-și impresioneze auditoriul, folosește un limbaj pretențios, recurgând la foarte multe neologisme: *dilemă, extremitate, opinie, probe, revizuirea, solemne, subversive* etc. Abundența lor le face supărătoare, mai ales că unele sunt folosite în mod impropriu: *extremitate* în loc de extrem, *exagerațiuni* în loc de exagerații.

Bun cunoscător al limbii vorbite, dramaturgul demonstrează incapacitatea personajului său de a exprima raționamente corecte în mai multe rânduri: folosirea greșită a pronumelui reflexiv *se* („să *se* zică asemenea de toți!"), repetarea nejustificată a pronumelui relativ *care* („și să recunoască de la *care* putem zice..."), utilizarea incorectă a conjuncțiilor, aglomerate într-o construcție de tip pleonastic („*adică fiindcă din cauza* zguduirilor"). Discursul nu are un fir logic, care să poată fi urmărit de la un capăt la altul, dimpotrivă, totul devine un amalgam de frânturi de propoziții, fără legătură între ele, o îmbinare haotică de cuvinte: „Vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România... (cu tărie) țara în sfârșit... cu bun simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască de la care putem zice depandă..."

Ele arată lipsa totală a unui sens, a unui conținut.

• **Numele personajelor** reprezintă o altă sursă remarcabilă a comicului. În articolul „Numele proprii în opera comică a lui Caragiale", G. Ibrăileanu nota:

„Numele din opera comică a lui Caragiale ne dau impresia că fac parte din personajele pe care le denumesc."

Prin nume, autorul sugerează caracterul personajului. Astfel, după părerea acestui mare critic literar, Zaharia Trahanache e sugestiv pentru un om vârstnic, decrepit, Farfuridi și Brânzovenescu, prin aluzia culinară reprezintă niște inși inferiori, vulgari, adevărate lichele oploșite unde cred că le merge bine; Cațavencu e un nume strident, sugerând demagogul care dă din gură fără să creadă ce spune; Agamiță Dandanache (pe care Trahanache îl pronunță uneori „Gagamiță"), prin asocierea diminutivului ridicol de la Agamemnon (nume de erou grec din „Iliada" de Homer) cu Dandanache – derivat de la „dandana" = necaz, belea, indică un personaj ridicol, care produce numai încurcături, „dandanale".

Ionescu, Popescu sunt nume comune sugerând lipsa de individualitate, gloata ușor manevrabilă.

Prin tematica abordată, prin personajele create, prin felul general în care a știut să sfichiuiască defectele umane și lipsurile societății, Caragiale rămâne veșnic actual, veșnic tânăr, în opera sa regăsindu-se aspecte eterne ale conviețuirii oamenilor.

Citește și află mai mult!

Un contemporan al lui Caragiale, tânăr lucrător la o gazetă liberală, pe nume Al. Ionescu, pe vremea când viitorul mare dramaturg era corector la aceeași gazetă, relatează o întâmplare amuzantă:

„Eu aveam un necaz teribil pe Caragiale din cauză că era cicălitor [...]. Îi jucam tot felul de feste.

Într-o zi mă trimite la *Garibaldi*, la Martin băcanul [...] să cumpăr de câțiva gologani salam, brânză și o franzelă".

Ștrengarul însă ia pe datorie, în numele lui Caragiale, o cantitate mai mare de produse, pe care le mănâncă cu poftă, ducându-i lui Caragiale cantitatea potrivită pentru suma dată. După vreo săptămână, acesta se întâlnește cu băcanul, care îi cere plata.

„– Don' Caragiale, aveți să dați un leu!

– Eu?

– Da, cinci bani salam de Verona, trei bani brânză de burduf și două franzele mari.

– Ce salam, ce brânză, d-le? Ești nebun, monșer?

– Ba nici un nebun; ați trimis băiatul de la tipografie și i-am dat salam, brânză și franzele. Poate ați uitat.

Bietul Caragiale a înțeles că eu eram pricina. [...]

Vă puteți închipui ce salam de Verona mi-a dat; ce brânză de burduf și ce franzele am înghițit.

În țipetele de protestare a „inocenței" mele, Caragiale dădea și striga:

– Na salam, pungașule, na brânză de burduf, na franzele!...

M-a scăpat don Grigore paginatorul."

(*I. L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, București, Ed. Minerva, 1997, p. 360 - 361.)

Exerciții rezolvate

1. Indicați sinonimele termenilor: *misie, ostenit, uluci, leafă.*

R. datorie (funcție), obosit, scânduri, salariu.

2. Explicați sensul următoarelor expresii:

„Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând".

R. Fă tot ce-i place, ce-ți cere, și ia tot ce poți, fiindcă cel care trăiește în belșug nu îl crede pe cel care nu are de nici unele. (este lipsit de mijloace de trai decent)

3. Explicați folosirea apostrofului în următoarele contexte: „da' s-a pus"; „Las' că știm noi".

R. da' = lipsa consoanei r | Las' = lipsa vocalei „ă" | *redarea oralității, a stilului vorbit*

4. Motivați folosirea cratimei în textul:

„... dar n-ar fi rău să-l dezarmăm [...] ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul".

R. *N-ar* – cratima marchează elidarea vocalei „u" (nu), separă grafic două părți de vorbire diferite (negația „nu" de verbul auxiliar „ar"); unește fonic cele două cuvinte, care se pronunță într-o silabă.

să-l – cratima marchează elidarea vocalei „î" (din pronumele „îl"); separă grafic două părți de vorbire diferite (conjuncția „să" de pronumele personal „îl"), le unește fonic, căci se pronunță în aceeași silabă.

ș-apoi – cratima marchează elidarea vocalei „i" (și), desparte grafic cele două părți de vorbire diferite (conjuncția „și" de adverbul „apoi"); unește fonic, conjuncția „și" cu începutul adverbului „apoi", care se pronunță în aceeași silabă (**ș-a**-poi)

5. Stabiliți predicatele propozițiilor:

„– Mișel!
– Curat mișel!
....
– Două pe piața lui 11 Fevruarie.
– Patru ... [...]
Grea misie, misia de polițai..."

R. *(Este) mișel* – predicat nominal cu verbul copulativ subînțeles

(este) curat mișel – predicat nominal cu verbul copulativ subînțeles

două (s-au pus, au fost puse) pe piața lui 11 Fevruarie – predicat verbal subînțeles

(sunt) patru - predicat nominal cu verbul copulativ subînțeles

grea misie (este) misia de polițai – predicat nominal cu verbul copulativ subînțeles

2 ION BĂIEȘU

Repere critice

■ „Capacitatea de a face dramatic banalul mi se pare principala calitate a autorului, pe care îndrăznesc să i-o apreciez înaintea umorului. Băieșu simte o specifică atracție spre existențele mediocre, cărora știe să le găsească uneori semnificații emoționante, tot așa cum se pricepe să le zugrăvească."

(Marius Robescu, articol publicat în *România literară*, 4 aprilie 1974.)

■ „Preocupat de condiția umană, surprinde drame și odată cu ele energii în existențe ce par secătuite, stabilizate în resemnare sau și mai rău. Eroii săi sunt oameni de rând, încercați în viață în fel și chip, nu destul de puternici spre a înfrânge activ vitregiile, dar nici îngenuncheați de ea. [...] De aceea observă necesitatea înțelegerii cu care e dator fiecare față de celălalt, a prudenței în aprecieri și delicateții în intervenții. Viața este atât de diversă și aparențele atât de greu de pătruns, oamenii au atâta nevoie de semeni, dar fiecare în felul său. De aici reala comprehensiune, rezultând dintr-o umanitate superioară, pe care o cere oamenilor în raport cu semenii."

(Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, Ed. Cartea Românească, 1977, p. 329.)

Citește și află mai mult !

Autorul povestește cum a ajuns dramaturg. După publicarea schiței satirice „Ariciul", a primit un telefon de la regizorul Dinu Cernescu, prin care acesta îi propunea transformarea respectivei schițe într-o piesă de teatru.

Dând curs acestei propuneri, Ion Băieșu a scris piesa, a cărei premieră a fost un eșec total. Ambiționat, autorul și-a spus: „Ia să le rup eu gura. Ia să le fac eu o dramă." După care, în trei zile și trei nopți a scris piesa „Iertarea", a cărei reprezentație s-a bucurat de un mare succes. Autorul își continuă confesiunea astfel:

„Să vă povestesc și cum scriu. La început, am o idee, să zicem. Ca să fiu mai sigur pe ea (uneori mă cam ia gura pe dinainte) o pun imediat pe hârtie într-un gen mai comod: povestire, schiță, articol, aforism. Nu e doar o măsură de precauție, ci și un exercițiu. Pe urmă, las ideea să se fezandeze o lună, două, chiar un an. Când i-a venit sorocul, o transform în piesă. Operația nu durează mult, maximum o săptămână. Scriu cu o viteză de mitralieră: țac-pac. Ce-aș putea să vă mai spun despre mine ca dramaturg? Aproape nimic."

(Mărturisirea autorului publicată în *O antologie a dramaturgiei românești, 1944–1977. Teatrul de inspirație contemporană*, București, Ed. Eminescu, 1978, p. 780-781.)

Aplicație:

- **Crimă pe palier** (Ed. All)

CRIMĂ PE PALIER

Planul de idei

1. Pamfil P. Pamfil își pune la îndemână mai multe arme.
2. Când pe scară urcă o persoană, o somează cu pușca.
3. Aflând că este avocatul chemat de el, îi anunță intenția sa.
4. Pamfil se hotărâse să-și ucidă vecinul de apartament.
5. Motivul invocat este folosirea preșului său de către acesta.
6. Sosește și doctorul, chemat să certifice starea mintală normală a lui Pamfil.
7. Își face apariția și un fotograf, solicitat să imortalizeze momentul crimei.
8. Așteptând victima, nou-veniții își declară aversiunea față de vecinii imposibili.
9. Fiecare dintre ei a trăit câte o întâmplare neplăcută cu vecinul său.
10. Apariția femeii de serviciu pare să le strice planurile.
11. Pentru a o îndepărta, Pamfil îi promite o sticlă de lichior.
12. Când sosește vecinul, și el îi promite femeii același lucru.
13. Motivul era divulgarea numelui celui care îi folosea preșul.
14. Pamfil înțelege că vecinul are aceeași problemă ca și el.
15. După câteva amenințări reciproce, văd că preșurile fuseseră inversate.
16. Cei doi vecini se împacă și se îmbrățișează.
17. Avocatul, doctorul și fotograful pleacă dezamăgiți.

Rezumat

Pamfil P. Pamfil, locatar al unui bloc, și-a pregătit minuțios câteva arme: o rangă, o ghioagă, un buzdugan și chiar o armă de vânătoare, apoi s-a postat în spatele unor plante ornamentale, pe hol, așteptând. Când pe scară a apărut o persoană, el a somat-o, amenințând cu pușca. A constatat însă că era avocatul pe care el însuși îl chemase și, scuzându-se, i-a explicat că intenționa să-și ucidă vecinul de apartament și dorea să fie apărat la proces.

Nedumerit, avocatul i-a cerut amănunte. Astfel, a aflat că va fi martor la crima ce urma să fie comisă, victima fiind vecinul lui Pamfil, pentru că folosise, fără să-i ceară permisiunea, preșul de la ușa acestuia.

Pe când Pamfil îi dădea avocatului amănunte despre modul sadic în care va proceda, a apărut doctorul, chemat să certifice starea mintală sănătoasă a viitorului asasin. În timp ce discutau despre aceasta, a sosit și un fotograf, pe care Pamfil îl solicitase ca să imortalizeze momentul comiterii crimei. Încântat de șansa de a-și dovedi profesionalismul, fotograful le-a povestit celorlalți o întâmplare în urma căreia a devenit nevropat și astenic datorită gravelor neînțelegeri cu vecina sa. Intervenind, doctorul a confirmat ideea că relațiile dintre oameni se degradează în momentul în care devin vecini, povestind la rândul său o experiență nefericită pe care o trăise.

Pamfil le-a relatat cum a ajuns el la concluzia că devenise batjocura vecinului care îi murdărea preșul în mod intenționat, batjocură care l-a adus la limita răbdării. Drept urmare, s-a hotărât să-și facă singur dreptate.

Femeia de serviciu, venită să curețe palierul, ar fi putut să-i strice toate planurile, astfel încât, pentru a o îndepărta, el i-a promis o sticlă cu lichior de anason, pasiunea femeii. Nevrând să renunțe la datoria ei, Filofteia s-a apucat de treabă, inversând, ca și altă dată, preșurile de la ușile celor doi vecini. Între timp a sosit chiar Zisu, vecinul lui Pamfil, care i-a promis Filofteii tot un lichior de anason în schimbul divulgării numelui celui care îi folosea preșul.

Ascunși în spatele plantelor ornamentale, cei patru au auzit discuția. Pamfil, deconspirat de Filofteia, a ieșit la iveală și cei doi vecini au început să se certe și s-au încăierat. Au aflat însă, unul de la celălalt, că aveau aceeași problemă și că, de fapt, din cauza inversării preșurilor, fiecare dintre ei folosea preșul vecinului. Filofteia a găsit ca scuză întunericul de pe scară, iar ei au crezut-o, s-au împăcat și s-au îmbrățișat.

Această împăcare i-a nedumerit pe ceilalți trei privitori, căci fiecare spera să asiste și să se implice într-o întâmplare deosebită, prilej de a-și dovedi profesionalismul, dând strălucire carierei lor. Nemulțumiți, ei pleacă, iar Filofteia, provocând zgomot pe scară, și-a exprimat, în felul ei, disprețul față de locatarii dornici de liniște.

Caracteristicile textului

TEMA „Crimă pe palier" este una dintre cele zece comedii incluse în volumul „Boul și Viţeii". Este mai cunoscută sub numele de „Preșul", sub care a fost reprezentată la Teatrul Național din București, având un succes remarcabil, atât la scenă deschisă, cât și la critică.

Textul se încadrează în genul dramatic prin utilizarea dialogului ca unic mod de expunere, prin structurarea sa în acte și scene, prin existența indicațiilor scenice ale autorului.

În specia comediei, piesa se încadrează prin existența comicului de situație, a celui de caracter și a celui de limbaj, precum și prin sensul grav care se desprinde din toată acțiunea, simțit dincolo de tot ceea ce generează râsul.

Tema piesei o constituie degradarea relațiilor dintre oameni. Influențați de multiplele probleme cotidiene, de ritmul trepidant al existenței, ritm generator de stres, oamenii se schimbă, devin nervoși și lipsiți de răbdare și de înțelegere unii față de alții, astfel încât relațiile dintre ei alunecă uneori spre ridicol sau vizează absurdul.

STRUCTURA TEXTULUI Piesa cuprinde un singur act, fără a fi împărțită în scene. Întreaga acțiune se petrece în același loc, intrarea personajelor făcându-se pe scară, spre etajul superior.

MOMENTELE SUBIECTULUI **Expozițiunea** plasează întâmplarea pe palierul unei scări de bloc, la etajul al șaptelea, palier ce desparte două apartamente situate față în față.

Timpul acțiunii nu este precizat. Este timpul etern, valabil atâta timp cât există și vor exista apartamente de bloc, locatari și relații de vecinătate. De altfel, autorul notează, în ceea ce privește timpul: „Acțiunea s-a petrecut ieri, se petrece azi, se va petrece mâine. Nu contează!".

Anumite detalii ale textului (ghioaga adusă dintr-un muzeu, denumirea unor instituții locale, naționale sau internaționale, limbajul personajelor) fixează cu aproximație secolul al XX-lea, ca timp al acțiunii.

Spectatorul face cunoștință cu personajul principal, Pamfil P. Pamfil, chiriaș al unuia dintre cele două apartamente de la etajul al șaptelea, care își pregătește meticulos o serie de arme, albe sau de foc, rânduite pe un rastel amenajat pe palier, mascate de plante ornamentale de apartament. Apariția altui personaj, avocatul, somat de Pamfil după toate regulile militare și amenințat cu pușca, dezvăluie **intriga** piesei, care nu este alta decât hotărârea acestuia de a-și ucide vecinul de apartament.

Desfășurarea acțiunii clarifică multe semne de întrebare, pe care, în mod firesc, și le pune spectatorul. El află astfel că Pamfil se gândise îndelung la planul său și-l pregătise în toate aspectele sale. Avocatul, chemat să-l apere la proces, înțelege, destul de stupefiat, că nu se produsese încă omorul și că el însuși urma să devină martor, înainte de a fi apărător al clientului său. Pamfil îi dezvăluie și mobilul viitoarei crime: folosirea preșului de la ușa sa, aspectuos, țesut din lână pură, de către vecinul său, Zisu, care îl murdărea zilnic cu bocancii lui de navetist. În timp ce încerca să-i explice avocatului cum ajunsese la această concluzie, își face apariția al treilea personaj, somat de Pamfil în același mod, cu aceeași seriozitate ca și pe avocat care, într-o pornire nestăpânită și neștiind cine venea, i-a strigat disperat să nu se atingă de preș. Era doctorul, chemat la fața locului pentru a certifica starea mintală sănătoasă a lui Pamfil în momentul înfăptuirii plănuitei crime. La fel de derutat de ciudățenia situației ca și avocatul, doctorul nu apucă să primească explicații, deoarece alt personaj se apropie de preșul buclucaș, avertizat de data asta de doctor să nu îndrăznească să se șteargă pe picioare, convins că era chiar vecinul de alături. Dar nu era decât un fotograf, chemat pentru a imortaliza pe peliculă momentul uciderii lui Zisu. Fotograful, aflând că va efectua mai multe instantanee, în care era specialist, s-a arătat de-a dreptul încântat de ocazia de a-și dovedi priceperea profesională.

Văzând cu câtă detașare privește fotograful starea de lucruri, ceilalți doi își exprimă dorința de a nu participa în calitate de martori la o crimă cu premeditare.

Fotograful intervine și le explică acestora că el a devenit astenic, bolnav de nervi din cauza unei vecin care i-a făcut viața iad, de aceea aprobă întru totul planul lui Pamfil. Antrenându-se în discuție, doctorul recunoaște și el că relația de vecinătate este dăunătoare bunei înțelegeri și prieteniei dintre oameni, povestind în acest sens o întâmplare trăită de el însuși. Avocatul înclină și el să accepte ideea că e bine ca fiecare să-și facă singur dreptate. Pamfil le relatase amănunțit cum a constatat și contestat el fapta vecinului, procedând metodic, apelând la foruri competente, pe cale legală, să-i facă dreptate. În urma indiferenței autorităților, fiindcă nu a primit nici un răspuns, a hotărât că numai singur își va opri vecinul să-l mai terorizeze cu murdărirea preșului, fiind dispus să-și asume toate consecințele faptei sale.

Apariția femeii de serviciu, Filofteia, venită să curețe palierul și scara, le întrerupe discuția, riscând totodată să compromită planul lui Pamfil. Ca s-o îndepărteze, el îi promite un lichior de anason. Femeia nu renunță la îndeplinirea îndatoririi de serviciu și, spălând pe jos, inversează intenționat preșurile celor doi vecini, operație pe care o mai făcuse și altădată. Dacă-i înverșuna pe unul contra celuilalt, ea trăgea anumite foloase materiale, precum lichiorul de anason, divulgând fiecăruia în parte numele celuilalt ca autor al murdăririi preșului propriu.

Sosirea locatarului de vis-a-vis, Zisu, conduce acțiunea spre **punctul culminant**. Filofteia nu se dă înapoi să-i ceară și acestuia o sticlă de lichior, spunându-i că vinovat era Pamfil, ascuns după plantele de pe palier. Deconspirat,

acesta apare în fața lui Zisu și între ei se încinge o ceartă aprigă, ce degenerează în încăierare, Zisu copleșindu-l pe Pamfil prin fizicul său impresionant. Ocărându-se și acuzându-se reciproc, cei doi constată că de fapt aveau aceeași problemă, fiecare fiind pornit împotriva celuilalt din cauza folosirii propriului preș. Privind apoi cu atenție cele două preșuri, ei au observat că nu erau la locul lor, ci erau din nou inversate. Autoarea faptei, Filofteia, le-a spus că era o greșeală pe care a făcut-o din cauza luminii slabe de pe palier. În loc să asiste la o crimă feroce, așa cum fusese planificată, cei de față asistă la o împăcare plină de sentimentalism. Pamfil și Zisu se îmbrățișează, cerându-și reciproc iertare și dăruindu-și unul altuia nu numai preșurile cu pricina, ci și prietenia.

Deznodământul aduce cu sine nedumerirea și apoi revolta celor chemați să fie martori la un asasinat comis cu sânge rece. Ei constată că prezența lor devenise dintr-o dată inutilă, pierzând și o ocazie bună de a-și dovedi abilitățile profesionale. Fotograful se alege totuși cu plata unor clișee pe care apucase să le facă. Plecând, toți trei își exprimă nemulțumirea de a fi fost deranjați degeaba.

Dezamăgită a fost și Filofteia, pentru pierderea celor două lichioruri promise, dar și pentru faptul că, fiind descoperită, nu mai putea continua să provoace vrajbă între cei doi vecini, în folosul ei. Ea și-a manifestat nemulțumirea provocând zgomot pe scara blocului, deranjând pe toți locatarii, alarmați, care nu știau ce se întâmplă.

Felul în care acționează acest personaj este destul de curios: deși știe că la începutul conflictului cele două preșuri sunt la locul lor, Pamfil însuși, convingându-se de acest lucru, deși venirea celui de-al doilea locatar este iminentă, Filofteia schimbă, parcă într-adins, preșurile între ele chiar de față cu proprietarii. Aceștia, orbiți de resentimente, și conducându-se după impresii greșite, nu observă decât mai târziu ce se întâmplase de fapt. Schimbarea celor două preșuri poate fi la fel de bine un îndemn, inconștient adresat, la intercomunicare, la crearea unei posibile legături de prietenie, precum și un mijloc de a-și satisface micile ei plăceri. Prin intermediul acestui personaj, autorul trage un semnal de alarmă venit brusc și din partea unei persoane neașteptate, personaj aparent secundar, dar cu funcție de liant al acțiunii, de factor care determină derularea evenimentelor. Mesajul autorului izvorăște din necesitatea – tot mai acută în societatea contemporană – a unei înțelegeri între oameni, care nu mai sunt capabili să descopere punți de legătură, trăind izolați și plini de egoism.

PERSONAJELE Ion Băieșu își selectează eroii dintre oamenii comuni, obișnuiți. Problemele cu care aceștia se confruntă nu sunt numai ale lor ci ale tuturor: neplăcerile venite din partea vecinilor, gălăgia de pe scara blocului, goana după câștig. Sunt amprentele pe care societatea contemporană le pune asupra indivizilor. Micile mizerii zilnice, atunci când se repetă, devin obsedante și duc la alienare. Oamenii nu mai sunt răbdători, lipsa comunicării îi înrăiește și relațiile dintre ei se degradează uneori până la absurditate.

Eroul central al piesei este **Pamfil P. Pamfil**. Numele lui, format prin repetarea aceluiași substantiv propriu, indică omul comun, de rând, locatarul obișnuit al unui apartament de bloc, unul dintre milioanele de locatari de acest fel.

Dramaturgul nu oferă detalii nici asupra vârstei, nici asupra înfățișării fizice a eroului, ci îl prezintă ca posesor al unui adevărat arsenal de arme de toate categoriile.

Prima impresie despre el este cel puțin ciudată, căci aceasta nu pare a fi preocuparea unui om pașnic. O dată cu sosirea primului vizitator, el își mărturisește deschis intenția de a comite o crimă în toată puterea cuvântului. Este soluția ultimă, adoptată din disperare de un om ajuns la limitele răbdării. Gravitatea situației este spulberată când personajul își anunță motivul disperării: murdărirea preșului de la ușă de către vecinul de vis-a-vis.

Comportarea plină de seriozitate a lui Pamfil, meticulozitatea cu care a pregătit totul, până în cele mai mici amănunte, invitarea unor martori oculari pentru a fi sigur că va fi acuzat de crimă, măsurile de precauție luate pentru imortalizarea pe peliculă a momentului, toate acestea generează un umor irezistibil, dar este și un îndemn la meditație: iată până unde se poate ajunge. Personajul devine comic prin contrastul dintre hotărârea de a ucide cu ferocitate și motivul acestei hotărâri, de o banalitate aberantă: „Dacă se șterge blând, mă port și eu blând. Adică îl împușc. Dacă se șterge în mod grosolan, îl deșel cu ghioaga asta. Dacă îmi rupe preșul, atunci îi sparg țeasta cu buzduganul."

Dialogul cu celelalte personaje relevă un om cu o bună pregătire, stăpânind mai multe niveluri ale limbii și folosind o exprimare adecvată împrejurărilor, bun cunoscător al legilor:

„– Dumneata, doctore, trebuie să certifici că l-am omorât în deplinătatea facultăților mintale."

„– Da, domnule, este vorba de un flagrant delict."

„– Domnule avocat, nu înțeleg unde bateți cu insinuarea. Va să zică el se șterge ca un nemernic și ca un grosier pe preșul meu personal, iar eu să fiu dement? dement în numele cui?"

Este un om cu tabieturi. Duce un trai modest, dar are câteva principii de la care nu abdică și pe care nu permite nimănui să le încalce: „Domnule maestru, eu am un principiu în viață: mă șterg mai rar, dar pe ceva de bună calitate. Mai puțin, mai rar, dar de bună calitate."

Rigiditatea unor astfel de principii, banale în fond, îl relevă pe burlacul înrăit de singurătate, tipicar până la obsesie, intransigent cu ceilalți, dar nu în privința lucrurilor cu adevărat importante, ci a celor mărunte.

Că este meticulos o arată și procurarea unor arme de toate tipurile, dar și cercetările metodic făcute pentru a afla cine îi „maltratează" preșul, încercarea – pe cale ierarhică – de a-l opri pe vecin de la fapta sa. Acest comportament, cu aparențe atât de grave, de serioase, este comic în ultimă instanță, deoarece totul s-ar fi rezolvat printr-o simplă conversație cu vecinul în cauză, prin simplul fapt de a comunica liber, nesilit, în mod normal.

Finalul piesei dezvăluie trăsături nebănuite ale personajului: disponibilitatea spre comunicare, sensibilitatea, dorința de a avea prieteni.

Mesajul dramaturgului, transmis prin intermediul eroului său, este că omul își dezvăluie adevărata fire numai în relațiile cu semenii, bazate pe comunicare, pe înțelegere și pe răbdare dar, mai ales, pe capacitatea de a ierta.

Avocatul, doctorul, fotograful au un nume sau doar inițialele numelui (avocatul este maestrul M. N. C.). Fiecare în parte reprezintă câte o categorie socio-profesională.

Avocatul are în jur de șaizeci de ani, este „masiv și greoi, cu lavalieră bogată la gât." Aflat în pragul pensiei, dorește să-și încheie cariera cu un proces răsunător, care să-i fixeze în memoria celorlalți calitățile profesionale. Dialogul, împreună cu indicațiile scenice, îi arată încântarea în fața acestei perspective:

„Avocatul: - Ce fel de proces?

Pamfil: - Proces de crimă.

Avocatul: - *(nespus de plăcut surprins)* Crimă? Excelent! Este vorba de... crimă, crimă?"

Se recomandă ca fost elev al unui mare maestru, dar îi scapă mărturisirea că doar o singură dată în viață a pledat într-un proces cu adevărat important. Se dovedește a fi foarte priceput în toate chițibușăriile avocățești, care îi dau siguranța succesului, chiar în cazul vinovăției clientului său: „Chiar dacă ai săvârșit un masacru, tot te salvez."

Dornic să treacă la fapte, cere amănunte, ia notițe, dar rămâne stupefiat aflând că nu s-a comis încă acea crimă de care ar fi trebuit să-și absolve clientul.

Deși se comportă cu sânge rece la vestea intenției de a comite o crimă, nu se poate abține să nu-l avertizeze pe cel care urca pe scară să nu se șteargă pe preș, dorind astfel să evite o nenorocire. Acest contrast, dintre aparență și esență, stârnește râsul.

Doctorul, „un tip mic și gras, cu o gentuță de medic în mână", este un priceput diagnostician (așa cum singur pretinde), participant la congrese internaționale, dar care are o teorie personală, de-a dreptul hazlie: „De altfel, teoria mea personală, pe care am prezentat-o recent la Congresul mondial al diagnosticienilor de la Singapore, spune că nu există oameni sănătoși, că toți, într-un fel sau altul, ne naștem bolnavi."

O altă teorie personală, la fel de bizară ca prima, este că „oamenii au trăit în cele mai excelente relații atâta vreme cât nu au fost vecini unii cu alții".

Fotograful este amator de instantanee și flagrante: „Colosal! Sunt un maestru în materie de flagrante!" Nu îl deranjează ideea de crimă atunci când e vorba de vecin, pentru că din cauza unei vecine a devenit astenic și amnezic: „Aflați că sunt foarte astenic. Noaptea vorbesc în somn. Vorbesc și ziua în tramvai. Plus că uit îngrozitor. De pildă, acum nu mai știu ce trebuie să spun." Are o aversiune totală față de ideea de vecini și vecinătate, de aceea așteaptă bucuros să aibă loc o crimă, pentru a face fotografii color cu cât mai mult sânge.

Felul acesta bătăios de a fi este contrazis de atitudinea miloasă și plângăcioasă față de orice suferință umană: *„Fotograful:* - *(își șterge o lacrimă)* [...] Căci pe mine mă face să sufăr orice suferință omenească".

Filofteia, femeia de serviciu, este „o persoană foarte măruntică și slabă, nervoasă și beată. Fumează țigară de la țigară și poartă în spinare găleți, mături, perii". Este incultă, uneori chiar vulgară, dar știe cum să procedeze pentru a înverșuna vecinii între ei, spre propriul său folos. Întreaga țesătură a piesei se bazează pe o confuzie, pusă la cale într-adins de Filofteia, căreia nici măcar nu-i pasă de consecințele faptei sale. De o viclenie primitivă, se lasă mituită cu câte un lichior de anason și dă vina pe lumina slabă de pe scară pentru încurcătura făcută: „Ei, poate că eu le-oi fi încurcat. [...] Uneori, seara, când becul e chior ori e lipsă, scutur preșurile și pe urmă le încurc. Pe al dumitale îl pun la dânsul și așa mai departe".

Situația creată o amuză și face haz în sinea ei de prostia omenească. Dramaturgul face din acest personaj, aparent neînsemnat, raisonneur-ul piesei, care trage o concluzie finală:

„S-au dus. Și de anasonul meu au uitat. Nu-i nimic, îi pedepsesc. Le inversez din nou preșurile și mâine iar se reped unul la altul să se strângă de gât. Huliganii! *(le inversează preșurile)*."

Așadar, îngustimea și prostia oamenilor va fi pedepsită atâta timp cât nu vor deschide bine ochii asupra lumii din jurul lor, atâta timp cât nu vor ști să prețuiască micile bucurii ale vieții.

Personajele se dezvăluie treptat prin intermediul dialogului sau al monologului. Replicile dezvăluie trăsături de caracter, concepții, atitudini. Indicațiile scenice vin să completeze portretele, întrucât jocul de scenă implică, în afara cuvintelor, gesturi și mimică, la fel de revelatoare pentru conturarea identității lor.

SURSELE COMICULUI

Ion Băieșu apelează la toate resursele comicului:

Comicul de situație este bine reprezentat. Unele situații sunt contrastante, și tocmai acest contrast generează comicul. Astfel, pregătirea lui Pamfil, prin amploarea ei (procurarea armelor, invitarea unor martori de profesii diferite), chiar etapele pe care le-a parcurs pentru depistarea așa-zisului vinovat (investigație, analize de laborator, adrese către unele foruri etc.) contrastează cu motivul supărării sale: murdărirea unui preș banal, al cărui rol era chiar acela de a servi pentru ștergerea picioarelor.

O altă situație comică este pregătirea celor trei specialiști pentru a avea probe incriminatorii la viitorul proces (numele victimei, mobilul, probele, starea mintală a făptașului, instantaneele, pregătirea pentru a surprinde flagrantul) în raport cu inutilitatea tuturor acestor acțiuni ce se vor competente, pline de seriozitate și de responsabilitate.

Generatoare de comic este și situația personajului principal: pregătit și hotărât să comită o crimă feroce, el lăcrimează în final și se îmbrățișează cu cel pe care la început îl ura de moarte.

Alte situații comice reies din relatările personajelor: fotograful a aruncat în W.C. câinele vecinei și a tras apa după el, vecina i-a aruncat în cameră un pumn de greieri, doctorul i-a dat cu o scândură în cap prietenului său etc.

Filofteia îl pocnește cu mătura în cap pe fotograf. Pamfil are un fizic plăpând față de Zisu, dar îl amenință vitejește.

Comicul de caracter este de asemenea bine surprins. Pamfil se vrea un om dur, stăpân pe sine, responsabil și autoritar, dar în fond este un ins copleșit de singurătate, un sentimental dornic de prietenie și companie. Avocatul și doctorul, deși doresc să participe la un proces răsunător, sunt miloși și umani, strigând, pe rând, persoanei ce tocmai sosea „Nu te ștergе!". Însă, tot ei se arată în final nemulțumiți că au fost deranjați degeaba, ca și când ar fi preferat să se producă acea crimă pentru ca discursul lor să nu fi fost inutil.

Fotograful stârnește râsul, dar și compasiunea spectatorului, prin faptul că este astenic și uită mereu ce a vrut să spună, repetând același lucru, spre enervarea celor din jur: „V-am povestit? Extraordinar! Ca să vedeți, domnule doctor, cât de astenic sunt, căci ziceați că nu se vede asta pe figura mea."

Filofteia, deși fără carte, este de o viclenie aproape primitivă. Îi place să bea și știe să producă încurcături pentru a le întoarce în folosul ei. Este curioasă și vrea să vadă tot ce se va întâmpla, dar fără să fie implicată, ci ca simplă spectatoare, căci, fiind salariată, avea datoria să curețe holul, iar în această calitate vede tot. „Implicată, nu, dar vreau să iau parte. Dacă se petrece în holul meu, sunt obligată să iau parte". Îi disprețuiește în sinea ei pe cei pe care îi poate manevra cu ușurință fiindcă nu sunt în stare să vorbească unul cu altul: „crimă dublă, anason dublu. (*către Zisu*) Păi așa și merită, domnule Zisu. Îi dai una-n cap și-l lași lat. Păi ce e preșul dumitale? Bătaia lui

de joc?" Dornică să-și primească anasonul, îl decon-spiră fără regrete pe Pamfil, abia așteptând să-i vadă pe cei doi încăierați: „[...] Că cică și el vrea să te cocoșeze. Tot din cauza preșului. [...] S-a ascuns în buruienile alea".

Limbajul personajelor este o altă sursă de comic. Exprimarea fiecăruia este marcată de profesia pe care o exercită. Astfel, avocatul utilizează termeni specifici domeniului juridic: „premeditare", „proces", „delapidare", „mobil", „probe". Doctorul se exprimă în termeni medicali: „deces", „examen detaliat", „congresul mondial al diagnosticienilor". Fotograful vorbește despre instantanee, clișee, prim plan.

Asemenea limbaj pretențios stârnește râsul datorită situațiilor în care este folosit. Pretențiile personajelor de a fi considerate specialiști în domeniu sunt caraghioase în condițiile în care nu e vorba decât de un preș amărât.

Valențele comice ale limbajului devin și mai evidente atunci când anumiți termeni pretențioși sunt reluați de persoane mai puțin pregătite, cum e Filofteia:

„*Fotograful (combativ)*: – Tovarășă, te rog să fii conștientă, mai demnă. [...] Aici se discută chestiuni și principii serioase. Nu le vulgariza cu prezența dumitale.

Filofteia: – Auzi, mă nervosule! Vulgară e mămică-ta, nu eu!"

Felul ei de a se adresa îmbină intenția de decență și dorința de a părea fermă cu vorbirea omului neinstruit: „– Tovarășe locatar, ia-ți invitații de aici, că eu trebuie să fac curat și nu știu multe. Eu acu vă iau la mături, de vă fac vraiște pe toți!"

Tot ea își manifestă disprețul față de locatari printr-un singur cuvânt „Vecinilor", dispreț pentru tot ceea ce o depășește și este altfel decât ea.

În concluzie, piesa lui Ion Băieșu este o parodie a unuia dintre aspectele vieții cotidiene și anume exagerarea unei fapte banale, cheltuirea unor energii în scopuri inutile, îngustimea sufletească la care ajunge omul – prin izolare – într-o societate în care individul devine egocentric, prea preocupat de problemele mărunte ca să le mai poată vedea pe cele importante. Piesa este un apel la înțelegere, la o bună conviețuire, la răbdare și deschidere spre semeni.

Exerciții propuse

1. Găsiți trei contexte în care cuvântul „perdea" să aibă sensuri diferite.

2. Dați omonimele cuvintelor: *tip, facultăți, organ.*

3. Scrieți sinonimele cuvintelor: *impresie, a identifica, prudență, ceremonie, deces, a suporta, locatar, ustensile, hol, secret, eroare.*

4. Găsiți antonimele cuvintelor: *normal, dificil, viciu, infern, suficient, satisfacție, comod.*

5. Explicați prezența termenului „tovarășe" în adresarea personajelor.

6. Care dintre trăsăturile de mai jos se potrivesc personajului Pamfil?

□ sociabil □ însingurat □ insensibil □ avar
□ dornic de prietenie □ meticulos □ înțelegător □ violent

7. Fotograful este:

□ bun specialist □ cu o bună memorie □ amnezic
□ nervos □ calm □ răbdător

Îndrumări
pentru redactarea răspunsurilor referitoare la textele necunoscute

A. GENUL LIRIC

- definirea operei lirice
- explicarea conținutului din fragmentul citat
- identificarea figurilor de stil, a imaginilor artistice, a sensului figurat al cuvintelor
- precizarea rolului acestora în transmiterea unor sentimente, stări sufletești
- identificarea mărcilor gramaticale/lexicale ale eului liric
- precizarea unor elemente de prozodie care sporesc lirismul textului (dacă e cazul)
- utilizarea citatelor în sprijinul argumentării

B. GENUL EPIC

I. Redactarea unui rezumat
- relatarea la persoana a III-a
- utilizarea unor moduri și timpuri verbale potrivite
- trecerea de la vorbirea directă la cea indirectă, eliminând dialogul
- relatarea obiectivă, fără intervenții emoțional-subiective
- renunțarea la citate

II. Caracterizarea unui personaj
- precizarea tipului de personaj (dacă acest lucru reiese din fragment)
- precizarea, însoțită de exemple, a două procedee de caracterizare întâlnite în text
- numirea unor trăsături fizice, morale
- ilustrarea acestora prin citate sau referire la situații semnificative
- relația dintre personaj și alte personaje (dacă e cazul)
- exprimarea unei opinii personale despre ceea ce simbolizează personajul (unde este posibil)

III. Apartenența unui text la genul epic
- definirea operei epice cu trăsăturile sale
- urmărirea unei acțiuni/întâmplări, relatând totul în ordine cronologică, identificarea unui moment al acțiunii
- prezența personajelor participante la acțiune

- tipul personajelor: scurtă prezentare a acestora, așa cum reiese din fragment
- modul/modurile de expunere
- mesajul textului (unde este cazul)

C. GENUL DRAMATIC

- definirea operei dramatice cu elementele sale specifice
- prezentarea acțiunii/întâmplării și a personajelor participante
- evidențierea unor elemente caracteristice:
  – modul de expunere
  – indicații scenice
  – împărțirea textului în acte, scene
- evidențierea comicului – de situație, de caracter, de limbaj
- argumentarea cu ajutorul citatelor

APLICAȚII

A. GENUL LIRIC

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris,
Încet gândită, gingaș cumpănită;
Ești ca o floare, anume înflorită
Mâinilor mele, care te-au deschis.

Ești ca vioara, singură, ce cântă
Iubirea toată pe un fir de păr,
Și paginile tale, adevăr,
S-au tipărit cu litera cea sfântă.

Un om de sânge ia din pisc noroi
Și zămislește marea lui fantomă
De reverie, umbră și aromă,
Și o pogoară vie printre noi.

Dar jertfa lui zadarnică se pare,
Pe cât e ghiersul cărții de frumos.
Carte iubită, fără de folos,
Tu nu răspunzi la nici-o întrebare."

(Tudor Arghezi, *Ex libris*)

Poezia aparține genului liric deoarece poetul exprimă direct, într-un mod sensibil, cu ajutorul figurilor de stil, păreri și idei personale legate de menirea cărții, a cuvântului scris, de felul în care textul tipărit poate influența existența omului.

Cele patru strofe se constituie într-un omagiu adus cărții și celui care a creat-o, făcând-o cunoscută cititorilor. Sunt dezvăluite etape ale procesului creației, căutările, incertitudinile, zbaterile artistului, în dorința sa de a ajunge la mintea și sufletul iubitorului de artă.

Prima strofă debutează cu o închinare smerită, încărcată de respect, față de autorul cărții. Procesul de elaborare a creației poetice este greu, ideile trebuie gândite pe îndelete, „cumpănite" pentru a respecta adevărul, frumosul, valorile eterne. Opera devine, în final, deschisă interpretărilor celui care o citește și care o poate adapta propriei înțelegeri. Ideea este redată printr-o comparație de o mare frumusețe: „Ești ca o floare anume înflorită mâinilor mele". O a doua comparație vine să întregească valențele operei literare, care, asemenea unei viori măiastre, poate reda trăirile profunde ale sufletului omenesc. Se accentuează ideea că, întotdeauna, cuvântul tipărit a avut o mare influență asupra oamenilor, mai mare decât cuvântul rostit, definitivând concepții și sensibilizând atitudini: „Și paginile tale, adevăr,/ S-au tipărit cu litera cea sfântă."

Strofa a treia dezvăluie, într-un uluitor limbaj metaforic, faptul că orice creator, pentru a da lumii o operă trainică și profundă, trebuie să trăiască el însuși experiențe care să îl formeze, să îl călească și să-l călăuzească spre adevărul vieții: „marea lui fantomă/ De reverie, umbră și aromă". Idealul, „marea fantomă" este greu, dacă nu chiar imposibil de atins, iar existența e o țesătură de vise, idealuri, dorințe, fantezii și plăceri care îi dau un sens.

Strofa a patra vine să precizeze rostul lecturii. Deși cuvintele sunt frumoase și alese cu grijă, nicio carte nu va da cuiva rezolvări ale unor probleme existențiale. Rostul lecturii e îmbogățirea minții și a sufletului, o iluminare a gândirii, aflarea unui mod de a cântări și de a recunoaște valorile de nonvalori. Lectura naște cultură și doar cultura e în măsură să călăuzească pașii omului spre bine, frumos și adevăr. Eul liric se face simțit în prima strofă prin adjectivul posesiv de persoana I singular „mele".

Poezia este o meditație filozofică asupra a ceea ce poate fi de folos în viață, lăsând la o parte valorile materiale și preferând pe cele spirituale, cum ar fi cititul cărților.

Pentru toate aceste motive, ea este o operă lirică.

B. GENUL EPIC

I. Redactarea unui rezumat

„Calul era năzdrăvan.

Fata împăratului îngriji de cal tocmai precum îi zise el.

La a zece azi, unde se scutură odată calul, și se făcu frumos, gras ca un pepene și sprinten ca o căprioară. Apoi, uitându-se vesel la fata împăratului, zise:

– Să-ți dea Dumnezeu noroc și izbândă, stăpâna mea, că m-ai îngrijit și m-ai făcut să mai fiu odată pe lume cum eram. Spune-mi tu care este păsul tău, și poruncește-mi ce trebuie să fac.

– Eu voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru, ca să-i slujesc, și-mi trebuie pe cineva care să mă povățuiască. Spune-mi pe care din boieri să aleg?

– Dacă vei merge cu mine – îi zise calul – habar să n-ai; nu-ți trebuie pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tată-tău. Numai să m-asculți".

(Ileana Simziana)

Calul era năzdrăvan și fata îl îngriji așa cum o sfătuise el. După zece zile, calul se scutură și se făcu frumos și gras, dar și sprinten. Vesel, îi spuse fetei împăratului să-i dea Dumnezeu noroc și izbândă pentru felul în care l-a îngrijit, făcându-l să devină ca în tinerețe. O rugă să-i spună ce necaz are și să-i poruncească ce să facă.

Fata îi spuse că ea va merge la împăratul vecin, ca să-l slujească, dar are nevoie de cineva care să-i dea sfaturi potrivite. Îl rugă pe cal să-i spună pe care boier să-l aleagă pentru aceasta. Calul însă îi răspunse că mai bine ar fi să meargă doar cu el, căci o va sluji cu credință, cum l-a slujit și pe tatăl ei, cu condiția să facă tot ce-i va cere.

II. Caracterizarea unui personaj

„Dintre cei vechi, doi, cu totul diferiți ca înfățișare, temperament și metodă, predau limba greacă și matematicile. [...]

Frumos, cu părul blond, creț, des, cu niște pătrunzători ochi de un albastru adânc, aproape ireal, iute și elegant în mișcări, nervos de nu-l puteam urmări, sigur de știința sa și amorezat de dânsa, având o nesfârșită plăcere să umple tabla cu cifre pe care un singur gest energic cu buretele le făcea să dispară ca într-un joc de iluzii, profesorul Dimitriu vrăjea, acolo, pe scândura neagră, o mai înaltă matematică din care nu înțelegeam absolut nimic. Când venea teribilul ceas al problemei de tratat în scris, ca să nu dau hârtia albă, făceam întâi o disertație... literară asupra problemei. Câtă milă de mine trebuie să fi avut profesorul care mi-a „dat drumul" pentru ca, aiurea, încă doi ani să fac aceeași tristă experiență."

(Nicolae Iorga, *Fragmente autobiografice*)

Personajul principal al fragmentului este profesorul Dimitriu, ce preda matematica pe vremea când autorul – Nicolae Iorga – era elev.

Principala modalitate de prezentare a personajului este caracterizarea directă, din care reies principalele sale trăsături. Din punct de vedere fizic, Dimitriu era un bărbat tânăr, chiar frumos la înfățișare, datorită părului blond și

creț și ochilor de un albastru pur, aproape incredibil. Trăsăturile fizice și gesturile trădează anumite trăsături de caracter. Astfel, „ochii pătrunzători" denotă inteligență, curiozitate și o permanentă preocupare pentru ceva. Iuțeala dar și eleganța mișcărilor relevă o persoană agitată, plină de neastâmpăr. Dar principala însușire a profesorului este pasiunea sa pentru profesie, pe care o practică cu siguranță și măiestrie, ca un artist. Autorul afirmă că era „sigur de știința sa și amorezat de dânsa" într-atât încât uita că e într-o sală de clasă și că elevii trebuie să înțeleagă acea „înaltă matematică". Captivat în totalitate de propriul univers, pierdea însă din vedere latura pedagogică a profesiei, întrucât elevii nu înțelegeau „absolut nimic". Pierdut parcă în lumea matematicii, umplea tablă după tablă, ștergând când nu mai avea unde scrie, făcând ca totul să apară elevilor „ca un joc de iluzii". Comparația întărește felul în care Dimitriu era total absorbit de știința sa. Autorul apelează și la câteva epitete pentru prezentarea portretului profesorului: „Frumos, cu părul blond, creț, cu niște ochi pătrunzători".

Finalul fragmentului evidențiază o altă latură a caracterului acestuia: înțelegerea, mila față de elevii neștiutori în ale matematicii, pe care îi promova descoperind la ei poate alte calități decât priceperea la matematică.

Personajul apare astfel ca pozitiv, autorul păstrându-i o amintire vie și o recunoștință pe măsură.

III. Apartenența unui text la genul epic

„Conacul era înconjurat de un zid, poarta ferecată. Boierul se știe că plecase de multă vreme cu familia sa. Nimic nu se mișca în curte. Doar câinii, numeroși și mari ca niște lupi, alergau înapoia zidurilor, lătrând furioși. Mulțimea se postă în fața porții, vociferând:

– Pământ, sământă, vite!

Logofătul apăru la balcon, calm, dar palid și spuse cu o voce tremurătoare, în mijlocul tăcerii generale:

– Nu pot să fac mai mult decât ceea ce fac în fiecare primăvară...!

Strigăte asurzitoare îi retezară vorba:

– Nu! Nu! Ne-am săturat! Vrem pământul nostru!"

(Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului*)

Fragmentul aparține unei opere vaste, care desfășoară o acțiune înfăptuită de personaje. Opera epică are drept caracteristici exprimarea, în mod indirect, a unor idei, sentimente, atitudini sau concepții, prin intermediul acțiunii, structurată pe anumite momente specifice, înfăptuită de personaje individuale sau colective.

Din fragment reiese faptul că țăranii, nemaiputând suporta sărăcia și lipsurile, s-au revoltat, îndreptându-se spre conacul boieresc, să li se facă dreptate. Conacul însă era bine apărat, înconjurat de un zid, și păzit de o mulțime de câini „ca niște lupi“ care nu dădeau voie străinilor să pătrundă înăuntru.

Deși știau că boierul lipsește, țăranii s-au oprit în fața porții ferecate, cerând mânioși să li se dea „pământ, sămânță, vite!“. Logofătul, speriat și plin de teamă, apăru la balcon încercând să domolească furia mulțimii cu unele promisiuni. Mulțimea izbucni însă cu mai multă violență, cerându-și drepturile asupra pământului.

Se conturează astfel momentul intrigii, începutul unei revolte care avea să cuprindă apoi și alte sate.

Modul de expunere predominant este narațiunea, îmbinată cu câteva secvențe dialogate. Verbele sunt la timpul trecut, specific narațiunii, iar în secvențele dialogate timpul prezent vine să întărească ideea revoltei țăranilor. Apar două tipuri de personaje: individual – logofătul, și colectiv – mulțimea celor nevoiași.

Având aceste caracteristici, se poate afirma că fragmentul aparține unei opere epice.

C. GENUL DRAMATIC

Demonstrația de apartenență a unui text dat la genul dramatic

„SCENA VII
GHIȚĂ PRISTANDA ȘI CAȚAVENCU

PRISTANDA *(apărând în fund și făcând loc cu respect lui Cațavencu să treacă)*: Poftiți, coane Nicule, poftiți... *(umilit)* și zău, să pardonați, în considerația misiei mele, care ordonă *(serios)* să fim scrofuloși la datorie. D-voastră știți mai bine ca mine... așa e polițaiul: tată să-ți fie – trebuie să-l ridici? îl ridici! n-ai ce-i face: e misie. De aia *(foarte rugător)* mă rog să pardonați...

CAȚAVENCU: Îmi pare rău, Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale... Adică noi nu știm cum merge poliția? *(sentențios)* Într-un stat constituțional un polițai nu e nici mai mult nici mai puțin ca un instrument!

PRISTANDA: Curat instrument!

CAȚAVENCU: Nu brațul care lovește, voința care ordonă e de vină... Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu știu dacă l-ai citit?

PRISTANDA: Trebuie să-l fi citit, coane Nicule; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdeauna; că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie...

(misterios) altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face: famelie mare, renumerație după buget mică...

CAȚAVENCU: Și în sfârșit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n-ar exista călăul?

PRISTANDA: Curat, coane Nicule!"

(I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*)

Opera dramatică este o creație literară destinată reprezentării scenice. Modul de expunere este dialogul, iar opera este structurată în acte, scene (uneori acestea putând fi împărțite în tablouri). Sunt prezente indicațiile scenice, prin care este orientat jocul actorilor sau amplasarea decorului.

Comedia critică moravuri sociale, politice, de familie etc. cu ajutorul comicului de situație, de limbaj, de caracter.

Fragmentul dat face parte din opera „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale, capodoperă a dramaturgiei românești. Textul aparține scenei VII, în începutul acesteia fiind anunțate personajele participante la dialog: Ghiță Pristanda și Cațavencu. Discuția se poartă în legătură cu situația în care a fost pus Pristanda, ca polițai, aceea de a interveni în mod brutal asupra unui cetățean de vază al orașului, Cațavencu. Pristanda încearcă să-și justifice atitudinea prin faptul că meseria îl obligă să nu țină cont de sentimente: „tată să-ți fie – trebuie să-l ridici? îl ridici, n-ai ce-i face: e misie".

Cațavencu se arată înțelegător, afirmând că el cunoaște toate secretele unui regim constituțional.

Modul de expunere este dialogul, iar indicațiile scenice orientează gesturile, mimica sau chiar tonul folosit de actori.

Este prezent comicul de situație, deoarece Pristanda se arată umil și slugarnic, iar Cațavencu, prin cuvinte sforăitoare, vrea să apară drept un bun cunoscător al legilor, dar și o persoană cultă, la curent cu problemele zilei, pe care le tratează în articole publicate în presă.

Comicul de limbaj este realizat prin replicile lui Pristanda, care, pentru a-și dovedi atașamentul slugarnic, întărește spusele lui Cațavencu prin folosirea abuzivă a cuvântului „curat".

Având aceste caracteristici, se poate afirma că fragmentul aparține genului dramatic, specia comedie.

Lecție recapitulativă propusă pentru pregătirea tezei cu subiect unic

Se dă textul:

„Mereu cerșim vieții ani mulți, așa, -n neștire,
Ne răzvrătim, ne plângem de piericiunea noastră,
Și încă nu-nțelegem că fără de iubire
Se veștejește Timpul în noi ca floarea-n glastră;
Rupt din eternitate, el vrea târâm asemeni
Din care-altoiul șubred să-și tragă sevă nouă;
Noi îl primim cu gheață și-l răsădim în cremeni
Când Dragostea-i unica vecie dată nouă.
Ci-n van acum te mânii pe mine și m-arunci,
Minunile iubirii n-au stavilă pe lume;
Ca Lazăr la auzul duioaselor porunci,
Oricând și ori de unde mă vei striga pe nume,
Chiar de-aș zăcea în groapă cu lespedea pe mine,
Tot m-aș scula din moarte ca să alerg la tine"

(Vasile Voiculescu, *Sonetul CLXXXIII*)

Partea I

Înțelegerea textului

1. Argumentează apartenența textului dat la unul din genurile literare studiate.
2. Indică măsura, rima și ritmul primelor patru versuri.
3. Explică semnificația versului „Minunile iubirii n-au stavilă pe lume".
4. Identifică: o comparație, o metaforă și un epitet și explică rolul lor stilistic.
5. Motivează scrierea cu majusculă a cuvintelor „Timp" și „Dragoste".
6. Relevă prezența eului liric în text, precizează starea sufletească a acestuia și mărcile eului liric.

Interpretarea fonetică a textului

1. Desparte în silabe cuvintele: *răzvrătire, neștire, lespedea, duioaselor* și explică regulile aplicate.
2. Selectează din textul dat două cuvinte care conțin un diftong și un triftong și explică structura lor vocalică.

3. Precizează numărul de litere și de sunete din cuvintele: *plângeam, arunci, zăcea, gheață* și dă transcrierea lor fonetică.
4. Identifică un verb și un substantiv care să aibă în componență trei consoane alăturate, apoi două cuvinte fără nici o consoană.
5. Pune corect accentul pe cuvintele primului vers al textului. Accentuează diferit cuvintele: *dată, strigă* și exemplifică sensul lor în contexte potrivite.
6. Explică rolul cratimei și urmările folosirii ei în structura „și-l".

Interpretarea lexicală a textului

1. Precizează sensurile din context ale cuvintelor: *cerșim, se veștejește, gheață, cremeni.* Ilustrează alte sensuri ale acestor cuvinte prin enunțuri potrivite (câte un sens pentru fiecare cuvânt).
2. Identifică trei cuvinte derivate și explică formarea lor.
3. Dă sinonimele cuvintelor: *tărâm, șubred, unica, te mânii, stavile.* Identifică două perechi de sinonime din text.
4. Alcătuiește enunțuri cu omonimele termenilor: *noi, nouă, dată, mine.*
5. Exemplifică polisemia verbului „a da" în cinci locuțiuni sau expresii diferite și precizează sensul fiecăreia.
6. Alcătuiește seria sinonimică a verbului „a muri" folosind:
   a) termeni din fondul vechi al limbii;
   b) termeni neologici;
   c) expresii/unități frazeologice și locuțiuni.

Interpretarea morfologică a textului

1. Indică valorile gramaticale ale lui „de" din textul dat și construiește două enunțuri cu alte valori gramaticale ale acestui cuvânt.
2. Analizează morfologic următoarele cuvinte din text: *mereu, în van, la auzul, din moarte.*
3. Identifică și analizează trei pronume diferite.
4. Identifică și analizează:
   - un adjectiv posesiv;
   - un pronume reflexiv în dativ;
   - un adverb de timp compus.
5. Precizează valoarea gramaticală a lui „tot" („Tot m-aș întoarce...") și alcătuiește enunțuri cu alte trei valori gramaticale ale acestui cuvânt.
6. Construiește câte un enunț în care să existe:
   - un substantiv colectiv în genitiv;
   - un substantiv defectiv de plural în dativ;
   - un substantiv cu aceeași formă la singular și plural în acuzativ.

Interpretarea sintactică a textului și aplicarea cunoștințelor de sintaxă

1. Precizează funcția sintactică a substantivului „floare" („... ca floarea-n glastră") din text și construiește enunțuri în care același substantiv să se afle la următoarele cazuri, având următoarele funcții sintactice:
   - genitiv – atribut substantival prepozițional;
   - dativ – nume predicativ;
   - acuzativ – complement de agent.
2. Precizează numărul și felul propozițiilor din primele patru versuri precum și relațiile dintre ele.
3. Analizează sintactic următoarele cuvinte din text: *de piericiunea, fără de iubire, în glastră, vecie.*
4. Construiește propoziții în care predicatul verbal să fie exprimat prin:
   - adverb predicativ;
   - verb impersonal la diatezele activă și pasivă;
   - verb personal la diateza pasivă;
   - interjecție predicativă.
5. Construiește propoziții cu predicate nominale având numele predicative exprimate prin:
   - verb la modurile infinitiv și supin;
   - interjecție.
6. Construiește:
   - o SB având ca termen regent o interjecție;
   - o frază în care verbul „a însemna" să fie termen regent pentru o SB și o PR.

Partea a II-a

Pornind de la versurile date, alcătuiește o scurtă compunere de tip eseu despre importanța iubirii în existența oamenilor.

TESTE RECAPITULATIVE

T1

I. Se dau versurile:

„Aburii ușori a nopții ca fantasme se ridică
Și, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică.
Râul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur.

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum apa curge și la cotiri ea se perde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul nămipos."

(V. Alecsandri – *Malul Siretului*)

Cerințe

A **Limba română**

1. Alegeți din strofele date câte două cuvinte care să conțină diftong sau vocale în hiat.
2. Notați câte un sinonim al cuvintelor: *fantasmă*, *a se despica*, *luciu*, *a se schimba*.
3. Extrageți din text trei verbe de conjugări diferite și precizați-le.
4. Precizați valoarea gramaticală și funcția sintactică a cuvintelor: *deasupra luncii*, *lui*, *verde*.
5. Specificați valoarea morfologică și funcția sintactică în text a cuvântului „ce".
6. Indicați felul celei de-a patra propoziții din strofa a doua.

B **Înțelegerea textului**

7. Precizați genul literar căruia îi aparține acest text.
8. Transcrieți versurile care exprimă sentimentele eului liric.
9. Comentați în câteva rânduri ultimele două versuri din prima strofă a poeziei.
10. Pornind de la versurile date, explicați titlul poeziei.

II. Demonstrați că textul dat aparține genului liric.

T2

I. Se dau versurile:

„Aramă grea ca vinul – părul,
Sprâncenele ușor piezișe,
O cută, vertical pe frunte,
Vădind trecutul de răstriște.

Umeri mărunți, suflet de vară
În bluza verde-albăstrie,
Ce sub solarele incendii
A devenit stins-cenușie."

(L. Blaga, *Portret*)

Cerințe

A **Limba română**

1. Extrageți din text câte două cuvinte care conțin diftong și vocale în hiat.

2. Folosiți cuvântul „frunte" în alte două enunțuri, cu valori morfologice diferite de cele din text.

3. Dați sinonimele termenilor: *aramă, cută, răstriște, vădind.*

4. Indicați câte o valoare gramaticală diferită de cea din text, pentru cuvintele: *vin, păr.*

5. Transcrieți predicatul ultimei propoziții din strofa a doua.

6. Alcătuiți un enunț în care adjectivul „cenușiu" să fie utilizat la cazul nominativ, numărul plural, și să fie antepus substantivului.

B **Înțelegerea textului**

7. Numiți modalitatea de caracterizare utilizată în aceste versuri.

8. Extrageți din text o structură conținând o metaforă, un epitet și o comparație.

9. Interpretați în două rânduri sintagma „suflet de vară".

10. Precizați măsura versurilor.

II. Te numești Andrei și alcătuiești o scrisoare de 15-20 de rânduri adresată părinților, în care descrii cât mai expresiv frumusețea peisajului de munte admirat în tabăra de la Sinaia.

T3

I. Se dau versurile:

„Cu penetul ca sideful
Strălucește-o porumbiță,
Cu căpșorul sub aripă
Adormită sub o viță.

Și tăcere e afară.
Luminează aer, stele.
Mută-i noaptea – numai râul
Se frământă-n pietricele."

(M. Eminescu, *Cu penetul ca sideful*)

Cerințe

A **Limba română**

1. Identificați două substantive derivate diminutivale. Formați alte două diminutive cu aceleași sufixe.

2. Precizați sensul din text al verbului „a frământa". Alcătuiți alte două exemple, în care același verb să aibă alte sensuri.

3. Construiți două enunțuri în care cuvântul „noaptea" să aibă două valori gramaticale diferite, dar aceeași funcție sintactică de complement circumstanțial de timp.

4. Alcătuiți patru propoziții în care prepoziția „cu" să intre în alcătuirea unui subiect, a unui nume predicativ, a unui complement indirect și a unui complement circumstanțial de mod.

5. Realizați expansiunea termenilor „cu căpșorul" și „adormită", apoi precizați ce modificări ați făcut.

6. Alcătuiți o frază după schema: SB – PP– PR.

B **Înțelegerea textului**

7. Stabiliți măsura, rima și ritmul versurilor de mai sus.

8. Explicați semnificația ultimelor două versuri.

9. Arătați modul de formare a substantivului „penetul" și precizați felul acestui substantiv. Dați alte cinci exemple de substantive de același fel, formate prin același procedeu.

10. Transcrieți o comparație și o personificare din textul dat.

II. Te afli la bunici, în vacanța de vară. Scrie-i o scrisoare de maximum o pagină vărului tău, George, și povestește-i o întâmplare veselă pentru a-l convinge să vină și el. Semnează cu numele Doru.

T4

I. Se dă textul:

„Napoli ne cucerea totuşi pe toţi cu peisajul său. [...] Din priveliştea napolitană am adus cu mine imaginea gălbuie, ce o mai reţin şi astăzi, a acelui vulcan stins pe nume Solfatara, pe al cărui crater acoperit am umblat. Ne înfiorau sonorităţile de boltă, ce se auzeau sub tălpile noastre, unde la fiecare pas, ţâşnea din cratere minuscule un nisip fierbinte aidoma unui clocot de apă. Un miros de pucioasă ne împrejmuia, ca într-o imensă bute albastră, preparată cu turtă de sulf aprins, pentru primirea vinului. Iar Vezuviul, de cealaltă parte a golfului, fumegând, împrumuta un calm negrăit priveliştii."

(L. Blaga, *Hronicul şi cântecul vârstelor*)

Cerințe

A Limba română

1. Scrieţi antonimele cuvintelor:

minuscule *primirea*
calm *sonorităţi*

2. Precizaţi felul pronumelor şi funcţia lor sintactică din prima propoziţie.

3. Construiţi enunţuri folosind prepoziţia „aidoma" pentru a realiza un nume predicativ şi un complement circumstanţial de mod.

4. Scrieţi exemple în care verbe la modul gerunziu, diateza activă, să aibă, pe rând, funcţia sintactică de subiect, complement circumstanţial de cauză, complement circumstanţial de mod, atribut verbal.

5. Precizaţi numărul propoziţiilor din prima frază a textului, precum şi felul lor.

6. Alcătuiţi două tipuri de propoziţii subordonate necircumstanţiale cu ajutorul relativului „cât".

B Înţelegerea textului

7. Stabiliţi trei argumente – exemplificate pe scurt – care să demonstreze că fragmentul face parte dintr-o descriere literară.

8. Transcrieţi câte o sintagmă care să conţină o imagine vizuală, auditivă şi olfactivă.

9. Identificaţi o comparaţie, un epitet şi o personificare.

10. Selectaţi termenul care sugerează sentimentul dominant al tabloului şi alcătuiţi familia lui lexicală (cel puţin trei derivate).

II. Caracterizaţi, în maximum o pagină, personajul principal al nuvelei studiate.

T5

I. Se dă textul:

„Budulea asculta cu mare băgare de seamă, deși nu înțelegea nimic. Dar, după ce s-a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece [...] înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentru că de câte ori suna într-un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut că slovele pe care le-a scris sunt și în caiet. Acu parcă înțelegea că este cu putință ca unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel."

(I. Slavici, *Budulea Taichii*)

Cerințe

A Limba română

1. Transcrieți din text trei locuțiuni, arătați felul lor și notați câte un sinonim pentru fiecare.

2. Identificați în text un verb la infinitiv, realizați apoi expansiunea acestuia și precizați felul subordonatei obținute.

3. Folosiți termenii „o dată"/„odată" în propoziții.

4. Precizați valoarea gramaticală a verbului „a fi" în text. Alcătuiți enunțuri în care acesta să aibă următoarele valori gramaticale: verb predicativ impersonal; verb copulativ – personal; verb auxiliar.

5. Despărțiți în propoziții ultima frază a textului și arătați felul acestora.

6. Construiți enunțuri în care adverbul relativ „cum" să fie nume predicativ, complement circumstanțial de mod, complement circumstanțial de timp.

B Înțelegerea textului

7. Arătați la ce concluzie ajunge personajul.

8. Sintetizați, într-o frază, care este importanța scrisului, așa cum reiese din textul dat.

9. Notați prin ce procedeu stilistic este prezentată strădunța lui Budulea.

10. Indicați modul de expunere utilizat în text.

II. Te numești George Ionescu și locuiești în Alba Iulia, Str. București, nr. 21, ap. 4. Redactează o cerere către Întreprinderea ROMGAZ Alba, prin care soliciți aprobarea instalării unei centrale termice în apartament.

T6

I. Se dă textul:

„La cotul din susul râului se arătase o clădire de bârne. Sforul din mijloc o bătea dintr-o coastă și-o întorna încet, împingând-o spre malul înalt de dincoace. Câteva glasuri mirate izbucniră:

– E-o moară! Iaca roata!

– Asta-i altă minune, rânji Pahomie. Faceți-i semne să vie încoace. Amăgiți-o cu niște grăunțe.

– Vine la mal! răcneau cei cu căngile.

– Nu spun eu?

– Ba se-ntoarce iar în sfor... răspunse Androne. Deodată își înălță glasul schimbat:

– Măi, oameni buni! Asta-i moara lui Chirilă de la Cotu Iepii. E moara de pe moșia noastră. Iaca, și Rusu-i în moară. A fi fiind cu dânsul și fată-sa, Anița.

– I-o fi furat apa în zori de ziuă..."

(M. Sadoveanu, *Venea o moară pe Siret*)

Cerințe

A Limba română

1. Formulați două propoziții în care să folosiți cuvântul „cot" cu sensuri diferite de cel din text.
2. Identificați două verbe la modul imperativ.
3. Identificați în text o interjecție predicativă și un adverb de mod.
4. Precizați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvântului „i" în următoarele situații:
   - „Asta-i altă minune..."
   - „Faceți-i semne..."
   - „Iaca, și Rusu-i în moară."
   - „I-o fi furat apa..."
5. Construiți contexte în care verbul „a rămâne", să fie, pe rând, predicativ și copulativ.
6. Precizați raportul sintactic existent între propozițiile din prima frază a textului.

B Înțelegerea textului

7. Precizați care este atitudinea lui Pahomie.
8. Indicați amănuntul edificator pentru obiectul observat pe râu.
9. Explicați sensul ultimei propoziții a textului.
10. Transformați primele două replici ale dialogului în vorbire indirectă.

II. Prezentați într-o compunere de 10-15 rânduri deznodământul nuvelei studiate la clasă.

T7

I. Se dă textul:

„– Ştiţi şi voi, începu flăcăul, că noi căutăm, cu turmele noastre, locurile bune de păşunat. Aşa-s muntenii de aici... trec de-o parte şi de alta a Cernei şi dacă n-ar fi stânele presărate pe coame, ai zice că locurile-s pustii. Da' nu-s; munţii ăştia îi stăpânim noi.

Începu deodată să tuşească şi se opri. Se opri şi sfârâitul fusurilor sau dumicatul spre gură. Tot ce se vorbea despre munţii lor merita ascultarea în tăcere solemnă, care aproape că-i durea. Foarte mulţumit de liniştea făcută şi de ochii fetelor sclipind spre el, Vasile continuă cu gesturi şi intonaţii în cuvinte...“

(Oana Manolescu, *Munţii sunt ai noştri*)

Cerinţe

A Limba română

1. Identificaţi în text un substantiv colectiv şi un substantiv derivat de la o interjecţie.
2. Notaţi sinonimele termenilor „a păşuna“, „dumicat“, „coame“.
3. Specificaţi funcţiile sintactice ale construcţiilor: *foarte mulţumit, făcută, sclipind, de păşunat.* Realizaţi expansiunea acestor termeni.
4. Treceţi substantivul „flăcăul“ la următoarele cazuri, având funcţiile sintactice indicate:
   - Nominativ – nume predicativ
   - Acuzativ – atribut substantival prepoziţional
   - Dativ – complement indirect, fără prepoziţie
5. Alcătuiţi patru subordonate necircumstanţiale introduse prin relativul „unde“.
6. Contrageţi subordonatele: „Să tuşească“, „care aproape că-i durea“ în părţile de propoziţie corespunzătoare şi precizaţi felul lor.

B Înţelegerea textului

7. Arătaţi care sunt modurile de expunere folosite în text.
8. Spuneţi la ce persoană se face relatarea.
9. Precizaţi în numele cui vorbeşte Vasile şi argumentaţi.
10. Comentaţi în cinci rânduri afirmaţia „... munţii ăştia îi stăpânim noi“.

II. Prezentaţi într-o compunere de 15-20 de rânduri desfăşurarea acţiunii din nuvela studiată.

T8

I. Se dă textul:

„Ordin să mărşăluim cu cea mai mare iuţeală neobosit, spre Sibiu, respingând orice forţe inamice vom întâlni în cale. Ştiam că, paralel cu divizia noastră, merg alte două, una la dreapta, alta la stânga. Pesemne că la Sibiu s-a întâmplat ceva.

Nu întâlnim în patru zile decât o perdea de husari, care face mereu, luptând admirabil, împingeri de recunoaştere ofensivă. Ne ţin însă prea mult în loc, după opinia lui Crişan, care găseşte că ne oprim în mod nepermis de mult, o întreagă divizie de infanterie, în lupte fără importanţă."

(C. Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*)

Cerințe

A Limba română

1. Scrieţi antonimele termenilor: *ofensivă, iuţeală, a găsi.*

2. Creaţi două contexte în care termenul „perdea" să aibă alt sens decât în textul dat; precizaţi sensul din text.

3. Identificaţi în prima parte a textului următoarele părţi de vorbire şi precizaţi funcţia lor sintactică:

– un adverb de mod; – un adjectiv nehotărât;
– un pronume nehotărât; – un adjectiv posesiv;
– un adverb predicativ; – o locuţiune adverbială.

4. Alcătuiţi enunţuri în care termenul „dreapta" să fie:

– substantiv;
– locuţiune prepoziţională;
– adjectiv.

5. Identificaţi o subordonată subiectivă şi una atributivă. Precizaţi termenul regent al fiecăreia.

6. Transcrieţi din text două tipuri de subordonate diferite introduse prin conjuncţia „că".

B Înţelegerea textului

7. Argumentaţi, prin cinci termeni specifici, domeniul la care se referă fragmentul.

8. Identificaţi un reper spaţial şi unul temporal al acţiunii.

9. Indicaţi modul de expunere utilizat în text.

10. Rezumaţi, în câteva enunţuri, care era situaţia armatei române.

III. Demonstraţi apartenenţa romanului la genul epic.

T9

I. Se dă textul:

„Cum venise să se-adape
în cleștarul unei ape,
aplecându-se să bea,
Cerbul s-a zărit în ea.
Bolți de frunze să răstoarne
Cu frumoasele lui coarne!
Dar picioarele – ce fuse! –
Tare-s slute și aduse...
Cerbul meu cu ochi de mure
Cam așa-și jelea amarul,
Când țâșni din lan ogarul.
O tulește spre pădure.
Coarnele nu-l apără,
Ci-n hățișuri se încurcă
Și îi dau mereu de furcă,
Dar copita scapără!
Tot picioarele, cum pot,
Din primejdie îl scot...

Vraja unui chip frumos,
Este drept, pe mulți îi roade...
O fi el, pomul, arătos,
Dar grădinarul cumsecade
Știind ce-i bun și de folos,
Îl judecă doar după roade!“

(La Fontaine, *Coarnele cerbului*)

Cerințe

A **Limba română**

1. Construiți enunțuri în care cuvintele date să aibă următoarele valori morfologice:

amar – adjectiv / adverb; *fuse* – substantiv / verb; *bun* – adjectiv / substantiv; *roade* – verb / substantiv

2. Ilustrați în propoziții sensul propriu, secundar și figurat al cuvântului „picior“.
3. Alcătuiți enunțuri în care cuvântul „tot“ să fie adjectiv nehotărât și substantiv.
4. Utilizați în propoziții verbul „a judeca“ la modul gerunziu, diatezele activă și pasivă.
5. Arătați valoarea morfologică a lui „o“ din construcția „o fi“ și alcătuiți alte trei enunțuri în care „o“ să aibă alte valori morfologice.
6. Despărțiți prima frază a textului în propoziții, arătând felul lor și relațiile dintre ele.

B **Înțelegerea textului**

7. Identificați și subliniați versurile în care cerbul își contemplă înfățișarea.
8. Recunoașteți două substantive/ expresii cu sens metaforic și explicați-le.
9. Numiți figura de stil predominantă și modul de expunere.
10. Exprimați-vă opinia în câteva rânduri în legătură cu învățătura poeziei desprinsă din ultimele versuri.

II. Prezentați într-o compunere de maximum o pagină portretul realizat prin mijloace directe al personajului principal din romanul studiat.

T10

I. Se dă textul:

„În întuneric, începea să i se facă lumină. La Sabasa fuseseră trei. Dincoace, peste muntele Stânişoara, la Suha, Nechifor Lipan nu mai era. Se înălţase deasupra? Căzuse dedesubt? Aici, între Sabasa şi Suha, trebuia să găsească ea cheia adevărului. Nu i se părea nici greu; căci Calistrat Bogza şi tovarăşul său puteau fi găsiţi la casele lor, ori în valea din dreapta, ori în valea din stânga. Întâi şi întâi de la ei trebuia să afle dacă Lipan s-a înălţat în soare, ori a curs pe-o apă...

Dumnezeu îi va fi păstrat urmele. Ea are datoria să se întoarcă şi să le găsească. Sfânta Ana i-a şi dat semn, poprind vântul şi întorcându-l pe crângul său."

(Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)

Cerinţe

A Limba română

1. Selectaţi din text două cuvinte utilizate cu sens figurat. Precizaţi într-un context sensul propriu al acestora.

2. Specificaţi valoarea morfologică în text a cuvântului „deasupra". Alcătuiţi o propoziţie în care cuvântul să aibă altă valoare gramaticală.

3. Transcrieţi din text un complement circumstanţial de loc exprimat prin adverb, un atribut substantival genitival, un atribut adjectival exprimat prin adjectiv posesiv şi un atribut adverbial.

4. Arătaţi ce valoare are verbul „a (se) părea" în text. Alcătuiţi două fraze în care verbul indicat să aibă două valori morfologice distincte şi să fie regentul a două subordonate diferite.

5. Analizaţi fraza: „Întâi şi întâi de la ei trebuia să afle dacă Lipan s-a înălţat în soare, ori a curs pe-o apă...".

6. Explicaţi rolul cratimei în contextul „i-a şi dat semn".

B Înţelegerea textului

7. Formulaţi în câteva fraze care era „cheia adevărului" pe care o căuta Vitoria Lipan.

8. Comentaţi fraza: „În întuneric, începea să i se facă lumină."

9. Explicaţi sensul sintagmelor: „...Lipan s-a înălţat în soare, ori a curs pe-o apă..."

10. Desprindeţi din text două trăsături ale Vitoriei Lipan şi argumentaţi-le.

II. Explicaţi titlul romanului „Baltagul", de M. Sadoveanu.

T11

I. Se dă textul:

„De ce-aş fi trist, că toamna târzie mi-e frumoasă?
Pridvoarele-mi sunt coşuri cu flori, ca de mireasă.
Fereastra mi-este plină
De iederi împletite cu vine de glicină.
Beteala şi-o desface la mine şi mi-o lasă,
Când soarele rămâne să-l găzduiesc în casă.
O prospeţime nouă surâde şi învie
Ca de botez, de nuntă şi ca de feciorie."

(Tudor Arghezi, *De ce-aş fi trist?*)

Cerinţe

A **Limba română**

1. Extrageţi din text patru cuvinte derivate şi arătaţi elementele lor componente.
2. Scrieţi antonimele cuvintelor: *plină, împletit, a desface, a învia.*
3. Indicaţi, în propoziţii, omonimele cuvântului „nouă".
4. Transcrieţi predicatele din primul vers şi arătaţi felul lor.
5. Analizaţi fraza conţinută în versurile 5-6.
6. Explicaţi rolul virgulei în ultimul vers al poeziei.

B **Înţelegerea textului**

7. Selectaţi două cuvinte cu sens figurat şi arătaţi ce sugerează.
8. Alegeţi argumentele care ar putea să-i alunge poetului tristeţea.
9. Precizaţi rima.
10. Precizaţi ce valoare expresivă are pronumele „mi" în primele două versuri.

II. Alcătuiţi o invitaţie adresată domnului director al Şcolii Generale Nr. 154 la şedinţa inaugurală a cenaclului literar „Liviu Rebreanu", şedinţă care urmează să aibă loc la biblioteca şcolii în data de 20 octombrie a. c., ora 16.

T12

I. Se dă textul:

„Tabloul IV: Scena I *(Dumitru, Tinca)*

Tinca (*se apropie de Dumitru*): Nu mai ostenești, moș Dumitre!

Dumitru: Umblă mâinile singure. [...] Bietul Pavel, se rușinează înaintea lui Ion cu cuvintele de toate zilele și tu aduni și întorci vorbele și răspunsu-i gata pentru oricine.

Tinca: De mult am învățat să trec, ca un lucru, dintr-o mână în alta, și-am învățat să găsesc și răspunsuri.

Dumitru: De ce l-ai schimbat?

Tinca: Din obicei. Dumneata, în năvoade, îți împletești și viața și gândurile. Eu n-am ce împleti și de aceea mă apropii când de unul când de altul... Nu sunt nici mai bună, nici mai rea ca oricare alta, dar unii se nasc fără noroc, ori li se întâmplă să-l piardă. Și într-o zi se pomenesc că umblă prin viață ca mine sau cum umblă mâinile dumitale prin năvoade..."

(Mihail Davidoglu, *Omul din Ceatal)*

Cerințe

A **Limba română**

1. Stabiliți valoarea morfologică și funcția sintactică a următorilor termeni: *Dumitre* (moș Dumitre), *înaintea lui Ion*, *gata*, *din obicei.*

2. Puneți verbul „a împleti" la modul supin, astfel încât să aibă, pe rând, funcțiile sintactice de subiect, nume predicativ, complement direct, complement circumstanțial de scop.

3. Indicați trei valori gramaticale ale cuvântului „și", punându-le în contexte potrivite.

4. Construiți fraze în care relativul „ce" să introducă o subordonată predicativă.

5. Stabiliți numărul și felul propozițiilor din penultima frază a textului.

6. Contrageți ultima propoziție din text în parte de propoziție și precizați-o.

B **Înțelegerea textului**

7. Arătați cărui gen literar îi aparține acest fragment. Aduceți trei argumente pentru a vă susține afirmațiile.

8. Identificați în text o comparație, o repetiție și o pereche de antonime.

9. Precizați sentimentul de care este animată Tinca și argumentați-vă afirmația.

10. Într-o compunere de circa șase rânduri, explicați înțelesul afirmației: „Dumneata, în năvoade, îți împletești și viața și gândurile".

II. Caracterizați unul dintre personajele principale ale comediei studiate la clasă.

TESTE PROPUSE
pentru pregătirea TEZELOR NAȚIONALE

VARIANTA 1

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătasă;
La noi atâția fluturi sunt,
Și-atâta jale-n casă.

Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe, multe..."

(Octavian Goga, *Noi*)

A. Limba română

1. Desparte în silabe cuvintele: *codri, asculte, privighetori.* 6 p.
2. Formează, prin derivare cu sufixe diminutivale, câte un termen nou de la cuvintele: *brad, fluturi, cântece.* 6 p.
3. Stabilește câte un sinonim pentru cuvintele: *codri, jale, câmpuri.* 6 p.
4. Menționează valoarea morfologică a cuvintelor: *noi, sunt, atâta.* 6 p.
5. Precizează funcția sintactică a cuvintelor: *jale, alte, țări.* 6 p.
6. Indică valoarea morfologică din text a verbului „a fi". 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică și numește două figuri de stil în textul dat. 6 p.
8. La cine se referă poetul când afirmă: „La noi..."? 6 p.
9. Care este sentimentul predominant în aceste versuri? 6 p.
10. Explică semnificația ultimelor două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează, într-o compunere unitară de circa o jumătate de pagină, că textul dat aparține genului liric.

Vei avea în vedere:

- precizarea trăsăturilor operei lirice;
- sentimentele transmise;
- utilizarea figurilor de stil, a imaginilor artistice și rolul lor în text;
- prezența eului liric;
- elementele de prozodie.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 2

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Pe când jupâneasa Tudosia umbla în dulapuri cântând, ori ieșea cătră cămara de alături, înturnându-se iar, Nasta se învârtea neliniștită în preajma oaspetelui. Jder îi cerceta din când în când zâmbetul, dar în el nu putea ceti nimic. Nici nu-i putea pune întrebările-i arzătoare câtă vreme jupâneasa Tudosia nu se depărta. Pricepea de la copilă numai acea privire cu care-i mai ceruse răspuns c-o săptămână în urmă – dacă i-i dragă. Deasemeni acest răspuns i-l cerea prin anumite mișcări ale trupușorului ei înveșmântat în foi largi de mătasă. Când acele foi umblau furiș spre un colț al odăii; când se răsucea deodată zbătându-se ca un val; când rămâneau în loc alinându-se."

(Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*)

A. Limba română

1. Identifică în text:
- un cuvânt derivat parasintetic;
- un cuvânt obținut prin conversiune gramaticală;
- un cuvânt format prin compunere, prin sudare. 6 p.

2. Dă sinonimele termenilor: *zâmbet, foi (largi de mătasă), odaie.* 6 p.

3. Transcrie din text două arhaisme. 6 p.

4. Identifică în text:
- o locuțiune adverbială de timp;
- un adjectiv pronominal;
- un adverb de mod. 6 p.

5. Stabilește valoarea morfologică a termenilor:
- *i (întrebările-i);*
- *i, i (dacă i-i dragă).* 6 p.

6. Stabilește funcția sintactică a cuvintelor următoare: *de alături (cămara de alături), în preajma oaspetelui, ceti (nu putea ceti).* 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. De ce Nasta se învârtea neliniștită pe lângă oaspetele ei? 6 p.

8. Care era întrebarea pe care i-o pusese acestuia cu o săptămână înainte? 6 p.

9. Desprinde din text o trăsătură fizică a Nastei. 6 p.

10. Exprimă-ți opinia asupra comportamentului celor doi tineri, în împrejurarea prezentată în text. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Redactează rezumatul fragmentului dat.
Vei avea în vedere:
- desprinderea ideilor principale;
- redactarea la persoana a III-a;
- utilizarea modurilor și a timpurilor verbale potrivite;
- relatarea obiectivă, fără intervenții emoțional-subiective și fără citate.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 3

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Oriîncotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, păraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totdeodată."

(Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

A. Limba română

1. Identifică două cuvinte compuse și un verb la timpul viitor popular. 6 p.

2. Transcrie un anacolut din textul dat. 6 p.

3. Găsește:
- un sinonim pentru cuvântul „felurite";
- un antonim pentru cuvântul „înverzite";
- un omonim pentu cuvântul „care". 6 p.

4. Enumeră valorile morfologice ale cuvintelor:
- *i (te-i uita);*
- *cel (tabloul cel mai încântător);*
- *căror (a căror vârfuri).* 6 p.

5. Stabilește funcțiile sintactice ale cuvintelor:
- *ca un curcubeu;*
- *care (care plac vederii);*
- *lin (a căror limpede apă lin curge...).* 6 p.

6. Explică rolul din text al semnelor de punctuație „:" și virgula (care îi urmează). 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Precizează tipul imaginii artistice predominante. 6 p.
8. Stabilește modul de expunere utilizat în fragment. 6 p.
9. Identifică două figuri de stil. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia cu privire la sentimentul dominant al autorului, transmis și cititorului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează într-o compunere de circa o jumătate de pagină, că fragmentul dat este o descriere subiectivă.

Vei avea în vedere:

- tabloul prezentat în ansamblul său;
- figurile de stil și imaginile artistice prezentate, precum și rolul lor;
- prin ce se relevă subiectivismul descrierii;
- sentimentul predominant.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 4

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Și în luciul acesta nemărginit, pe care nicio adiere de vânt nu-l însuflețea, munții răsturnați, cu codrii lor cu tot, își oglindeau neclintite chipurile lor, până spre fundurile cele mai de jos ale adâncului... Mai jos spre fund, mai spre adâncuri, ca și pe o stavilă a nesfârșitului, ochiul se răzăma pe albastrul răsturnat al bolților cerești... Aceiași nori răzleți și albi, același soare strălucitor însuflețea lumea nemărginirilor de jos ca și lumea nemărginirilor de sus."

(Calistrat Hogaș, *Amintiri*)

A. Limba română

1. Desparte în silabe cuvintele: *nesfârșitului, adiere, răsturnat.* 6 p.
2. Transcrie din text un cuvânt care conține hiat și două cuvinte care conțin diftongi. 6 p.
3. Identifică trei termeni formați prin conversiune gramaticală. 6 p.
4. Dă sinonimele termenilor: *nemărginit, chipurile, însuflețea.* 6 p.
5. Enumeră valorile morfologice ale cuvintelor: *acesta, nicio, al (al bolților cerești).* 6 p.
6. Stabilește cazul și funcția sintactică a cuvintelor: *cu codrii, își (își oglindeau), cele mai de jos.* 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Interpretează imaginea „munții răsturnați". 6 p.

8. Explică de ce „nori răzleți" însuflețeau „lumea nemărginirilor de jos"? 6 p.

9. Care este sentimentul predominant al autorului? 6 p.

10. Precizează două figuri de stil utilizate, felul imaginilor artistice și modul de expunere. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Realizează, într-o scrisoare de circa o jumătate de pagină, adresată vărului tău, Costin, descrierea unei priveliști admirate în vacanță. Semnează cu numele Andrei.

Vei avea în vedere:

- respectarea convențiilor specifice scrisorii;
- folosirea unui stil adecvat relației cu destinatarul scrisorii;
- realizarea unei descrieri personale;
- respectarea normelor de exprimare, de ortografie și de punctuație.

Notă: Se acordă din oficiu 10 puncte.

VARIANTA 5

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„– Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ștergându-și fruntea de sudoare, pe când madam Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părțile... Nu e și nu e!...

– Femeie, trebuie să fie în casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? Ce caută?

Caută două bilete de loterie, cu cari d. Lefter Popescu a câștigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, dacă a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de câștig?

E lucru simplu, Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutați, ca de cabulă, de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulți, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de împrumut... Și a făcut învoială, pe onoare, față de martori, să dea din câștig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului.

Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:

– Ți-ai găsit! eu și noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:
– De unde știi dumneata norocul meu?"

(I. L. Caragiale, *Două loturi*)

A. Limba română

1. Dă sinonime contextuale pentru cuvintele: *noroc, învoială, pesimist.* 6 p.
2. Transcrie trei neologisme. 6 p.
3. Stabilește cazul și funcția sintactică a termenilor: *asta, consoarta, femeie.* 6 p.
4. Analizează morfosintactic cuvintele: *ce (ce caută), oricine, bine (Bine, dacă a pierdut...).* 6 p.
5. Contrage subordonatele: *cu cari d. Popescu a câștigat, că n-are noroc la joc, să dea din câștig zece la sută căpitanului* în părți de propoziție corespunzătoare, numindu-le. 6 p.
6. Identifică și rescrie o subordonată subiectivă și fă expansiunea construcției „a juca" în subordonata corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Precizează personajele participante la acțiunea de căutare a biletelor. 6 p.
8. Explică exclamația „Asta e culmea!... culmea!...". 6 p.
9. Rescrie contextul/contextele care exprimă pesimismul personajului. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu superstiția că banii de împrumut aduc noroc. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Rezumă textul dat, transformând vorbirea directă în indirectă (acolo unde este necesar).

Vei avea în vedere:

- respectarea cronologiei evenimentelor, exprimată cu ajutorul modurilor și timpurilor verbale;
- păstrarea obiectivității narative;
- eliminarea dialogului;
- renunțarea la citate din text.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 6

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Coconul se miră cu semeție:

– Ce spui domnia ta, Ionuț? Cine poate îndrăzni să se atingă de mine?

– Se găsesc, măria ta, oameni fără de rușine, de asta să nu te îndoiești. Cum am aflat, am venit într-o întinsoare, să te înlătur de la pierzare.

– Cum? atuncea nu-i porunca măriei sale părintelui meu?

– E tot o poruncă, măria ta, pe care nu se putea s-o lepăd de la mine.

– Cum se poate una ca asta, Jder? se răsuci în șa, jignit, coconul Alexăndrel. Pentru asta ai cutezat să mă tragi de picioare? și să mă mâi de spate afară? Ai să dai samă de cele săvârșite.

– Mustră-mă, măria ta, îi întoarse cu îndărătnicie cuvântul Ionuț. Să nu-mi iei însă capul, deoarece am acuma nevoie de el. Poate că nu mult va trece și am să-l pun pentru viața măriei tale."

(Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*)

A. Limba română

1. Dă sinonimele termenilor: *coconul, semeție, pierzare.* 6 p.
2. Identifică în text cuvinte care să conțină: un hiat și doi diftongi diferiți. 6 p.
3. Găsește: • o locuțiune verbală;
   • o locuțiune adjectivală;
   • un adjectiv pronominal posesiv. 6 p.
4. Scrie valoarea morfologică a cuvintelor: *domnia ta, una (una ca asta), cum (am aflat).* 6 p.
5. Stabilește cazul termenilor: *Jder, cine (poate îndrăzni), pe care (nu se putea s-o lepăd).* 6 p.
6. Caracterizează în funcție de trei criterii diferite felul propoziției „Ce spui domnia ta, Ionuț?". 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Indică personajele din acest fragment. 6 p.
8. Apreciază care a fost intenția lui Ionuț. 6 p.
9. Precizează modul de expunere folosit în acest fragment. 6 p.
10. Relevă o trăsătură de caracter dominantă a lui Ionuț Jder și argumentează-o. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Transformă vorbirea directă în vorbire indirectă, pe baza textului dat. Vei avea în vedere:

- respectarea cât mai fidelă a textului;
- eliminarea dialogului;
- relatarea la persoana a III-a singular;
- păstrarea obiectivității asupra celor relatate.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 7

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată."

(Mihai Eminescu, *Crăiasa din povești*)

A. Limba română

1. Găsește, în contexte potrivite, alte sensuri pentru termenii: *lac, unda, bulgări.* 6 p.
2. Construiește enunțuri în care termenul „lin" să fie de două ori substantiv și o dată adjectiv. 6 p.
3. Identifică în text: un verb auxiliar, o prepoziție simplă, un pronume reflexiv. 6 p.
4. Stabilește valoarea morfologică a termenilor: *ruptă, pe care, lin.* 6 p.
5. Arată funcția sintactică a cuvintelor: *de mișcări, de lumină, trandafiri.* 6 p.
6. Scrie topica normală a ultimelor două versuri și precizează felul predicatului. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică o comparație, un epitet și o inversiune. 6 p.
8. Care sunt elementele tabloului de natură prezentat în cele două strofe? 6 p.

9. Cărei mari teme din lirica eminesciană se pot încadra aceste versuri? 6 p.
10. Demonstrează, în circa șase rânduri, apartenența strofelor la genul liric. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Prezintă expozițiunea și intriga nuvelei studiate la clasă în circa o jumătate de pagină.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 8

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Pe vârf de deal, în largul de zăpadă,
Bătrân stingher, stejarul e de pază,
Subt bolta lui vin corbii de s-așază
Când umbrele-nserării prind să cadă.

Jur-împrejur e gol, e frig, e groază...
Ș-a lupilor flămândă serenadă,
Din când în când, în noapte-i dă dovadă
Că-n depărtare ura mai veghează."

(Octavian Goga, *Stejarul*)

A. Limba română

1. Stabilește numărul literelor și al sunetelor din cuvintele: *stingher, stejar, veghează.* 6 p.
2. Identifică doi termeni formați prin conversiune gramaticală și unul prin derivare parasintetică. 6 p.
3. Stabilește numărul propozițiilor și subiectele acestora din versul „Jur împrejur e gol, e frig, e groază". 6 p.
4. Scrie valoarea morfologică a termenilor: *sub, din când în când, i (în noapte-i dă dovadă).* 6 p.
5. Menționează două consecințe ale folosirii cratimei în structura „s-așază". 6 p.
6. Transformă următoarele părți de propoziție în propoziții subordonate corespunzătoare: *de zăpadă, stingher, lui.* 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică: o enumerație, un epitet, o metaforă. 6 p.
8. Enumeră elementele decorului hibernal prezentat. 6 p.
9. Precizează sentimentul dominant desprins din cele două strofe. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre ultimele două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Scrie o compunere narativă de 15-20 rânduri cu titlul „O întâmplare surprinzătoare" al cărei început este următorul: „Într-o dimineață am auzit țârâitul prelung al soneriei de la intrare...".

În compunere vei avea în vedere:

- respectarea convențiilor specifice unei narațiuni;
- adecvarea conținutului și stilului la cerințele formulate;
- respectarea normelor de exprimare, de ortografie și de punctuație.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 9

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„De sus, din depărtările cele mai de pe urmă ale adâncului, peste geana neguroasă a hotarelor pământului, cumpănea, palidă și neclintită, luna plină a miezului de noapte, iar din jocul zglobiu al vântului cu ierburile, o lume întreagă de închipuiri înalte și subțiri, într-un dans imens de fantastice mlădieri se înfiripa în jurul meu... Din văi și până' la mine, străbătea, în murmur domolit de depărtare, zgomotul eternei frământări a Bistriței pe stâncile sale și un vuiet nedeslușit și surd umplea văzduhurile cuprinse de nețărmurita fantasmagorie a nopții..."

(Calistrat Hogaș, *Amintiri*)

A. Limba română

1. Desparte în silabe următoarele cuvinte, încercuind diftongii sau hiatul pe care le conțin: *geana, zglobiu, mlădieri.* 6 p.
2. Precizează sensul din context al verbului „străbătea" și construiește două enunțuri cu alte sensuri ale acestuia. 6 p.
3. Stabilește funcția sintactică a termenilor: *de depărtare, de mlădieri, de fantasmagorie.* 6 p.

4. Notează, în contexte potrivite, alte valori morfologice decât cele din text, ale cuvintelor: *sus, (ale) adâncului, noapte* și precizează-le. 6 p.

5. Transcrie din text câte un exemplu de:
   - atribut substantival genitival;
   - atribut substantival prepozițional;
   - atribut adverbial. 6 p.

6. Transformă atributul „cuprinse" în propoziție subordonată corespunzătoare, arătând modificările care intervin. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică: un epitet, o enumerație, o inversiune. 6 p.
8. Notează o imagine vizuală și două imagini auditive. 6 p.
9. Precizează modul de expunere și tipul acestuia, argumentându-ți afirmația cu elemente gramaticale. 6 p.
10. Prezintă, în câteva rânduri, tabloul de natură înfățișat în text și sentimentul ce se desprinde. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Prezintă, într-o scurtă compunere, mesajul nuvelei studiate la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 10

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Când mi-am venit în fire, o zeiță – nici acum nu-i pot spune altfel – sta și mă privea cu un zâmbet șăgalnic. Era înaltă, zveltă, cu părul castaniu și unduios, ochii mari de un verde ca fundul de talaz, obrazul alb-trandafiriu împuns de două gropițe, nasul subțire, drept, cu nări pâlpâitoare. Bărbia puternică pornea semeață în jos, ca să se rotunjească seducătoare, și gura fermecător arcuită își ascundea colțurile ușor sumese în două gingașe bride. Coloana splendidă a gâtului se îmbina fără greș în linia umerilor de o proporție și o grație nemaiînchipuită [...]. Nu știu dacă am privit-o îndelung sau mi-am dat seama; am intuit totul dintr-o ochire. Dar era de o perfecțiune copleșitoare."

(Vasile Voiculescu, *Iubire magică*)

A. Limba română

1. Găsește: un cuvânt derivat, un cuvânt compus și unul obținut prin schimbarea valorii gramaticale. 6 p.
2. Precizează valorile gramaticale din text ale cuvintelor: *era (înaltă...), grație, totul;* formulează contexte în care aceste cuvinte să aibă alte valori gramaticale, pe care să le precizezi. 6 p.
3. Transcrie predicatul ultimei propoziții din text și precizează felul lui. 6 p.
4. Identifică și rescrie prima propoziție principală a textului și apoi o propoziție incidentă. 6 p.
5. Rescrie două propoziții aflate în raport de coordonare copulativă și două propoziții în raport de coordonare adversativă. 6 p.
6. Scrie o propoziție subordonată completivă directă și apoi construiește altă propoziție subordonată de același fel, cu același termen regent, având ca element de relație conjuncția subordonatoare „că". 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică și rescrie: o enumerație, un epitet și o comparație. 6 p.
8. Motivează cu ce este asemănat personajul prezentat. 6 p.
9. Precizează modul de expunere utilizat de autor. 6 p.
10. Exprimă-ți punctul de vedere, în câteva rânduri, despre impresia lăsată de personaj asupra autorului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează într-o scurtă compunere că textul citat este o descriere subiectivă de tip portret.

Vei avea în vedere:

- însușirile personajului;
- modalitățile de caracterizare;
- utilizarea figurilor de stil;
- mărcile gramaticale care atestă subiectivitatea prezentării.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 11

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic.
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline"

(Mihai Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

A. Limba română

1. Explică rolul și consecințele folosirii cratimei din structura „ș-auzi". 6 p.
2. Identifică trei regionalisme din text. 6 p.
3. Indică altă valoare morfologică decât cea din text a cuvintelor: *pare, poartă, iar.* 6 p.
4. Precizează valoarea morfologică a termenilor: *de (treci), ce, mii.* 6 p.
5. Stabilește funcția sintactică a cuvintelor: *albind, de omăt, sclipitoare.* 6 p.
6. Transformă aceste părți de propoziție în propoziții subordonate corespunzătoare, precizând felul lor. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Explică înțelesul construcțiilor: *codri de aramă, pădure de argint, iarba pare de omăt.* 6 p.
8. Precizează tipul imaginilor artistice întâlnite în text. 6 p.
9. La ce persoană sunt verbele predicative din primele două versuri? Explică folosirea lor. 6 p.
10. Prezintă, în câteva rânduri, care este perspectiva privitorului asupra tabloului de natură prezentat. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Într-o compunere unitară de circa o jumătate de pagină, demonstrează apartenența fragmentului la genul liric, descriere literară în versuri.

Vei avea în vedere:

- elementele caracteristice acestui tip de operă literară;
- componentele tabloului;
- utilizarea a cel puțin patru figuri de stil și a rolului lor în descriere;
- elemente de prozodie.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 12

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Nu știa când devenise ceea ce era, nu-și dirijase vrerile în niciun fel și nici nu avusese sentimentul niciodată – nici la doisprezece ani, nici la douăzeci, nici la treizeci și trei [...] – că e copleșită de ură și că îi dușmănește de moarte pe toți cei ce ieșiseră în fruntea împrejurărilor, devenind peste noapte ceea ce nici nu visaseră – «crezând, unii dintre ei, că sunt ceea ce nu vor fi în veci, nici ei și nici urmașii lor, al căror tembelism e și mai accentuat!». Nici nu-i iubea, bineînțeles, îi privea pe toți cu un fel de îngăduință, cu o detașare care făcea parte integrantă din felul ei de a fi, datorită căreia trecuse – ca o lostriță – prin cele mai complicate împrejurări, ieșind teafără din toate, necunoscând în niciun fel gustul amar al vrăjmășiei [...]. Era și frumoasă, o întrecea pe maică-sa în privința aceasta. Se alesese ca un lujer, de mică, obișnuindu-se de atunci [...] să le zâmbească tuturor, să-i îmbrățișeze pe toți cu privirile ei calde, știind [...] că zâmbetul acesta al ei îi zăpăcea pe toți. “.

(Ion Lăncrănjan, *Lostrița*)

A. Limba română

1. Identifică un adverb compus, un numeral cu valoare adjectivală și unul cu valoare substantivală. 6 p.
2. Analizează morfosintactic: *ceea ce (ceea ce era), -și (nu-și dirijase), de a fi (felul ei de a fi).* 6 p.
3. Stabilește valoarea gramaticală a construcției „în fruntea“ („în fruntea împrejurărilor“); construiește două enunțuri cu alte valori ale aceleiași construcții și precizează-le. 6 p.

4. Găsește un pronume nehotărât cu funcția sintactică de complement direct, un pronume relativ în cazul dativ, un adjectiv cu funcția sintactică de complement circumstanțial de timp. 6 p.
5. Identifică, în primul paragraf, o subordonată predicativă, o completivă directă și două atributive aflate în raport de coordonare copulativă. 6 p.
6. Contrage cele două atributive identificate anterior în părți de propoziție corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului
7. Explică rolul celor două tipuri de ghilimele. 6 p.
8. Identifică o enumerație, un epitet, o comparație. 6 p.
9. Precizează care este opinia personajului despre cei din jur. 6 p.
10. Ce a descoperit fata, încă de mică, în privința posibilității de a-i manevra pe alții? 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Caracterizează, în circa o jumătate de pagină, personajul prezentat în fragmentul citat.

Vei avea în vedere:

- tipul personajului;
- trăsături fizice;
- trăsături morale;
- modalități de caracterizare.

Exprimă-ți opinia în ce măsură personajul poate fi un exemplu.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 13

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„În Câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial, se pare că timpul era foarte răbdător cu oamenii, viața se scurgea aci fără conflicte prea mari.

Era începutul verii.

Familia Moromete se întorsese mai devreme de la câmp. Când ajunseseră acasă, Paraschiv, cel mai mare dintre copii, se dăduse jos din

căruță, lăsase pe alții să deshame caii și să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea gemând. La fel făcuse și al doilea fiu, Nilă; intrase în casă și, după ce se aruncase într-un pat, începuse și el să geamă, dar mai tare ca fratele său, ca și când ar fi fost bolnav. Al treilea băiat se furișase în grajdul cailor, se trântinse în iesle să nu-l găsească nimeni, iar cele două fete, Tita și Ilinca, plecaseră repede la gârlă să se scalde.

Rămas singur în mijlocul bătăturii, Moromete, tatăl, trăsese căruța sub umbra mare a celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii și apoi ieșise și el la drum cu țigara în gură."

(Marin Preda, *Moromeții*)

A. Limba română

1. Alcătuiește un enunț cu omograful cuvântului „haină". 6 p.
2. Identifică două locuțiuni verbale construite cu verbul „a (se) da" și dă alte două exemple de locuțiuni, cu același verb. 6 p.
3. Găsește trei adjective la trei grade de comparație diferite, precizându-le. 6 p.
4. Stabilește valoarea morfologică a verbului „a fi" din contextele: *era foarte răbdător, era începutul verii, ar fi fost bolnav (fi).* 6 p.
5. Precizează funcția sintactică a cuvintelor: *Nilă, și (începuse și el...), nimeni.* 6 p.
6. Identifică o propoziție subordonată subiectivă din primul paragraf al textului și contrage construcția „să se scalde" în parte de propoziție corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Precizează personajele fragmentului. 6 p.
8. Identifică șase construcții (sintagme) care să precizeze spațiul și timpul întâmplării. 6 p.
9. Explică de ce autorul afirmă că „timpul era foarte răbdător cu oamenii". 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu atitudinea celor trei fii ai familiei Moromete. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Într-o compunere de circa o jumătate de pagină, argumentează faptul că fragmentul aparține unei opere epice.

Vei avea în vedere:

- caracteristicile operei epice;
- rezumarea fragmentului;
- prezența personajelor;
- modul de expunere;
- sentimentele transmise de autor.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 14

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Există un loc unde uităm.

S-ar putea să aibă formă de apă,
Sau de pământ, sau de cer,
Nu-mi dau bine seama,
Dar știu că în fiecare seară
Noi trecem prin acel loc
Cu câte-un gând, cu câte-un obiect care
Ne-a fost drag.
Le lăsăm acolo și ne îndepărtăm dând din cap;
Sau le ardem înainte de culcare
Ca un chibrit,
Odată cu cea mai mare parte din zi."

(Marin Sorescu, *Unde uităm*)

A. Limba română

1. Scrie omofonele termenilor într-un context potrivit: *odată, ne-a, zi.* 6 p.
2. Găsește o conjuncție coordonatoare disjunctivă, una subordonatoare și o prepoziție compusă. 6 p.
3. Analizează morfosintactic: *de pământ, bine, fiecare.* 6 p.
4. Stabilește valoarea morfologică a termenilor: *câte un, drag, noi* și construiește exemple în care să aibă altă valoare morfologică; precizeaz-o. 6 p.
5. Dă exemplu într-un context potrivit de o locuțiune adjectivală, o locuțiune verbală și o locuțiune adverbială formate cu termenul „loc". 6 p.
6. Identifică și rescrie o subordonată subiectivă, o subordonată completivă directă și una atributivă. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică și rescrie o enumerație și o comparație. 6 p.
8. Interpretează semnificația versului („le ardem") „Odată cu cea mai mare parte din zi". 6 p.
9. Numește figura de stil predominantă. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre afirmația că „Există un loc unde uităm". 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Într-o compunere de 15-20 rânduri prezintă rezumatul nuvelei studiate. Vei avea în vedere:

- desprinderea ideilor principale;
- redactarea la persoana a III-a;
- utilizarea modurilor și a timpurilor potrivite;
- relatarea obiectivă, fără intervenții emoțional-subiective și fără citate.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 15

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Jupâneasa Ilisafta își ridică ochii spre cerul amiezii, pocni din palme, apoi își făcu cruce clătinându-și căița naltă împodobită cu borangic...

Însă, cu toată uluiala ei de-o clipă, nu putea uita pe cel care venea călare legănat și cântând din frunză, pe sub fagi. Ionuț al ei, puiul străin, mai drag decât copiii durerii sale drepți, cei care erau carne din carnea sa [...].

Cum își tot înturna ochii spre poartă, așteptându-l din clipă în clipă, îl și văzu sosind, cu dreapta în șold și cu gugiumanul pe-o sprânceană. Ajuns în dreptul porții, își strunise calul poprindu-l și se înălțase în scări, ca să vadă mai bine ce adunare de oameni și ce petrecere s-a iscat la curtea marelui comis. Într-o clipă înțelese și i se arătase pe obrazul ars de soare zâmbetul lui, după care se prăpădea jupâneasa Ilisafta. Ptiu! ptiu! șopti ea într-ascuns. Să nu fie de deochi. Falnic bărbat crește din Ionuț. Râdea cu toți dinții, sub mustață îngroșată. Își arcuise sprâncenele. Pe urmă avusese o căutătură în lături, cercetând ca într-o fulgerare ce se petrece împrejuru-i".

(Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*)

A. Limba română

1. Stabilește sinonime pentru cuvintele: *uluială, clipă, s-a iscat.* 6 p.

2. Creează trei contexte în care verbul „venea" să aibă alte sensuri decât în text („venea călare"). 6 p.

3. Identifică un verb:
- la diateza reflexivă;
- la diateza activă, modul gerunziu;
- activ pronominal. 6 p.

4. Stabileşte valoarea morfologică a cuvintelor:
- *cel (pe cel care venea călare);*
- *călare (pe cel care venea călare);*
- *ptiu! ptiu!.* 6 p.

5. Precizează cazul şi funcţia sintactică a construcţiilor:
- *în dreptul porţii;*
- *ca într-o fulgerare;*
- *de-o clipă.* 6 p.

6. Transcrie din text o propoziţie incidentă. 6 p.

B. Înţelegerea textului

7. Pe cine vede sosind jupâneasa Ilisafta? 6 p.

8. Ce sentiment avea ea pentru acesta? 6 p.

9. Precizează un amănunt din înfăţişarea lui Ionuţ, drag jupânesei. 6 p.

10. Explică sensul construcţiei „mai drag decât copiii durerii sale drepţi, cei care erau carne din carnea sa". 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Prezintă, într-o scrisoare de circa 15 rânduri, adresată unui prieten, portretul bunicii tale.

Vei avea în vedere:
- trăsături fizice;
- trăsături morale;
- utilizarea figurilor de stil;
- modalităţi de caracterizare;
- sentimentul pe care îl porţi bunicii tale.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 16

Subiectul I (60 de puncte)

Citeşte cu atenţie textul dat şi răspunde la următoarele cerinţe:

„Suflete, prund de păcate,
eşti nimic şi eşti de toate,
Roata stelelor e-n tine
Şi o lume de jivine.

Ești nimic și ești de toate:
aer, păsări călătoare,
fum și vatră, vremi trecute
și pământuri viitoare
Drumul tău nu e-n afară,
căile-s în tine însuți.
Iarna cerul tău se naște
ca o lacrimă din plânsu-ți."

(Lucian Blaga, *Suflete, prund de păcate*)

*prund = mal al unei ape; margine a unei localități de lângă un râu

A. Limba română

1. Enumeră două consecințe ale folosirii cratimei în structura „e-n" și identifică două cuvinte cu diftongi diferiți și unul cu hiat. 6 p.
2. Alcătuiește enunțuri cu trei sensuri ale cuvântului „vatră". 6 p.
3. Precizează două valori morfologice – din text – ale verbului „a fi"; construiește alte două exemple în care același verb să fie: predicativ impersonal, copulativ impersonal. 6 p.
4. Identifică trei atribute apoziționale. 6 p.
5. Analizează morfosintactic cuvintele: *suflete, nimic, însuți.* 6 p.
6. Construiește două enunțuri în care verbul „a fi" să fie regent pentru o subordonată subiectivă și pentru una predicativă. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Explică adresarea la persoana a II-a singular. 6 p.
8. Identifică o enumerație și o repetiție. 6 p.
9. Precizează care sunt sensurile cuvintelor: *drumul, căile.* 6 p.
10. Comentează în câteva rânduri ultimele două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează în 15-20 de rânduri că textul citat aparține genului liric. Vei avea în vedere:

- trăsăturile operei lirice;
- sentimentele transmise;
- rolul figurilor de stil și descifrarea limbajului metaforic;
- mesajul poeziei.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 17

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Moromete nu-i răspunse. Începu să dea ocol salcâmului, căutând un anumit loc unde să înceapă a-l lovi. O clipă el mai rămase locului gânditor, apoi deodată ridică securea și-o înfipse cu putere în coaja zgrunțuroasă a copacului. Din gât îi ieși un icnit adânc și lovitura țâșni de la rădăcina copacului, se lovi de uluci și se întoarse îndărăt, făcând să răsune viroaga. [...] Amândoi începură apoi să izbească tăcuți și nu se opriră decât după un timp îndelungat. În amândouă părțile făcuseră în salcâm câte o tăietură adâncă și albă."

(Marin Preda, *Moromeții*)

A. Limba română

1. Scrie: un cuvânt compus, un derivat cu sufix și un derivat parasintetic. 6 p.
2. Notează antonimele cuvintelor: *a începe, zgrunțuroasă, a ridica.* 6 p.
3. Găsește în text un pleonasm. 6 p.
4. Analizează morfosintactic: *căutând, locului, amândoi.* 6 p.
5. Identifică un complement direct exprimat prin verb la modul infinitiv; dezvoltă-l într-o propoziție subordonată corespunzătoare, arătând modificările survenite. 6 p.
6. Din ultimul paragraf al textului rescrie două propoziții aflate în raport de coordonare copulativă și contrage subordonata completivă directă în parte de propoziție corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Explică de ce Moromete a rămas o clipă „gânditor" înainte de a tăia salcâmul. 6 p.
8. Motivează de ce din gât i-a ieșit „un icnit adânc". 6 p.
9. Precizează sensul propriu și sensul figurat al cuvântului „adânc" extrăgând din text câte un exemplu potrivit. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre gestul tăierii unui copac falnic și despre sentimentele lui Moromete. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește în circa 15-20 de rânduri desfășurarea acțiunii nuvelei studiate la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 18

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Soarele călca acum pe hotarele dintre amurgul nostru și zorile altor lumi. [...] Pe stânga, Ceahlăul, cu nenumăratele sale turnuri de stânci săpate pe adâncul cerului, se înălța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mâna fermecată a vreunui vrăjitor din povești. Vântul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise; o solemnă tăcere domnea în cer și pe pământ; numai zgomotul surd al pașilor noștri turbura în cadență această tăcere.".

(Calistrat Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie*)

A. Limba română

1. Folosește, în enunțuri potrivite, cuvintele: *călca, hotarele, răgușit*, cu alte sensuri decât cele din text. 6 p.
2. Identifică un adjectiv posesiv, un verb la participiu cu valoare adjectivală, un articol genitival. 6 p.
3. Analizează morfosintactic termenii: *dintre amurgul, de mâna, vreunui.* 6 p.
4. Exemplifică polisemantismul verbului „a călca" prin trei locuțiuni verbale, cărora să le precizezi sensul. 6 p.
5. Dezvoltă construcțiile: *de aur, zidit, în cer* în subordonate corespunzătoare și precizează modificările survenite. 6 p.
6. Alcătuiește contexte potrivite în care verbul „a tulbura" să fie la diateza reflexivă și la diateza pasivă. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Precizează momentul zilei surprins de autor. 6 p.
8. Explică sensul construcțiilor „amurgul nostru" și „zorile altor lumi". 6 p.
9. Motivează de ce stâncile păreau „de aur". 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre starea sufletească a privitorului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Te numești Radu Ionescu și locuiești în Ploiești, pe Strada Primăverii, la numărul 100, ești elev în clasa a VIII-a la Școala Generală „Nichita Stănescu" și dorești să te înscrii la turneul județean de șah organizat pentru elevi de Primăria Municipiului Ploiești. Redactează o cerere de înscriere adresată primarului localității.

Vei avea în vedere:

- trăsăturile specifice acestui tip de compunere;
- expunerea clară și concisă a solicitării;
- respectarea normelor de exprimare, de ortografie și de punctuație.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 19

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Azi sunt îndrăgostit. E-un curcubeu
Deasupra lumii sufletului meu
Izvoarele s-au luminat și sună,
Oglinzile ritmându-și-le-n dans
Și brazii mei vuiesc fără furtună
Într-un amețitor, sonor balans.
În vii vibrează struguri străvezii –
Cristalurile cântecelor grele –
Și stropi scăpărători de melodii
Ca roua nasc în ierburile mele.
Eu curg întreg în acest cântec sfânt:
Eu nu mai sunt, e-un cântec tot ce sunt."

(Nicolae Labiș, *Primele iubiri*)

A. Limba română

1. Desparte în silabe următoarele cuvinte, încercuind diftongii sau hiatul: *îndrăgostit, deasupra, izvoarele, roua, sufletului, ierburile.* 6 p.
2. Analizează un predicat verbal și unul nominal. 6 p.
3. Precizează valorile morfologice ale termenilor: *deasupra, meu, tot* și construiește enunțuri în care să aibă fiecare altă valoare morfologică, pe care o precizezi. 6 p.
4. Găsește pronumele din ultimul vers, precizează felul și funcția lor sintactică. 6 p.
5. Identifică și rescrie o propoziție simplă și una dezvoltată, apoi o apoziție dezvoltată. 6 p.
6. Scrie o propoziție subordonată atributivă, apoi construiește alte două subordonate necircumstanțiale introduse prin elementul de relație al atributivei. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Numește starea sufletească a eului liric. 6 p.
8. Identifică trei imagini artistice și numește-le. 6 p.
9. Recunoaște elemente ale mediului natural pe care eul liric le asociază stării sale sufletești. 6 p.
10. Comentează ultimele două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Realizează într-o compunere caracterizarea personajului principal din nuvela studiată.

Vei avea în vedere:

- precizarea, însoțită de exemple, a trei procedee de caracterizare;
- numirea a trei trăsături (fizice și morale) ale personajului;
- ilustrarea trăsăturilor prin referire la situații semnificative;
- prezentarea relațiilor dintre personajul principal și celelalte personaje.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 20

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Părintele crezu că a isprăvit cu bine tot, și se simțea mulțumit, i se păru că nimic nu se întâmplase în viața lui tihnită. Dar când ieși mai întâi pe uliță, i se păru ciudat că ochii trecătorilor se ațin după dânsul. Nicicând până acum oamenii nu se opriseră în drum să privească după el. Teleguțenii vedeau ceea ce el nu vedea: popa Man îmbătrânise tare. Părea că-i ceva frânt în el; umbla aplecat de spate, ca și când ar duce o povară grea.

Când crezu că își poate începe viața lui obișnuită, popa Man simți o mare neîndemânare. Ca într-o nețărmurită depărtare simțea răspunsul, deși nu cerceta.“

(Ion Agârbiceanu, *Popa Man*)

A. Limba română

1. Dă sinonimele contextuale ale cuvintelor: *a isprăvit, tihnită, uliță.* 6 p.
2. Formează familia lexicală a cuvântului „bătrân“. (6 termeni) 6 p.

3. Transcrie o structură care să conțină două articole diferite și precizează-le. 6 p.
4. Precizează valoarea morfologică, cazul și funcția sintactică a cuvintelor: *tot, mulțumit, nimic.* 6 p.
5. Stabilește felul următoarelor subordonate:
   - *că nimic nu se întâmplase în viața lui tihnită;*
   - *că ochii trecătorilor se ațin după dânsul;*
   - *că își poate începe viața lui obișnuită.* 6 p.
6. Contrage subordonatele de mai sus în părți de propoziție corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Precizează ce au observat sătenii deosebit la popa Man. 6 p.
8. Arată în ce fel i se schimbase mersul. 6 p.
9. Motivează dacă tu consideri că preotul își dădea seama de această schimbare. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre impactul vârstei asupra oricărui om. (3-4 rânduri) 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Redactează într-o scrisoare adresată bunicilor evenimentul emoționant desfășurat recent în viața ta, și anume primirea unei burse de merit alături de elevii care au avut media anuală 10. Ceremonia, desfășurată în sala de festivități a Primăriei orașului Iași, a fost condusă de primarul municipiului, în prezența cadrelor didactice, a elevilor și a părinților. Vei semna cu numele de Paul/Paula.

Vei avea în vedere:

- respectarea convențiilor specifice acestui tip de compunere;
- descrierea adecvată a evenimentului fericit;
- evidențierea corespunzătoare a sentimentelor;
- respectarea normelor de exprimare corectă, de ortografie și de punctuație.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 21

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Dar trebuie să scoboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre țancuri. Căprioara contenește fuga; pășește încet, prevăzătoare. Trece din poiană în poiană, apoi intră sub bolțile de frunze, pe urmă prin hrube adânci de verdeață, până ce intră în inima întunecată, ca un iad, a pădurii.

Și-au mers mult așa, până ce-au dat în sfârșit de luminiș. Iedul, bucuros, o ia înainte, sărind. Dar în aceeași clipă, căprioara se oprește, ca de-o presimțire, adulmecând. În fața ei, de supt o cetină, ochii lupului străluceau lacomi."

(Emil Gârleanu, *Căprioara*)

A. Limba română

1. Precizează sensurile din text ale cuvintelor: *trece, bolțile, inima*. Dă alte sensuri în contexte potrivite acestor cuvinte. (câte unul pentru fiecare cuvânt) 6 p.
2. Notează antonimele cuvintelor: *a conteni, prevăzătoare, întunecată*. 6 p.
3. Stabilește valorile morfologice ale termenilor: *o (o pădure), o (o ia înainte), fața (în fața ei)*. Construiește alte trei contexte cu câte o valoare morfologică diferită și precizeaz-o. 6 p.
4. Enumeră funcțiile sintactice ale termenilor: *din nou, pe urmă, mult*. 6 p.
5. Identifică și rescrie o propoziție simplă, una dezvoltată și două propoziții subordonate aflate în raport de coordonare prin juxtapunere. 6 p.
6. Găsește și rescrie: o subordonată subiectivă, o subordonată circumstanțială de scop și una circumstanțială de timp. Contrage-le apoi în părți de propoziție corespunzătoare. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Identifică o repetiție, un epitet și o comparație. 6 p.
8. Spune unde și-a propus căprioara să ajungă cu puiul ei. 6 p.
9. Motivează ce calități dovedește căprioara odată ajunși în pădure. 6 p.
10. Precizează momentul/momentele acțiunii din fragment. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește, în circa o jumătate de pagină, expozițiunea romanului studiat la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 22

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Nu erau doi, zise cu liniște Vitoria. Erau trei.

– Ba erau doi.

Vitoria clipi din ochi asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru. Domnu Iorgu Vasiliu își repetă afirmarea. Ca și cum întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă, munteanca stătu așteptând și cugetând. Acuma vedea adevărat și bine că vântul a contenit. Căzuse jos, în vale, și amuțise și el. Semnul era vădit. Mai înainte nu putea trece. Trebuia să se întoarcă îndărăt. Nu avea în ea nici cea mai mică îndoială că între cei doi, Nechifor nu se afla. Pân-aici nu ajunsese, nici nu se mai găsea nimic viu din el.

– Doi erau? întrebă ea cu luare-aminte și liniște. Era unul mare, cu buza de sus crăpată ca un iepure, și altul mititel și negricios.

– Într-adevăr, încuviință domnu Vasiliu. Aceștia erau: oameni pe care mi se pare că-i cunosc."

(Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)

A. Limba română

1. Identifică câte un cuvânt conținând un diftong și un hiat în primul rând al textului, apoi transcrie din text un pleonasm. 6 p.
2. Analizează morfosintactic cuvintele: *își (își repetă afirmarea), și (amuțise și el), nimic (nu se mai găsea nimic).* 6 p.
3. Stabilește valoarea morfologică a termenilor: *asupra (asupra unui întuneric), avea (avea să se deschidă), luare-aminte.* 6 p.
4. Precizează cazul și funcția sintactică a numeralului în propoziția: „Doi erau?". 6 p.
5. Găsește o subordonată subiectivă, o subordonată atributivă și o propoziție incidentă. Rescrie-le. 6 p.
6. Rescrie ultima frază a textului, desparte-o în propoziții, precizează felul lor și alcătuiește schema frazei. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Explică sensul cuvântului „întuneric" din contextul „asupra unui întuneric care-i izbucnise înăuntru". 6 p.
8. Explică sensul construcției „întunericul care se iscase în ea avea să se deschidă". 6 p.

9. Arată legătura dintre gândurile Vitoriei și observația că „vântul a contenit". 6 p.

10. Încadrează fragmentul într-unul din momentele acțiunii. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește în circa 20-25 de rânduri intriga romanului studiat la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 23

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Dar văile vuiră. Căzută în genunchi,
Își ridicase capul, îl clătină spre stele,
Îl prăvăli apoi, stârnind pe apă
Fugare roiuri negre de mărgele.
O pasăre albastră zvâcnise printre ramuri,
Și viața căprioarei spre zările târzii
Zburase lin, cu țipăt, ca păsările toamna
Când lasă cuiburi sure și pustii.
Împleticit m-am dus și i-am închis
Ochii umbroși, trist străjuiți de coarne,
Și-am tresărit tăcut și alb când tata
Mi-a șuierat cu bucurie: – Avem carne!
Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să beau.
Amețitoare apă, ce-ntunecat te clatini!
Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit
La ceas oprit de lege și de datini..."

(Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*)

A. Limba română

1. Dă alte sensuri, decât cele din text, pentru cuvintele: *capul, roiuri, coarne.* (câte unul pentru fiecare cuvânt) 6 p.
2. Explică ce reprezintă fiecare din cei doi „ii" din cuvântul „târzii". 6 p.
3. Precizează valorile morfologice ale termenilor: *toamna, ce, sete (mi-i sete)* și apoi funcțiile lor sintactice. 6 p.

4. Identifică și rescrie:
   - un adjectiv în cazul vocativ;
   - un subiect exprimat prin pronume relativ;
   - un complement circumstanțial de mod exprimat prin verb la participiu. 6 p.
5. Realizează expansiunea gramaticală a următoarelor părți de propoziție: *cu țipăt, toamna, oprit.* 6 p.
6. Găsește și rescrie: o subordonată circumstanțială de timp, o subordonată completivă directă și una circumstanțială de scop. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Arată care este întâmplarea trăită de copil. 6 p.
8. Copiază din text un epitet, o comparație și o inversiune. 6 p.
9. Rescrie acele cuvinte/construcții care se referă la starea sufletească a copilului. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu ultimele două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează într-o compunere de circa 15-20 de rânduri că fragmentul aparține unei opere lirice.

Vei avea în vedere:

- trăsăturile operei lirice;
- întâmplarea trăită;
- ecoul acesteia asupra minții și sufletului copilului;
- sentimentele exprimate;
- prezența imaginilor artistice și a unor figuri de stil;
- prezența eului liric.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 24

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

– „Așa stăteau lucrurile când a sosit ziua botezului după cum o hotărâse Persida. Era lucru nemaipomenit ca o călugăriță să fie nașă, dar maica Aegida își pusese toată stăruința să i se dea binecuvântarea, și biserica era plină de lumea adunată ca să vadă botezul neobișnuit și pe Persida, care intrase deodată în inimile tuturora.

Gătită în haină de cașmir negru, pe care i-o dăruise socrul său, înaltă cum era, cu obrajii tot plini, dar mai albi decât de obicei, pășind încet și apropiindu-se cu umilință de altar, ea părea mai mult o vedenie decât ființa în carne și oase, și mulți îngenuncheară când ea își plecă genunchele ca să-i mulțumească lui Dumnezeu că i-a dat tăria de a trece prin grele încercări. De-a pururea nestrăbătute sunt căile sorții."

(Ioan Slavici, *Mara*)

A. Limba română

1. Identifică și rescrie două cuvinte derivate cu prefix și un cuvânt compus. 6 p.
2. Transcrie din text două cuvinte care conțin diftongi diferiți și unul conținând două vocale identice în hiat. 6 p.
3. Precizează valorile morfologice ale termenilor: *când, său, cum (cum era).* 6 p.
4. Enumeră funcțiile sintactice ale cuvintelor: *gătită, cu obrajii, pășind.* 6 p.
5. Găsește și rescrie: o subordonată circumstanțială de mod, o subordonată circumstanțială de scop și o subordonată subiectivă. 6 p.
6. Identifică felul subordonatei „cum era". Construiește alte două subordonate introduse prin același element de relație și precizează felul lor. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Motivează de ce se înghesuia lumea să asiste la acest botez. 6 p.
8. Precizează două moduri de expunere din text. 6 p.
9. Găsește două argumente prin care să arăți că fragmentul aparține unei opere epice. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre ideea ultimei propoziții. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Redactează rezumatul romanului studiat la clasă.

Vei avea în vederea:

- prezentarea întâmplărilor într-un limbaj concis și clar;
- folosirea verbelor la timpul trecut, persoana a III-a;
- renunțarea la intervenții emoțional-subiective;
- lipsa citatelor.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 25

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Mi se îngăduise să citesc basmele lui Ispirescu, amintirile și povestirile lui Creangă, când a intervenit un episod care mi-a întristat toată copilăria. Intrasem în clasa I primară și tata poftise odată pe învățător, ca să se consulte asupra cărților pe care le-aș putea citi. Eram toți trei în fața bibliotecii. Învățătorul părea entuziasmat de cărți și, mai ales, de legăturile lor de piele. Răsfoind un volum de N. Iorga... a spus, arătându-mă: «Dar să nu-l lăsați să citească prea mult, căci își obosește ochii. Și deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi, și totuși nu vede întotdeauna ce scriu pe tablă.» «Văd, dacă fac ochii mici», l-am întrerupt eu. «Asta înseamnă că ai ochii slabi, că ai să fii miop», a adăugat învățătorul."

(Mircea Eliade, *Memorii*)

A. Limba română

1. Scrie sinonimele contextuale, apoi antonimele termenilor: *(mi) se îngăduie, a întristat, entuziasmat.* 6 p.
2. Construiește enunțuri cu câte un sens diferit de cel din text pentru cuvintele: *poftise, să (se) consulte, legăturile.* 6 p.
3. Identifică și rescrie trei substantive în cazul genitiv: două cu prepoziții și unul fără prepoziție. 6 p.
4. Analizează morfosintactic cuvintele: *toată (copilăria), întâi, citi (le-aș putea citi).*
5. Scrie două predicate nominale și o subordonată predicativă. 6 p.
6. Găsește și rescrie: o subordonată subiectivă, o subordonată circumstanțială de scop și o circumstanțială de cauză. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Desprinde două trăsături ale copilului. 6 p.
8. Care episod a întristat toată copilăria autorului? 6 p.
9. Precizează cu ce scop fusese poftit învățătorul de părinții copilului. 6 p.
10. Exprimă-ți, în câteva rânduri, opinia despre felul în care familia supraveghea lecturile copilului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Redactează rezumatul textului dat.

Vei avea în vedere:

- relatarea la persoana a treia;
- utilizarea unor moduri și timpuri verbale adecvate;
- transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă;
- lipsa intervențiilor emoțional-afective.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 26

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„– Dragele mele prietene! Elevele mele favorite! Ați venit să-l vizitați pe bătrânul vostru profesor? [...]

Era un om mărunțel, cu o față plăcută, albă ca un os de pui. Avea niște ochi mari, întunecați, sub niște sprâncene groase, negre, care tot săltau și coborau de câte ori se emoționau. [...] Făcea frecvente gesturi cu mâinile, care îi erau lungi și delicate și umbla cu pași grațioși și ușori. Dânsul vorbea perfect limba engleză, dar o umplea cu sunete neobișnuite.

– O să vi se pară un loc ciudat, spuse el, acesta unde mă găsiți, odaia asta unde oamenii își atârnă lucrurile la uscat. Dar a trebuit să-mi aduc aici fața de pernă. Voi, care sunteți englezoaice, o să gândiți că este o prostie din partea unui om în toată firea să plângă. Dar în țara mea, când oamenii sunt mâhniți plâng, fie că-s mari, fie că-s mici. Și când sunt veseli râd."

(Eric Linklatir, *Vântul din lună*)

A. Limba română

1. Identifică vocalele din următoarele cuvinte: *făcea, lungi, ciudat, își.* 6 p.
2. Dă omonimele (fie omofone, fie omografe) termenilor: *pui, care, pară, voi, era, unde.* Construiește contexte potrivite. 6 p.
3. Precizează valoarea morfologică a termenilor: *mele, niște, o (o să vi se pară), tot, se (emoționau).* 6 p.
4. Analizează morfosintactic cuvintele: *dânsul, acesta (unde mă găsiți), la uscat.* 6 p.

5. Stabileşte funcţia sintactică a adjectivului „mici" („că-s mici") şi alcătuieşte propoziţii în care acesta să aibă funcţia de complement circumstanţial de timp şi de atribut adjectival. 6 p.
6. Identifică şi rescrie: o subordonată circumstanţială de scop, o circumstanţială de timp, o subordonată concesivă şi apoi contrage-le în părţi de propoziţie corespunzătoare. 6 p.

B. Înţelegerea textului

7. Argumentează de ce se bucură profesorul la întâlnirea cu elevele. 6 p.
8. Arată de ce vorbea limba engleză „cu sunete neobişnuite". 6 p.
9. Apreciază starea sufletească a profesorului şi motivează-o. 6 p.
10. Exprimă-ţi opinia despre ultima afirmaţie a profesorului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Caracterizează personajul din fragmentul dat.

Vei avea în vedere:

- tipul personajului (aşa cum apare în fragment);
- statutul personajului;
- trăsături fizice;
- trăsături morale;
- rolul figurilor de stil în caracterizare;
- modalităţi de caracterizare.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 27

Subiectul I (60 de puncte)

Citeşte cu atenţie textul dat şi răspunde la următoarele cerinţe:

„O carte mică,
N-am luat cu mine
Decât o carte subţire,
Aşa ca o frunză.
Aşa ca o viaţă de om.

M-am gândit c-o să mă doară spinarea.
C-o să mă doară numele
Care-o va căra."

(Marin Sorescu, *Povară*)

A. Limba română

1. Identifică trei cuvinte care să conțină un hiat și doi diftongi diferiți. Rescrie cuvintele și încercuiește hiatul și diftongii. 6 p.
2. Alcătuiește familia lexicală a termenului „frunză“. (șase derivate) 6 p.
3. Precizează valorile morfologice ale lui „o“ din contextele:
   - *o carte;*
   - *o să mă doară;*
   - *care-o va căra.* 6 p.
4. Indică funcțiile sintactice ale termenilor: *spinarea, mă (o să mă doară), care.* 6 p.
5. Dezvoltă partea de propoziție „ca o frunză“ într-o subordonată corespunzătoare și precizează felul acesteia. 6 p.
6. Găsește trei propoziții subordonate, rescrie-le și arată felul fiecăreia. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Enumeră un epitet, o comparație și o metaforă. 6 p.
8. Explică de ce cartea subțire este asemuită vieții omului? 6 p.
9. Cartea nu se poartă în spinare. De ce autorul afirmă că „o să mă doară spinarea“? 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu ultimele două versuri. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Caracterizează personajul principal al romanului studiat la clasă așa cum apare într-o singură ipostază a acțiunii.

Vei avea în vedere:

- precizarea acestei ipostaze/situații;
- desprinderea unor trăsături de caracter;
- argumentarea acestora;
- utilizarea unor eventuale figuri de stil.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 28

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri-aminte.
Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ"

(Mihai Eminescu, *Mai am un singur dor*)

A. Limba română

1. Identifică semivocalele din cuvintele: *mai, luceferi, zâmbească, iar, eu, voi.* 6 p.
2. Precizează sensurile din context ale cuvintelor: *a troieni, a geme, pământ.* 6 p.
3. Arată valorile morfologice ale termenilor: *cum, de, mi (singurătate-mi).* Construiește contexte în care fiecare termen să aibă o altă valoare morfologică; precizeaz-o. 6 p.
4. Transcrie o formă de viitor popular și de viitor literar. 6 p.
5. Scrie un predicat verbal, unul nominal și un grup gerunzial. 6 p.
6. Stabilește felul primei subordonate din text. Construiește alte două subordonate introduse prin același element de relație și arată felul lor. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Enumeră trei mărci gramaticale ale eului liric. 6 p.
8. Motivează când eul liric nu va mai fi „pribeag". 6 p.
9. Explică de ce marea „va geme". 6 p.
10. Interpretează felul în care poetul înțelege moartea. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește punctul culminant al romanului studiat la clasă într-o compunere de circa o jumătate de pagină.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 29

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Unde să se ascundă, unde să întârzie acum când focul arde la tălpile picioarelor? Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept! Dacă ajunge la stână, poate să cadă și să moară, au scăpat copilașii. Sângele lui Păun, rodul dragostei lor, lumina ochilor lui Dănilă! Dacă o ajung turcii, pe ea o batjocoresc și poate o lasă cu viață, dar pe copii îi strivesc de stânci! Cum să mai dea ea ochii cu tată-său! «Ce mi-ai făcut cu copiii?! Unde e nădejdea și mângâierea mea?...» Mai bine să urce, să urce! Să nu se lase până ce nu s-o vedea măcar în poienița de sub stână și atunci, când o cădea moartă, Măriuca, Vlad și Păunaș au scăpat cu viață. Plânsul lor se va auzi de la stână. Ciobanii vor veni și-i vor găsi... O, dar până la poieniță mai e mult!"

(Gala Galaction, *La Vulturi!*)

A. Limba română

1. Explică sensul locuțiunii „a arde focul la tălpile picioarelor". Identifică o altă locuțiune verbală și scrie sinonimul ei. 6 p.
2. Analizează valoarea fiecărui „i" din cuvântul „copiii". 6 p.
3. Dă trei exemple de locuțiuni/expresii cu substantivul „inimă". 6 p.
4. Realizează analiza morfosintactică: *mai bine, poate (o lasă cu viață), poate (să cadă...)* 6 p.
5. Identifică și rescrie trei apoziții dezvoltate. 6 p.
6. Recunoaște și rescrie: o subordonată condițională, o subordonată circumstanțială de timp și una subiectivă. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Menționează modul de expunere al fragmentului. 6 p.
8. Explică rolul celor două tipuri de ghilimele. 6 p.

9. Motivează de ce fuge femeia cu copiii spre stâna lui Dănilă. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu ideea sacrificiului matern al personajului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește deznodământul romanului studiat la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 30

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Stătu în cumpănă multă vreme dacă nu trebuie să intre din nou acolo unde era ea. Îi lipsea necontenit, și asta îl neliniștea ca o suferință fizică. Sunară toate clopotele din turn [...]. Desigur că ieșise cu alți credincioși și el nu băgase de seamă. Se simți nefericit, parcă o împrejurare năprasnică amenința să-i despartă. Deși era încredințat că ea nu trecuse și nebunia lui era vădită, totuși se îndreptă hotărât spre intrare. Tocmai atunci se arătă și ea".

(Mihail Sadoveanu, *Demonul tinereții*)

A. Limba română

1. Stabilește numărul de litere și de sunete din cuvintele: *credincioși, nefericit, atunci.* 6 p.
2. Alcătuiește trei propoziții în care pronumele personal „el" să aibă funcțiile sintactice: atribut pronominal genitival, nume predicativ în nominativ și complement direct. 6 p.
3. Scrie alte trei exemple de locuțiuni verbale formate cu verbul „a sta" decât cea din text. 6 p.
4. Analizează morfosintactic toate pronumele din al doilea enunț al textului. 6 p.
5. Identifică și rescrie: un adjectiv pronominal nehotărât, o locuțiune adverbială și un adverb predicativ. 6 p.
6. Rescrie următoarele subordonate identificate:
   - o circumstanțială de cauză;
   - o subiectivă;
   - o concesivă. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Găsește o imagine auditivă și una vizuală. 6 p.
8. Arată unde se afla personajul feminin al fragmentului. 6 p.
9. Identifică o comparație și precizează rolul ei în prezentarea stării de spirit a personajului masculin. 6 p.
10. Prezintă în câteva rânduri personajul masculin al fragmentului și sentimentele care îl domină. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Caracterizează în 15-20 de rânduri un personaj secundar al romanului studiat la clasă.

Vei avea în vedere:

- modalități de caracterizare;
- trăsături fizice și morale;
- o experiență decisivă care a contribuit la formarea lui;
- opinia personală despre personaj.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 31

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Țărână – suntem toți țărână,
E de prisos orice trufie...
Ce-a fost, în veci are să fie...
Din noi nimic n-o să rămână.
Zadarnic falnice palate
Sunt în pământ rădăcinate:
Nici o pieire nu s-amână.
Despoți, cu frunți încoronate,
Poeți, cu harpe coronate,
Filozofi, oameni de știință
Păgâni, vestiți prin necredință,
Nici o pieire nu s-amână...

Țărână, suntem toți țărână."

(Alexandru Macedonski, *Psalmi moderni: Țărână*)

A. Limba română

1. Dă sinonimele contextuale ale cuvintelor: *țărână, trufie, zadarnic.* 6 p.
2. Formează familia lexicală a termenului „pământ". (șase derivate) 6 p.
3. Precizează valoarea gramaticală a termenilor: *toți, zadarnic, nici o.* 6 p.
4. Analizează morfosintactic cuvintele: *de prisos, ce, nimic.* 6 p.
5. Stabilește felul propozițiilor, după cele patru criterii de clasificare:
   - *suntem toți țărână;*
   - *ce-a fost;*
   - *nici o pieire nu s-amână.* 6 p.
6. Identifică și precizează felul predicatelor din primele patru versuri. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Găsește:
   - una/două repetiții;
   - o enumerare;
   - un epitet. 6 p.
8. Explică două consecințe ale folosirii cratimei în structura „n-o". 6 p.
9. Stabilește rima poeziei și măsura primelor două versuri. 6 p.
10. Analizează, în 2-3 rânduri, titlul poeziei. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează apartenența poeziei la genul liric.

Vei avea în vedere:

- trăsăturile specifice operei lirice;
- urmărirea atentă a ideilor din text;
- rolul figurilor de stil;
- sentimentul/sentimentele exprimate;
- explică folosirea persoanei I plural.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 32

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Moara se opri la marginea zăvoiului, se zgudui. Tălpile prinseră-n pământ. Îndată ieși din ea morarul Chirilă, prăpădit încă de spaimă, însă teafăr, și după el, ridicându-și fustele, începu să pășească desculță, prin apa până la glezne, Anița, fiică-sa. Era o muierușcă albă, subțirică-n boi, cu

mâinile și picioarele mici; ochii sub sprâncenele lungi aveau în ei ca o negură albastră. Din frica puhoiului, deodată-i înflorise fața. Se rumenise și se uita bucuroasă la gospodarii îngrămădiți în preajma morii."

(Mihail Sadoveanu, *Venea o moară pe Siret*)

A. Limba română

1. Identifică și rescrie, din prima frază a textului trei cuvinte cu diftongi diferiți și încercuiește-i. 6 p.
2. Dă sinonimele contextuale ale termenilor: *zăvoiului, spaimă, teafăr.* 6 p.
3. Stabilește cazul substantivelor: *Chirilă, fiica, o muierușcă.* 6 p.
4. Analizează morfosintactic termenii: *de spaimă, din frica, în preajma morii.* 6 p.
5. Dezvoltă părțile de propoziție de mai sus în subordonate corespunzătoare, pe care să le precizezi. 6 p.
6. Precizează raporturile sintactice stabilite între propozițiile din prima frază și tipul elementelor de relație. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Explică ce s-a întâmplat cu moara lui Chirilă. 6 p.
8. Arată starea sufletească a morarului. 6 p.
9. Precizează ce simțea Anița când moara s-a oprit la mal. 6 p.
10. Realizează o scurtă caracterizare a Aniței. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Redactează rezumatul comediei studiate la clasă.

Vei avea în vedere:

- o exprimare clară și concisă;
- dezvoltarea ideilor principale;
- evitarea implicațiilor emoțional-afective;
- eliminarea dialogului și a citatelor.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 33

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Mereu cerșim vieții ani mulți, așa,-n neștire,
Ne răzvrătim, ne plângem de piericiunea noastră,
Și încă nu-nțelegem că fără de iubire
Se veștejește Timpul în noi ca floarea-n glastră;
Rupt din eternitate, el vrea tărâm asemeni
Din care-altoiul șubred să-și tragă sevă nouă;
Noi îl primim cu gheață și-l răsădim în cremeni
Când Dragostea-i unica vecie dată nouă.
Ci-n van acum te mânii pe mine și m-arunci,
Minunile iubirii n-au stavilă pe lume;
Ca Lazăr la auzul duioaselor porunci,
Oricând și ori de unde mă vei striga pe nume,
Chiar de-aș zăcea în groapă cu lespedea pe mine,
Tot m-aș scula din moarte ca să alerg la tine."

(Vasile Voiculescu, *Sonetul CLXXXIII*)

A. Limba română

1. Precizează numărul de litere și de sunete din cuvintele: *plângeam, atunci, gheață.* 6 p.
2. Explică polisemia verbului „a da" în șase locuțiuni sau expresii diferite. 6 p.
3. Găsește și analizează trei pronume diferite. 6 p.
4. Stabilește valoarea gramaticală a lui „tot" („Tot m-aș întoarce") și alcătuiește enunțuri cu alte două valori ale acestui cuvânt. 6 p.
5. Precizează numărul și felul propozițiilor din primele patru versuri, precum și relațiile dintre ele. 6 p.
6. Identifică subordonatele din ultimele două versuri și precizează felul lor. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Indică măsura, rima și ritmul primelor patru versuri. 6 p.
8. Scrie o comparație, o metaforă și un epitet. 6 p.

9. Motivează scrierea cu majusculă a cuvintelor „Timp“, „Dragoste“. 6 p.
10. Comentează în câteva rânduri semnificația versului „Minunile iubirii n-au stavilă pe lume“. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Argumentează apartenența textului dat la genul liric.
Vei avea în vedere:

- identificarea și explicarea ideilor conținute în text;
- exprimarea în mod direct a ideilor și sentimentelor cu ajutorul figurilor de stil;
- prezența eului liric.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 34

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Scena IV
Ipingescu, Jupân Dumitrache

Jupân Dumitrache: (șezând pe scaun): Hei! ia să vedem acu ce mai zice politica. Citiși ceva?

Ipingescu: Bravos ziar, domnule! Ăsta știu că combate bine.

Jupân Dumitrache: Apoi nu-i zice lui degeaba «Vocea Patriotului Naționale»!... Ia citește.

Ipingescu (citește greoi și fără interpunctuație): „București 15/27 Răpciune. – Amicul și colaboratorele nostru R. Vent. ..., un june scriitor democrat, a cărui asinuitate o cunoaște de mult publicul cititor, ne trimite următoarea prefațiune a unui nou op al său. I dăm astăzi locul de onoare, recomandând cu căldură poporului suveran scrierea amicului nostru. Republica și Reacțiunea sau Venitorele și Trecutul – Prefațiune – «Democrațiunea romană, sau mai bine-zis ținta Democrațiunii romane este de a persuada pe cetățeni, că nimeni nu trebuie a mânca de la datoriile ce ne impun solemna minte paçtul nostru fundamentale, sfânta Constituțiune»...

Jupân Dumitrache (mulțumit): Ei, bravos! Aici a adus-o bine.

Ipingescu (căutând șirul unde a rămas): «... A mânca sfânta Constituțiune...»

Jupân Dumitrache (cam nedumirit): Adică, cum s-o mănânce?

Ipingescu: Stai să vezi... că spune el «Sfânta Constituțiune, și mai ales cei din masa poporului».

Jupân Dumitrache (nedumirit): E scris adânc.

Ipingescu: Ba nu-i adânc deloc. Nu pricepi? Vezi cum vine treaba lui: să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine și ca dumneata, care suntem din popor; adică să șază numai poporul la masă, că el e stăpân."

(I. L. Caragiale, *O noapte furtunoasă*)

A. Limba română

1. Încercuiește diftongii și hiatul din cuvintele primelor două replici ale textului. 6 p.
2. Identifică trei termeni folosiți greșit în limba română, stâlciți după modelul altor limbi. 6 p.
3. Alcătuiește enunțuri cu următoarele perechi de paronime: *suveran/suzeran, reacție/reacțiune.* 6 p.
4. Precizează valoarea morfologică a termenilor „hei", „ia", „ceva", din prima replică. 6 p.
5. Realizează analiza morfosintactică a termenilor: *a unuia, ca dumneata, din popor.* 6 p.
6. Analizează sintactic fraza următoare, stabilind felul propozițiilor și relațiile dintre ele: „să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine și ca dumneata, care suntem din popor, [...] să șază numai poporul la masă, că el e stăpân." 6 p.

B. Înțelegerea textului

6. Explică ce fac cele două personaje. 6 p.
7. Arată cum îl recomandă autorul articolului pe „R. Vent." cititorilor. 6 p.
8. Precizează la ce se referă prefața volumului scris de „R. Vent.". 6 p.
9. Motivează de ce este nedumerit jupân Dumitrache. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Argumentează că fragmentul citat aparține genului dramatic, specia comedie.

Vei avea în vedere:

- trăsăturile specifice acestui tip de operă literară;
- personajele participante;
- modul de expunere;
- sursele comicului;
- spre ce se îndreaptă critica autorului.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 35

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Ce duh ai și ce putere
Să-mpletești ceara cu miere,
De la floarea din grădină,
Ostenită de albină?
Tu aduni de pe meleaguri,
Pentru stupi și pentru faguri,
Pulberi, rouă, stropi și leacuri.
....
Ești, pe lumea de sub cer.
Cel mai mare inginer.
Pe-ntuneric, făr' să știi,
Ai făcut bijuterii
Și minuni în toată clipa
Cu musteața și aripa.
Și, cum știi, muncind, să taci,
Nu te lauzi cu ce faci.".

(Tudor Arghezi, *Fetica*)

A. Limba română

1. Precizează numărul literelor și al sunetelor din cuvintele: *ceara, cer, faci.* 6 p.
2. Explică rolul și consecințele cratimei în structura „să-mpletești". 6 p.
3. Stabilește funcția sintactică a termenilor: *ce, inginer, toată.* 6 p.
4. Relevă valoarea morfologică a cuvintelor: *cum (cum știi), muncind, cu ce (cu ce faci).* 6 p.
5. Analizează sintactic fraza cuprinsă în ultimele două versuri, arătând felul propozițiilor și relațiile dintre ele. 6 p.
6. Alcătuiește două subordonate circumstanțiale și una necircumstanțială introduse prin conjuncția „să". 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Arată care este rolul interogației cuprinse în primele patru versuri. 6 p.
8. Explică sensul metaforei „Pulberi, rouă, stropi și leacuri". 6 p.

9. Motivează de ce poetul o numește pe albină „cel mai mare inginer". 6 p.
10. Exprimă-ți opinia despre ultimele două versuri, evidențiind o trăsătură a albinei. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Caracterizează două personaje – la alegere – din comedia studiată la clasă.
Vei avea în vedere:

- tipul personajului;
- statutul său în contextul acțiunii;
- trăsături fizice/morale;
- modalități de caracterizare;
- tipologia în care se încadrează fiecare.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 36

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„E lume destulă în berărie. Un cunoscut mi se așază alături.
– Ei! ce zici?
– Ce să zic, răspund eu. Bine.
– Cum bine? Asta e bine?
– De! zic; știu și eu?
– Cum, știu și eu? Dacă dumneata, cetățean care te pretinzi...
– Ba – zic eu – mă iartă; nu mă pretinz deloc.
– Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om care va să zică, mai instruit și ai datoria, mă-nțelegi, fiindcă, dacă unul ca dumneata, stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui...
– Nene, zic eu...
– Ce nene?... Aoleu! vai de biata țara asta! O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău! fiindcă nu mai este patriotism și totul se vinde și sunt oameni, mă-nțelegi, cari ar merita... ".

(I. L Caragiale, *Atmosferă încărcată*)

A. Limba română

1. Desparte în silabe cuvintele: *pretinzi, instruit, dumneata, fiindcă, patriotism, oameni.* 6 p.
2. Dă sinonimele contextuale ale termenilor: *instruit, indiferent, fiindcă.* 6 p.

3. Precizează valorile morfologice ale termenilor: *Ei, ești (ești un om), totul.* 6 p.

4. Analizează morfosintactic cuvintele: *ce (ce să zic), bine (asta e bine), vai (vai de biata țară).* 6 p.

5. Identifică și rescrie: o subordonată subiectivă, o subordonată condițională și o subordonată cauzală. 6 p.

6. Construiește fraze care să cuprindă două subordonate necircumstanțiale și o subordonată circumstanțială (alta decât în text) introduse prin conjuncția „dacă". 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Stabilește care sunt partenerii de discuție. 6 p.

8. Analizează care este atitudinea fiecăruia dintre ei. 6 p.

9. Observă care este opinia „cunoscutului" autorului. 6 p.

10. Relevă, în câteva enunțuri, comicul de situație. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Realizează o compoziție unitară despre comicul de situație din comedia studiată la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 37

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Din ziua când m-am întors aici, în târgușorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung și-n lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei, întâmplările luminoase ale copilăriei, așa de îndepărtate. [...] Și câte și câte lucruri nu m-au înfiorat și m-au bucurat, pe toate le-am văzut. Totuși nici unul nu m-a mișcat așa de mult [...], ca locul – numai locul a rămas – unde odată era școala. Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă și cu bucurie în întâia dimineață, când m-a adus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care Domnu' ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe."

(Mihail Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)

A. Limba română

1. Enumeră două consecințe ale folosirii cratimei în structura „m-am". 6 p.
2. Indică sensul verbului „a mişca" în text; construieşte alte două enunțuri cu alte sensuri ale acestui verb. 6 p.
3. Notează valoarea morfologică a termenilor: *când, în care (în care au rămas), pe toate (le-am văzut).* 6 p.
4. Stabileşte funcția sintactică a cuvintelor: *vii, nici unul, de gustare.* 6 p.
5. Identifică o propoziție subordonată atributivă, o propoziție incidentă şi un numeral distributiv. 6 p.
6. Dezvoltă într-o propoziție corespunzătoare cuvântul „aici", precizând felul acesteia. 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Motivează folosirea persoanei I singular în text. 6 p.
8. Precizează ce vizitează autorul la întoarcerea în locurile natale. 6 p.
9. Arată ce l-a emoționat cel mai mult. 6 p.
10. Explică motivul emoției pe care a trăit-o autorul şi repetiția adverbului „acolo". 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povesteşte desfăşurarea acțiunii comediei studiate la clasă.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 38

Subiectul I (60 de puncte)

Citeşte cu atenție textul dat şi răspunde la următoarele cerințe:

„Scena III

Anca, Gheorghe

Gheorghe (suie până la fund): Dragomire! Dragomire!... S-a dus!

Anca (coborând la stânga, aparte): Se duce la cârciuma Popii... acasă n-are ce bea.

Gheorghe (din fund): Anco! (coboară încet).

Anca: Tot eşti aici?... Gheorghe, de ce nu-ți schimbi tu gândurile, mă băiete, şi vrei să mi le schimbi pe ale mele? Îmi pare rău de tine!... Aşa necăjită cum sunt, de ce nu mă laşi tu necazului meu şi mă mai turburi şi tu?

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Povestește deznodământul comediei studiate la clasă și obiectivul criticii/ ironiei autorului.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

VARIANTA 40

Subiectul I (60 de puncte)

Citește cu atenție textul dat și răspunde la următoarele cerințe:

„Auzi dintr-o mare depărtare sunând furtuna pe creasta pădurilor. Brusc, din liniștea în care se statornicise, împrejurimea tresări, răsucindu-se. Apoi toate masivele care împresurau poiana se abătură prelung, dintr-o parte, sub o presiune enormă. Crăcile șubrede începură a detuna. [...] Se deslănțui întâi o artilerie a înălțimilor. Soarele căzu în învăluire de nouri și pulberi. Asupra poienii se abătură aripi compacte de gheață. Poiana rămase deodată izolată de lume, de cer, de pământ, într-un întuneric sfâșiat de violențe. Refugiat în cotlonul șandramalei sale, inginerul nu înceta să observe, cu entuziasm, acel fenomen magnific. Cu o jumătate de oră înainte, liniștea poienii era încă aurită de soare. Acuma bătea o grindină deasă, care-i umplu nările de o asprime de iarnă".

(Mihail Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene*)

A. Limba română

1. Construiește contexte cu alte sensuri decât cele din text ale cuvintelor: *creasta, a se abate, aripi.* 6 p.
2. Scrie antonimele termenilor: *depărtare, liniște, deasă.* 6 p.
3. Stabilește funcțiile sintactice ale cuvintelor: *asupra poienii, de violențe, a detuna.* 6 p.
4. Precizează valorile morfologice ale cuvintelor: *brusc, răsucindu-l, acel.* 6 p.
5. Transcrie din text: un complement circumstanțial de loc, un atribut substantival prepozițional, un complement de agent. 6 p.
6. Realizează expansiunea termenilor: *sunând, șubrede, aurită.* 6 p.

B. Înțelegerea textului

7. Arată cine este privitorul acestui fenomen. 6 p.
8. Precizează care este sentimentul de care este stăpânit. 6 p.
9. Indică de unde privește acesta furtuna. 6 p.
10. Exprimă-ți opinia în legătură cu ultimul enunț al textului. 6 p.

Subiectul al II-lea (30 de puncte)

Demonstrează că fragmentul dat este o descriere artistică în proză.

Vei avea în vedere:

- fenomenul prezentat;
- modul de expunere;
- folosirea figurilor de stil și a imaginilor artistice;
- rolul lor în prezentarea fenomenului;
- subiectivismul prezentării – mărci gramaticale/lexicale;
- sentimentele exprimate.

Notă: Se acordă 10 puncte din oficiu.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Biblioteca critică:	*Mihail Sadoveanu interpretat de...*, Editura Eminescu, București, 1973
Cioculescu, Șerban	*Caragialiana*, Editura Eminescu, București, 1974; *I. L. Caragiale în conștiința contemporanilor noștri*, Editura Minerva, București, 1980
Crohmălniceanu, Ov. S.	*Lucian Blaga*, Editura pentru Literatură, București, 1963
Duda, Gabriela	*Introducere în teoria literaturii*, Editura All, București, 1998
Iosifescu, Silvian	*Dimensiuni caragialiene*, Editura Eminescu, București, 1972
Negoițescu, I.	*Poezia lui Eminescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995
Rotaru, Ion	*O istorie a literaturii române*, ediția a II-a, Editura Porto-Franco, Galați, 1996
Sadoveanu, Profira	*Destăinuiri*, Editura Eminescu, București, 1989
Simion, Eugen	*Note sentimentale despre Blaga*, Editura Albatros, București, 1997; *Scriitori români de azi*, ediția a II-a, vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1978
Teodoreanu, Ionel	*La Medeleni*, Editura Minerva, București, 1971
Vârgolici, Tudor	*Mari scriitori români în programa școlară*, Editura Vestala, București, 1998
Vianu, Tudor	*Arta prozatorilor români*, Editura Eminescu, București, 1973
***	*Literatura română. Sinteze și comentarii pentru clasele IX-XII*, Editura Sarmis, Craiova, f.a.

CUPRINS

2

Elaborată în conformitate cu **actualul curriculum** *şcolar şi urmărind toate textele literare de bază din cele trei manuale alternative,* ***Să dezlegăm tainele textelor literare, Clasa a VIII-a*** *îşi propune să abordeze operele vizate pornind de la noţiuni de teorie literară, tratate clar şi concis.*

Pe lângă pregătirea curentă, lucrarea asigură şi pregătirea elevilor din perspectiva ***Tezelor cu subiect unic****, printr-un set de exerciţii pentru evaluare şi teste propuse în ultima parte a lucrării, acoperind tematica prevăzută în* ***Programa la limba şi literatura română****, aprobată de M.E.C.T.*

Se urmăreşte prin aceasta, fixarea competenţelor de comunicare formate, precum şi familiarizarea elevilor cu cerinţele şi exigenţele unei evaluări la nivel naţional.

ISBN 978-973-123-030-6

9 789731 230306